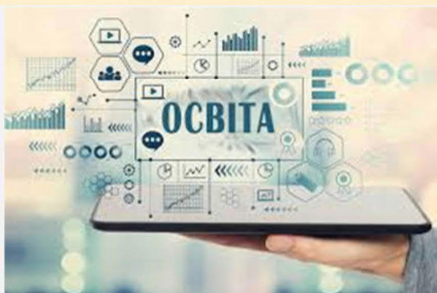

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

**АКАДЕМІЯ
ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ**

**СУЧАСНІ НАПРЯМИ
ВДОСКОНАЛЕННЯ
ПЕДАГОГІЧНОЇ
МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ**

**І ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ**

Чернігів 2023

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ

**СУЧАСНІ НАПРЯМИ
ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ
МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ**

**Матеріали
I Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Чернігів, 27–28 квітня 2023 року)**

Чернігів 2023

Рекомендовано до друку вченою радою Академії Державної пенітенціарної служби (протокол № 3 від 21 квітня 2023 р.).

Оргкомітет конференції:

Петровська Ю. М. – в. о. ректора Академії Державної пенітенціарної служби, кандидат історичних наук, доцент;

Пузирний В. Ф. – проректор з науково-освітньої роботи Академії Державної пенітенціарної служби, доктор юридичних наук, професор;

Аніщенко В. О. – професор кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін, доктор педагогічних наук, професор;

Разумейко Н. С. – начальник кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін, кандидат педагогічних наук, доцент;

Вдовенко І. С. – професор кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін, доктор педагогічних наук, доцент.

- С91 **Сучасні** напрями вдосконалення педагогічної майстерності викладачів: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 27–28 квіт. 2023 р.) / Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів : Академія ДПтС, 2023. 254 с.

До збірника матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції увійшли публікації вітчизняних учених і практиків, присвячені актуальним питанням професійно-педагогічної діяльності викладачів закладів вищої освіти, формуванню та розвитку педагогічного іміджу й майстерності. Велика низка публікацій висвітлює інноваційні підходи та етико-психологічні аспекти професійно-педагогічної діяльності в сучасних умовах. Наведено пропозиції щодо вдосконалення науково-педагогічної діяльності в закладах вищої освіти.

Видання буде корисним для науковців, викладачів, аспірантів, здобувачів вищої освіти різних рівнів.

УДК 005.591.11:005.336.5:37.091.12-057(082)

*За зміст публікацій і достовірність результатів досліджень
відповідальність несуть автори.*

*Електронна копія збірника розміщується у відкритому
доступі на офіційному сайті Академії Державної пенітенціарної служби
(<https://academysps.edu.ua/>) у розділі «Видання.
Матеріали наукових конференцій»).*

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Аржанухіна С. В., Перцова О. В.

ПИТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПЕДАГОГІКИ СПІВРОБІТНИЦТВА В НАУКОВІЙ
ДУМЦІ МИНУЛОГО ТА СУЧАСНОСТІ..... 9

Березовська Н. Л.

СОЦІОЛОГІЯ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ
ВИКЛАДАЧА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА 11

Бута О. Б.

СУЧАСНІ ФОРМИ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ З ПІДВИЩЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ
МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ 13

Волеваха І. Б., Данильченко Т. В., Скалон Д. Є.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ГАДЖЕТІВ
НА НАВЧАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ 16

Ганаба С. О.

ЯКІСНА ОСВІТА В ЕПОХУ СУСПІЛЬНИХ КРИЗ..... 18

Глушкова Г. М.

ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИКОНАННІ
СОЦІАЛЬНОГО ЗАМОВЛЕННЯ 21

Гнидюк О. П.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОГЛЯДИ НА ВДОСКОНАЛЕННЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ФІЗИЧНОЇ
ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ НА ТАКТИЧНОМУ РІВНІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ..... 25

Горбач І. О.

ЛІДЕРСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ
МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ 28

Дем'яненко Ю. О.

ВПРОВАДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО НАВЧАННЯ 30

Донець Т. П.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ 33

Доній Н. Є.

НАВЧАЛЬНА ДЕМОТИВАЦІЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ВИКЛИК
ПЕРЕД УКРАЇНСЬКИМ ОСВІТНІМ ПРОСТОРОМ 38

Кисельов Д. В.

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ
ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 41

Колісник-Гуменюк Ю. І.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД – ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ 44

Костюченко М. А.

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ: ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ..... 47

Маргарян М. А., Дрижак В. В.

ПРО ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ ПОСТАНОВКИ ЦІЛЕЙ «SMART»
В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ..... 50

Мірошніченко В. І. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ОФІЦЕРА	55
Мухіна Г. В. РОЗВИТОК «SOFT SKILLS» У МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД.....	56
Пахомов І. В. ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	60
Пащенко М. І., Черненко Л. П. ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	62
Попружна А. В. ВИКЛИКИ ПЕРЕД ІСТОРІЄЮ У СУЧАСНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ.....	67
Поцелуйко І. В. НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ.....	71
Разумейко Н. С. ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПРОСВІТНИЦЬКОЇ РОБОТИ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ НАД ДІТЬМИ ТА ПІДЛІТКАМИ.....	74
Сеґеда В. М. ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	77
Сеньовська Н. Л. САМОРЕГУЛЯЦІЙНІ ТЕХНІКИ ДЛЯ СУЧАСНИХ ВИКЛАДАЧІВ ЯК СПОСІБ ОБМЕЖИТИ ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПСИХІКУ	80
Скальська С. М. З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ	82
Слівінський О. Я. РУКОПАШНИЙ БІЙ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВО-ПРИКЛАДНИХ НАВИЧОК ПІД ЧАС НАВЧАННЯ КУРСАНТІВ-ПРИКОРДОННИКІВ	85
Третяк О. С., Чебоненко С. О. ВІДПРАЦЮВАННЯ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПРОПУЩЕНИХ ЗАНЯТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	87
Філіпович В. М. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕФЛЕКСІЇ	90
Kovtun A. S. INTERRELATION OF PSYCHOLOGICAL CLIMATE AND STUDENTS' MOTIVATION TO STUDY AT A HIGHER EDUCATION INSTITUTION: MODERN ASPECTS OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL ACTIVITY OF A TEACHER	92

СЕКЦІЯ 2

ПЕДАГОГІЧНИЙ ІМІДЖ, АВТОРИТЕТ ТА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Барахтян М. М. КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК ПОКАЗНИК РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИШУ	95
---	----

Беньковська Н. Б. ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ.....	98
Біба Д. С. СУЧАСНІ АСПЕКТИ СПРИЙНЯТТЯ ІМІДЖУ ВИКЛАДАЧА ЯК КРИТЕРІЙ РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	100
Ворохобіна Д. Л. ПЕДАГОГІЧНИЙ ІМІДЖ ВИКЛАДАЧА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З НАВИГАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ СУДНОМ	103
Герасимчук О. М. СТИЛІ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЗІ СТУДЕНТАМИ.....	105
Діденко О. В. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СНАТГРТ У ВИКЛАДАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ...	109
Ільїна О. О., Кушнарєнко В. С. ІМІДЖ ПЕДАГОГА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	112
Калгіна І. Д. МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА.....	114
Кіріакіді О. Ю. РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ КОМАНДИРІВ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ УКРАЇНИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	117
Ковальська П. Г. ЗАВДАННЯ ЩОДО ФОРМУВАННЯ НОВОЇ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ДКВС УКРАЇНИ	120
Найда І. В. АВТОРИТЕТ ВИКЛАДАЧА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТА	121
Сіренко К. Ю. ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ НАУКОВО- ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА ЯК ГАРАНТІЯ ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	123
Таран О. Ю. МОТИВИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	126
Шумовецька С. П. ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ NON-FICTION І ПРОФЕСІЙНЕ ЖИТТЯ ВИКЛАДАЧА ..	129

СЕКЦІЯ 3

ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Бабич А. В. ПІДВИЩЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МОЛОДИХ ВИКЛАДАЧІВ У КОНТЕКСТІ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ.....	131
---	-----

Биконя О. П., Іванишина В. П. ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА КАФЕДРИ ІНОЗЕМНИХ МОВ	134
Брегей Ю. І. СТРУКТУРА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ПЕДАГОГА	136
Грубі Т. В. РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ ВИКЛАДАЧА	139
Данилко В. М., Кравченко Т. П. ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ	142
Дерева'янюк С. П. ОРГАНІЗАЦІЯ ДОЗВІЛЛЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ПСИХОЛОГІЇ	144
Козій О. Б. РОЗРОБКА СИСТЕМИ ВПРАВ ДЛЯ РОБОТИ З ТЕКСТАМИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	146
Платонова О. Г., Леус Н. П. ОСОБИСТІСНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	149
Примак Ю. В. ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	152
Руденко Л. А., Литвин А. В. РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ	154
Синиця М. С. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	156

СЕКЦІЯ 4 ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Бабич О. О., Рижук А. Р., Гуць М. Е. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ	159
Борець Ю. В. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АСЕРТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	163
Борисенко І. В. ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	166
Гончаренко О. Г. ЗАСТОСУВАННЯ МЕНТАЛЬНИХ КАРТ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	168
Гриценко О. П. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДРУЧНИК В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	171

Дрижак В. В. ДО ПИТАННЯ ПРО КЕЙС-МЕТОД ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ.....	174
Дягилева О. С., Юрженко А. Ю. ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТФОРМИ MOODLE ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ МАЙБУТНІМ МОРСЬКИМ ФАХІВЦЯМ	179
Ісламова О. О. СУЧАСНІ МЕТОДИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ	182
Коваль-Мазюта М. Ю. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН У ШКОЛАХ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ	184
Лілік О. О. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-МЕМІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ	187
Лобода Н. О., Голева Д. В. ІНТЕГРАЦІЯ ПРОГРАМНИХ ЗАБЕЗПЕЧЕНЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС	189
Макарова О. П. ДИСТАНЦІЙНЕ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ	192
Медведєв І. А. ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ СТВОРЕННЯ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПРИКЛАДІ ТРОСТЯНЕЦЬКОЇ ОТГ	194
Мірошниченко О. М. ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ТА СТРУКТУРУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕНТАЛЬНИХ КАРТ	198
Навитка Х. А. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДИСЦИПЛІНИ «ТРЕНІНГ КОМУНІКАТИВНОСТІ» В ПІДГОТОВЦІ ПСИХОЛОГІВ-КОНСУЛЬТАНТІВ	201
Отіч Г. О., Савченко Т. Р., Савченко Л. Л. ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЄКТУВАННЯ ЯК ОНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	204
Швардак М. В., Герц О. А. ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	206
Шендерук О. Б. ХЬЮТАГОГІКА ЯК СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ САМОСТІЙНОЇ ОСВІТИ	209
Шмельова Р. І. ОНЛАЙН-ДОШКА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ У РОБОТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	212
Шумейко З. Є. БУКТРЕЙЛЕР ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРАВООХОРОННОЇ СФЕРИ.....	215

<i>Iakovleva T. I., Derbak O. A., Pecherna K. Yu.</i> MODERN INNOVATIONS IN THE PROCESS OF TEACHING ENGLISH LANGUAGE TO STUDENTS OF NON-LINGUISTIC SPECIALTIES	217
<i>Magdiuk O. V.</i> THEORETICAL FOUNDATIONS FOR THE IMPLEMENTATION OF CONTINUITY IN DEVELOPMENT OF FOREIGN LANGUAGE ACTIVITIES OF STUDENTS OF NON-LANGUAGE SPECIALTIES	221
<i>Pogorelova A. V.</i> USE OF THE NEWEST TOOLS IN THE PROCESS OF TEACHING SOCIAL AND HUMANITARIAN DISCIPLINES	223

СЕКЦІЯ 5

ЕТИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

<i>Аніщенко В. О.</i> КРИТЕРІЙ САМООЦІНКИ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ПРОФЕСІЙНА ЯКІСТЬ ТА ЧИННИК РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ	226
<i>Єна А. С.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	229
<i>Зінченко Д. А.</i> ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ.....	231
<i>Зінченко Д. А., Дерунов М. І.</i> РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ	234
<i>Ютковська М. О.</i> ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ І АКАДЕМІЧНИЙ СУПРОВІД ЯК АКЦЕНТ РОЗВИТКУ КАФЕДРИ	237
<i>Медведкіна А. О.</i> НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	239
<i>Педорич А. В.</i> ЧИ ВИКЛАДАЧ ЕТИКИ МАЄ БУТИ ЕТИЧНИМ?	242
<i>Руденко І. В.</i> ВПЛИВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА НА СТРЕСОСТІЙКІСТЬ СТУДЕНТІВ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	245
<i>Савченко Д. Р., Сініченкова А. С., Савченко Л. Л.</i> ОСОБИСТІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	250
<i>Томащук О. В.</i> ДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ МОТИВІВ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ	252
<i>Ющенко І. М.</i> ЦІННІСНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ.....	254

СЕКЦІЯ 1
СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНО-
ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА
ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Аржанухіна С. В.,
викладач-методист кафедри фортепіано,
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
м. Харків, Україна;

Перцова О. В.,
практичний психолог,
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
м. Харків, Україна

ПИТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПЕДАГОГІКИ
СПІВРОБІТНИЦТВА В НАУКОВІЙ ДУМЦІ
МИНУЛОГО ТА СУЧАСНОСТІ

Сучасна педагогічна наука і практика відшукує шляхи гуманізації, індивідуалізації навчання й виховання, раціональних форм організації освітнього процесу. При цьому все більше уваги приділяється розробці альтернативних технологій, що дозволяють значно підвищити ефективність освітньої діяльності здобувачів освіти. Мова йде про технології, що створюються на основі принципів гуманістичної педагогіки та психології. Заслужовує на увагу технологія, яка нині переживає своє друге народження – це технологія педагогіки співробітництва. Одним із головних постулатів педагогіки співробітництва є «суб'єкт-суб'єктний» принцип освітньої взаємодії вихователя з вихованцями, вчителя з учнями і викладача зі студентами.

Одним із перших, хто спробував змінити педагогічну авторитарність, захистити дитину від насильства, гуманізувати радянську школу був В. Сухомлинський. Сором'язливий директор сільської школи лише під кінець свого життя відкрито виразив сумнів в універсальності макаренського принципу «рівнобійності дій», впливу через колектив, розцінивши його як загрозу ро-

зправи над особистістю, яка навчається і змушена підкорятися організованому пресингу своїх ровесників.

Каталізатором гуманізації професійного мислення учителя була низка публікацій 70-х років, присвячена психологічним дослідженням феномена педагогічного спілкування. Роботи А. Леонтьєва, Н. Березовіна, В. Кан-Каліка, Я. Коломинського продемонстрували тісний зв'язок педагогічної і соціальної психології, плідність інтегративних підходів у науці і практиці.

З другої половини 80-х років, із початком демократичної перебудови нашого суспільства, термін «співробітництво» активно використовується педагогічною наукою. Це пов'язане, перш за все, з діяльністю окремих учителів-практиків: І. Волкова, Е. Ільїна, С. Лисенкової, М. Палтишева, В. Шаталова, М. Щитініна, які згуртувались навколо «Учительської газети», об'єднали свої зусилля і на зустрічі у 1986 році поділились надбаннями, накопиченими за 20 років практичної роботи у школі.

Слід наголосити, що основні ідеї педагогіки співробітництва висловлювались ще за часів Я. Коменського та І. Песталоцці. «Ідея співробітництва, – зазначає сучасний педагог-новатор Ш. Амонашвілі, – стара як світ. Але мені вона уявляється начебто жар-птиця. З давніх часів її шукали і намагались піймати всі, хто прагнув залучити дитину до своїх намірів, хто прагнув, щоб вихованець допомагав вихователю в його намаганнях виявити у своєму учневі найкращі якості і риси. Так діяли всі видатні педагоги минулого: Я. Коменський, І. Песталоцці, К. Ушинський...» [1, с. 60].

Звертаючись до педагогічного енциклопедичного словника, з'ясуємо, що «педагогіка співробітництва – напрям у вітчизняній педагогіці другої половини ХХ ст., що становить собою систему методів та прийомів виховання та навчання, заснованих на принципах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості» [3, с. 189].

Аналіз тлумачних словників з української мови [4, 4] свідчить про те, що поняттю співробітництво у його широкому значенні автори надають два основних визначення: 1) спільна діяльність, спільні дії; 2) праця, у якій-небудь установі.

У контексті розвідок педагогічної науки, відповідно до «Українського педагогічного словника», «педагогіка співробіт-

ництва – напрям педагогічного мислення й практичної діяльності, спрямований на демократизацію й гуманізацію педагогічного процесу. Педагогіка співробітництва – спільна діяльність учителя та учнів, що ґрунтується на взаєморозумінні й гуманізмі, на єдності їхніх інтересів і прагнень, метою якої є особистісний розвиток школярів у процесі навчання і виховання» [5, с. 251].

Таким чином, спираючись на наукові узагальнення, можна зробити висновок, що педагогіка співробітництва – напрям педагогічної думки та освітньої практики, дидактична умова, завдяки якій створюється спільна творча діяльність, взаємодія суб'єктів освітнього процесу, об'єднання їхніх інтересів та потреб з метою розвитку творчої особистості у процесі навчання й виховання.

Список використаних джерел

1. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества: Книга для учителя. Киев : Освіта, 1991. 111с.
2. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике. Москва : Высшая школа, 2004. 512 с.
3. Тлумачний словник української мови / за ред. д-ра філологічних наук, проф. В. С. Калашника. 2-ге вид., виправл. і доповн. Харків : Прапор, 2006. 992 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь, 2004. 1440 с.
5. Бех І. Д. Виховання особистості. Київ : Либідь, 2003. Кн. 2. 280 с.

Березовська Н. Л.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри МВ СЦ ІТП,
*Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку,
членкиня НСЖУ, членкиня НААУ,
м. Одеса, Україна*

СОЦІОЛОГІЯ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Соціологія освіти як соціальний інститут, що вивчає також взаємозв'язок освіти з пов'язаними інститутами, не може обійти увагою питання професійної майстерності викладача, оскільки у сучасних реаліях виникає доволі багато питань щодо можливостей педагога формувати розвиток суспільства.

Професійна майстерність викладача – це підготовка спеціалістів не лише для певної галузі окремих країн, а й прагнення викладача і студента створити особистість, обізнаною у світових процесах, спеціаліста за своїм фахом, бути готовим до змін суспільства, налаштованість на постійний розвиток та вдосконалення.

У сучасному світі викладач готує не сухого спеціаліста, а має мету формувати науково підготовлених особистостей, які будуть постійно самовдосконалюватись, прагнути знань протягом усього життя.

Щоб упоратись з поставленими завданнями, викладач має також підвищувати професійну майстерність з урахуванням потреб та всього нового, що дає світ, для того щоб бути корисним для становлення спеціаліста.

Важко уявити змістовно наповненого викладача як особистість без прагнення до самоосвіти, самовдосконалення, що також є засобом підвищення педагогічної майстерності. І це не лише про прописані години підвищення кваліфікації. Часто викладачі перевищують встановлений ліміт і займаються самоосвітою, адже за своєю сутністю прагнуть нових знань, їм подобається освоювати нові педагогічні технології.

Нормативно-правовою основою вказаних питань є Конституція України, державна національна програма освіта Україна XXI століття, національна доктрина розвитку освіти, інші нормативно-правові акти.

Без освіти неможливо вибудувати правову державу, громадянське суспільство. Глобалізаційні процеси всього світу, шлях України до євроінтеграції, умови воєнного стану, в яких нині перебувають педагоги, вимагають реформ та нових шляхів викладання, які б поєднували в собі не лише можливості, обумовлені негативними факторами, а й були б засобами розвитку особистостей викладача і майбутнього спеціаліста. Освіта викладача – це безперервний процес. Не можна користуватися чимось застарілим у виникаючих умовах, які вимагають стрімкості в отриманні і застосуванні нових знань та навичок. Викладач – це вічний студент, спраглий до знань. У колективі, де подаються нові знання як можливий саморозвиток, переважають учителі та викладачі.

Воєнний стан в Україні не застав наше суспільство без засобів надання освітніх послуг, оскільки інформаційні технології постійно поглинаються суб'єктами процесу, дозволяють і в період війни надавати й отримувати знання, де б не перебувала дитина, за можливості приєднання до заняття. Мережа Інтернет дозволяє швидко знаходити інформацію, оновлювати та покращувати свою майстерність, підходи й стилі викладання.

Накопичений досвід наукового мислення, саморозвитку, самовдосконалення викладач проєктує і на студентів, що в подальшому неодмінно призведе до змістовного розвитку суспільства.

Бута О. Б.,

методист,

ВСП «Автомобільно-дорожній фаховий коледж

НУ «Львівська політехніка»,

м. Львів, Україна

СУЧАСНІ ФОРМИ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ З ПІДВИЩЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ

Професія викладача – одна із найбільш творчих і складних професій, що поєднує науку й мистецтво: педагог повинен володіти сукупністю професійно-педагогічних знань, умінь і навичок, також творчих здібностей під час виконання професійної діяльності.

Теоретичні засади формування педагогічної майстерності викладача розроблені в працях І. Зязюна, Я. А. Коменського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Структуру педагогічної майстерності досліджували Б. Андрієвський, О. Дудник, О. Євдокімова, І. Кривонос, І. Харченко, С. Харченко та ін.

У працях академіка НАПН України І. А. Зязюна і науковців його школи педагогічна майстерність розглядається як найвищий рівень педагогічної діяльності, як вияв творчої активності особистості педагога. Власне «педагогічну майстерність» видатний науковець характеризує як комплекс якостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної дія-

льності педагога на рефлексивній основі. Складовими педагогічної майстерності виступають:

- гуманістична спрямованість;
- професійні знання; педагогічні здібності;
- педагогічна техніка [2, с. 25].

Погоджуємося з дослідниками, які наголошують, що педагогічна майстерність – це «системне утворення, що взаємодіє з соціально-педагогічним середовищем і характеризується інтегративністю, цілісністю та єдністю педагогічних цінностей, технологій, особистісних якостей, спрямованих на творчу реалізацію у різноманітних видах педагогічної діяльності» [1, с. 239].

Методична робота – цілісна система дій і заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації та професійної майстерності кожного педагога, розвиток творчого потенціалу усього педагогічного колективу, що ґрунтується на сучасних досягненнях психолого-педагогічної науки з урахуванням досвіду діяльності педагогів й аналізу результатів навчально-виховного процесу.

З метою підвищення професійної майстерності використовуються різноманітні форми методичної – індивідуальні, групові та колективні. Це – наставництво, відкриті заняття, стажування, підвищення кваліфікації, творчий звіт, науково-практичні конференції, круглі столи; методичні семінари, засідання кафедр, предметні методичні об'єднання, предметні комісії, тощо.

Ефективною формою підвищення педагогічної майстерності є залучення педагогів до колективного вивчення особистісного досвіду професійної роботи, до науково-дослідної діяльності.

Сьогодні у багатьох навчальних закладах існують Школи педагогічної майстерності, метою яких є вивчення та ознайомлення з сучасними інноваційними технологіями навчання і виховання; впровадження в навчально-виховний процес ефективних методик та методичних прийомів; вивчення та впровадження в практику здобутків педагогічної та методичної науки, сучасних виробничих та педагогічних технологій навчання та виховання; розробці методичних рекомендацій педагогам для підвищення ефективності й результативності їхньої праці, удосконаленні професійної майстерності, зростанні творчого потенціалу; організація безперервного вдосконалення фа-

хової майстерності та підвищення професійної компетентності педагогів, підготовка їх до атестації.

Електронний методичний кабінет (ЕМК) виступає як багатопланове інформаційне середовище, зорієнтоване на взаємодію адміністрації коледжу, предметних (циклових) комісій та педагогічного колективу в умовах оновлення та розвитку методичної роботи в Автомобільно-дорожньому фаховому коледжі НУ «Львівська політехніка» з метою підвищення ефективності методичної роботи та професійної компетентності педагогів. Це – сучасний інструментарій супроводу методичної роботи, середовище для спілкування, обміну досвідом, ідеями, технологіями, дослідженнями і можливість творчої самореалізації.

Електронний методичний кабінет (далі – ЕМК) у навчальному закладі – це новий формат взаємодії з педагогами та водночас новий інструмент освітнього менеджменту для забезпечення оптимального ефективного методичного супроводу навчальної діяльності закладу.

Тут розміщено навчально-методичні матеріали, єдині бази даних для подальшого перегляду, вивчення та коригування; систематизовано накопичений досвід педагогів, що значно підвищує ефективність використання методичних ресурсів.

Через ЕМК є можливість:

- визначати рівень компетентності, діагностичного оцінювання педагогічних працівників;
- консультувати у виборі змісту і форм роботи в освітньому процесі;
- координувати колективні форми і методи методичної роботи та самоосвіти з метою підвищення педагогічної майстерності педагогів;
- забезпечувати випереджувальне науково-методичне інформування членів педагогічного колективу;
- здійснювати систему заходів, спрямованих на розвиток творчого потенціалу педагогів, впровадження досягнень науки і передового педагогічного досвіду та практичну їх реалізацію.

Крім того, можливість доступу до електронного сховища потрібних матеріалів у будь-який час забезпечує якісно новий рівень підготовки до занять.

Цілеспрямовано здійснювана методична робота є обов'язковим компонентом педагогічної праці кожного викладача, запорукою підвищення його педагогічної майстерності.

Список використаних джерел

1. Калінська О. П. Розвиток педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі : дис. ... канд. пед. наук. Львів, 2018. 345 с.

2. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамушенко, І. Ф. Кривонос; за ред. І. А. Зязюна. 3-тє вид., доповн. і переробл. Київ : СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.

Волеваха І. Б.,

доцент кафедри психології,
кандидат педагогічних наук, доцент,
*Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна;*

Данильченко Т. В.,

професор кафедри психології,
доктор психологічних наук, професор,
*Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна;*

Скалюн Д. Є.,

курсантка другого курсу спеціальності «Психологія»,
*Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна*

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ГАДЖЕТІВ НА НАВЧАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ

Нині в дуже великої частини учнів та студентів спостерігається залежність від електронних гаджетів, багато з них виконують навчальні завдання паралельно за переглядом телевізора або мобільного телефону. Все більш поширеною серед молоді стає думка про «мультизадачну людину ХХІ століття», яка може одночасно працювати і користуватись гаджетом для вирішення інших, не пов'язаних з роботою питань.

Однак педагоги та науковці скептично ставляться до цієї тези, констатуючи негативний вплив гаджетів на когнітивну сферу людини і здатність концентрувати увагу зокрема [1-4 та ін.].

Слід зазначити, що вплив гаджетів на здатність концентрувати увагу на виконанні навчальних завдань залишається актуа-

льною темою для дослідження, зважаючи на недостатню кількість експериментальних даних.

Мета дослідження – з'ясувати вплив гаджетів на якість виконання навчальних завдань учнями.

Гіпотеза дослідження: стороння інформація та шум від гаджетів негативно впливають на якість виконання навчальних завдань учнями.

Вибірка дослідження: у дослідженні взяли участь 28 учнів 8 класу ліцею № 22 Чернігівської міської ради.

Нами було розроблено програму і проведено експериментальне дослідження, яка охоплювало три етапи тривалістю 15 хвилин кожний: 1. Учні розв'язували математичні завдання в класі у звичайних робочих умовах; 2. Учні розв'язували математичні завдання (тієї самої складності) у навушниках, які підключені до мобільного телефону, на якому транслювалась програма або музика, залежно від вподобань кожного учасника; 3. Завдання виконували за наявності фонового шуму від програм (музики, фільмів), який транслювався через зовнішні динаміки телефонів усіх учнів. По закінченні часу кожного етапу учні здавали роботи вчителю на окремих аркушах.

Вчитель перевіряв правильність виконання завдань і зафіксував помилки. Отримані дані були піддані математико-статистичній обробці за допомогою комп'ютерної програми SPSS 17.0.

З'ясувалося, що на 1-му етапі припустилися в середньому 4,18 помилок, на 2-му етапі – 6,25 помилок, а на 3-му етапі – 5,54 помилок. Було застосовано t-критерій для парних вибірок: порівняно результати учнів 1-го та 2-го етапів, 1-го та 3-го етапів та 2-го та 3-го етапів.

Порівняння даних 1-ї та 2-ї проб показало, що між результатами є статистично значима відмінність ($p \leq 0,001$). Це означає, що стороння інформація з гаджетів (2 етап виконання завдань) впливає на здатність концентрувати увагу і відповідно на якість виконання завдань. Аналогічно, порівнюючи 1 етап і 3 етап, показники свідчать про те, що фоновий шум від гаджетів суттєво впливає на здатність концентруватися ($p \leq 0,004$). Порівняння результатів 2-го та 3-го етапів статистично значимих відмінностей не виявило. Таким чином, висунута гіпотеза підтвердилася:

фоновий шум і стороння інформація, що надходять з гаджетів, негативно впливають на якість виконання навчальних завдань.

Важливо зазначити, що результати досліджень можуть відрізнятися залежно від контексту використання гаджетів. Наприклад, користування гаджетами як інструментами виконання завдань (для швидкого отримання інформації, здійснення розрахунків, робочої комунікації тощо) буде мати позитивний вплив на виконання певних видів завдань.

На нашу думку, важливо збалансувати використання гаджетів з іншими аспектами життя, щоб забезпечити належний рівень продуктивності та здоров'я.

Список використаних джерел

1. Літвінова О. В., Венгер Н. С. Емпіричне дослідження впливу гаджетів на психічний стан підлітків. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Психологічні науки. Вип. 4. 2021.

2. Савчук Т. Вплив смартфонів на рівень щастя, інтелекту та нове покоління «iGen». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28705680.html>.

3. Шлапак Я. Цифрове середовище – це небезпечно для психіки школяра. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3208676-cifrove-seredovise-ce-nebezpecno-dla-psihi-skolara.html>.

4. Юрценюк О. С. Вплив гаджетів на психічний стан дітей та підлітків. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/vplyv-gadzhativ-na-psyhichnyj-standitej-ta-pidlitkiv/>.

Ганаба С. О.,

професор кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін,
доктор філософських наук, професор,

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна*

ЯКІСНА ОСВІТА В ЕПОХУ СУСПІЛЬНИХ КРИЗ

Освіта, як соціальне й культурне явище, є важливим чинником розвитку суспільства. Кожне суспільство відтворює себе через систему освіти. У зв'язку з цією обставиною перед сферою освіти постають проблеми радикальної перебудови та трансформації її цілей, змісту, форм, методів та всієї структурної організації з метою підвищення її якості.

Упродовж останніх десятиліть в освітянському середовищі ведуться активні дискусії, які стосуються проблем якісної освіти. Підвищений інтерес до цього параметру освітньої діяльності зумовлений низкою факторів. По-перше, кризовими явищами у цій сфері. Попри значну кількість нововведень, запроваджених у цю сферу, останніми роками спостерігається зниження результатів навчання (про що свідчать соціологічні дослідження мотивації та готовності молодих людей до навчання, результати ЗНО останніх років, моніторингові дослідження результатів навчання у вищій школі тощо). По-друге, неспроможність освіти забезпечити реальні суспільні потреби. Освітні системи, створені в час індустріальної епохи, орієнтують на виконання стандартизованих й уніфікованих завдань, а тому практично не можуть реалізувати своє соціальне призначення в умовах малопрогнозованого й мінливого світу. По-третє, освіта є релевантним ресурсом розвитку суспільства, оскільки розуміється як «механізм не просто трансляції знань, а й включення людину у певну культурну традицію, що дає початок будь-якій національній культурі» [4, с.11]. У сучасному суспільстві вона покликана виконати подвійне призначення — соціального відтворення та соціального творення, відкриваючи перспективи розвитку суспільства й створюючи засади розгортання нового смислового горизонту та креативного творення майбутнього, вимальовуючи його духовно-культурний портрет та визначаючи пріоритетні засади розвитку особистості. По суті справи, вона має йти в авангарді суспільних змін. Окреслення, осмислення й втілення в освітянській практиці фундаментальних засад та принципів реалізації якісної освіти дозволить суспільству жити й розвиватися в умовах перманентних криз й визначати пріоритети суспільного поступу тощо. Так, у Національній доктрині розвитку освіти стверджується, що “поліпшення якості освіти та рівний доступ до неї є одним з головних завдань сучасної державної політики в галузі освіти, національними пріоритетами і передумовою національної безпеки держави, умовою реалізації права громадян на освіту”[3]. Якісна освіта постає глобальною цінністю і категоричною умовою конкурентного стратегічного розвитку суспільства.

Тлумачний словник української мови трактує дефініцію якість як «ступінь вартості, цінності, придатності чого-небудь для

його використання за призначенням» [1, с. 1423]. У загальному розумінні ця категорія відображає специфіку об'єкта й характеризує стійкі зв'язки його складових елементів, що дають можливість відрізнити цей об'єкт від іншого. У сфері освіти якість пояснюється науковцями як «багатовимірне поняття, яке охоплює всі аспекти діяльності вищого навчального закладу: навчальну та академічну програму, навчальну й дослідницьку роботу, професорсько-викладацький склад і студентів, навчальну базу і ресурси» [2, с. 171]. Вона розуміється не лише як процес та результат діяльності, а й як можливості її реалізації, як внутрішній потенціал та зовнішні умови освіти, а також як процес формування її характеристик.

Засадничими характеристиками якісної освіти в епоху суспільних криз є якість потенціалу (включає характеристики якості стандарту, освітньої програми, якість професійних компетентностей педагогів й навчальних досягнень здобувачів освіти, якість інформаційно-методичної та матеріально-технічної бази освіти); якість формування професіоналізму (якість мотивації викладацького складу щодо творчості та ефективності педагогічної роботи, якість ставлення здобувачів освіти до навчання, інтенсивність освітнього процесу, управління освітою, методи презентації навчальних досягнень, якість технології освіти й контролю освітнього процесу), якість результату освіти (усвідомлення професіоналізму, розпізнавання та реалізація індивідуальних здібностей та особливостей, працевлаштування, оволодіння методологією самоосвіти, знання, практичні навички тощо), якість вимог (цілей, стандартів, норм).

Якісна освіта — це здобуток та умова розвитку суспільства. Вона не є трансісторичною константою: уявлення про неї повною мірою підпадають під дію принципу історизму, набуваючи конкретно-історичного характеру, змінюючись разом із ієрархією світоглядних, соціокультурних, аксіологічних, цілепокладальних та інших пріоритетів. Сьогодення покладає на освіту місію культивування в людині виразної дослідницької позиції проблемного, критичного і можливісного мислення, акцентуючи увагу не стільки на сукупності певних знань, скільки на її здатності розв'язувати складні проблеми, що породжують перманентні кризи суспільного буття. Зміна образу людини, її складність та

багатомірність, особливості сучасного етапу цивілізаційного розвитку (глобалізація, технізація, інформатизація, інтеграція тощо) змінюють статус освіти для держави й кожної людини, формують нові вимоги до освіти та рівня освіченості людини, впливають на якість, характер та особливості розвитку сфери освіти. Окреслюючи стратегії якісного розвитку освіти, необхідно зазначити, що це процесуальне явище. В епоху перманентних суспільних змін освіта ніколи не може бути завершеною, вона має постійно оновлюватися, адже кожне нове освітнє завдання виникає в умовах, принципово відмінних від колишніх, а ще щоразу вимагає нових знань та вмій.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник української мови / за ред. В. Бусел. Київ : Либідь, 2004. С. 1423.
2. Вища освіта України і Болонський процес : навчальний посібник / за ред. В. Г. Кременя. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2004. 238 с.
3. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України. Законодавчі акти України з питань освіти : збірник. Київ : Парламентське видавництво, 2004. С. 34.
4. Кремінь В. Якісна освіта та нові вимоги часу. *Педагогічні та психологічні науки в Україні*. Київ : Педагогічна думка, 2007. Т. 1. Теорія та історія педагогіки. С. 11–23.

Глушкова Г. М.,

доцентка, кандидатка філологічних наук,
ВСП «Павлоградський фаховий коледж НТУ
«Дніпровська політехніка»
м. Павлоград, Україна

ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИКОНАННІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАМОВЛЕННЯ

Кожного разу, коли виникає необхідність поговорити про технології у педагогіці, необхідно чітко розуміти, про які саме технології йтиметься – освітні, педагогічні чи технології навчання. Основні освітні технології, призначення яких полягає у розв'язанні стратегічних для системи освіти завдань, для вітчизняної освіти окреслено більш-менш чітко (гуманістична концепція вітчизняної освіти, Закон України «Про освіту» тощо).

Коли йдеться про педагогічні технології, то маємо справу із розв'язанням тактичних для системи освіти завдань. ЮНЕСКО трактує педагогічну технологію як системний метод створення, застосування процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії з метою оптимізації форм освіти.

Технологія навчання моделює шлях освоєння конкретного навчального матеріалу в межах відповідного навчального предмета, теми, питання [1]. Поняття «педагогічна технологія» на сьогодні визначають як дещо ширше від поняття «технологія навчання», оскільки охоплює й виховні технології.

І освітні, і педагогічні технології належать до соціальних технологій, для яких вихідним і кінцевим результатом постає людина. Соціальні технології, на відміну від промислових, є більш гнучкими, проте навіть за дотримання всіх найрезультативніших процесів у соціальній сфері немає ніякої гарантії позитивного результату. Адже людина є занадто складною нерівноважною системою, і на неї впливає багато зовнішніх чинників, тому заздалегідь передбачити ефект конкретного впливу неможливо. Саме тому соціальні технології є технологіями вищого рівня організації.

Метою будь-якої технології є одержання на виході продукту із заданими властивостями. Кожне суспільство за допомогою соціальних технологій формує особу із заданими властивостями. Тут зауважимо, що цілі освіти є важкодосяжними і двоїстими, адже освіта має не тільки забезпечити суспільство сьогодні, але й передбачити, з якими параметрами особу затребує соціум згодом. Технології індустріального й постіндустріального суспільства відходять у минуле. Знаходячись у точці біфуркації, ми можемо передбачити тільки деякі шляхи розвитку соціуму в майбутньому, а навчити необхідно вже сьогодні. Крім того навчити необхідно так, щоб за умов глобалізації не було втрачено й культурної ідентичності. Отже, цілі є окресленими тільки в найзагальніших обрисах, шляхів досягнення чітко не визначено, сам технологічний процес за таких умов перетворюється з чіткого алгоритму на соціальний експеримент, у результаті якого маємо віднайти ту саму соціальну технологію й передбачити майбутній соціальний продукт.

Негативну роль у формуванні сучасних освітніх і педагогічних технологій відіграє занадто сильне захоплення точними науками і занехаяння дисциплін гуманітарного циклу. Таке ставлення спричиняє ситуації, коли високі технології послугують не на користь людства і окремої людини, а на користь корпорацій для ще більшого їх збагачення, коли людина перестає бути метою, а є лише жалюгідним засобом, нерідко й матеріалом для реалізації чиєїсь не зовсім етичної мети. Ще Сократ говорив про те, що досконале знання має йти тим самим шляхом, що й висока моральність.

Не можна не порадіти тому, що вітчизняна освіта поволі починає розуміти, що визначальними у майбутньому будуть технології, що формуватимуть не *hard skills*, а *soft skills*. Тому сьогодні відкриваються приватні освітні заклади (на жаль, державним освітнім закладам заважає розвиватися застарілий менеджмент у вітчизняній освіті), що спрямовані не тільки на засвоєння точних знань, а й на формування тих самих умінь, що допоможуть людині жити серед людей і разом розв'язувати проблеми, поставлені перед людством.

Отже, виконуючи двоїсте завдання з формування майбутнього члена соціуму, педагогіка має дійти одностайності щодо використання освітніх технологій і надати свободу освітнім закладам у виборі педагогічних технологій, оскільки тільки викладачеві у певний момент процесу навчання в певній учнівській аудиторії найкраще зрозуміло, яким алгоритмом необхідно скористатися для досягнення поставлених цілей.

Педагогічні технології являють собою тактику реалізації освітніх технологій у навчально-виховному процесі за наявності певних умов. Педагогічні технології акумулюють і виражають загальні ознаки та закономірності навчально-виховного процесу незалежно від конкретного навчального предмета. Кожна конкретна педагогічна технологія відображає модель навчально-виховного та управлінського процесів у навчальному закладі, об'єднує в собі їх зміст, форми й засоби. Вона може охоплювати й спеціалізовані технології, що застосовуються в інших галузях науки і практики – електронні, нові інформаційні технології, промислові, поліграфічні, валеологічні тощо. Проте за будь яких умов незмінною залишається мета – сформувати члена соціуму

із заданими параметрами (має аналітичне мислення, вміє творчо мислити, вміє працювати стабільно за наявності стресогенних факторів, вміє працювати у команді тощо).

Не можна залишити поза увагою й обов'язкові умови дієвості педагогічних технологій, адже результат педагогічної технології залежить від рівня майстерності педагога, його загального розвитку, загального психологічного клімату в колективі, матеріально-технічного оснащення, налаштованості учнів. Тож для реалізації сучасних педагогічних технологій необхідною постає не тільки беззастережна відданість викладачів освітньому процесу, а й дієва допомога держави не на словах, а конкретними кроками (від зміни застарілого менеджменту в освіті до матеріального забезпечення як навчальних закладів, так і викладачів засобами для навчання за сучасних умов).

Резюмуючи все сказане, хотілося б наголосити, що освітні технології є безпосереднім відгуком на зміни освітньої парадигми. Вітчизняна педагогіка переживає тривалу кризу: її класична парадигма, починаючи від середини ХХ ст., усе більше занурюється у протиріччя із соціальними реаліями. Однак необхідно пам'ятати, що «парадигмальні трансформації в освіті й педагогіці залежать, у першу чергу, від фундаментальних змін наукової картини світу, але зв'язок цей не є автоматичним. Відповідна неklasичному етапу педагогічна парадигма на кінець ХХ ст. так і не встигла «дозріти», а вже стала оформлюватися нова – постнеокласична – наукова картина світу» [2, с. 5]. Зміна освітньої і педагогічної парадигм відбувається повільно, із запізненням, оскільки й освіта, й педагогіка мають справу у першу чергу із ціннісними, світоглядними категоріями, які змінюються кардинально із зміною культурної парадигми. Виникає величезний розрив між блискавично змінними технологіями й досить «консервативною» системою цінностей. Освіта приречена на внутрішній конфлікт, оскільки є пов'язаною з формуванням системи цінностей і навчанням технологій, адже основна мета освіти – виростити людину людиною у швидкозмінному світі.

Список використаних джерел

1. Освітні технології: навчально-методичний посібник. / за ред. О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2001. 256 с.

2. Тестов В. А. О понятии педагогической парадигмы. *Образование и наука*. 2012. № 9 (98). С. 5–14.
3. Освітні технології сучасних навчальних закладів : навчально-методичний посібник / О. Янкович, Ю. Беднарек, А. Анджеевська. Тернопіль : ТНПУ ім В. Гнатюка, 2015. 212 с.
4. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий : у 2 т. Москва : НИИ школьных технологий, 2006. Т. 2. 816 с.

Гнидюк О. П.,

доцент кафедри фізичної підготовки та особистої безпеки,
кандидат педагогічних наук, доцент,
*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
Україна, м. Хмельницький*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОГЛЯДИ НА ВДОСКОНАЛЕННЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ НА ТАКТИЧНОМУ РІВНІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Традиційна система фізичної підготовки курсантів на тактичному рівні військової освіти в умовах традиційного освітнього процесу у вищому військовому навчальному закладі Державної прикордонної служби України (ВВНЗ ДПСУ) має певні особливості і проблеми, що обумовлені характером майбутньої професійної діяльності, а також вимогами нормативних документів, зміст яких не повністю відповідає вимогам сьогодення. Крім цього відбувається реформування системи вищої військової освіти, яка перебуває під впливом сучасних тенденцій забезпечення рівного доступу до вищої освіти.

Висновки з узагальнення результатів аналізу змісту фізичної підготовки офіцерів прикордонних служб та збройних сил у країнах НАТО і в Україні, ознайомлення з результатами досліджень учених і практикою фізичної підготовки офіцерів у системі професійної підготовки сил сектору безпеки і оборони дозволили виявити низку суперечностей, зокрема між:

– потребами ДПСУ в офіцерах з високим рівнем фізичної підготовки відповідно до вимог стандартів НАТО, уніфікованої програмами підготовки прикордонників у країнах ЄС, досвідом виконання завдань офіцерами в АТО та ООС військовослужбовцями ДПСУ – з одного боку та вимогами нині діючих керівних

документів з питань фізичної підготовки у прикордонному відомстві (Настанова з фізичної підготовки в Прикордонних військах України (НФП-99) [1], які потребують суттєвих змін у частині змісту підготовки, форм, методів і нормативів виконання вправ – з іншого боку;

– реальним станом фізичної підготовки випускників Національної академії ДПСУ, що обіймають первинні посади у підрозділах ДПСУ – з одного боку та сучасними вимогами прикордонного відомства, потребами забезпечення оперативно-службової діяльності щодо якості фізичної підготовки офіцерських кадрів – з іншого боку;

– практикою регулювання освітньої підготовки офіцерів у ВВНЗ нормативними актами МОН України та МВС – з одного боку та потребою щодо запровадження нових моделей освітньої підготовки (у тому числі фізичної) здобувачів тактичного рівня вищої військової освіти у стандартах професійної підготовки, що формуються адміністрацією ДПСУ;

– необхідністю оновлення методики фізичної підготовки офіцерів-прикордонників на тактичному рівні військової освіти та повільним осучасненням форм і методів цього процесу у ВВНЗ ДПСУ.

Ці суперечності актуалізують потребу у розв’язанні проблеми поліпшення якості неперервної фізичної підготовки офіцерів ДПСУ на тактичному рівні військової освіти, а також в обґрунтуванні концепції для її втілення в освітній процес ВВНЗ ДПСУ з метою покращення якості підготовки управлінського персоналу для Держприкордонслужби.

Концепція неперервної фізичної підготовки офіцерів-прикордонників має на меті поліпшення цього процесу шляхом якісної трансформації змісту основних компонентів – цільового, змістово-діяльнісного та аналітико-результативного. В основу концепції покладено науково обґрунтовані теоретико-методологічні положення, принципи і педагогічні підходи, висновки з дослідження передового педагогічного досвіду, аналіз потенційних можливостей освітнього процесу у ВВНЗ ДПСУ щодо використання елементів сучасної спортивної дидактики, стандартів військової та вищої освіти, Уніфікованої програми підготовки прикордонників країн ЄС, а також інноваційного

змісту, форм, методів, прийомів і засобів фізичної підготовки, індивідуальної підготовки з рукопашного бою, вогневої підготовки, психологічної підготовки, тактичної медицини, кросової підготовки тощо.

Структуру концепції неперервної фізичної підготовки офіцерів-прикордонників на тактичному рівні військової освіти доцільно представити як поєднання загальних положень; понятійно-категоріальний апарат; теоретико-методологічні засади; ядро концепції; змістовно-сміслове наповнення; педагогічні умови, що забезпечують ефективне функціонування процесу, що вдосконалюється або модернізується; верифікація.

Провідна ідея полягає в тому, що поліпшення неперервної фізичної підготовки офіцерів-прикордонників на тактичному рівні військової освіти має відбуватися комплексно, з урахуванням особливостей навчання курсантів у ВВНЗ ДПСУ та реалізацією педагогічних умов, якими передбачено:

- розвиток сприятливого соціально-психологічного середовища у ВВНЗ для фізичного самовдосконалення та саморозвитку курсантів;
- впровадження регулярного експрес-контролю і моніторингу загальної та спеціальної фізичної підготовленості курсантів;
- проектування та моделювання змісту фізичної підготовки курсантів і слухачів з урахуванням контексту майбутньої професійної діяльності та завдань оперативно-службової та службово-бойової діяльності;
- залучення всього контингенту здобувачів освіти до занять видами спорту у процесі професійної підготовки у ВВНЗ;
- запровадження індивідуального обліку результатів фізичної підготовки та спортивних досягнень курсантів;
- розвиток у курсантів ціннісного ставлення до здоров'я, спорту та занять з фізичної підготовки і особистої безпеки;
- впровадження індивідуального підходу до планування і проведення занять з урахуванням вікової групи, фізичного стану, спортивних досягнень і освітньої спеціалізації здобувачів освіти;
- розвиток професійної майстерності викладачів дисциплін фізичної підготовки, застосування сили та особистої безпеки

шляхом організації методичного супроводу та залучення професійних експертів, тренерів і фахівців спортивної галузі;

– комплексну інтеграцію змісту дисциплін фізичної підготовки, особистої безпеки та застосування сили зі змістом загальновійськових та військово-спеціальних дисциплін;

– запровадження елементів сучасної спортивної дидактики, Бойової армійської системи (БАрС), уніфікованих програм підготовки прикордонників країн ЄС і стандартів військової освіти;

– впровадження ІКТ, цифрових засобів, соціальних мереж, мобільних додатків та інтернету у процесі неперервної фізичної підготовки курсантів і слухачів.

Реалізація авторської концепції передбачає поглиблене і детальне науково-методичне розроблення змістовно-смыслового компоненту концепції шляхом обґрунтування педагогічних умов і системи фізичної підготовки офіцерів-прикордонників на тактичному рівні військової освіти у ВВНЗ ДПСУ.

Список використаних джерел

1. Інструкція з організації фізичної підготовки в Державній прикордонній службі України, затверджена наказом МВСУ № 427 від 13.07.22 р.

Горбач І. О.,

старший викладач кафедри правової та спеціальної підготовки,

Територіально відокремлене відділення «Кам'янська філія

Академії Державної пенітенціарної служби»,

м. Кам'янське, Дніпропетровська область, Україна

ЛІДЕРСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

На теперішній час і донині професійна діяльність викладацького складу закладів вищої освіти має високий рівень соціальної значущості й перебуває на провідних позиціях серед переліку аспектів державотворення, формування національної свідомості й духовної культури українського суспільства. Сучасність вимагає від викладача вищої школи одночасно бути: викладачем (передавати знання, стимулювати до активності здобувачів освіти, формувати навички та вміння); вихователем

(здійснювати всебічний розвиток особистості, формувати професійні й психологічні якості); вченим (здійснювати наукові пошуки в галузі дисципліни, яку викладає і не тільки); менеджером (організовувати аудиторні заняття, стимулювати й контролювати самостійну роботу здобувачів освіти); експертом і консультантом (допомагати здобувачу зорієнтуватися у вирі наукової інформації).

В умовах активної фази євроінтеграційних процесів у нашій державі, імплементації європейського законодавства, динамічної хвилі змін та модернізацій у всіх сферах життєдіяльності перед закладами вищої освіти постають нові соціальні замовлення та постійно оновлюються вимоги до напрямків та якості результатів освітньої й наукової діяльності. Виникає потреба підготовки фахівця, спроможного швидко реагувати на динаміку змін у соціально-економічному середовищі, швидко адаптуватися до нових умов та вимог у своїй професійній діяльності.

Забезпечити це зможе професійно-мобільний з високим рівнем сформованості педагогічної майстерності педагогічний, науково-педагогічний склад закладу вищої освіти. Викладач має бути особистістю з великої літери, справжнім майстром своєї справи, який може протистояти труднощам сьогодення і здатний піднятися над ними. Актуальною є думка К. Д. Ушинського: «У вихованні все повинно ґрунтуватися на особистості вихователя, тому що виховна сила випливає тільки із живого джерела людської особистості. Ніякі статuti та програми, ніякий штучний організм, настільки добре він не був би осмислений, не може заступити особистість у вихованні. Без особистого безпосереднього впливу вихователя на вихованця істинне виховання, що проникає в характер, неможливе. Тільки особистість може впливати на розвиток і визначення особистості, тільки характером можна формувати характер» [15].

І. А. Зязюн, який займався вивченням проблеми педагогічної майстерності викладача в системі вищої освіти України, стверджував: «Діяльність педагога-майстра характеризується педагогічною доцільністю за спрямованістю, індивідуально-творчим характером, за змістом і оптимальністю, за вибором засобів» [6].

Сучасність вимагає від викладача закладу вищої освіти володіти сукупністю знань та вмінь, які дадуть йому змогу по-

новому подивитися на педагогічну діяльність. В освітньому просторі спостерігається зниження ролі викладача як єдиного «хранителя» наукових знань, натомість відбувається зростання його ролі як експерта та консультанта, що допомагає здобувачу освіти орієнтуватись у науковому просторі та спрямовує його. Відповідно виникає потреба наявності можливості ефективного впливу викладача на здобувача освіти, в процесі професійної підготовки. Забезпечити це можна за наявності як структурного компонента педагогічної майстерності чи професійної компетентності педагогічного, науково-педагогічного працівника, на високому рівні сформованого лідерського потенціалу. Що своєю чергою забезпечить здатність викладача займати позицію як формального, так і неформального лідера в аудиторії та в педагогічному, науково-педагогічному колективі.

Список використаних джерел

1. Горбач І.О., Пестрецов О.В. Особливості побудови освітнього середовища ЗВО в умовах воєнного стану. «Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи»: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 04 листоп. 2022 р.) / гол. ред. О.М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів: Академія ДПтС, 2022. С. 355-358.
2. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність: підручник для вищих навч. закл. Київ.: «Вища школа», 2004. 422 с.
3. Кубрак Р.М. Сучасні вектори організації професійної підготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України. Територія успіху. Практико орієнтовний журнал. Київ, 2016. № 2(3). С. 8-10.
4. Романовський О.Г., Пономарьов О.С., Грень Л.М., Гура Т.В. Підготовка конкурентоспроможної управлінської гуманітарно-технічної еліти. Монографія. Х.: НТУ «ХПІ»; Видавець: Савчук О.О., 2014. 324 с.

Дем'яненко Ю. О.,

доцент кафедри психології,
кандидат психологічних наук, доцент,
*Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна*

ВПРОВАДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО НАВЧАННЯ

Протягом усього свого існування людство намагається накопичити й передати свої знання та вміння наступним поколінням. Завдяки цьому наша цивілізація має можливість виходити на нові, вищі рубежі пізнання. Для вирішення складних ситуацій

чи завдань людина аналізує не тільки наявну інформацію, а й використовує накопичений досвід. Тому розширення сфери освіти й уваги до освітніх досягнень відіграє все більшу роль, особливо в індустріалізованих та постіндустріальних суспільствах.

Сучасна система освіти намагається інтегрувати передовий досвід минулих поколінь з індивідуальним досвідом особи, що навчається. На наш погляд, для підвищення ефективності освітнього процесу викладачі мають застосовувати диференційований підхід до учнів, активно використовуючи знання з психології.

У багатьох теоріях особистості аналізується зв'язок між особистісним функціонуванням і процесом навчання. У теоріях рис розглядаються стабільні диспозиції, такі як наполегливість та усвідомленість, які сприяють успішному навчанню. У когнітивно-орієнтованих диспозиційних теоріях на перший план висувають когнітивні стилі: полізалежність / полінезалежність, когнітивна складність / когнітивна простота, пом'якшення / загострення, рефлексивність / імпульсивність. Багато робіт присвячено дослідженню мотивів і цілей учнів, уявлень, що орієнтуються на певні цілі. У соціально-когнітивній теорії особливо підкреслюється важливість механізмів саморегуляції та саморегулюючих стратегій навчання, тому акцент у них зміщується зі здатності учня до навчання й середовища як фіксованих чинників на процеси, що особисто ініціюються [1].

Цікавими та корисними для системи освіти є надбання когнітивістського підходу в психології. Починаючи від 50-х років ХХ століття, науковці досліджують особливості пізнавальних процесів як процесів переробки інформації. У контексті взаємодії психології та педагогіки виникає ідея ефективного педагогічного впливу в умовах гіперрозвитку інформаційних технологій. Тому метою сучасної педагогіки стає навчити студента вчитися, самостійно визначати й здобувати необхідні знання і трансформувати їх у вміння. Отже, на другий план відходить зазубрювання, поступаючись місцем навикам пошуку інформації, виділення головної ідеї та критичного осмислення нового. Відповідно навчання направлено на пізнавання внутрішніх стосунків досліджуваних предметів, це і спонукає студентів до

діалогового, дослідницького роздуму, підвищує концентрацію ментальної активності.

Науковці дійшли висновку, що навчання доцільно розглядати як процес формування когнітивних схем, релевантних тим видам інформації, які необхідно навчитися сприймати і переробляти для адекватного реагування. До таких блоків належать:

блок вхідного моніторингу (когнітивна готовність до отримання нового матеріалу);

теоретичний блок (формування семантичних мереж понять, що вивчаються та пов'язуються з уже відомими поняттями за допомогою загальних логічних і специфічних предметних видів зв'язку);

процесуальний блок (заміна універсальних змінних на значення, необхідні для виконання конкретного завдання) [2].

При такому підході вчитель і викладач є коучем, який бачить внутрішній потенціал кожного учня і спонукає до розкриття цього потенціалу, ефективного засвоєння нових знань, впровадження цих знань у практику. Під час самостійного засвоєння інформації учнем викладач коректує неправильно сприйняту чи спотворену інформацію.

При впровадженні викладачем технологій когнітивного навчання він не тільки стимулює розумову активність студента чи учня – з'являється можливість розширення знань і навичок у різних галузях наукового пізнання.

Список використаних джерел

1. Капрара Дж., Сервон Д. Психологія особистості. URL: https://bookap.info/genpsy/kapraga_psihologiya_lichnosti/load/fb2.shtml (дата звернення: 01.03.2023).
2. Рябоконь Ю. Ю., Оніщенко Т. Є., Фурик О. О., Іпатова Д. П. Когнітивні технології у навчанні студентів. URL: http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/123456789/5982/1/14_%D0%97%D0%94%D0%9C%D0%A3_%D0%94%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%86.%20%D0%BE%D1%81%D0%B2_59-61.pdf (дата звернення: 01.03.2023).

Донець Т. П.,
старший викладач кафедри педагогіки і методики
викладання історії та суспільних дисциплін,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Ключ до освітнього зростання й розвитку – це насамперед бажання керувати процесом змін. Ми повинні розглядати зміни як кімнату несподіванок, у якій проблеми відкривають нові перспективи, шукаючи визначеної підтримки; де рішення приймаються знизу нагору і зверху вниз, де колегіальність та індивідуальність разом складають продуктивну взаємодію сил (Майкл Фуллан, 1993 р.).

Однією з глобальних цілей сталого розвитку, затверджених у 2015 році на саміті ООН, є забезпечення всеохопної і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх [4, с. 2–3].

Професійний розвиток науково-педагогічних працівників закладів фахової передвищої, вищої та післядипломної освіти передбачає безперервний процес набуття нових і вдосконалення раніше набутих професійних та загальних компетентностей, необхідних для професійної діяльності, постійну самоосвіту та інші види й форми професійного зростання і може здійснюватися шляхом формальної та неформальної освіти, стажування, здійснення професійної діяльності тощо. Зокрема, професійним розвитком може вважатися здобуття наступного ступеня вищої освіти (освітнього, освітньо-професійного, освітньо-наукового, освітньо-творчого, наукового), у тому числі за іншою спеціальністю, спеціалізація, підвищення кваліфікації, стажування та/або самоосвіта, виконання нових або більшої складності професійних обов'язків тощо, що дає змогу науково-педагогічному працівникові підтримувати належний або покращувати рівень професійної кваліфікації і триває впродовж усього періоду його професійної діяльності [8, с. 2–3].

Засади професійного розвитку науково-педагогічних працівників визначено статтею 59 Закону України «Про освіту», статтею 24 Закону України «Про фахову передвищу освіту». Процедура, види, форми, обсяг (тривалість), періодичність, умови підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників закладів освіти і установ усіх форм власності та сфер управління, включаючи механізм оплати, умову і процедуру визнання результатів підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників (далі – Порядок), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників».

Підвищення кваліфікації – набуття особою нових та/або вдосконалення раніше набутих компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань. Саме тому надзвичайно важливим є те, щоб обрані науково-педагогічним працівником будь-які форми і види підвищення кваліфікації реально призводили до набуття нових та/або вдосконалення наявних компетентностей (знань, умінь, навичок тощо) [4, с. 2–3]. Науково-педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати свій професійний і загальнокультурний рівні та майстерність. Але такий обов'язок урівноважується правом науково-педагогічних працівників на вільний вибір освітніх програм, форм навчання, закладів освіти, установ, організацій, інших суб'єктів освітньої діяльності, що здійснюють підвищення кваліфікації. Пошук інформації щодо підвищення кваліфікації науково-педагогічний працівник може здійснювати в будь-який спосіб – безпосередньо на сайтах суб'єктів підвищення кваліфікації, на різноманітних інформаційних чи спеціальних платформах, у тематичних групах, через запит необхідної інформації безпосередньо в суб'єкта підвищення кваліфікації тощо [4, с. 1–3]. Керівники всіх закладів вищої та післядипломної освіти максимально й активно повинні сприяти професійному розвитку та підвищенню кваліфікації науково-педагогічних працівників [5, с. 2–3].

Підвищення кваліфікації забезпечується засновниками закладів освіти та органами управління відповідних закладів освіти в межах повноважень та відповідно до законодавства. Науково-педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати

свою кваліфікацію. Мета підвищення кваліфікації – професійний розвиток відповідно до державної політики в галузі освіти та забезпечення якості освіти. Завдання: удосконалення раніше набутих та/або набуття нових компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань з урахуванням вимог відповідного професійного стандарту (у разі його наявності); набуття особою досвіду виконання додаткових завдань та обов'язків у межах спеціальності та/або професії, та/або займаної посади; формування та розвитку: цифрової, управлінської, комунікаційної, медійної, інклюзивної, мовленнєвої компетентностей тощо. Науково-педагогічні працівники можуть підвищувати кваліфікацію в Україні та за кордоном (крім держави, що визнана ВРУ державою-агресором чи державою-окупантом). Можуть підвищувати кваліфікацію за різними формами, видами. Формами підвищення кваліфікації є інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева), дуальна, (на робочому місці, на виробництві) тощо. Форми підвищення кваліфікації можуть поєднуватись. Основні види підвищення кваліфікації: навчання за програмою підвищення кваліфікації; стажування; участь у науково-практичних конференціях, семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо. Окремі види діяльності, що проводилися поза межами плану підвищення кваліфікації закладу освіти, та можуть бути визнані як підвищення кваліфікації: участь у програмах академічної мобільності, наукове стажування, самоосвіта, здобуття наукового ступеня, здобуття вищої освіти, участь у міжнародних та науково-практичних конференціях, семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо.

Законодавство встановлює різні вимоги щодо періодичності та обсягів підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, які здійснюють свою професійну діяльність на різних рівнях освіти. Так науково-педагогічним працівникам закладів передвищої освіти рекомендується підвищувати свою кваліфікацію щорічно, а рекомендована загальна кількість академічних годин для підвищення кваліфікації упродовж п'яти років має бути не менше ніж 120 годин, з яких певна кількість годин обов'язково має бути спрямована на вдосконалення знань, умінь і практичних навичок у роботі зі студентами. Крім цього, слід враховувати, що обсяг щорічного підвищення кваліфікації науко-

во-педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти встановлюється засновником (або уповноваженим ним органом). Науково-педагогічним працівникам закладів вищої та післядипломної педагогічної освіти рекомендується підвищувати свою кваліфікацію не рідше одного разу п'ять років [7, с. 1–3].

Обсяг (тривалість) підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників рекомендується встановлювати в кредитах Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (далі – ЄКТС, (один кредит ЄКТС становить 30 годин) за накопичувальною системою. При цьому для науково-педагогічних працівників закладів вищої та післядипломної освіти протягом п'яти років не може бути меншим, ніж шість кредитів ЄКТС (180 годин) [8, с. 1–3].

З урахуванням результатів самооцінки компетентностей і професійних потреб, змісту власної викладацької діяльності та посадових обов'язків науково-педагогічні працівники самостійно обирають конкретні форми, види, напрями та суб'єктів надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації. Обсяг (тривалість) підвищення кваліфікації устанавлюється в годинах та/або кредитах ЄКТС (один кредит ЄКТС становить 30 годин) за накопичувальною системою. Підвищення кваліфікації здійснюється згідно з планом підвищення кваліфікації закладу освіти на певний рік. Науково-педагогічні працівники мають право на підвищення кваліфікації поза межами плану підвищення кваліфікації закладу освіти на відповідний рік. Суб'єктом підвищення кваліфікації може бути: заклад освіти (його структурний підрозділ), наукова установа, інша юридична чи фізична особа, у тому числі фізична особа-підприємець, що надає освітні послуги з підвищення кваліфікації науково-педагогічним працівникам. Суб'єкт підвищення кваліфікації може організовувати надання освітніх послуг з підвищення кваліфікації за місцем провадження власної освітньої діяльності або за місцем роботи науково-педагогічних працівників, за іншим місцем (місцями) та дистанційно, якщо це передбачено договором або відповідною програмою. Науково-педагогічні працівники можуть підвищувати кваліфікацію у різних суб'єктів підвищення кваліфікації. Програма підвищення кваліфікації затверджується суб'єктом підвищення кваліфікації та повинна містити інформацію про: тему (напрямок, найменування), зміст, обсяг (трива-

лість), що встановлюється в годинах або в кредитах ЄКТС, вид, форму підвищення кваліфікації, місце (міся) надання освітньої послуги, очікувані результати навчання, вартість (у разі встановлення) або про безоплатний характер надання такої освітньої послуги. [7, с. 1–3].

Науково-педагогічним працівникам закладів освіти, вперше призначеним на посади: керівника, заступника керівника закладу вищої, післядипломної освіти, керівника, заступника керівника факультету, інституту чи іншого структурного підрозділу, керівника кафедри, завідувача аспірантури, докторантури закладу вищої освіти, рекомендується здійснювати підвищення кваліфікації відповідно до займаної посади протягом двох перших років роботи [8, с. 1–3].

Список використаних джерел

1. Бахтіярова Х.Ш. Інноваційні технології навчання : навч. посіб. Київ : НТУ, 2021. 200 с.
2. Дворяджіна, І. Професійне зростання педагога в між атестаційний період. Завуч. 2011 . № 11 . С. 17–19.
3. Духновська, Л. І. Методична робота педагога , що атестується. Управління школою . 2011. № 28–30. С. 39–53.
4. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 01.04.2023).
5. Про освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 01.04.2023).
6. Про фахову передвищу освіту : Закону України від 06.06.2019 р. № 2745-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> (дата звернення: 01.04.2023).
7. Деякі питання професійного розвитку науково-педагогічних працівників: наказ Міністерства освіти і науки від 04.12.2020 р. № 1504. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/deyaki-pitannya-profesijnogo-rozvitku-naukovo-pedagogichnih-pracivnikiv> (дата звернення: 01.04.2023).
8. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 р. № 800. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.04.2023).

Доній Н. Є.,
професор кафедри економіки та соціальних дисциплін,
доктор філософських наук, професор,
Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна

НАВЧАЛЬНА ДЕМОТИВАЦІЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ВИКЛИК ПЕРЕД УКРАЇНСЬКИМ ОСВІТНІМ ПРОСТОРОМ

В останні десятиріччя викладачі закладів вищої освіти стикаються з проблемою небажання студентів привласнювати інформацію й перетворювати її на знання. Такий феномен є маркером присутності в освітньому середовищі явищ, що мають демотивуючий ефект для тих, хто вступав до вишу, виявляючи наміри та бажання навчатися й отримувати знання.

Почнемо зі з'ясування суті демотивації через пояснення, чим є мотив і мотивація. На думку психолога О. М. Леонтьєва, мотив «це те, що характеризує діяльність, що спонукає саму діяльність, певні види діяльності або окремих конкретний вид діяльності» [1, с. 439]. Демотивація – це зворотний бік мотивації, що також є невід'ємною частиною людської діяльності. Утім, «демотивація не означає, що всі позитивні впливи, які спочатку становили основу підвищення мотивації поведінки, були відмінені; швидше, тільки сила, що пішла за цим, була послаблена сильним негативним компонентом. Демотивація має стосунок до конкретних зовнішніх сил, які зменшують мотиваційну основу поведінкового наміру чи постійної дії» [2].

Таким чином, можна вести мову про мотиви, що негативно впливають на навчання, як протилежність мотивам, що позитивно впливають на навчання, а демотивований здобувач освіти – це той, хто раніше був мотивованим, але втратив свій інтерес до навчання чи окремого предмета, що вивчається.

На перший погляд, основні причини трансформації мотивів у демотиваційні фактори можна розділити на дві групи:

1) внутрішні причини, які багато в чому залежать від самого здобувача (низький рівень знань, несформованість навичок

навчальної діяльності, особисте ставлення до предмета, що вивчається, тощо).

2) зовнішні причини, що переважно залежать від викладача та освітнього середовища.

Якщо більш глибоко поглянути на проблему демотивації здобувачів освіти, то можна виділити кілька груп факторів, а саме: 1) індивідуально-особистісні, що пов'язані з пізнавальними здібностями, особливостями особистості, спрямованістю інтересів, інфантильністю, орієнтацією на розваги, станом здоров'я, дефіцитом самоконтролю тощо; 2) соціальні: майбутні проблеми з працевлаштуванням, непрестижність обраної спеціальності, низька заробітна плата в майбутньому; 3) організаційні: погана організація занять, низька якість викладання, недостатня оснащеність аудиторій сучасною технікою та меблями; 4) міжособистісні: проблеми в сім'ї, в особистому житті, конфліктні стосунки з викладачами та одногрупниками; 5) матеріальні: умови проживання в гуртожитку, матеріальні проблеми сім'ї, прагнення фінансової незалежності, бажання швидше почати працювати (чи здобувач освіти вже працює); 6) помилка у виборі спеціальності; 7) хобі та захоплення інтернетом.

Отже, визначивши основні фактори, що мають демотиваційний вплив на здобувачів, виникає питання: «А що можна зробити, щоб здобувачі освіти знову захотіли навчатися та використовувати свої інтелектуальні ресурси?»:

1) змінити пріоритети. На даному етапі суспільного розвитку педагогам треба зрозуміти, що мета навчання – навчити здобувачів освіти орієнтуватися у світі, а для цього їм необхідно щодня тренувати свої здібності та мозок;

2) навчити вмінню думати, а не відтворювати знання. Уміння та бажання думати й розв'язувати освітні та життєві проблеми створює надійний ресурс для розвитку інтересу й мотивації здобувача освіти. Лозунгом освітнього процесу має стати відома картезіанська цитата «Cogito ergo sum», яка фактично визначає головний освітній алгоритм засвоєння знань: спочатку думати й розмірковувати, а потім запам'ятовувати;

3) виставлення оцінок має відбуватися на єдиних заздалегідь озвучених умовах. При цьому незалежно від цифрового

виразу поточної оцінки бажано, щоб її виставлення було непублічним, більш диференційованим, з вербальними коментарями, щоб здобувач освіти отримав чіткіше уявлення про міру своїх досягнень і розмірковував про стратегії руху вперед;

4) прибрати практики порушення принципів академічної доброчесності (плагіат, списування, тощо). Важливо послідовно підтримувати клімат справедливості та цінності зусиль, а не винагороджувати за відсутню працю чи крадіжку чужих зусиль і здобутків;

5) підтримувати клімат позитиву та поваги. Заклад вищої освіти – це взаємини співпраці між усіма членами освітнього процесу. Доброзичливі, шанобливі, конструктивні та підтримувальні стосунки є реальним джерелом благополуччя та досягнень здобувачів освіти, а клімат контролю, неповаги й заходи заради «галочки» гасять продуктивну мотивацію, породжуючи відчуження, негативізм і навіть агресію.

Отже, демотивація свідчить про послаблення інтенсивності навчальної діяльності здобувачів вищої освіти. Демотивуючі фактори мають або внутрішню, або зовнішню детермінацію. Для більшості здобувачів освіти демотивуючі фактори – це приводи, які за умови збігу обставин можуть перетворитися на причини відрахування із закладу освіти.

Список використаних джерел

1. Леонтьев А. Н. Лекции по общей психологии / под ред. Д. А. Леонтьева, Е. Е. Соколовой. Москва : Смысл, 2000. 508 с.
2. Dörnyei Z., Ushioda E. Teaching and Researching Motivation. 2-nd Edition Harlow: Pearson Education Limited, 2011. 345 p. URL: https://methodnew.com/wp-content/uploads/2021/05/Zoltan_Dornyei_Ema_Ushioda_Teaching_and_Researchin_g_Motivation.pdf.

Кисельов Д. В.,
молодший науковий співробітник відділу наукової роботи
та міжнародного співробітництва,
Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Виклики сьогодення пов'язані зі збройним вторгненням російської федерації на територію України у 2022 році та запровадженням на території нашої держави особливих умов, що передбачають правовий режим воєнного стану, зумовлюють застосування нових підходів до надання тих чи інших освітніх послуг, організації діяльності та проведення різного виду заходів.

За інформацією МОН України, станом на 1 серпня 2022 р. постраждало 2200 закладів освіти України, у т. ч. 225 повністю зруйновано, 1975 частково пошкоджено. За часткою пошкоджених навчальних закладів вищої освіти (далі – ЗВО) в конкретному регіоні найбільших втрат зазнали Чернігівщина (66,7 % загальної кількості університетів, інститутів та академій різних форм власності в області), Харківщина (47,8 %), Миколаївщина (37,5 %), Донеччина (33,3 %), Запорізька область (21,4 %) [1].

Станом на 2023 рік більшість навчальних ЗВО надають освітні послуги здобувачам вищої освіти в дистанційному або змішаному форматі.

Як зазначено в офіційних даних Державної служби якості освіти України, більшість закладів вищої освіти Києва працюють у змішаному (54 %) та дистанційному (44 %) форматах. Абсолютна більшість закладів (75 %) із тих, які обрали змішану форму навчання, застосовують традиційне поєднання: заняття з дисциплін циклу професійної підготовки (фахові) проводять в аудиторіях, а дисципліни циклу загальної (теоретичної) підготовки – в онлайн-форматі із застосуванням синхронного та асинхронного режимів [2].

Здійснення якісної підготовки фахівців та професіоналів на нинішньому етапі нашого буття є вкрай необхідним, адже саме ці фахівці будуть новою робочою силою на ринку праці й дуже потрібними як фахівці для відбудови країни в післявоєнний період.

Організація освітнього процесу в умовах воєнного стану величезно важлива, оскільки і в період війни, і після її завершення головним завданням освітньої галузі є і буде забезпечення якості освіти, підготовки висококваліфікованих фахівців різних галузей, а все це вимагає від науково-педагогічного працівника ЗВО високого рівня педагогічної майстерності, що обумовлено викликами і загрозами сьогодення.

Як зазначає Т. Горохівська, викладач вищої школи – це кваліфікований спеціаліст, який здійснює проєктування, конструювання, упровадження і реалізацію освітнього процесу в закладах освіти з урахуванням специфіки і тенденцій розвитку освітнього простору, соціокультурного й економічного становища держави [3, с. 222–223].

Професійно-педагогічна діяльність – це здатність викладача ЗВО організувати освітній процес відповідно до освітніх вимог, вміння передати знання й активізувати здобувачів вищої освіти до закріплення та відтворення навчального матеріалу.

Так, наприклад, С. Іванова висуває позицію, що професійно-педагогічна діяльність викладача вищої освіти – це передовсім здатність викладача від початку своєї професійної діяльності на рівні визначеного державою стандарту відповідати суспільним вимогам професії шляхом ефективної професійної діяльності та демонструвати належні особисті якості, мобілізуючи для цього відповідні знання, уміння, навички, емоції, ґрунтуючись на власній внутрішній мотивації, ставленнях, моральних і етичних цінностях та досвіді, усвідомлюючи обмеження у своїх знаннях і вміннях й акумулюючи інші ресурси для їх компенсації [4, с. 106–110].

На сьогодні викладач ЗВО – це кваліфікований професіонал, який у своїй діяльності повинен вміти швидко оцінювати кризо-

ві ситуації та порядок дій у них, мати високий рівень емпатії, вміння в умовах обмеженості ресурсів дати знання здобувачам і перевірити їх, володіти інноваційними та інтерактивними освітніми технологіями.

З огляду на вищезазначене, можна сказати, що руйнування та пошкодження ЗВО, зміна умов освітнього процесу, що за фактом є зміною умов праці науково-педагогічних працівників, накладає певний відбиток на професійно-педагогічну діяльність викладачів ЗВО та вимагає застосування нового формату такого виду діяльності.

Особливістю сучасного викладача у професійно-педагогічній діяльності в умовах воєнного стану є поліфункціональність діяльності, тобто вияв професійно-педагогічних компетентностей, впровадження в практику нових типів діяльності, розвиток та покращення дистанційної освіти та ін.

Також варто зазначити, що під час професійно-педагогічної діяльності викладач ЗВО має оволодівати кількома компонентами діяльності.

До таких компонентів професійно-педагогічної діяльності можна віднести такі: презентаційний компонент, вміння показати та представити навчальний матеріал достатньо зрозумілою мовою; науково-дослідний компонент, що полягає в здійсненні викладачем наукових досліджень, аналізі своєї діяльності; комунікативний компонент, вміння налагоджувати комунікацію з аудиторією та іншими учасниками освітнього процесу; проєктувально-діагностичний компонент, який полягає в проєктуванні шляхів для досягнення завдань та цілей, їх комплексний аналіз; коригуючий, тобто вміння коригувати свою діяльність для досягнення позитивних результатів; мотивуючий компонент – вміння мотивувати та зацікавити аудиторію до пізнання та навчання.

Отже, можна зробити висновок, що професійно-педагогічна діяльність викладача закладу вищої освіти в умовах воєнного стану вимагає від викладача гнучкості у своїй діяльності, під час реалізації надання освітніх послуг сучасний викладач має бути полі функціональним, уміти виконувати кілька функцій одноча-

сно, формувати й розвивати професійно-педагогічні компетентності, вміти підтримати, проявити емпатію, вміти в умовах обмеженості ресурсів дати знання здобувачам та перевірити їх, покращувати володіння інноваційними та інтерактивними освітніми технологіями.

Список використаних джерел

1. Освіта України в умовах воєнного стану : Інформ.-аналіт. зб. Київ, 2022. 358 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/> (дата звернення: 20.03.2023).

2. Якість надання освітніх послуг столичними закладами вищої освіти в умовах воєнного стану. Державна служба якості освіти України. URL: <https://sqe.gov.ua/yakist-nadannya-osvitnikh-poslug-stoli/> (дата звернення: 20.03.2023).

3. Горохівська Т. Особливості професійно-педагогічної діяльності як методологічної основи розвитку професійно-педагогічної компетентності викладачів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 28. Т. 1. С. 221–226.

4. Іванова С. Функціональний підхід до визначення професійної компетентності вчителя та організація її вдосконалення в закладі післядипломної освіти. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2008. Вип. 42. С. 106–110.

Колісник-Гуменюк Ю. І.,

провідний науковий співробітник кафедри технологічної освіти,
доктор педагогічних наук, доцент,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД – ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ

Вперше поняття «компетенція» стали використовувати в США у сфері бізнесу в 70-х роках минулого століття, що було пов'язано з проблемою визначення якостей майбутнього співробітника, які повинні впливати на успішність його професійної діяльності; відтоді ці якості і стали називатися компетенціями.

Компетенція, на відміну від компетентності, відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма освітньої підготовки студента, викладача, майбутнього фахівця, необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері. Результатом набуття компетенцій є компетентність, яка формує особистісну

характеристику фахівця, ставлення його до предмета діяльності. Компетенції – це вимоги до засвоєння студентами певних знань, способів діяльності, досвіду ставлення до певної галузі, формування професійних якостей особистості в певному соціумі. Вони відображені в Державних стандартах освіти, програмах, критеріях навчальних досягнень освітньо-кваліфікаційних характеристиках підготовки майбутніх фахівців.

Дістервег А. наголошував: «...Учитель повинен свідомо йти в ногу із сучасністю, пройматися та надихатися силами, що пробудилися в ній. Жалюгідна та людина, що відстала від свого часу; поява ж учителя, який сам живе в минулому, викликає лише співчуття всіх людей, які живуть в ногу із часом [1, с. 318].

У Європі термін «компетенція» був запроваджений в 1971 р. німецьким вченим і педагогом Генріхом Ротом, який у своїх працях еперше презентував компетентнісну модель. Основою цієї моделі була праця відомого американського психолога Роберта Уайта «Перегляд поняття мотивації: концепція компетентності» (1959 р.). Це дослідження стало першою працею у сфері теорії компетентності, у якій в мотиваційно-психологічному контексті Роберт Уайт визначав компетентність як ефективну взаємодію індивіда з довкіллям навколо нього, і як первісну і найсильнішу рушійну силу особистості.

Своєю чергою Генріх Рот, розробляючи компетентнісну модель, визначив вихідну точку педагогічного впливу на мотиваційну і рушійну поведінку дітей. Учений вважав: «Усі живі істоти мотивовані від природи (компетенції), щоб ефективно керувати середовищем». Він виділив чотири послідовні періоди людської діяльності, які пов'язані з формуванням та розвитком компетенцій: опанування рухової діяльності, розвиток ділової компетенції, розвиток соціальної компетенції, розвиток особистої компетенції [2, с. 25].

Науковці Джон Ерпенбек та його колега Хойзе Фолькер зазначають, що компетентність – це диспозиція самоорганізації в управлінні набутими й новими знаннями в неординарних ситуаціях. Розглядають професіоналізм фахівця як високий рівень самоорганізованої діяльності на основі особистісної, предмет-

но-методичної, соціально-комунікативної компетентностей [3, с. 122].

Компетентнісний підхід у німецькій системі освіти був запроваджений у 1996 р. як поняття ключових кваліфікацій з додаванням нових освітніх дефініцій – компетентності й компетенції [4, с. 41]. Для системи професійної освіти Німеччини професійна компетенція складається з фахової, гуманістичної і соціальної.

Зазначимо, що науковці по-різному тлумачать поняття компетентнісного підходу. М. Нагач вважає, що компетентнісний підхід останнім часом стає все більш поширеним і претендує на роль концептуальної основи освітньої політики, здійснюваної як державами, так і впливовими міжнародними організаціями, підсилює практичну орієнтацію освіти, підкреслює значення досвіду, вмінь та навичок, що спираються на наукові знання [5]. Визначальним фактором у реалізації компетентнісного підходу є зорієнтованість на розвиток системного комплексу умінь, смислових орієнтацій, адаптаційних можливостей, досвіду і способів трансформаційної діяльності з отриманням конкретного продукту.

У контексті компетентнісного підходу викладач сприймається як провідний суб'єкт освітнього процесу, готовий реалізувати в педагогічній професії свій спосіб життєдіяльності, визначати систему завдань особистісного зростання студента, брати відповідальність за їх вирішення, розширювати рамки професійної діяльності, забезпечувати гуманістичну спрямованість процесу навчання. Готовність до фахової діяльності компетентного викладача, визначається вмінням оперувати власними знаннями, мобільністю й пристосованістю до нових потреб ринку праці, здатністю управляти потоками інноваційної інформації, творчо й активно співпрацювати зі студентами. Компетентнісний підхід забезпечує активізацію механізмів загального й професійного саморозвитку з урахуванням мотивації та її динаміки у процесі професійної підготовки. Компетентнісний підхід може допомогти набагато поліпшити роботу систем вищої професійної освіти. Молоді фахівці, що навчаються в його рамках, відчувають себе на ринку працевлашту-

вання впевнено, їм простіше адаптуватися у професійній діяльності.

Компетентнісний підхід сприяє модернізації змісту професійної освіти, що передбачає його відбір і структурування з одночасним визначенням результативної складової освітнього процесу – набуття студентами компетентностей. Основою професійної компетентності викладача є активний інтерес до галузі знань, якісне викладання предмета й дієве знання закономірностей особистісного розвитку на різних вікових етапах та специфіка його професійного становлення.

Список використаних джерел

1. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения. Москва : Учпедгиз, 1956. 378 с.
2. Пилипенко О., Деркач А. Зарубіжний досвід: формування компетентнісного підходу в Німеччині. *Zbiór raportów naukowych. Z 40 Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika. Priorytetowe obszary nauki»* (29.11.2015 – 30.11.2015). Warszawa : Diamond trading tour. 2015. S. 24–26.
3. Авшенко Н., Десятов Т., Дяченко Л., Постригач Н., Пуховська Л., Сулима О. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія та практика : монографія. Кіровоград : Імекс-ЛТД., 2015. 280 с.
4. Dimitrowa D. Das Konzept der Metakompetenz: Theoretische und empirische Untersuchung am Beispiel der Automobilindustrie. Springer-Verlag, 2009. 240 s.
5. Нагач М. В. Підготовка майбутніх учителів у школах професійного розвитку в США: автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ. 2008. 21 с.

Костюченко М. А.,

старший викладач кафедри фізичної підготовки,
*Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна*

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ: ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ

Лідерство в кримінально-виконавчих установах є невід’ємним чинником ефективності їхньої діяльності. У Європейських пенітенціарних правилах зазначено, що лідерство має характеризувати кожен рівень пенітенціарної системи, зокрема

виявлятися у ставленні персоналу пенітенціарних установ до засуджених та у ставленні керівництва установ до персоналу [2]. Узагальнення досвіду функціонування пенітенціарних установ засвідчує, що сильне лідерство сприяє створенню ефективних систем безпеки та безпечного середовища в установах виконання покарань, налагодженню гуманної атмосфери та позитивної культури взаємин між персоналом і ув'язненими. Майбутні офіцери Державної кримінально-виконавчої служби мають розвивати свій лідерський потенціал та володіти достатнім рівнем лідерської компетентності. Проте на практиці курсанти не виявляють свого лідерського потенціалу, що свідчить про необхідність розроблення наукового-обґрунтованої системи формування їхньої лідерської компетентності у процесі професійної підготовки.

Визначальним щодо формування лідерської компетентності має бути положення про необхідність розширення знань про лідерство, його значення у професійній діяльності, про роль лідерської поведінки для офіцера. На основі цих знань у майбутніх фахівців формується система відповідних поглядів і переконань щодо лідерства та необхідності формування лідерської компетентності.

Важливо також урахувати потенціал навчальних ситуативних методів щодо навчання курсантів приймати управлінські рішення. Про важливість цього свідчить низка керівних документів, що стосуються професійної підготовки фахівців сектору безпеки та оборони України. Зокрема у Доктрині військового лідерства у Збройних Силах України визначено, що «базовими компетентностями військового лідерства є такі: аналізувати і синтезувати..., досягати цілей і успішних результатів військової діяльності на основі володіння способами, методиками і технологіями з оптимальним використанням наданих для цього ресурсів» [1, с. 14].

Специфіка професійної діяльності офіцера кримінально-виконавчої служби також засвідчує, що офіцер як лідер повинен уміти налагоджувати комунікацію з колегами, вести їх за собою, переконувати словом. Важливе значення має також лідерська комунікація із засудженими та їхніми родинами. Досконале во-

лодіння словом є інструментом впливу і переконання, передумовою лідерського авторитету.

Ще один шлях – розкриття лідерського потенціалу курсантів засобами дослідницької діяльності. Важливість цієї умови зумовлена тим, що дослідницька робота дає великі можливості для прояву самостійності та ініціативи курсантів, для розвитку вміння приймати рішення та розв’язувати проблеми. Дослідницька робота допомагає організувати процес навчання не через пасивне засвоєння знання, а як активний пошук самих курсантів. Особливо важливе значення вона має з огляду на розвиток у курсантів ініціативності, самостійності та відповідальності.

Отже, для формування лідерської компетентності майбутніх фахівців кримінально-виконавчої служби необхідно впровадити такі педагогічні умови: 1) поглиблення уявлень про лідерську поведінку шляхом відбору змісту соціально-гуманітарних дисциплін та впровадження додаткового спеціального онлайн-курсу «Лідерство офіцера кримінально-виконавчої служби»; 2) використання навчальних ситуативних методів (ситуативний метод, метод конкретних ситуацій, метод кейсів) для набуття курсантами вмінь і навичок самостійно розв’язувати проблеми професійної діяльності; 3) застосування інтерактивних технологій для формування комунікативних лідерських умінь та навичок; 4) розкриття лідерського потенціалу курсантів засобами дослідницької діяльності.

Список використаних джерел

1. Доктрина військового лідерства у Збройних Силах України. Київ: Головне управління доктрин та підготовки генерального штабу Збройних Сил України спільно з Центром оперативних стандартів і методики підготовки Збройних Сил України, 2020. 27 с. URL: https://dovidnykmpz.info/wpcontent/uploads/2020/12/Doktryna_rozvytku_viyskovoho_liderstva_v_Zbroynykh_sylakh_Ukrainy_compressed.pdf (дата звернення: 29.03.2023).

2. Європейські пенітенціарні правила. (Рекомендація № R (2006)2 Комітету Міністрів держав-учасниць). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text (дата звернення 29.03.2023).

Маргарян М. А.,
курсантка 123 навчальної групи юридичного факультету,
Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна;

Дрижак В. В.,
доцент кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна

ПРО ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ ПОСТАНОВКИ ЦІЛЕЙ «SMART» В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Під час дистанційного навчання як основної форми організації освітнього процесу в більшості закладів освіти в умовах воєнного стану велике значення має рівень самоорганізації та відповідальності здобувачів освіти за власні результати навчання. Тому на педагогічний персонал закладів освіти покладається важлива функція щодо надання допомоги учасникам освітнього процесу у правильній постановці навчальних цілей та виборі методів їх досягнення. Наразі в цих тезах викладено наше бачення щодо розв'язання окресленої проблеми.

Сучасна педагогічна наука на сьогодні серед освітніх інновацій усе більше уваги приділяє методиці визначення та формулювання мети діяльності, яка має назву SMART. У Вікіпедії значення цього терміну подано так: «SMART» – це мнемонічна аббревіатура, компоненти якої є критеріями постановки завдань [1].

Абревіатуру «SMART» уперше став використовувати 1954 року Пітер Друкер, який описав критерії складання цілей. Науковець виходив з того, що для ефективної роботи і досягнення успіху потрібно правильно мотивувати себе, навчитися відрізнити важливі справи від термінових. Він сформулював і обґрунтував п'ять основних вимог щодо постановки завдань, які безпосередньо висуваються стосовно окреслення мети. Як наслідок, велика кількість людей після ознайомлення з цією теорією одразу зрозуміли, що раніше вони абсолютно неправильно ставилися до своїх прагнень. Вони переглянули свої цінності, повністю змінили підхід до вибору й постановки

завдань і зважилися використовувати ці знання на практиці. З англійської мови «SMART» перекладається як «розумний». Отже, враховуючи викладене, слід знати, що будь-яку ціль треба формулювати розумно, правильно й точно, оскільки від цього залежить успіх майбутнього результату.

На нашу думку, що базується на результатах проведеного дослідження, методика «SMART» може стати в нагоді саме здобувачам освіти, які стоять перед вибором, як правильно визначити цілі освітньої діяльності та спланувати її. Про це і поговоримо більш детально. Оскільки термін «SMART» є аббревіатурою, він має спеціальний переклад і специфічне розшифрування цієї аббревіатури. Найпоширенішими ознаками цієї методики є: конкретність (Specific); вимірюваність (Measurable); досяжність (Achievable); реалістичність (Realistic); визначеність за термінами (Time-bound).

Правильне розуміння багатогранного значення терміну «SMART» дозволяє визначити основні умови та головні вимоги до постановки й формулювання цілей, необхідних для досягнення головної мети шляхом використання різних організаційно-педагогічних та психологічних механізмів її реалізації. Втім, як показав теоретичний аналіз результатів вивчення цього питання, варіантів розшифрування й наукового пояснення вищевказаного поняття у психолого-педагогічній літературі нині можна знайти чимало. Проте загалом усі відомі тлумачення є близькими за значенням.

На сьогодні у психолого-педагогічній літературі поширена думка, що критерії методики «SMART» є не що інше, як концепція Пітера Друкера про управління цілями [2]. З огляду на історію, слід зазначити, що методику «SMART» уперше детально описав 1981 року Джордж Доран (англ. George T. Doran) у журналі «Management Review» [1]. Автор використав у своїй публікації терміни (англ. specific, measurable, assignable, realintic, time-related), що означають: конкретна, вимірювана, має виконавця, реалістична, обмежена в часі. Деякі фахівці з питань використання методики «SMART» вважають, що відповідність поставлених завдань на шляху досягнення загальної мети наведеним критеріям (ознакам) значно

збільшує не лише ймовірність їх виконання, а й забезпечує їх якість та повноту.

У зв'язку з цим постає питання про формулювання короткострокових цілей і довгострокової мети. Зрозуміло, що короткострокові цілі – це очікуваний результат у найближчий період, тоді як довгострокова мета буде очікуваним результатом у прогнозованому майбутньому. При цьому з матеріалів Вікіпедії дізнаємося, що короткострокова мета є очікуваним досягненням протягом обмеженого періоду часу, а довгострокова мета розглядається як ставлення до цієї короткострокової мети. А тому загалом вважається, що різниця між короткостроковою і довгостроковою метою полягає лише в часі, необхідному для їх досягнення. Під час дослідження було з'ясовано, що в той час, як для досягнення короткострокової мети мають минути лише дні чи тижні, то довгострокова мета може бути досягнута через місяці або навіть роки. Таким чином, зазвичай короткотермінова мета часто є необхідною умовою та обов'язковою сходинкою на шляху досягнення довгострокової мети. Зрозуміло, що для досягнення короткотермінової мети потрібно менше часу й менше зусиль та ресурсів, а для досягнення довгострокової мети, як правило, необхідно досягти низки короткотермінових цілей.

Пол Майєр (англ. Paul J. Meyer) у своїй відомій книзі «Attitude is Everything» розглядає та дає характеристику основних критеріїв (ознак) методики постановки цілей «SMART» [3]. Першим основним критерієм методики є конкретність, тобто необхідність мати не абстрактну, загальну мету, а чітку, конкретну, специфічну, яка при цьому має бути просто сформульованою, зрозумілою і однозначною. Автор зазначає, що досягти бажаного можливо за умови, якщо в описі мети вказати, що власне очікується, чому для мене це важливо, кого, крім мене, це ще стосується, де це відбуватиметься, які ще атрибути або умови є важливими. Означені умови рекомендується сформулювати у вигляді кількох запитань, на які треба відповісти переконливо й однозначно. Вимірюваність, за Майєром, є другим критерієм, котрий передбачає необхідність мати вимірювальні показники для визначення прогресу досягнення мети. Вчений вважає: якщо у прогресі досягнення

мети не можна здійснити вимірювання ознак, що характеризують наявні результати, то неможливо достовірно передбачити, чи є рух у напрямку успішного завершення й досягнення успіху.

Згідно з теорією Пола Майєра, третій критерій – це наявність виконавця. Критерій обов'язкого виконавця передбачає, що дана мета є авторизованою і може бути досягнута лише одним або кількома конкретними виконавцями, такого (таких) виконавця (виконавців) визначено і закріплено за цією метою, також він (вони) несуть одноосібну (спільну) відповідальність за її досягнення.

Четвертий критерій – реалістичність, наголошує на важливості постановки лише реалістичної мети, яка найімовірніше за все може бути досягнута. При цьому формулятор мети має зважати на наявність необхідних ресурсів, часу, компетенцій тощо.

Обмеженість у часі є п'ятим критерієм методики постановки цілей «SMART». Такий принцип вимагає врахування важливості точного визначення та встановлення кінцевої дати виконання завдань на шляху досягнення визначеної мети. Звичайно, наявність кінцевої дати допомагає сфокусувати зусилля на поетапному розв'язанні проблеми досягнення мети у визначений строк чи навіть раніше. На думку багатьох учених, цей критерій дозволяє запобігти кризі й панічному надолужуванню втраченого часу.

Підсумовуючи викладене, слід визнати, що «SMART» як методика постановки цілей або як відповідь на запитання, що необхідно зробити, аби будь-яке завдання стало здійсненим, нині є досить ефективною, оскільки допомогла тисячам людей досягти бажаного результату. Багато успішних людей вибудували свою діяльність саме завдяки глибокому аналізу і правильним критеріям формулювання завдань.

Побіжно під час дослідження ми переконалися в тому, що методика «SMART» дозволяє і здобувачам освіти покращити навчальні результати, досягти бажаного, запланованого успіху в навчанні, сформуванню проактивну модель навчальної поведінки, виробити чіткі правила стійкої життєвої позиції. Отримані результати показали, що методика «SMART» від-

мінно підходить як студентам, так і курсантам, хоча простежується цікавий факт: часто принцип постановки завдань особа використовує інтуїтивно, не усвідомлюючи, що це розроблено за принципами окресленої методики.

Учасники освітнього процесу, яких залучали під час дослідження до експерименту, виокремлюють такі її суттєві переваги:

- дозволяє регулярно ставити перед собою цілі й визначати завдання, напрацьовувати дієві механізми їх виконання;
- сприяє постійному тренуванню навичок здійснювати планування та ухвалювати конструктивні рішення;
- визначає напрям діяльності під час виконання завдань;
- забезпечує отримання швидкого результату, оскільки правильно сформульовані цілі допомагають швидше реалізувати поставлені завдання;
- виступає інструментом мотивації, тому що конструктивна мета спонукає до досягнення бажаного результату;
- формує джерело щоденного задоволення від успіху в діяльності та від систематичного виконання власних зобов'язань.

Тому позитивний вплив постановки цілей за допомогою «SMART» складно переоцінити. Тож завдання педагогічного персоналу – навчити цього і здобувачів освіти. Зазвичай їхні мрії, бажання та прагнення або надто прості, або неможливі. Ця методика має допомогти перетворити юнацькі мрії на реальні цілі й речі.

Список використаних джерел

1. URL: <https://pdatu.edu.ua/images/vihovna-robota/psiholog/ps10.pdf> (дата звернення: 18.03.2023).
2. URL: <https://naurok.com.ua/post/formula-uspihu-s-m-a-r-t-motivemo-sebe-ta-uchniv> (дата звернення: 18.03.2023).
3. URL: <https://cybershark.pro/uk/smart-postanovka-cilej> (дата звернення: 18.03.2023).

Мірошніченко В. І.,
начальник кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін,
доктор педагогічних наук, професор,
*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ОФІЦЕРА

Процес формування майбутнього керівника-педагога можна поділити на три періоди: навчання в навчальному закладі; формування молодого офіцера-педагога (3–5 років) на конкретній посаді; період подальшого вдосконалення педагогічної майстерності.

Особливе значення для розвитку якостей майбутнього керівника-педагога має перший період – навчання у вищому військовому навчальному закладі – це початковий етап професійно-педагогічної підготовки.

Розглянемо, як формується педагогічна культура майбутніх офіцерів.

Педагогічна культура – це складне соціально-психологічне утворення, що є високим ступенем оволодіння педагогічною теорією та практикою, досвідом виховання та навчання особового складу, розвиток особистості педагога [1].

Основними шляхами формування педагогічної культури курсантів є:

а) у навчальний час:

озброєння необхідними знаннями в галузі суспільних (гуманітарних), профільних, спеціальних і загальнонаукових дисциплін;

формування у майбутнього офіцера навичок керівника заняття як на етапі підготовки планів-конспектів, так і методичних – на етапі проведення занять;

набуття навичок педагога у процесі написання контрольних і курсових робіт;

набуття навичок в організації та проведенні роботи з персоналом під час практичних занять;

б) у позанавчальний час:

під час активної роботи в гуртках курсантського наукового товариства;

під час несення служби у різних видах нарядів.

Основними компонентами педагогічної культури майбутнього офіцера є такі: широкий кругозір, ерудиція, інтелігентність; гармонійно розвинуті інтелектуальні та моральні якості; вміння керувати своїм емоційним станом;

педагогічна спрямованість, цілеспрямованість та самовдосконалення; педагогічна майстерність, організованість у повсякденній діяльності; вміння гармонійно поєднувати навчально-виховну роботу з пошуком шляхів її вдосконалення; педагогічно спрямоване спілкування та поведінка; сукупність професійно-важливих якостей у педагогічній діяльності.

Іншим методом формування педагогічної культури є професійна діяльність молодого фахівця безпосередньо на новому місці роботи після закінчення вищого військового навчального закладу.

Список використаних джерел

1. Царенко В. І., Хома В. О., Мірошніченко В. І. Професійна культура прикордонника Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2006. 55 с.

Мухіна Г. В.,

доцентка кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
*Донецький державний університет внутрішніх справ,
м. Кропивницький, Україна*

РОЗВИТОК «SOFT SKILLS» У МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ: ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД

Для українського суспільства на сьогодні дедалі більш очевидним стає дисонанс між вимогами з боку суспільства до поліції, яка працює в умовах правового режиму воєнного стану, та консервативним освітньо-професійним менеджментом у за-

кладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Очевидним є те, що в умовах глобальної перебудови суспільства зусилля необхідно спрямовувати на трансформацію освітньої професійної компоненти та пошук нових підходів до організації професійної підготовки поліцейських. Безумовно, що в реалізації таких підходів велике значення мають освітні інновації, наприклад, такі, як застосування системної методики трансдисциплінарної освіти (у тому числі – STEM-контекст); розроблення нових інтерактивних підходів щодо формування трансдисциплінарної компетентності людини і як особистості, і як висококонкурентного фахівця [2, с. 49].

Аналіз наукової літератури (П. Гальвані, М. Гіббонс, Е. Джадж, Ю. Данилов, М. Жамборова, А. Кнігін, Е. Князева, В. Колберг, О. Кузьменко, Е. Ласло, Л. Лессінг, М. Меллоу, М. Мокій, А. Моїсеєв, Е. Морен, Б. Ніколеску, Т. Осборн, С. Пейперт, Ж. Піаже, М. Симонов, Ф. Тошон, Я. Чайка, О. Шегай, Е. Янч) підтверджує той факт, що трансдисциплінарний підхід в освіті у сучасному світі динамічно розвивається.

Для підтвердження зазначеного факту можна навести рекомендації ЮНЕСКО, де акцентується на тому, що саме трансдисциплінарність є одним з головних підходів до пошуку рішень проблем у сучасному світі, і пропонується запроваджувати трансдисциплінарні програми в освітній процес, вчити майбутніх фахівців використовувати трансдисциплінарний підхід для розв'язання складних проблем природи і суспільства [3].

Уперше поняття «трансдисциплінарність» запропонував для наукового дискурсу Ж. Піаже на міжнародному семінарі «Міждисциплінарність – проблеми викладання і досліджень в університетах» у 1970 році. Науковці на основі аналізу його праць зробили висновок, що Ж. Піаже вважав трансдисциплінарність найвищим рівнем міждисциплінарних взаємозв'язків, які стирають будь-які межі між дисциплінами у процесі наукових досліджень. Проте нині, на думку сучасних науковців (С. Зелінський, У. Кошетар, А. Лебідь, В. Мокий, Л. Роша) поняття «трансдисциплінарність» можна визначити як спосіб розширення наукового світогляду, що полягає в розгляді того чи

іншого явища фахівцем, який не обмежує себе рамками якоїсь однієї наукової дисципліни [1].

На сьогодні, на нашу думку, застосування трансдисциплінарного підходу в закладах освіти зі специфічними умовами навчання є можливим через створення інтеграційної цілісної системи професійних умінь та навичок, які є необхідною умовою формування особистості майбутнього поліцейського.

У традиційній (дисциплінарній) педагогіці навчання базується на поділі цілісного явища на фрагменти і вивченні цих фрагментів єдиної дійсності методами окремих дисциплін без урахування того, що це тільки фрагменти єдиного явища. За такого підходу дисципліни ніколи або майже ніколи не доповнюють одна одну, і кожна з них пропонує своє бачення реальності, яке ніколи не стає повним. До того ж у традиційній освіті спостерігаємо гіперспеціалізацію, коли особа знає багато про один предмет, не надто дбаючи про решту знань та своє оточення. На противагу такому підходу в навчанні трансдисциплінарний підхід прагне сформулювати та об'єднати різні знання, результатом чого може стати глобальне та інтегруюче бачення реальності. Метою використання трансдисциплінарного підходу в закладах освіти є досягнення цілісного бачення предмета вивчення, що даватиме змогу осягати зв'язки та взаємозв'язки між різними предметами, покращувати розуміння світу.

Таким чином, трансдисциплінарність відчиняє двері для дидактичних інновацій та нових освітніх сценаріїв. Саме трансдисциплінарний підхід може сприяти меншій відірваності навчання від життя.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної практики професійної підготовки поліцейських свідчить про те, що для досягнення визначеної мети більш актуальним є формування так званих «soft skills». До «soft skills» відносять: навички особистісної ефективності (управління часом, стресостійкість, проведення презентацій тощо), комунікативні навички (ефективна комунікація, розв'язання конфліктних ситуацій, проведення переговорів тощо), управлінські навички (згуртування колективу, мотивування учасників команди, формальне та неформальне керівництво), стратегічні навички (стратегічне планування, прийняття стратегічних рішень, навичка працювати в умовах

ризиком тощо). Формування зазначених навичок, на нашу думку, може бути можливим, якщо формувати ці навички як наскрізні на основі трансдисциплінарного підходу. Вважаємо, що необхідно окреслити цілісний комплекс дисциплін загальної та професійної підготовки, метою якого є формування «soft skills», розвиток професійних компетентностей, життєвих цінностей за допомогою зазначеного підходу.

Отже, трансдисциплінарний синтез професійних комунікативних умінь майбутнього поліцейського є складовою частиною «soft skills»: юридична логіка (вміння формулювати тези у доведенні, аргументація, здатність будувати й перевіряти гіпотези та версії тощо), юридична психологія (вміння професійного спілкування з різними категоріями громадян у практичних ситуаціях, пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту тощо).

Таким чином, існує нагальна потреба в розробці інтегрованих навчальних курсів, які б у єдиному навчально-професійному просторі поєднували досягнення багатьох наук у процесі формування «soft skills».

Список використаних джерел

1. Мокий В. С., Лукьянова Т. А. От дисциплинарности к трансдисциплинарности в понятиях и определениях Universum: Общественные науки: электрон. научн. журн. 2016. № 7 (25). UPL: <http://7universum.com/ru/social/archive/item/3435> (дата звернення: 19.03.2023).
2. Розбудова єдиного відкритого інформаційного простору освіти впродовж життя : зб. матер. 1-го Міжнар. наук.-практ. WEBфоруму. м. Київ–Харків, 22–23 березня 2018 року / за заг. ред. М. Л. Ростока, Т. С. Бондаренко, О. В. Баніт. Кропивницький: Вид-во ЛА НАУ, 2019. 300 с.
3. UNESCO on the World Conference on Higher Education. Higher Education in the Twenty-First Century: Vision and Action. UPL: <http://perso.club-internet.fr/nicol/ciret/english/charten.html> (дата звернення: 17.03.2023).

Пахомов І. В.,

старший викладач кафедри психології, педагогіки та менеджменту
Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України,
м. Біла Церква, Україна

ПРОФІЛАКТИКА ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Однією з основних умов підвищення якості вищої освіти є високий професійний та особистісний рівень викладачів закладів вищої освіти. Важливим для формування позитивної мотивації майбутніх фахівців та їх професійних компетентностей є професійне та педагогічне «обличчя» викладачів: педагогічні компетентності, здібності, культура, майстерність, відсутність проявів професійного вигорання.

Постійний стан напруженості, необхідність внутрішнього контролю, налаштування та мобілізація всіх сил на активні й доцільні дії, висока міра особистої відповідальності впливає на психофізіологічний та емоційний стан викладача, викликаючи негативні психічні стани, які можуть призвести до професійного вигорання.

Під професійним вигоранням викладачів, як правило, розуміють синдром фізичного та емоційного виснаження, розвиток негативної самооцінки й ставлення до роботи, втрату розуміння та співчуття стосовно до студентів та колег.

Проблемою професійного вигорання викладачів займалася низка фахівців: О. Бондарчук, О. Варгата, Т. Гальчак, Л. Карамушка, А. Коняхіна, О. Киселиця, М. Кузнецов, О. Матвієнко, Н. Тавровецька та інші. Вони встановили, що вищезгадана проблема залежить від багатьох факторів, на які викладач не завжди здатен вплинути. До таких факторів належить феномен емоційного вигорання як результат невідповідності між особистістю та роботою, синдром фізичного й емоційного виснаження, який бере початок зі стресу міжособистісної взаємодії. Одним з проявів професійного вигорання викладачів є їх емоційне вигорання, що розвивається на основі неперервного впливу на них стресових ситуацій і призводить до фізичного, емоційного або мотиваційного виснаження.

Робота в ситуації чітко розподіленої відповідальності обмежує розвиток синдрому професійного вигорання, але за умови нечіткої або нерівномірно розподіленої відповідальності за професійні дії цей фактор різко зростає навіть при достатньо низькому навантаженні. Розвитку професійного вигорання викладачів сприяють такі ситуації, коли спільні зусилля не узгоджені, відсутня інтеграція дій, водночас успіх залежить саме від узгоджених дій, співпраці.

Розвиток професійного вигорання викладачів також пов'язаний з напруженою психоемоційною діяльністю: інтенсивним спілкуванням із залученням емоцій, сприйняттям, переробкою й інтерпретацією отриманої інформації, прийняттям рішень. У цьому випадку дестабілізуюча організація діяльності та несприятлива психологічна атмосфера, нечітка організація та планування праці, недостатність необхідних засобів, багатогодинна робота, зміст і безпосередні результати якої складно виміряти; наявність конфліктів у системі «керівник – підлеглий» та між колегами, авторитарний стиль керівництва та недостатнє стимулювання праці (матеріальне й моральне) складають організаційний фактор професійного вигорання (В. Бойко).

Виходячи з власного викладацького досвіду (понад 20 років), особливо незахищеними до проявів професійного вигорання є молоді викладачі. Протягом перших шести місяців багато хто з них відчуває смуток, фрустрацію, розчарування, потребу змінити роботу. За кілька років накопичення досвіду, вироблення власного підходу, індивідуального стилю діяльності, професійної позиції у викладача може з'явитися і «психічна втома», професійна дезадаптація, симптоми професійного вигорання тощо.

Чинників, що сприяють розвитку синдрому професійного вигорання, багато: особистісні (низький рівень самоповаги, високий рівень тривожності, прагнення до неодмінного успіху або гіпервідповідальність, невелика кількість інтересів, окрім роботи, або їх відсутність, упевненість людини в тому, що вона є єдиною, хто здатен виконувати цю роботу тощо) та соціальні (матеріальна незахищеність, недостатня кількість працівників в організації, що провокує збільшення темпу й обсягу роботи працівників і ставить у стресові умови, відсутність можливості для розвитку кар'єри та професійного зростання на робочому місці тощо).

Синдром професійного вигорання викладачів охоплює три основні складові (емоційну виснаженість; деперсоналізацію (цинізм) та редукцію професійних досягнень) і може проходити три стадії. Існує три стадії емоційного вигорання: початкова, виражена та хронічна. На першій стадії викладачу достатньо психологічної підтримки колег і керівництва, на вираженій – допомога психолога, на хронічній – допомога психотерапевта.

У Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України застосовуються такі шляхи профілактики професійного вигорання викладачів: створення сприятливих умов праці, позитивного психологічного клімату в колективі, сприяння їх особистісному й професійному зростанню, мотивація та стимулювання ініціативи та активності. У цьому закладі мають місце всі ознаки позитивного психологічного клімату: згуртованість та організованість, єдність офіційної і неофіційної сфер спілкування, мажорний життєствердний настрій у колективі, атмосфера колективної турботи тощо.

Таким чином, завдяки ефективній системі діагностики, профілактики та запобігання професійному вигоранню в закладі вищої освіти можна суттєво зменшити її рівень у викладачів.

Пашенко М. І.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

*КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»;*

Черненко Л. П.,

викладач,

*КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Реформування вищої освіти пов'язане з оновленням змісту і методики навчання в закладах вищої освіти, яка зорієнтована на розвиток особистості, формування її інтелектуального, творчого потенціалу, вміння розв'язувати проблемні ситуації в

освітній діяльності. Від того, якою буде особистість майбутнього вчителя початкових класів, значною мірою залежить формування нової генерації українців, здатних комунікативно вільно спілкуватися у різних сферах суспільного життя.

Виняткова роль у професійній діяльності вчителя початкових класів належить усному слову, яке є важливим засобом переконання, інструментом позитивного впливу на особистість. Учитель початкових класів роз'яснює, переконує, консультує, виступає посередником під час вирішення спірних питань, вступає в дискусію, полеміку тощо. Отже, оптимальна мисленнєво мовленнєва поведінка в будь-яких комунікативних ситуаціях для вчителя початкової школи є професійною нормою, а комунікативні вміння як здатність володіти всіма видами усного переконливого слова в монологічних, діалогічних і полілогічних формах – професійно необхідними.

Реалізація методики формування професійної комунікативної компетентності студентів – майбутніх учителів початкової школи – передбачає знання нових професійних термінів, передусім лінгводидактичних, та використання системи засобів при вивченні мовознавчих, лінгвометодичних дисциплін, а саме: уведення в навчальні плани лінгвістичних і лінгводидактичних дисциплін комунікативно-діяльнісного спрямування, мовнокомунікативна направленість навчальних програм, навчально-методичних комплексів, навчальних посібників, добір системи вправ і завдань комунікативно-діяльнісного змісту.

Аналіз наукової літератури свідчить, що обґрунтуванням і дослідженням проблеми формування комунікативної компетентності особистості займалися вітчизняні й зарубіжні вчені (Н. Бабич, А. Богуш, М. Вашуленко, Г. Вашенко, О. Духнович, О. Леонтєв, Л. Мацько, О. Потебня, Т. Симоненко, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, Л. Щерба та ін).

Аналіз змістового компонента навчальних програм гуманітарних, психолого-педагогічних дисциплін щодо формування комунікативної компетентності виявив такі моменти. Навчальна дисципліна «Вступ до спеціальності» орієнтована на ознайомлення студентів з основами майбутньої професійної діяльності та особливостями підготовки до неї в закладах вищої освіти. Студенти дізнаються про професійно необхідні знання,

навички, вміння, якості та властивості майбутнього фахівця, якими вони повинні оволодіти в період навчання.

При вивченні навчальної дисципліни «Загальна психологія» студенти отримують методологічні знання про діяльність та особистість; спілкування як особливий вид діяльності; психічні новоутворення в структурі особистості та їх формування; пізнавальні процеси людини, особистісні властивості та якості.

Культуру спілкування майбутніх учителів початкової школи формують також педагогічні навчальні дисципліни.

Готуючись до мовленнєво-комунікативної діяльності, студенти повинні бездоганно оволодіти принципами дидактики, знаннями теорії методики навчання та виховання. Важливе значення має навчальна дисципліна «Педагогіка з основами педагогічної майстерності»: вона формує світоглядні орієнтири майбутніх фахівців, поглиблює мотивацію їх навчальної діяльності. Практичні заняття, присвячені методиці проведення бесід, диспутів, колективних творчих справ, зборів тощо, надають широкі можливості для застосування вже набутих комунікативних знань та вмінь, для їх удосконалення, а також для здобуття нових. Мовленнєва та сценічна майстерність є одним з основних складників навчальної дисципліни, під час опанування якої студенти детально знайомляться з технікою мовлення (роботою голосово-мовленнєвого апарату), формують навички раціонального дихання, дикції, модуляції, інтонування тощо. З'являються можливості поліпшити ті голосові характеристики студентів, які підлягають удосконаленню: темп мовлення, правильне дихання, позбавлення вад у дикції.

Зокрема вони вдосконалюють уміння вести діалогічне мовленнєве спілкування – визначати недоліки власного мовлення та шляхи їх усунення, уміти керувати діалогом інших, запобігати чи усувати конфліктні ситуації; сприяють оволодінню первинними навичками складання та проголошення невеликих за обсягом промов різного характеру.

Під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін відбувається знайомство майбутніх учителів із специфікою обраної професійної діяльності, закладаються основи усвідомлення важливості оволодіння майбутнім вчителем культурою слова, як необхідною запорукою успіху в педагогічному спілкуванні, що

є основою професійної діяльності вчителя, формується правильна мотивація цієї діяльності для стимуляції зацікавленості студентів у підвищенні власного рівня мовлення – комунікативної культури.

Вивчаючи навчальні дисципліни, оволодіваючи технікою мовлення, студенти знайомляться з основами комунікативної культури. Провідним завданням означених дисциплін є формування комунікативної компетентності особистості, володіння мовним матеріалом, дотримання правил мовленнєвої поведінки, соціальних норм мовленнєвої комунікації, розкриття основних положень теорії спілкування, загальні закони, види техніки і прийоми спілкування, власне мовні елементи комунікації – дискурс, мовленнєвий жанр, мовленнєвий акт.

Важливими питаннями навчальної діяльності студентів у процесі формування комунікативної компетентності є засвоєння майбутніми вчителями початкових класів термінологічного словника мовної, мовленнєвої комунікації, вивчення дефініцій комунікативних понять, висвітлення теоретичних засад комунікації, формування практичних комунікативних умінь і навичок. Професійна термінологія студентів охоплює загальнопедагогічну, психологічну, психолінгвістичну, дидактичну, лінгвістичну, літературознавчу, лінгводидактичну тощо, які є базовими як для розвитку їхньої власної комунікативної компетентності, так і для подальшої професійної діяльності, спрямованої на становлення і розвиток комунікативної здатності майбутніх студентів.

У практику роботи викладачів, студентів увійшли комунікативні терміни: мовна особистість, мовленнєва діяльність, комунікація, комунікативна ситуація, дискурс, дискурсивне мовлення тощо.

Мовна особистість – це такий носій мови, який добре володіє системою лінгвістичних знань, репродукує мовленнєву діяльність, має навички активної роботи зі словом, дбає про мову і сприяє її розвитку [1].

Майбутній учитель початкових класів має стати мовною особистістю, а для її формування необхідно навчання мови підпорядковувати найголовнішому аспекту – комунікативно-діяльнісному, що забезпечуватиме розвиток комунікативно

компетентної особистості у процесі навчання, здійснення мовленнєвої діяльності, яка реалізуватиметься тільки у спілкуванні з іншими людьми.

Комунікація – це спілкування, обмін думками, специфічна форма взаємодії людей у процесі їх діяльності.

Вітчизняний мовознавець Ф. Бацевич лінгвістичний термін «комунікація» розуміє як:

– один із модусів існування явищ мови (поряд із мовою і мовленням);

– смисловий та ідеально-змістовий аспект соціальної взаємодії, спілкування;

– складова спілкування поряд з перцепцією та інтеракцією;

– складний, символічний, особистісний, трансакційний, часто неусвідомлюваний процес обміну знаками, під час якого транслюється певна інформація зовнішнього або внутрішнього характеру, а також демонструються в статусні ролі, в яких перебувають учасники спілкування стосовно один одного.

У сучасному науковому обігу комунікативна компетентність – це здатність доречно і правильно використовувати мову в різноманітних соціально різнотипних ситуаціях спілкування, співвідносити мовні засоби із цілями й умовами спілкування, розуміти стосунки між комунікантами, будувати власне мовлення з урахуванням соціальних норм поведінки.

Отже, майбутній учитель початкової школи має бути високоосвіченою, професійно компетентною особистістю. В умовах Європейської інтеграції нинішня система освіти досягти такої мети може внаслідок спрямування навчального процесу на формування комунікативної компетентності кожного студента, майбутнього вчителя, який зможе передати свої знання і вміння учням.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ : Довіра, 2007. 205 с.
2. Крамська З. М., Галузінська М. І. Педагогічна майстерність викладача вищої школи : навч.-метод. посіб. Умань : Візаві, 2020. 238 с.
3. Пентилюк М. І. Словник-довідник з української лінгводидактики. Київ : Ленвіт, 2015. 320 с.

Попружна А. В.,
доцент кафедри економіки та соціологічних наук,
кандидат історичних наук, доцент,
Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна

ВИКЛИКИ ПЕРЕД ІСТОРІЄЮ У СУЧАСНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Національна доктрина розвитку освіти з'явилася лише 17 квітня 2002 р. На початку 2011 р. при Міністерстві освіти і науки, молоді та спорту України була створена робоча група, яка почала розробку нової концепції історії України, що базується на вивченні історії з позиції особистості.

Вивчення історії України в школі починається в середніх класах, має накопичувальний і фактологічний характер. Саме середня школа закладає фактологічну базу, спираючись на яку, викладач вищої школи мав би виконувати інші завдання. Зокрема, спираючись на фактологічну базу, закладену середньою школою, дати студентам загальне уявлення про історичний процес на українських землях з найдавніших часів до сьогодення, виявити основні тенденції історичного розвитку, показати місце України в контексті загальноєвропейської історії. Завдання викладача вищої школи – не тільки викласти фактаж, як показати проблемність історії, вказати на перспективи та нові дослідження цієї проблеми (українці-поляки, козаки-татари, чисельність жертв Голодомору).

Тому викладач вищої школи, який зазвичай визначається високою кваліфікацією, наявністю наукового ступеня, особистою участю у наукових розробках кафедри, відіграє суттєву роль у завершенні формування громадянської позиції особистості студента [1].

Викладання історії України вкрай необхідно й актуально особливо для майбутніх правоохоронців. Реалії сьогодення висувають нові вимоги до сучасного курсу з історії України.

Соціологічні дослідження підтверджують високу ступінь актуальності історії в суспільстві. Адже близько 80% українців визначають свій рівень зацікавленості історією як доволі чи дуже високий. Понад дві третини (69%) жителів країни почали

більше цікавитися історією України за останні 10 років. Стільки ж (69%) відчули зростання інтересу до історії України протягом останнього року.

Найбільш популярним джерелом, з якого черпають знання про історію, є YouTube (53%). Також серед популярних джерел інформації – соціальні мережі (37%), телевізійні передачі (35%) та книги. Абсолютна більшість (85%) жителів України вважають державну політику у сфері історичної пам'яті потрібною. Протилежну думку мають 9%.

Нинішня російсько-українська війна мала суттєвий вплив на уявлення людей про власне минуле: понад дві третини (68%) вказали, що війна змінила їхнє ставлення до історії України (29%) [2].

Поряд з цим викладання історичних дисциплін у вищій школі нині супроводжується певними проблемами. У сучасному глобалізованому світі треба зміщувати акценти із суто національних проблем на проблеми глобальні. Кожна країна перебуває в оточенні сусідніх держав, її історія тісно пов'язана з їхньою історією. Отже, необхідно мати більше порівняльної історії. Станіслав Кульчицький зазначив: *«У Європі практично немає викладання вітчизняної історії, і одночасно на її тлі – світової, там викладають просто історію. Поляки та французи, які дуже боляче сприймають свою історію, у кожному підручнику відводять 50-60% історії своєї країни, а все інше – залишається на всесвітню історію. В Україні мала б бути історія України на тлі всесвітньої історії, причому в історії України мають бути і загальні явища, і регіональна історія (якої досі в наших підручниках можна мало зустріти) та історичне краєзнавство».* Отже, не слід забувати, що історія України *de facto* є частиною світової історії, і тільки усвідомлення цього відкриває *«цілком новий пласт питань про роль населення, що проживало на території України, в розвитку людства»* [3].

Історія має бути олюдненою. Як у наукових текстах, так і в підручниках має бути не лише еліта, а й та *«мовчазна маса»*, яка власне творила підвалини тогочасного світу, бо так звана *«історія знизу»* якраз і уможливило пізнання своєї минувшини тими соціальними групами, які вважали її втраченою.

Власне через історію повсякденного життя можна вивчити так звану «безмовну масу», яка починає свідчити через життєві стратегії простих людей. *Але, якщо в науковій історіографії таки порушуються питання повсякденності, то на рівні підручників і вузівських викладів усе досить проблематично.*

Визначаючи світоглядне значення історії повсякденності, О. Удод вказував і на її практичну (праксеологічну) актуальність: *«Стара історія – політизована чи заідеологізована, – нехтуючи повсякденними потребами людини, сприяла певним політичним силам, або ж формулювала тоталітарні настрої, або ж проповідувала анархічне ставлення до держави, політичних сил. Повернення людини в центр історії дозволяє реалізувати сучасний і перспективний ціннісний пріоритет філософії політики, а саме: не людина для суспільства, а суспільство (і держава зокрема) для людини. Вмістити повсякдення до лекцій і семінарських занять – одне з першочергових завдань, тільки в такий спосіб можна показати, що найвищою цінністю є людина, з її болями і переживаннями, з її здобутками і втратами, і жодна надія не вартує навіть одного людського життя [4].*

Львівський історик Мар'ян Мудрий пропонує *«історію плачу» замінити на «історію успіху»,* тобто створити *«оптимістично-технологічну»* версію історії.

У складі української нації-держави з'явилося неукраїнське населення і території з українською меншістю, себто ті складові, що залишалися поза фокусом уваги національної парадигми, яка вважала єдиним об'єктом дослідження український народ. Нова якість українського суспільства, таким чином, потребує включити до українського історичного наративу ті народи і території України, які до цього часу були з нього виключені або представлені однобічно, лише в їхньому стосунку з українцями (чи їхніми предками) і тому зазвичай у негативній ролі – як перешкода національній волі українців. Отже, для професійних істориків відчутною стала необхідність заміни національної парадигми часо-просторовою або територіальною [4].

Досить часто ми чуємо, що вчителі все більше уваги звертають на оволодіння учнями навиками історичного критичного мислення. Але на практиці багато курсів історії як на рів-

ні середньої школи, так і на рівні університету настільки переважені величезними обсягами історичної інформації, яку мають засвоїти учні чи студенти, що не вистачає часу на практичне застосування цих навиків та розвиток історичного мислення. Так само проголошується, що треба давати учням і студентам можливість ознайомлюватись з якнайбільшою кількістю історичних джерел, тобто не лише з документами, а й з візуальними джерелами, аудіо-візуальними матеріалами, усною історією і пам'ятками матеріальної культури. Проте багато істориків не ознайомлені з тим, як використовувати і аналізувати ці джерела. Багато говориться про те, що потрібно застосовувати багатоперспективність при вивченні і викладанні історії, але дотепер є мало підручників з історії, де б посправжньому використовувався цей підхід. Крім усього, студент переобтяжений аудиторними заняттями, що, вочевидь, пов'язано з уявленням про невмотивованого студента, який не розуміє важливості отримання певних знань та навиків і того, що найбільш ефективною є самостійна робота.

Можна додати, що в нашій системі і викладач поступово втрачає певні важливі якості. На рівні професійної освіти викладач має бути практикуючим спеціалістом. Наукова робота має бути не риторично, а практично важливою складовою професійної кваліфікації викладача [4].

Список використаних джерел

1. Громова Л.П. Значення курсу історії України у підготовці фахівців негуманітарного профілю. *Рідна школа*. 2001. № 3. С. 22.
2. Близько 80% українців цікавляться історією – опитування КМІС. <https://uin.gov.ua/pres-centr/novyny/blyzko-80-ukrayinciv-cikavlyatsya-istoriyeu-opytuvannya-kmis>.
3. Грицак Я. Підручники з історії в Україні нагадують підручники в Європі XIX ст. URL: https://zaxid.net/pidruchniki_z_istoriyi_v_ukrayini_nagaduyut_pidruchniki_v_yevropi_hih_st_gritsak_n1120752.
4. Гошко Т. Нові/старі проблеми викладання історії України у вищій школі. URL: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/dyskusiya/629-tetiana-hoshkopovistari-problemy-vykladannia-istorii-ukrainy-u-vyshchii-shkoli>.

Поцелуйко І. В.,

голова циклової комісії філологічних та економічних дисциплін,
викладач вищої категорії, викладач-методист,
*ВСП «Фаховий коледж транспорту та комп'ютерних технологій
НУ «Чернігівська політехніка»,
м. Чернігів, Україна*

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Провідною тенденцією початку III тисячоліття прогресивна спільнота називає розвиток високих технологій у різних галузях науки, техніки, виробництва і, як результат, насиченість соціального та матеріального середовища людини високотехнологічними продуктами.

Термін «технологія» стає дедалі всеосяжним, і в наш час він уже вийшов далеко за межі галузі свого первинного впровадження – масового матеріального виробництва. Вимоги до якості освіти випускника вищого навчального закладу висуває насичене технологіями суспільство, а це потребує кардинальних змін у практиці організації освітнього процесу з метою створення найсприятливіших умов для саморозкриття, саморозвитку й самореалізації особистості. Передовим педагогічним досвідом доведено, що одним з ефективних шляхів розв'язання цієї проблеми є впровадження передових педагогічних технологій у практику роботи сучасних загальноосвітніх навчальних закладів [2, с. 22].

Таким чином, коли мова йде про цілісне формування особистості здобувача освіти як абсолютну педагогічну мету, педагоги повинні включити цього студента в таку спеціально створену систему життєдіяльності, яка б на основі певної домінуючої педагогічної ідеї забезпечувала оптимальне поєднання зазначених особистісних, інструментальних і методологічних засобів освітнього процесу. Тобто для виконання намічених педагогічних завдань викладач повинен побудувати своєрідну комплексну політехнологію [4, с. 108].

В Україні триває реформування системи освіти. Інструментом становлення нової освіти є інноваційна діяльність, яка полягає у внесенні якісно нових елементів у навчально-виховний процес. Пропонуються нові технології, інший педагогічний менталітет. Сучасний етап модернізації системи освіти характеризується по-

силенням уваги до особистості, спрямуванням зусиль педагогів на розвиток творчого потенціалу учасників навчально-виховного процесу. Реалізація нових векторів розвитку освіти потребує використання інноваційних педагогічних технологій, творчого пошуку нових або вдосконалених концепцій, принципів, підходів до освіти, суттєвих змін у змісті, формах і методах навчання, виховання, управління педагогічним процесом.

Для досягнення ефективних результатів навчання зарубіжні вчені розробили в рамках концепції педагогічної технології особливий спосіб постановки цілей навчання. Цілі навчання формулюються через результати навчання, виражені в уміннях студентів, причому таких, які викладач може впізнати.

Слід зазначити, що у вищій школі протягом століть традиційно домінувала спочатку лекційна, а потім лекційно-практична методика навчання.

Традиційна система навчання більш чи менш задовольняла суспільні потреби, однак кінець ХХ – початок ХХІ століття ознаменувалися революційними соціально-економічними, інформаційними змінами, які вимагали кардинальних змін в освітньому середовищі [3, с. 204].

Якщо у традиційному навчанні увага акцентувалася на запам'ятовуванні і відтворенні інформації, то в нових умовах виникла потреба розвитку творчого (продуктивного) мислення студента, формування його комунікативних умінь та практичної підготовки до активної життєдіяльності у постійно мінливому соціальному середовищі. Слід зважати на особливість сучасної системи вищої освіти в Україні, де має місце співіснування традиційних та інноваційних технологій навчання з яскравим нахилом у бік традиціоналізму, що повною мірою не забезпечує сучасних вимог до випускників ВНЗ. Отже, постає нагальна потреба широкого упровадження інновацій у навчальний процес.

Педагогічна інновація – це введення нового в цілі, зміст, методи і форми навчання і виховання, в організацію діяльності педагога.

Характерною рисою інноваційних педагогічних і, зокрема, дидактичних технологій є особистісно-орієнтована освіта. Інноваційні технології відрізняються від традиційних передовсім місцем і роллю основних учасників навчального процесу – викладача і студентів, їх взаєминами, характером і змістом освітньої

діяльності. І якщо в традиційному навчанні яскраво виражена підсистема «суб'єкт-об'єкт», у якій тільки викладач відіграє роль суб'єкта, який визначає зміст, методи навчання і стиль взаємин, то в інноваційному навчальному процесі зникає жорсткий розподіл ролей між викладачем і студентом. Студент у цьому варіанті перетворюється у важливий освітній суб'єкт, залучаючись до активного спілкування з викладачем і використання знань, отриманих у процесі самостійної роботи з різними джерелами інформації. Спрямованість на суб'єкт-суб'єктну, діалогічну взаємодію закономірно призводить до необхідності реалізувати навчально-виховний процес як через традиційні, так і через інноваційні форми у їх гармонійному поєднанні.

Освіта має забезпечити кожному, хто навчається, широкі можливості для здобуття таких умов розвитку та підготовки до життя:

- знань про людину, природу і суспільство, що сприяють формуванню наукової картини світу як основи світогляду та орієнтації у виборі сфери майбутньої практичної діяльності;

- досвіду комунікативної, розумової, емоційної, фізичної, трудової діяльності, що сприяє формуванню основних інтелектуальних, трудових, організаційних і гігієнічних умінь та навичок, необхідних у повсякденному житті для участі у суспільному виробництві, продовженні освіти та самоосвіти;

- досвіду творчої діяльності, що відкриває простір для розвитку індивідуальних здібностей особистості і забезпечує її підготовку до життя в умовах соціально-економічного та науково-технічного прогресу;

- досвіду суспільних і особистісних взаємин, які готують молодь до активної участі в житті країни, створення сім'ї, планування особистого життя на основі ідеалів, моральних та естетичних цінностей сучасного суспільства [4, с. 68].

Список використаних джерел

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник Київ : Академвидав, 2015. 304 с.

2. Литвинов А. С. Педагогічний провайдинг інновацій в освіті : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2018. 265 с.

3. Мариновська О. Я. Педагогічна інноватика і менеджмент інновацій: навч.-метод. посібник. ІваноФранківськ: Місто НВ, 2019. 504 с.

4. Михайліченко М. В., Рудик Я. М. Освітні технології : навчальний посібник. Київ : КОМПРИНТ, 2016. 583 с.

Разумейко Н. С.,
начальник кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПРОСВІТНИЦЬКОЇ РОБОТИ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ НАД ДІТЬМИ ТА ПІДЛІТКАМИ

Актуальність просвітницької роботи у професійній діяльності сучасного викладача закладу освіти зумовлена тим, що вона майже не визначається в науковій літературі як окремий вид роботи. Найчастіше про просвітницьку діяльність згадують у контексті складової профілактичної роботи, яка не розкриває повної суті просвітницької роботи викладача.

Просвітницька робота має на меті «просвітити», надати знання з певної тематики, висвітлити актуальні та провідні ідеї суспільства, людства, науково-практичних напрямів, що допомагає кожному здобувачу освіти зростати особистісно, розширювати горизонти своїх знань, формувати критичне мислення. Крім того, передача знань повинна виконувати не тільки інформаційну, але й мати виховну функцію на засадах гуманізму, людяності, толерантності тощо.

Одним із просвітницьких напрямів діяльності викладача закладу освіти є висвітлення актуальної проблеми щодо насильства в суспільстві, розвитку жорстокості та нелюдського поведіння серед людей різного віку, особливо серед підліткової молоді. На жаль, це кричуща тема, болісна для психічного здоров'я тих, щодо кого здійснюються насильницькі дії. З метою поширення правових знань, виховного впливу на здобувачів освіти така тематика має постійно бути в полі уваги викладача закладу освіти.

Необхідною умовою існування України як європейської, демократичної, правової держави є діяльність у сфері реалізації та захисту прав і свобод людини та запобігання і протидії злочинності. Конституційні засади (ст. 3 Конституції України) гарантують, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Держава відповідає перед людиною за свою діяльність [1]. Згідно зі ст. 28 Основного Закону кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Це положення Основного Закону конкретизується в ч. 2 ст. 289 Цивільного кодексу України, який зазначає, що фізична особа не може бути піддана катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню [4]. Відповідно до ст. 29 Конституції України кожній людині гарантується право на свободу та особисту недоторканність [1].

Поряд з цим проблема жорстокості й насильства в нашому суспільстві стає дедалі актуальнішою, незважаючи на те, що на законодавчому рівні будь-які прояви насильства щодо дитини, зокрема фізичне покарання, заборонені. Це пов'язано з багатьма соціально-економічними чинниками, серед яких слід відзначити: збільшення кількості неповних сімей унаслідок розлучень і виїзду батьків за кордон; відверта неконтрольована пропаганда насильства та агресії на телеекранах тощо.

Проблема насильства над дітьми в нашому суспільстві є водночас і дуже старою, і новою. Старою, тому що вона існує стільки часу, скільки існує людська сім'я. Новою, тому що на сьогодні еволюційна суспільна свідомість дає можливість усвідомити це явище як соціальне зло, як порушення прав певних членів суспільства [5]. Досліджуючи проблему насильства над дітьми та підлітками, Овсяннікова Я. О. зазначила, що на сьогодні дитина може зіткнутися з насильницькими діями в будь-який час і в будь-якій ситуації: у школі, на відпочинку, на вулиці. Навіть родина не є тут винятком, незважаючи на те, що цей соціальний інститут покликаний забезпечувати безпеку, яка є необхідним фактором для нормального розвитку дитини [2].

Насильство може чинитися як дорослими щодо дітей, так і самими дітьми стосовно одне одного. Свідченнями поширеності останнього стали численні публікації та репортажі на національному телебаченні, присвячені насильству між дітьми в школі. Сучасні погляди суспільства на виховання, нетерпимість до насильства над дітьми і занедбаності батьками сформувалися відносно недавно. Насильство над дітьми та підлітками існувало в усі часи

й виникало значно частіше в попередніх поколіннях, ніж нині. У художній літературі, мистецтві багатьох країн зафіксовано випадки жорстокого ставлення до дітей. Серед мас побутує думка, що жорстокість – це лише ті випадки, про які розповідають ЗМІ: побиття дитини до смерті, занехаяння дитини, яка помирає з голоду, не відповідає розвитку за віком, діти, яких батьки виганяють на заробітки, які самі собі шукають гроші. Але такий погляд на проблему насильства над дітьми та підлітками робить непомітними інші вчинки: виховання в жаху перед ременем, регламентацію життя дитини відповідно до поглядів батьків, сімейну лайку за будь-яку провину дитини чи висловлювання своїх бажань, вибір друзів, виду занять, школи для дітей батьками.

В українському суспільстві побутує стереотип: насильство, жорстоке поводження щодо дітей, недбале ставлення – це проблеми виключно кризових або матеріально погано забезпечених сімей, пов'язаних з психічними захворюваннями чи алкоголізмом батьків, їх моральною нерозвиненістю або дефектністю [3]. Але проведені опитування громадської думки дає підстави для протилежних висновків: найбільш забезпечені громадяни дають найменш толерантні відповіді з цього питання.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що сьогодні, як ніколи, загострюється надзвичайно важливе питання щодо формування концепції запобігання проявам насильства серед підлітків. А важливою умовою запобігання проявам насильства є проведення заходів, що мають інформаційно-пояснювальний характер, спрямованих на підвищення обізнаності з певних питань, формування цінності здоров'я та відповідних якостей особистості, а також навичок, що допоможуть їй відмовитися від певних стандартів поведінки та негативних звичок.

Виходячи з вищевикладеного, слід зазначити таке:

1) кожен викладач має здійснювати просвітницьку роботу з метою превентивного впливу на свідомість молоді та розуміння, що повага один до одного є запорукою щасливого суспільства;

2) форми просвітницької роботи залежать від специфіки закладу освіти, профільного спрямування підготовки майбутніх фахівців;

3) проведення просвітницької роботи з питань запобігання насильству серед дітей, молоді, в сім'ї, в суспільстві в цілому

пов'язана з необхідністю впливу на свідомість, думки та дії і формування способу життя кожної людини, моделювання прийнятної поведінки людей в цілому.

Подальше дослідження цієї проблематики буде спрямовано на розробку нових форм, напрямів та методів просвітницької роботи викладача закладу освіти та виокремлення її в окремих темах навчальних дисциплін гуманітарного спрямування.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 1.03.2023).
2. Овсяннікова Я. О. Форми і методи роботи з дітьми і підлітками, які пережили насильство. *Вісник Національного університету оборони України*. 2012. Вип. 4. С. 217-221.
3. Разумейко Н. С., Ткаченко О. Г. Види насильства щодо підлітків та його особливості. *Кримінально-виконавча система: Вчора. Сьогодні. Завтра*. 2018. № 2 (4). С. 48-61.
4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page6> (дата звернення: 1.03.2023).
5. Яхязаде Е. М. Насильство в сім'ї: міжнародний досвід та сучасні проблеми в Україні. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Серія : Юридичні науки. 2013. № 2. С. 120-125.

Сегеда В. М.,

начальник центру професійної освіти,
*Територіально відокремлене відділення «Кам'янська філія
Академії Державної пенітенціарної служби»,
м. Кам'янське, Україна*

ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Заклади освіти, які надають освіту майбутнім фахівцям певної галузі, своєю діяльністю забезпечують підготовку кадрів. Розвиток професійних та особистісних якостей – результат, на який повинні орієнтуватися заклади освіти. Якісне виконання професійної діяльності має забезпечуватися сформованістю комплексу чинників, а саме: досвіду, знань, умінь та навичок у певній галузі. Для виконання цих завдань можна використовувати такий метод викладання, як проблемне навчання, що є організацією процесу навчання, сутність якого полягає в утворенні у навчальному про-

цесі проблемних ситуацій, вирішенні та вирішенні студентами або учнями різних проблем [1, с. 312].

Взаємодія здобувачів знань та викладача під час виконання проблемних завдань продукує високий рівень засвоєння знань, стимулює навчальний процес і підвищення пізнавальної активності здобувачів освіти. Базується він на побудові нестандартних навчальних завдань, які сприяють подоланню пізнавальних бар'єрів та труднощів, відображається в розвитку його індивідуальних здібностей, активізації пошукової діяльності здобувачів знань під керуванням педагога.

Проблемне навчання передбачає засвоєння знань під час цілеспрямованого та послідовного висунення перед здобувачами освіти пізнавальних завдань, у процесі виконання яких засвоюються нові знання. Пізнавальні завдання мають відповідати основним вимогам, що відрізняють цей метод навчання від інших. Пізнавальна проблема має викликати роздуми над її розв'язанням, спиратись на попередній досвід та знання, викликати пізнавальний інтерес у учасників навчального процесу. Педагогічне керування пізнавальним і пошуковим процесом є основою дидактичного призначення проблемного навчання, що виражене в системі проблемних питань, задач, ситуацій.

Розробка проблемних питань і ситуацій має основні принципи: суперечність – основна складова, що повинна бути присутня в побудові та розробці проблемних питань; кілька варіантів вирішення, сприймання та осмислення одного і того ж явища; розбіжності між отриманими раніше знаннями, навичками, вміннями та поставленою проблемною задачею, їх невідповідність; використання сукупності способів і прийомів, під час яких виникає проблемна ситуація.

Проблемне навчання охоплює розвивальне навчання, інноваційність та принципи диференційованого навчання. Здобувач знань у цьому випадку отримує знання, що є наслідком його розумової праці. Ці знання є продуктом його розумової діяльності та власним відкриттям. В ході підготовки заняття з використанням такого методу потрібно забезпечити сприйняття здобувачем освіти проблеми, що поставлена перед ним, як своєї власної, максимально наближеної до його діяльності.

Існують різні методи, що застосовують у процесі застосування проблемного навчання. Вони використовуються залежно від ступеня підготовленості здобувачів знань та специфіки галузі, в якій відбувається навчання.

У тих випадках, коли час роботи обмежено та існує високий рівень складності задач, використовують метод проблемного викладу. Його застосовують на початку навчання, коли рівень підготовленості аудиторії ще не високий і присутня низка готовність самостійно виконувати розумові операції. Викладач формує проблеми та пропонує шляхи розв'язання проблеми самостійно. Так він надає здобувачам освіти зразок логічного міркування.

Коли навчання проходить планово і має достатньо часу, доцільно використовувати евристичну бесіду. Викладач формує сукупність виникаючих питань, викладених таким чином, щоб наступне було послідовністю попереднього. Така побудова ланцюгового мислення у своєму завершенні має знайти вирішення всієї проблеми шляхом залучення аудиторії до порівняння, висунення гіпотез, здогадок.

Частково-пошуковий метод полягає в тому, що здобувачі освіти вирішують проблему самі, під наглядом та коректуванням викладача, що полягає в підказках щодо першого, наступного складного кроку, корегуванні напряму розв'язання проблеми. Відповідно в пошуковому методі викладач формулює проблему, створює проблемну ситуацію, а здобувачі освіти самостійно її вирішують.

Дослідний метод досить автономний для здобувачів освіти. Він базується на їхньому вмінні спостерігати, збирати факти, порівнювати, узагальнювати, пояснювати факти, робити висновки, використовувати й аналізувати надану інформацію, літературу, завдання. Вони самостійно формулюють і розв'язують проблему.

Такі підходи дієві та ефективні залежно від сукупності умов навчання. Вважаємо, що їх потрібно розглядати комплексно та використовувати у взаємозв'язку і правильній взаємодії.

Список використаних джерел

1. Сучасний психолого-педагогічний словник / за заг. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький (Київська область): Я. Домбровська, 2016. 473с.
2. Настільна книга педагога. Посібник для тих, хто хоче бути вчителем-майстром / упоряд.: В.Андрєва, В. Григораш. Харків: Група «Основа», 2006. 352 с.

Сеньовська Н. Л.,
доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент,
*Тернопільський національний педагогічний
університет імені В. Гнатюка,
м. Тернопіль, Україна*

САМОРЕГУЛЯЦІЙНІ ТЕХНІКИ ДЛЯ СУЧАСНИХ ВИКЛАДАЧІВ ЯК СПОСІБ ОБМЕЖИТИ ВПЛИВ ВІЙНИ НА ПСИХІКУ

Російська агресія завдала системі вищої освіти України суттєвих збитків. «Руйнування інфраструктури ЗВО, проблема людського капіталу, а також відновлення освітнього процесу в умовах воєнного стану стали справжніми викликами» [2, с. 32]. Згідно з інформацією ресурсу «Освіта під загрозою», найбільша кількість закладів вищої та фахової передвищої освіти зруйновано у Запорізькій та Донецькій областях, а пошкоджено – у Харківській області [3]. Йдеться, зокрема, про Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Національний університет імені В. О. Сухомлинського і Національний університет кораблебудування в Миколаєві, Київський національний університет імені Тараса Шевченка тощо.

Якщо сам початок сучасної російсько-української війни (2014 р.) зачепив далеко не всіх викладачів українських закладів вищої освіти, то повномасштабне вторгнення (2022 р.) торкнулося кожного з них. «Цей вплив відрізняється залежно від місця їхнього перебування та ситуації, в якій вони опинилися: залишилися в Україні, виїхали за кордон чи залишилися на тимчасово окупованих територіях» [3, с. 33]. Якщо говорити про педагогів, які перебувають в Україні, то вони констатувати погіршення свого психоемоційного стану: депресію (84,3%), виснаження (86,7%), самотність (51,8%), нервозність (84,4%) та гнів (76,9%) [1]. Таким чином, українським викладачам просто необхідно розвивати власні саморегуляційні навички, щоб їхня психіка краще протидіяла стресу, в умовах якого ми всі живемо.

Фахову саморегуляцію викладача можна визначити як «інтегративну особистісну професійну характеристику педагога, що передбачає усвідомлення ним своїх дій, почуттів, мотивів, свого становища та доцільну видозміну власної діяльності відповідно до вимог ситуації» [4, с. 55]. Вона не завжди здійснюється усвідомлено, однак все одно ґрунтується на врахуванні минулого

досвіду, самооцінки, соціальних ролей і залежить від здатності здійснювати вольовий вибір.

Авторська методика діагностики стану компонентів фахової саморегуляції передбачає опрацювання викладачем короткого питальника, щоб виявити «проблемні зони», з'ясувати, який саме компонент професійної саморегуляції в умовах війни «постраждав» найбільше, і відразу пропонуються способи, як відновити його роботу.

Перший компонент професійної саморегуляції викладача – мотиваційний – відображає усвідомлені педагогом моральні поняття, загальнокультурні та професійні цінності, фахові вимоги до особистості та діяльності. Якщо проблеми саме з цим аспектом саморегуляції, рекомендується вправа «подивіться на себе очима доброго й співчутливого товариша».

Другий компонент професійної саморегуляції педагога – рефлексивний – передбачає порівняння свого досвіду з досвідом колег, усвідомлення позитивних і негативних аспектів власної діяльності, оцінку та самооцінку, виділення якостей, що сприяють оволодінню фахом. Щоб гармонізувати цей аспект саморегуляції, доцільно виділити в теперішній роботі «те, що залежить тільки від мене», «те, що я можу забезпечити тільки частково», «те, на що неможливо вплинути» і... прийняти це.

Третій компонент професійної саморегуляції викладача – емоційно-вольовий – полягає у вмінні педагога виявляти витримку, емоційно відповідати на запити учнів, усвідомлювати власні почуття, регулювати професійні стосунки та спілкування. Для часткового усунення проблеми варто застосовувати дихальні вправи, м'язову релаксацію, фізичні вправи, медитації.

Четвертий компонент професійної саморегуляції педагога – діяльнісний – передбачає вміння здійснювати самоаналіз, самоконтроль, самокорекцію в різних фахових ситуаціях, усвідомлювати мету власних дій, урахувати одержаний результат; причому зразки такої діяльності згодом відображаються у знаннях, образах, картині світу. Гармонізацію цього компонента ефективно здійснювати за допомогою техніки «тілесний вузол» (виділити у ситуації контекст, власну реакцію й інтерпретацію, імпульсбажання й рішення-дію).

Кожен компонент професійної саморегуляції викладача дуже тісно пов'язаний з іншими й не завжди можливо відразу визначити, де саме проблема. Однак запропоновані вправи певною мірою універсальні й дають можливість самостійно гармонізувати внутрішній стан, якщо труднощі в роботі психіки через тривалий стрес (війну) ще не стали критичними.

Список використаних джерел

1. Anton Kurapov, Valentyna Pavlenko, Alexander Drozdov, Valentyna Bezliudna, Alexander Reznik & Richard Isralowitz Toward an Understanding of the Russian-Ukrainian War Impact on University Students and Personnel. (2022). URL: <https://doi.org/10.1080/15325024.2022.2084838> (дата звернення – 7.04.2023).
2. Ніколаєв Є., Рій Г., Шемелинець І. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт. Київ: Київський університет ім. Б. Грінченка, 2023. 94 с. URL: <https://osvitanalityka.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/03/HigherEd-in-Times-of-War.pdf> (дата звернення – 6.04.2023).
3. Освіта під загрозою. URL: <https://saveschools.in.ua/> (дата звернення – 8.04.2023).
4. Сеньовська Н. Л. Професійна саморегуляція вчителя: проблеми і шляхи розвитку : монографія. Тернопіль : ПРІНТ-ОФІС, 2014. 260 с.

Скальська С. М.,

викладач,

ВСП «Автомобільно-дорожній фаховий коледж

НУ «Львівська політехніка»,

м. Львів, Україна

З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

На необхідності підвищення професіоналізму та педагогічної майстерності педагогічних кадрів наголошується у низці нормативних вітчизняних і міжнародних документів (Закон України «Про освіту» (2017), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті (2002), Державна програма «Вчитель» (2011), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Комюніке всесвітньої конференції з вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку (2009), Педагогічна Конституція Європи (2013) тощо). У Концепції «Нова українська школа» зазначається, що нова школа потребує нового вчителя, який має свободу творчості й розвивається професійно. На сучасному етапі змінюється роль викладача в освітньому процесі – він виступає не як

єдиний наставник і джерело знань, а як коуч, фасилітатор, тьютор, модератор в індивідуальній освітній траєкторії дитини [4].

Питання педагогічної майстерності завжди було предметом уваги видатних вітчизняних і зарубіжних науковців (А. Дістервег, І. Зязюн, Я. А. Коменський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.). У наукових працях висвітлені питання професійної підготовки педагога, розглянуті умови формування педагогічної майстерності, її складові. Проблему майстерності педагога розглядали античні мислителі – Сократ, Аристотель, Платон, Цицерон та ін., які пов'язували успішність навчального процесу з особистісними якостями педагога. Ідеї та практичний досвід становлення педагогічної майстерності в освітньо-виховних системах педагогічних закладів України досліджував О. Лавріненко, який зазначив, що біля витоків розробки цих наукових засад стояли відомі вітчизняні діячі науки, видатні філософи, педагоги, митці й державні діячі: М. Демков, О. Духнович, М. Корф, М. Коцюбинський, Т. Лубенець, А. Макаренко, С. Миропольський, І. Нечипоренко, І. Огієнко, П. Редькін, І. Рижський, С. Русова, М. Пирогов, І. Сікорський, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Твардовський, І. Тимківський, К. Ушинський, І. Франко, Я. Чепіга, П. Юркевич та ін. [5, с. 8]

Г. Сковорода вважав, що наставник повинен пам'ятати про власну гідність, бути безкомпромісним, чесним, служити добру і виявляти повагу до особистості того, кого навчає, виховує; знати свою справу, постійно займатися самоосвітою: «Довго навчайся сам, якщо хочеш навчати інших» [1, с. 5].

Як відзначає О. Калінська, одним із перших серед українських педагогів на необхідність оволодіння вчителем високим рівнем педагогічної майстерності звернув увагу О. Музиченко, який вважав складовими педагогічної майстерності гармонійний світогляд учителя; професійні якості особистості; обізнаність з дидактикою та методикою викладання, добре розуміння філософських теорій, бездоганні знання з вікової та педагогічної психології, етики, логіки, естетики, науки про державне урядування, юридичних наук; культуру поведінки і культуру спілкування [3, с. 54].

Ідея викладання педагогічної майстерності у процесі підготовки сучасного вчителя належить А. Макаренко, який вважав, що секрет педагогічної майстерності полягає в знанні особливостей

педагогічного процесу, умінні його побудувати і керувати ним, а оволодіння педагогічною майстерністю доступне кожному педагогу, якщо він працює над собою. Перша в Україні кафедра педагогічної майстерності створена в Полтавському державному педагогічному інституті ім. В. Г. Короленка 1 червня 1981 р. Її засновником був І. Зязюн. Сьогодні ця кафедра має назву «Кафедра педагогічної майстерності та менеджменту імені І. Зязюна», а її робота зосереджується на розробці актуальних питань навчання і виховання сучасної молоді, її науково-педагогічного просвітництва, створення умов професійного становлення. У вступній статті до біобібліографічного покажчика «Іван Андрійович Зязюн: Педагог. Вчений. Філософ» президент НАПН України В. Кремень зазначає, що «цікавий експеримент полтавців з перетворення провінційного інституту на елітарний (в навчальних аудиторіях дійсно панував дух позитивного креативу, людяності, радості праці) викликав інтерес педагогів з Японії, Китаю, Німеччини, Куби, Канади, Франції, Польщі, Чехії, Болгарії та інших країн, стимулював відкриття кафедр педагогічної майстерності у вищих навчальних закладах колишнього СРСР» [2, с. 7]. Кафедри педагогічної майстерності у 80-х роках минулого століття роках відкрилися в Українському державному педагогічному інституті ім. О. М. Горького, Херсонському державному педагогічному інституті ім. Н. К. Крупської [3, с. 71–72].

Нині у багатьох навчальних закладах існують школи педагогічної майстерності, у закладах вищої освіти викладають курси основ педагогічної майстерності тощо.

Список використаних джерел

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія : підручник. Київ : Либідь, 1998. 557 с.
2. Іван Андрійович Зязюн: Педагог, Вчений, Філософ: біобібліогр. покажчик / упоряд. Л. Штома; наук. ред. Н. Ничкало; НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. 3-є вид., перероб. і допов. Київ : Богданова А. М., 2013. 182 с.
3. Калінська О. П. Розвиток педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі : дис. ... канд. пед. наук. Львів, 2018. 345 с.
4. Концепція «Нова українська школа». 2016. Взято з <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf>.
5. Лавріненко О. А. Історія педагогічної майстерності: навч. посібн. Київ : Богданова А. М., 2009. 328 с.

Слівінський О. Я.,

викладач кафедри фізичної підготовки та особистої безпеки,
*Національна академія Державної прикордонної служби України,
м. Хмельницький, Україна*

РУКОПАШНИЙ БІЙ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВО- ПРИКЛАДНИХ НАВИЧОК ПІД ЧАС НАВЧАННЯ КУРСАНТІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Рукопашний бій – це термін, який має множинне значення. Основне трактування цього терміну має на меті бій між суперниками голіруч, цей спосіб використовують ще з найдавніших часів людства. Інше трактування терміну «рукопашний бій» має на увазі бій, де використовують холодну зброю, обладунки та інші підручні матеріали, окрім вогнепальної зброї.

Техніка рукопашного бою містить удари ногами та руками, болюві та задушливі прийоми, кидки. Якщо ж по-іншому трактувати, то рукопашний бій – це швидка техніка нейтралізації противника.

Військовослужбовці та працівники Державної прикордонної служби України під час виконання повноважень [1] уповноважені використовувати та застосовувати різні заходи примусу. Одним з таких засобів є фізичний вплив. Для припинення протиправних дій прикордонники застосовують спеціальні прийоми боротьби – рукопашний бій.

Рукопашний бій поділяється на 3 категорії:

– спортивний – в даному виді виключені прийоми, що можуть серйозно травмувати або призвести до смерті супротивника. Його використовують як систему підготовки молодих бійців, розвиток у них координації, почуття дистанції, техніки ударів, кидків, а також психологічної підготовки до майбутнього бою;

– поліцейський – вид рукопашного бою, створення якого мало на меті використання поліцією під час виконання службових завдань. Основна техніка цього виду має на меті утримання та конвоювання правопорушника, ведення бою проти озброєного правопорушника або кількох опонентів, вдале обеззброєння та їх затримання;

– армійський – найбільш жорстокий вид рукопашного бою, техніка якого містить прийоми, які максимально швидко призво-

дять до смерті супротивника. Викладання армійського рукопашного бою заборонене для цивільного населення.

Рукопашний бій широко використовувався в різних воєнних конфліктах (англо-залуська війна, позиційна війна в часи Першої світової війни), а також використовується під час придушення заворушень (22 жовтня 1986 року спецпідрозділ королівської поліції зупинив облогу в'язниці Пуду за допомогою рукопашного бою з використанням спецзасобів).

Не менше значення має рукопашний бій під час виконання службових обов'язків прикордонниками. В силу обставин воєнного часу напружена ситуація зберігається на всьому кордоні нашої держави. Якщо на східній ділянці використовується вогнепальна зброя для відбиття нападу противника, то на західній і південній ділянках, а також у пунктах пропуску прикордонники часто використовують рукопашний бій задля ефективного припинення правопорушень на державному кордоні, затримання елементів, які підпадають під військовий призов, затримання нелегальних мігрантів, а також припинення порушень прикордонного режиму та злісної непокори законним вимогам на території пунктів пропуску. Саме для виконання вищеперерахованого найбільш ефективним методом є виконання технік рукопашного бою (поліцейського та спортивного), адже не завжди є можливість використовувати вогнепальну зброю (задля збереження життя і здоров'я особового складу або осіб, які стали свідками кризової та нестандартної ситуації). Наприклад, кримінальний елемент у пункті пропуску, де велика кількість цивільного населення, захопив заручника – у такому випадку вогнепальну зброю використовувати небезпечно, і максимально ефективним вирішенням цієї ситуації буде використання рукопашного бою із спецзасобами. На державному кордоні існує безліч таких ситуацій, і в більшості з них, щоб уникнути людських жертв, найбільш правильним рішенням буде використання техніки рукопашного бою.

Для розвитку основних фізичних якостей курсантів-прикордонників використовують різноманітні вправи, визначені Інструкцією з організації фізичної підготовки в Державній прикордонній службі України [2]. Крім того, для розвитку військово-прикладних навичок використовують такі вправи, як марш-кидки, подолання перешкод, військово-прикладне плавання та рукопашний бій. Руко-

пашний бій є першочерговим засобом впливу на правопорушників, тому знання та вміння його застосовувати може зберегти здоров'я і життя як прикордонникам під час можливих правопорушень на кордоні та поза службою. так і громадянам України, що можуть стати випадковими очевидцями або жертвами.

Отже, рукопашний бій – це максимально ефективно вирішення кризових та нестандартних ситуації на державному кордоні, у пунктах пропуску і пунктах контролю, портах та аеропортах, де першочергово прикордонники намагаються припинити правопорушення за допомогою заходів фізичного впливу або ж спеціальних засобів, і лише у разі недостатньої ефективності вищезазначених заходів використовують вогнепальну зброю. Крім того, слід не забувати про випадки, коли немає можливості використати вогнепальну зброю або її використання може призвести до людських жертв.

Список використаних джерел

1. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 р.
2. Інструкція з організації фізичної підготовки в Державній прикордонній службі України : затверджена наказом МВСУ № 427 від 13.07.22 р.

Третяк О. С.,

професор кафедри педагогіки і методики викладання історії та суспільних дисциплін,
доктор педагогічних наук, професор,
*Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна;*

Чебоненко С. О.,

доцент кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін,
кандидат педагогічних наук, доцент,
*Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна*

ВІДПРАЦЮВАННЯ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПРОПУЩЕНИХ ЗАНЯТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Запроваджена в українських вишах Європейська кредитно-трансферна система вимагає від здобувачів вищої освіти регулярне відвідування навчальних занять та отримання за це певних балів, які впливають на кінцевий результат оцінювання результатів

вивчення навчальної дисципліни. Якщо курсант або студент відсутній на занятті, викладач не має підстав для офіційного оцінювання. Водночас, відповідно до статті 46 Закону України «Про вищу освіту», однією з підстав для відрахування здобувача вищої освіти є невиконання індивідуального навчального плану [1].

Для викладачів та здобувачів вищої освіти, які працюють відповідно до розкладу у форматі онлайн або офлайн, актуальним постає питання справедливого оцінювання знань та вмій, з урахуванням об'єктивних викликів, що пов'язані з воєнним станом і тими обставинами, які визначають найгірші сценарії повноцінного забезпечення відвідування навчальних занять: це і відсутність електрики або інтернету, і оголошення повітряної тривоги, і обстріли території, і хвороби або інші обставини тощо.

Викладачі, як правило, застосовують різні підходи для вирішення проблем, що пов'язані з відвідуванням та оцінюванням, а саме:

– поблажливо ставляться до тих здобувачів вищої освіти, які пропустили багато занять і демонструють поверхневі знання та вміння, не виказують набутих загальних та фахових компетентностей. Такий підхід ґрунтується на тому, що потім вони самостійно наздоженуть пропущене і подальша професійна діяльність змусить їх зайнятися самоосвітою та саморозвитком;

– відпрацювання пропущених занять здійснюється через використання технологій дистанційного навчання, коли здобувачі вищої освіти отримують альтернативні завдання. Прикладом цього можуть бути завдання, пов'язані з підготовкою презентацій, рефератів, кросвордів, таблиць, ситуаційних задач, написанням конспекту тощо.

Усі ці альтернативні способи відпрацювання пропущених занять не гарантують засвоєння здобувачами навчального матеріалу, адже їх присутність на занятті передбачає розгляд незрозумілих питань, і лише завдяки коментарям та поясненням педагога, логічній побудові викладу матеріалу та наведеним прикладам, висвітленням підходів до розв'язання проблем можливо знайти здобувачам правильну відповідь.

Також спостерігається досить низький рівень виконання здобувачами вищої освіти навчальних завдань, коли немає можливості відстежити авторство та дотримання ними академічної добро-

чесності. Часто студенти користуються інтернетом, пропонуючи готові роботи, які вони запозичили з різних сайтів.

Традиційним підходом для вирішення проблеми відпрацювання пропущених занять залишається заповнення конспекту на основі використання силабусу навчальної дисципліни, в якому визначені програмні матеріали з теми, рекомендована основна та додаткова література, питання винесені на самостійну роботу та індивідуальні завдання, які дозволяють визначити, наскільки глибоко здобувач вищої освіти опрацював пропущену тему.

Крім цього, якщо здобувач пропустив багато тем, від викладача вимагається забезпечити здобувача вищої освіти практикою або курсом лекцій, в якому викладено зміст навчальної дисципліни з питаннями для самоконтролю, тестовими завданнями, рекомендованою літературою та завданнями до самостійного опрацювання навчального матеріалу.

Таким чином, для відпрацювання пропущених занять курсантам і студентам можна запропонувати такі підходи:

- використання силабусу навчальної дисципліни для визначення змісту питань пропущеної теми та виконання встановлених викладачем завдань;

- обмін електронними версіями лекцій, планами проведення практичних та семінарських занять, відеофайлами з використанням ZOOM із здобувачами вищої освіти з подальшим обговоренням навчального матеріалу. Сама підготовка відеоматеріалів з навчальної дисципліни вимагає від викладача виділення на це часу, проте в подальшому їх використання може бути суттєвим доповненням для успішного засвоєння здобувачами вищої освіти пропущеної теми;

- об'єднання здобувачів вищої освіти у групи з метою допомоги один одному в засвоєнні навчального матеріалу та призначення відповідальних за інформування однокласників, які з певних причин пропускають навчальні заняття;

- перевірка рівня засвоєння тем навчальної дисципліни може здійснюватися з використанням камери (телефону, комп'ютера, планшета), що забезпечує синхронне опитування в режимі онлайн;

– створення викладачем каналу або групи у месенджерах для комунікації зі студентами для обміну інформацією, використання можливості включення всіх видів завдань в освітній процес тощо.

Предметом подальших наукових розвідок стане аналіз дистанційних навчальних платформ для проведення підсумкового контролю здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37–38. Ст. 2004.

Філіпович В. М.,

доцент кафедри креативних індустрій та соціальних інновацій,
кандидат психологічних наук,
*Національний університет «Чернігівська політехніка»,
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій,
м. Чернігів, Україна*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕФЛЕКСІЇ

Мінливість нашого світу вимагає від людини швидкої обробки інформації з навколишнього середовища та прийняття відповідних швидких рішень. Така ситуація у світі вимагає розвитку певних психологічних якостей, зокрема рефлексивності, яка «покликана розкрити адаптивні, самоактуалізуючі можливості людини й ті особистісні якості, які визначають її самоцінність і мають бути збережені в процесах соціального вираження, захищені від нівелювання зовнішніми впливами, розкриті в продуктивній самореалізації» [1].

В історії психології склалася традиція розгляду рефлексії як вищого рівня особистісних проявів людини у вигляді, наприклад, рефлексивних рис характеру, які завершують становлення структури характеру і забезпечують його цілісність. Науковці зазначали, що вони найміцніше пов'язані з цілями життя і діяльності та сприяють утворенню і стабілізації єдності особистості.

Поняття рефлексії використовували як пояснювальний принцип при розгляді проблем становлення самосвідомості, при дослідженні характеру, при вивченні процесів мислення, спілкування і пізнання особистістю іншої особистості. Своєю чергою рефлексивність – це

психічна властивість, особлива якісна характеристика людини та її психіки, мета-здібність, що входить до когнітивної підструктури психіки та виконує регулятивну функцію всієї системи [2].

Розвиток рефлексивності починається в підлітковому віці, хоча формування психологічних якостей, які сприяють рефлексії, починається набагато раніше. Вважається, що рефлексивність є одним з новоутворень у цей період. Украй важливо допомогти дитині розвинути в собі здатність не тільки до самоаналізу, а й до осмислення і переосмислення своїх предметно-соціальних стосунків з навколишнім світом, що сприяє формуванню поведінки відповідно до вимог ситуації, роблячи її більш адаптивною, та перебудові особистісного досвіду.

Незважаючи на те, що рефлексивність розвивається лише на основі суб'єктивного досвіду та сформувати її в умовах суб'єкт-об'єктного середовища неможливо, виникає потреба в розробці форм і методів освітньої практики. У науковій психологічній літературі вказується, що існують спеціальні засоби та умови для розвитку рефлексії.

По-перше, це особлива й ретельно спланована рефлексивна діяльність у процесі навчання в закладі освіти. Під час навчання у здобувачів вищої освіти формується найголовніше – вміння аналізу та оцінки особистих стратегій та дій. Згодом це є основою рефлексуючої особистості. Рефлексивна діяльність визначає розвиток рефлексивних умінь, що надалі сприяє розвитку професійної рефлексії.

По-друге, це рефлексивне середовище. Умовою розвитку рефлексії у процесі опанування професії є наявність рефлексивного середовища. Рефлексивне середовище трактується як система умов, у яких відбувається розвиток особистості. Ця система розкриває перед особистістю ресурси вивчення та корекції самого себе, власних професійних та соціально-психологічних резервів. Функція такого роду середовища – сприяти виникненню в особистості потреби в рефлексії.

Тому закладам освіти, виховуючи всесторонньо розвинуту особистість, чийі знання, вміння та навички відповідають викликам сучасності, необхідно приділяти окрему увагу розвитку рефлексивності через планування рефлексивної діяльності у процесі навчання та створення спеціального освітнього рефлексивного середовища.

Список використаних джерел

1. Маляр О.І., Подкопаєва Ю.В. Психологічні особливості розвитку рефлексії в контексті самореалізації сучасного підлітка. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/54362/1/%D0%9F%D0%BE%D0%B4%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D1%94%D0%B2%D0%B0%20%D0%AE.%D0%92.%2C%20%D0%9C%D0%B0%D0%BB%D1%8F%D1%80%20%D0%9E.%D0%86..pdf> (дата звернення: 27.03.202)
2. Бондар Л. В, Ісхакова Н. Г. Рефлексія як основний компонент навчальної діяльності студентів. *Вісник нац. авіац. ун-ту*. Психологія. Київ : НАУ, 2015. № 3. С. 81–88.

Anna Kovtun,

student of the Department of Practical Psychology,
Ukrainian Engineering Pedagogics Academy
Kharkiv, Ukraine

INTERRELATION OF PSYCHOLOGICAL CLIMATE AND STUDENTS' MOTIVATION TO STUDY AT A HIGHER EDUCATION INSTITUTION: MODERN ASPECTS OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL ACTIVITY OF A TEACHER

Higher education institutions are of great importance for the formation of personality and professional competence of young people. In this regard, the issue of the influence of the psychological climate on students' motivation to learn is becoming increasingly relevant for teachers and researchers. In the face of various socio-economic challenges and changes in educational requirements, the professional and pedagogical activities of higher education teachers must adapt to new conditions. One of the key areas of work of teachers is to form students' motivation to learn, because motivation is a key factor in the successful learning activities of students. In this article, we will consider the relationship between the psychological climate and students' motivation to study at a higher education institution, as well as modern aspects of the teacher's professional and pedagogical activity that will help in the effective formation of students' motivation to study.

The relationship between the psychological climate and students' motivation to study at a higher education institution is an important topic for modern professional and pedagogical activities of a teacher.

Psychological climate and motivation are important factors that influence the effectiveness of students' learning in higher education. The psychological climate is defined as a certain atmosphere in the learning environment that affects students' attitudes toward learning and the relationship between students and teachers. Students' motivation to learn determines how much students are willing to invest their time and effort in their studies and how they care about their success in the learning process.

Teaching skills are a key factor in creating a positive psychological climate. Teachers should not only have knowledge of their subject area, but also the skills to communicate with students. They should be open to communicating with students, be polite and friendly, and show interest in their students' problems and questions. Such qualities of a teacher can create a favorable psychological climate in the group.

A positive psychological climate can provide students with more open communication and interaction in the group. Students who feel supported by the teacher and other group members may be more active in learning the material, more open to new ideas and approaches, which contributes to their personal and academic development. In turn, a negative psychological climate can have a negative impact on student learning. For example, if a teacher treats students with arrogance and ridicule, it can cause fear and lack of confidence in their knowledge. This can affect their performance and motivation to learn.

In recent years, studies on the relationship between psychological climate and student motivation have been conducted in different countries to determine how they interact with each other. According to the study conducted by Zajacova and Šťastná [1] in Slovakia, a positive psychological climate at the university has a positive effect on students' motivation to study. A study conducted by Li and Wang [2] in China also confirms the impact of psychological climate on students' motivation to learn.

The climate in a higher education institution can be shaped by teachers, students, administration, other staff, and the environment. Teachers of higher education institutions play a key role in shaping the psychological climate. According to a study conducted by Li and Wang [2], teachers can create a positive psychological climate through

favorable interpersonal relationships with students, active participation in the learning process, providing feedback, etc.

In addition, studies by Kuznetsova, Kudinova, and Shutenko [3] and Sánchez-Mena and Mendoza-Sierra [4] in Mexico have shown that psychological climate affects not only student motivation but also their academic achievements. Universities with a positive psychological climate have a higher percentage of students with high academic performance.

Based on research, we can identify the main factors that affect the psychological climate in the classroom and student motivation to learn. These include:

- Favorable interpersonal relationships between the teacher and students;
- Development of mutual respect and trust in the classroom;
- Creating a comfortable learning environment;
- Providing adequate information and methodological support for students;
- Formation of a positive image of the teacher, his/her high qualification and professional competence.

Summarizing the results of the research, it can be argued that there is a close connection between the psychological climate and students' motivation to study at a higher education institution. Teachers should pay special attention to creating a favorable psychological climate in the classroom, which will increase students' motivation to learn and, consequently, their academic performance.

References

1. Zajacova, T., Šťastná, L. (2019). The Relationship between Psychological Climate and Motivation of Students at the University. *European Journal of Social Sciences Education and Research*, 16, pp. 40–49.
2. Li, Y., Wang, H. (2018). Study on the Relationship between Psychological Climate and Learning Motivation of College Students. *Open Journal of Social Sciences*, 6, pp. 141–147.
3. Kuznetsova, E., Kudinova, N., Shutenko, M. (2019). Psychological Climate and Motivation of Students: A Study of Universities. *European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*, 89, pp. 264–271.
4. Sánchez-Mena, A., & Mendoza-Sierra, M. (2018). The Relationship between Psychological Climate and Student Achievement in a Mexican University. *Journal of Educational Psychology*, 110 (8), pp. 1122–1131.

СЕКЦІЯ 2

ПЕДАГОГІЧНИЙ ІМІДЖ, АВТОРИТЕТ ТА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Барахтян М. М.,
доцент кафедри образотворчого мистецтва,
кандидат педагогічних наук, доцент,
*Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна*

КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК ПОКАЗНИК РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИШУ

У сучасних умовах національного відродження українського суспільства особливо гостро актуалізується проблема професійного становлення педагога, підготовки вчителя нового типу – творчої особистості, висококваліфікованого фахівця і його професійної комунікативної культури. Ця проблема є рівнозначно важливою для вчителя загальноосвітнього навчального закладу і викладача вищої школи, в яких комунікативна компетенція є однією з найголовніших складових професійної діяльності, а також є показником рівня педагогічної майстерності.

Значну роль у розв'язанні проблеми професійної педагогічної компетентності присвячені науковій праці М. Гордієнка, М. Гриньової, І. Зязюна, Г. Лісовенко, С. Максименка, Г. Приходько, А. Радченко, Л. Сігаєвої, В. Свистун, Н. Щокіної та ін.

Удосконалення комунікативної підготовки майбутніх фахівців висвітлено в працях С. Абрамович, Н. Голуб, О. Горошкіної, Л. Мацько, Г. Сагач та ін.

Проблема комунікації і комунікативної культури викладача вищої школи набирає все більш широкого обговорення і потребує подальшого дослідження ефективності її використання у професійній діяльності.

Аналіз результатів досліджуваної проблеми свідчить, що поняття «комунікативна компетентність», «комунікативна культура» і зокрема комунікативна культура педагога в наукових досліджен-

нях має досить широке різноманіття їх тлумачення. Комунікативна компетенція розглядається науковцями як здатність і реальна готовність до спілкування адекватного цілям, сферам і ситуаціям, готовність до мовленнєвої взаємодії і взаємопорозуміння.

Наукові дослідження і практика дають підстави стверджувати, що комунікативна культура передбачає оволодіння й усвідомлення особистістю знаннями, вміннями і навичками здійснювати процес комунікації, встановлювати психологічні контакти з іншими людьми, дотримуватися загальноприйнятих моральних норм і вимог до спілкування, якими передбачається: вияв поваги до співрозмовника, ввічливості, тактовності, скромності, люб'язності; використання нормативної лексики, культури поведінки та дотримання мовного етикету [2]. Професійна діяльність педагога передбачає оволодіння вміннями спілкуватися як на побутовому, так і на професійному рівні, обмінюватися інформацією, налагоджувати ефективні стосунки з учасниками навчально-виховного процесу, організувати спільну творчу діяльність тощо.

Комунікативна компетентність в умовах вищої педагогічної школи цілеспрямовано формується у процесі вивчення як профільних, так і вибіркових дисциплін, які мають значний потенціал для реалізації соціально-гуманітарної підготовки майбутнього вчителя. Адже роль комунікації є визначальною, оскільки вона забезпечує особистості засвоювати соціальний досвід, оволодівати духовною, інтелектуальною культурою, пізнавати світ й самого себе, що в кінцевому результаті проявляється в її поведінці (в соціумі), ставленні до інших.

З огляду на розв'язання цієї важливої проблеми відповідальна роль покладається на вищу школу, яка забезпечує підготовку висококваліфікованих фахівців і покликана надати їм міцні наукові знання, напрацювати професійні навички та вміння застосовувати їх на практиці і в подальшому житті [1].

Беззаперечно, всім відомо, що професія педагога належить до творчих видів діяльності і спрямована на виховання неповторної, творчої й унікальної особистості. Тому особливо посилюється увага і вимоги до викладача вишу. Адже якість підготовки майбутнього фахівця великою мірою залежить від змісту, форм і засобів навчання, методів організації навчального процесу й особистісних якостей викладача [3].

У психолого-педагогічній літератури досить детально висвітлено ряд важливих вимог до викладача вишу. Найбільш важливими серед них: досконале володіння своїм предметом, усвідомлення своїх обов'язків, зацікавленість у своїй праві, майстерне володіння й управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів, ерудованість, творчий підхід до виконання своїх завдань, шанобливе ставлення до студентів, високі моральні якості, досконале володіння культурою мовлення, педагогічним тактом тощо.

Як свідчать висловлювання вихованців (учнів та студентів), особистісні якості педагога є своєрідним зразком для наслідування, створюють йому авторитет і сприяють встановленню доброзичливих взаємин, які ґрунтуються на взаєморозумінні, взаємопідтримці та взаємоповазі, що своєю чергою висуває одну з пріоритетних – досконале володіння культурою комунікації.

Наукові дослідження з цієї проблеми за останні десятиріччя пропонують розглядати комунікативну культуру педагога як своєрідну систему, структура якої передбачає наявність таких складників, як: комунікативна установка, знання й комунікативні вміння, які реалізуються за певних умов (як зовнішніх, так і внутрішніх чинників). Останні акцентуються на таких важливих комунікативних уміннях, як: організувати спілкування й керувати ним, стимулювати спілкування, доцільно організувати обмін інформацією, ефективно використовувати вербальні й невербальні засоби та педагогічну техніку [2]. Адже освітній процес – це процес «педагогічного співробітництва», що проявляється в діалогічному спілкуванні. Саме в ньому і розкривається найбільшою мірою культура педагога як фахівця і особистості.

Кожен викладач вишу як високоосвічена особистість повинен усвідомлювати свою роль у навчанні й вихованні, уміти професійно вибирати стиль взаємостосунків із студентами, бути толерантним, дотримуватися норм і етики спілкування, уміло використовувати механізми взаємопізнання, долати труднощі і бар'єри в комунікації, постійно дбати про підвищення своєї загальної культури і пам'ятати, що він є яскравим взірцем і носієм високої моралі, професійних знань, вишуканих манер для студента.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю. Київ: Знання України, 2004.

2. Чмут Т. К., Чайка Г. Л. Етика ділового спілкування. Київ : Знання. 2007.
3. Гузій Н. В. Педагогічний імідж і професійна культура вчителя. *Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики* : зб. наук. праць. Київ : НПУО, 1997.

Беньковська Н. Б.,
завідувач кафедри мовної підготовки,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Інститут Військово-Морських Сил
Національного університету «Одеська морська академія»,
м. Одеса, Україна

ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

Володіння іноземними мовами стає однією з визначальних умов особистісного та професійного становлення майбутнього офіцера. Крім цього, знання мов є переконливою умовою формування особистісних, культурних та професійних особливостей курсантів вищого військового навчального закладу. Вивчення іноземних мов – виклик сучасного суспільства і потребує розвитку лінгвістичних, психолого-педагогічних і суміжних наук. Комунікативний підхід є тут визначальним, який зумовлює розв'язання практичних завдань вивчення іноземних мов. Зокрема, це полягає в оволодінні іншомовним спілкуванням засобами формування і розвитку комунікативної компетентності, що також сприяє розвитку особистості.

Покращення якості професійної іншомовної підготовки майбутніх офіцерів продиктовано необхідністю розробки нових підходів до навчання іноземних мов у вищому військовому навчальному закладі, розвитком професійної іншомовної компетентності, успішне засвоєння якої дозволить їм побудувати базу свого особистого та соціального життя з практичними навичками та вміннями реалізовувати їх у професійній діяльності.

Процес формування професійної іншомовної компетентності майбутніх офіцерів є складним і багатоетапним, що передбачає оволодіння багатьма видами компетенцій. На основі аналізу наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених були визначені компоненти професійної іншомовної компетентності майбутніх офіцерів: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та

рефлексивний. Ці компоненти забезпечують умотивованість і цілеспрямованість, осмисленість і цілісність, ефективність і результативність дій щодо досягнення мети комунікативної діяльності.

Мотивація сприяє не лише позитивному ставленню курсанта до навчально-пізнавального процесу, а й визначає його готовність до професійної діяльності в майбутньому [1, с. 34]. Методика навчання іноземної мови трактує термін «комунікативна мотивація» як явище, в основі якого лежить і потреба в спілкуванні як така, що властива людині як соціальній істоті, і потреба в здійсненні конкретного мовного вчинку, потреба «втрутитись» у певну мовну ситуацію. Обидва ці види потреби взаємопов'язані, проте неоднозначні при використанні їх у навчанні. Перший з них відносять до загальної комунікативної мотивації, рівень якої часто не залежить від організації навчального процесу, однак він є фоном для другого виду – ситуативної мотивації, рівень якої на вирішальному етапі визначається тим, як ми навчаємо, як створюємо мовні ситуації, який використовуємо матеріал.

Когнітивний компонент, пов'язаний з такими категоріями, як знання, мислення й процеси розуміння, задіяний у ході мовного навчання й залучення курсанта до культури народу – носія мови. Когнітивний розвиток пов'язаний з формуванням у курсантів навичок гнучко використовувати різні види інформації, активно інтерпретувати їх. Відзначимо, що процес оволодіння засобами професійного спілкування – це процес не механічного вироблення навичок і вмінь, він має активний, творчий і когнітивний характер. При цьому підкреслимо, що мова йде про оволодіння курсантами різними стратегіями і техніками навчання й спілкування відповідно до конкретного етапу його особистісного й іншомовного розвитку.

Діяльнісний компонент характеризує готовність майбутнього фахівця до здійснення ефективного професійного спілкування та складається з комунікативної та стратегічної компетенцій. Комунікативна компетенція включає сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективний комунікативний процес, адекватний меті, сферам і умовам комунікації; вміння прогнозувати іншомовний комунікативний акт одночасно рідною мовою

та мовою партнера при обміні інформацією у певній ситуації. Основний принцип – постійна готовність до комунікації.

Рефлексивний компонент передбачає оволодіння психологічною, самоосвітньою, креативною та компенсаторною компетенціями.

Рефлексивний компонент характеризується вмінням орієнтуватися в різних комунікативних ситуаціях, використовувати доречні мовні засоби для висловлення власних позицій, адекватно застосовувати невербальні засоби спілкування; бути спроможним аналізувати свою поведінку та поведінку співрозмовника, вміти переробляти й передавати іншомовну інформацію у процесі взаємодії.

Отже, формування та розвиток професійної іншомовної компетентності майбутнього офіцера є пріоритетним завданням для вищих військових навчальних закладів. На нашу думку, професійна іншомовна компетентність майбутнього офіцера – багатокомпонентне поняття, яке уможливорює здатність останнього комунікувати у процесі іншомовного фахово зорієнтованого спілкування і містить такі компоненти: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивний.

Список використаних джерел

1. Беньковська Н. Б. Педагогічна інтроспекція категорії «комунікативна компетентність» у ракурсі підготовки майбутніх офіцерів. *Академічні студії*. Серія «Педагогіка»: збірник наукових праць Луцьк, 2022. № 2. С. 31–36.
2. Дроздова В. В., Рудніцька К. В. *Науковий Вісник Ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2021. № 2 (49). С. 51–56.

Біба Д. С.,
магістр права, кафедра педагогіки
та гуманітарних дисциплін,
Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна

СУЧАСНІ АСПЕКТИ СПРИЙНЯТТЯ ІМІДЖУ ВИКЛАДАЧА ЯК КРИТЕРІЙ РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Професія викладача є однією з наймасовіших у сучасному суспільстві та перебуває під особливою увагою держави, оскільки ця професія грає важливу роль у формуванні рівня освіченості,

вихованості, культури молодіжної спільноти. Критерій «імідж» викладача виступає своєрідним індикатором розвитку системи освіти, моделі освітньо-виховного впливу на здобувачів вищої освіти та навіть на рейтинг закладу вищої освіти (далі – ЗВО).

Сучасний викладач ЗВО, виконуючи організаційно-культурну діяльність, створює постійний інформаційний вплив, спрямовує та мотивує здобувачів вищої освіти до висунення ідей, розуміння цінності освіти в житті людини, впливає на моделі зразкової поведінки молоді. Тому викладачеві необхідно постійно працювати над власним іміджем з метою спонукання молоді до навчання, а також створювати педагогічні умови для покращення результатів освітнього процесу.

Імідж викладача ЗВО – це саме той образ, що сформований із багатьох елементів, які є критеріями щодо відповідності особистості викладача вимогам існуючих стандартів, сприйняття суб'єктами освітнього процесу та суспільством.

Кожний викладач ЗВО має володіти особистісними якостями, що будуть запорукою успішної професійної діяльності. Важливу роль також відіграє його поведінка. Викладач ЗВО має бути спокійним і врівноваженим, справляти позитивне враження на суб'єктів освітнього процесу, вміти контролювати свій емоційний стан та визначати психотипи інших осіб, а також не створювати конфліктних ситуацій. Не останнє значення має зовнішній вигляд викладача ЗВО, адже він впливає на перше враження аудиторії, залишається в її пам'яті. Для молоді викладач має стати своєрідним еталоном, а також зразком для наслідування. Тому зовнішність має бути лаконічною та бездоганною у всіх сенсах.

Важливими також є особистісні якості, такі як почуття гумору, доброзичливість, толерантність, повага до себе та інших, світосприйняття, ставлення до власної професії і здобувачів вищої освіти.

Наступним елементом має бути адекватна самооцінка і статус викладача ЗВО. Самооцінка формується впродовж всього життя, і на неї впливає дуже багато чинників. Самооцінка має бути потужним стимулом для вдосконалення своїх професійних та особистісних навичок, адже, маючи адекватну самооцінку й позитивне ставлення до себе, викладач ЗВО із задоволенням йде на контакт

зі здобувачами вищої освіти, демонструє здатність до безсумнівного їх прийняття, тим самим впливає на самооцінку й ставлення молоді до себе, викликає в них прагнення до успіхів в освітній діяльності. Маючи таку самооцінку, позитивне ставлення до себе, впевненість у своїх діях, викладач ЗВО здатен знаходити способи подолання труднощів, формувати сучасну професійну самосвідомість.

Викладач ЗВО має використовувати у професійній діяльності сучасні освітні технології, а саме – мультимедійні, інформаційно-комунікативні, що базуються на інтерактивних методах отримання знань, формування вмінь і навичок. Серед найбільш поширених інтерактивних методів слід виділити такі: тренінги, майстер-класи, пресконференції, ігрове навчання, круглі столи, мініконференції, вебінари, дискусійні майданчики та коучинг, що впливає на формування готовності майбутніх фахівців до саморозвитку і допомагає викладачу ЗВО будувати освітній процес з урахуванням особистісних якостей здобувачів вищої освіти.

Саме тому викладачу ЗВО слід працювати над шляхами розвитку особистісної професійної діяльності з метою підвищення іміджу, оскільки від рівня іміджу залежить визнання не тільки викладача як професіонала, а й імідж і статус професії педагога. Позитивний імідж викладацької спільноти ЗВО відіграє важливу роль у залученні нових абітурієнтів, впливає на успіх здобувачів вищої освіти, які безпосередньо залучені до освітньої діяльності, ефективність освітнього процесу, який у своїй основі базується на успішній комунікації суб'єктів освітньої діяльності.

Вищевикладене дає можливість зробити такі висновки: 1) підвищення професійності та компетентності викладача ЗВО впливає на його імідж серед суб'єктів освітньої діяльності та у суспільстві; 2) імідж викладача ЗВО є міцним фундаментом для зацікавленості здобувачів вищої освіти навчання та мотивації набуття знань, умінь і навичок майбутньої професії; 3) іміджевий викладач ЗВО впливає на процес сприйняття нових знань молоді та формування її науково-професійної свідомості.

Ворохобіна Д. Л.,

старший викладач кафедри гуманітарних дисциплін,
*Дунайський інститут Національного університету
«Одеська морська академія»,
м. Ізмаїл, Україна*

ПЕДАГОГІЧНИЙ ІМІДЖ ВИКЛАДАЧА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З НАВІГАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ СУДНОМ

Важливою умовою забезпечення високої ефективності освітнього процесу, культури взаємовідносин між науково-педагогічними працівниками і студентами є привабливий, педагогічно позитивний особистий імідж викладача. Імідж педагога у дослідженнях науковців розглядається як один з важливих принципів виховання особистим прикладом, що ґрунтується на психологічному механізмі наслідування. Це один із важливих принципів гуманістичної педагогіки, який передбачає, що особистий образ педагога має бути привабливим для учасників освітнього процесу.

Імідж є прийомом психологічного впливу на особистість, способом саморегулювання та самонавіювання, найважливішим елементом передстартової підготовки, необхідним атрибутом різних досягнень [1]. У ньому відображена сукупність як реальних, так і очікуваних якостей. Успішність іміджевого впливу обумовлена спектром особистісних і образних трансформацій. Умови для такого перевтілення забезпечуються емоційністю, творчим станом та інсайтовими іміджевими ідеями [2].

У психолого-педагогічних наукових джерелах імідж визначають як стиль і форму поведінки людини. При цьому найчастіше мають на увазі зовнішню сторону поведінки в суспільстві, сукупність значень та вражень, завдяки яким в оточення складається уявлення про об'єкт спостереження [3]. Імідж людини – це думка про неї в групі людей на підставі сформованого в їхній психіці образу тієї людини, що виник унаслідок прямого контакту з цією

людиною чи з інформації про цю людину, отриманої від інших людей [3].

Поняття «педагогічний імідж» тлумачать як емоційно забарвлений стереотип сприймання образу педагога у свідомості вихованців, колег, а також у масовій свідомості [3]. На думку вчених, процес формування іміджу є тривалим і залежить від багатьох чинників. Він повинен мати мобільний характер, адже в деяких професійних ситуаціях вимагатиме від викладача певних змін та відхилень від звичної лінії поведінки [1].

У дослідженні ми виходимо з того, що педагогічний імідж є прийомом психологічного впливу на особистість майбутніх фахівців з навігації та управління судном, способом навіювання, необхідним атрибутом для наслідування особистості викладача, його професійних і особистісних досягнень, у тому числі лідерських якостей. Імідж викладача може впливати на ставлення студентів до нього і до дисципліни, яку він викладає.

Імідж викладача може суттєво впливати на розвиток лідерства студентів, оскільки він може відображати стиль викладання, який стимулює студентів до самостійності та розвитку лідерських якостей.

Коли викладач має позитивний імідж, це може стимулювати студентів до більш активної участі в навчальному процесі, допомогти їм розвивати свої лідерські якості та стати успішними професіоналами.

Крім того, викладач може допомогти студентам розвивати лідерські якості, працюючи з ними в навчальних групах та проєктах, що сприяє розвитку комунікативних, організаційних та лідерських навичок.

Загалом позитивний імідж викладача може допомогти стимулювати розвиток лідерства студентів, надихати їх на досягнення нових вершин і формувати успішну та професійну молодь.

За висновками дослідників [5] для ефективного лідерства важливими є здатність до комплексного бачення проблеми та цілепокладання, навички міжособистісного спілкування, самопізнання і технічної компетентності щодо специфіки діяльності, до якої залучений лідер. Крім того, загальноприйнятими для лідерів є такі компетенції, як чесність, комунікативність, технічна компетентність, усвідомлення та прийняття різноманітності світу, здат-

ність до розвитку інших, орієнтація на результат, управління змінами, навички міжособистісного спілкування, вирішення проблем, прийняття рішень, політична обізнаність, стратегічне/візійне мислення, орієнтація на клієнта, ділові навички, лідерство в команді, навички впливу, управління конфліктами, емоційний інтелект, соціальна та екологічна відповідальність, відкритість до культури організації, почуття гумору та відкритість до інновацій.

Список використаних джерел

1. Хуртенко О.В. Структура професійного іміджу молодого педагога та фактори, що впливають на його формування. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2017. №21. С. 194–203.
2. Петровська Т. Соціально психологічні складові іміджу спортивного тренера як суб'єкта спортивної діяльності. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Зб. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2017. Вип. 21 202 наук. праць. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. Серія 15: Науково–педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), Вип. 4 (74). С. 74–77.
3. Roman Michajlyszyn. Формування педагогічного іміджу – складова підготовки конкурентоспроможного фахівця. Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie Rocznik Polsko-Ukraiński, 2016, t. XVIII, s. 281–289 <http://dx.doi.org/10.16926/rpu.2016.18.20>.
4. Нестуля О. О., Нестуля С. І., Кононец Н.В. Основи лідерства: електронний посібник для самостійної роботи студентів. Полтава : ПУЕТ, 2018. 241 с.
5. Thach, E., Thompson, K. J. Trading places – Examining leadership competencies between for-profit vs. Public and non-profit leaders. Leadership & Organization Development Journal, 2007, Vol. 28, No. 4, pp. 356–375.

Герасимчук О. М.,

старший викладач кафедри педагогіки
і методики викладання історії
та суспільних дисциплін,

кандидат історичних наук, докторант,

*Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна*

СТИЛІ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЗІ СТУДЕНТАМИ

Ухвалення Закону України «Про вищу освіту» [5] зумовлене необхідністю кардинальних змін у діяльності викладачів вищої школи, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспромож-

ності освіти, вирішення стратегічних завдань, що стоять перед національною системою освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, інтеграцію її в європейський освітній простір [6, с. 245].

Професія викладача вищого навчального закладу – одна з найбільш творчих і складних професій, в яких поєднано науку і мистецтво. Ця професія споріднена з працею письменника (творчість у підготовці матеріалу), режисера і постановника (створення замислу і його реалізація), актора (в педагогічній діяльності інструментом є особистість викладача), педагога, психолога та науковця [4, с. 61].

Заклад вищої освіти відрізняється від школи змістом навчання і виховання. Основна функція вищої школи – формування особистості фахівця. Цій меті мають бути підпорядковані взаємини викладачів і студентів. Система педагогічного спілкування у ЗВО в ланці «викладач-студент» якісно відрізняється від шкільного самим фактом їхньої дотичності до загальної професії. Вища школа висуває високі вимоги до психологічного клімату в закладі вищої освіти, що реалізуються в повсякденному педагогічному спілкуванні [1, с. 7].

Унікальність особистісних якостей, комунікативних можливостей викладача, його творча індивідуальність, характер стосунків зі студентами виявляються у стилях педагогічного спілкування. Стиль педагогічного спілкування – стійка система способів і прийомів, які застосовує викладач під час взаємодії зі студентами. Принципово важливими особистісними якостями викладача, що дозволяють визначити стиль спілкування, є його ставлення до студентів. Існує кілька відомих та загальноприйнятих класифікацій стилів педагогічного спілкування. Так, згідно з класифікацією К. Левіна існують такі стилі спілкування викладача зі студентами:

– авторитарний (автократичний) стиль – це жорсткий стиль, при якому викладач спирається виключно на власну точку зору, а студенти розглядаються ним лише як об'єкт впливу, пасивні виконавці його розпоряджень, які не мають права на самостійність та ініціативу. Головними формами взаємодії за такого стилю спілкування є наказ, вказівка, інструкція, догана;

– ліберальний стиль у більшості є повною протилежністю авторитарному. Цей стиль часто називають формальним або стилем

потування, оскільки педагог-ліберал при виконанні своїх професійних обов'язків завжди прагне зайняти позицію невтручання, самоусунути від керівництва і виконання ролі вихователя, а обмежитися лише виконанням суто викладацьких функцій;

– демократичний стиль є найбільш ефективним у педагогічній діяльності. Він заснований на повазі до особистості студента і орієнтований на стимулювання активності студентів, самоорганізацію і самоуправління особистості та колективу. Основними способами взаємодії є заохочення, порада, інформування, координація, що розвиває в студентів впевненість, ініціативність. Демократичне спілкування – це діалог «на рівних» [2, с. 61–62].

Класифікація, що базується на обставинах та індивідуальних характеристиках учасників педагогічного спілкування, за В. Кан-Каликом: 1) спілкування на підставі захоплення спільною творчою діяльністю. Головними його ознаками є активно-позитивне ставлення до студентів, любов до справи, співроздуми та співпереживання щодо спільної діяльності; 2) спілкування, що ґрунтується на дружньому ставленні. Воно базується на особистому позитивному сприйнятті студентами викладача, який виявляє приязнь, повагу до студентів. Але інколи педагоги перетворюють дружні стосунки на панібратські, що негативно впливає на весь навчально-виховний процес; 3) дистанційне спілкування. Таке спілкування обмежується формальними взаєминами. Певна дистанція між викладачем та студентом необхідна, але вона не може бути головним критерієм у стосунках; 4) спілкування-заякування. Для нього характерне негативне ставлення до студентів і авторитарність. Вдаються до нього педагоги, нездатні організувати спільну діяльність. Ознаки такого спілкування проявляються в репліках: «Я не погрожую, але попереджую», «Спробуйте тільки..., попередити...»; 5) спілкування-загравання. Воно поєднує позитивне ставлення до студентів з лібералізмом. Педагог прагне здобути авторитет, подібатися студентам, але не нехтує дешевими прийомами. [3, с. 97–100].

У неформальних ситуаціях, за твердженням В. Латинова, виявляються такі стилі педагогічного спілкування:

– відчужений (поступливо-дружелюбний) – його носій відсторонений, поступливий, насторожений, дещо пасивний, не викликає особистою мовною активністю негативних емоцій у співрозмовника;

– слухняний (поступливо-дружелюбний) – його носій скромний, послужливий, доброзичливий; збалансований – для нього характерні домінування у розмові, прагнення спілкуватися «на рівних», активна доброзичливість;

– опікунський (домінуючо-дружелюбний) – характеризується прагненням до співробітництва. Педагог, який обирає такий стиль, незалежний і самостійний у ситуаціях спілкування, веде розмову «на рівних», виявляє активну доброзичливість, бажання підтримати співрозмовника; домінуючо-недружелюбний – у ньому переважають прагнення до суперництва, домінування у спілкуванні, недружелюбність, небажання підтримувати співрозмовника [2, с. 64–65].

Виходячи з вищевикладеного, зрозуміло, що насправді конкретний викладач навряд чи може використовувати лише один зі стилів спілкування. Навіть за наявності явного домінування одного зі стилів один і той самий викладач у різних педагогічних ситуаціях стосовно до різних студентів або при взаємодії з іншими викладачами може демонструвати елементи різних стилів. Але навіть якщо і взяти основну лінію поведінки викладача у спілкуванні зі студентами, тобто його основний та стійкий стиль, то і він обов'язково має індивідуальний характер, не збігаючись повністю з жодним, що були описані вище. Завдання вироблення власного індивідуального стилю – не лише в педагогічному спілкуванні, а й в інших видах педагогічної діяльності є одним з найважливіших для будь-якого професійного педагога. Оптимальний індивідуальний стиль – це такий стиль, який дозволяє максимально повно використовувати сильні сторони викладача і, за можливості, компенсувати слабкі сторони його темпераменту, характеру, здібностей і особистості в цілому.

Список використаних джерел

1. Дашук А. М., Пустова Н. О. Стилі та моделі педагогічного спілкування в ВНЗ медичного профілю. *Актуальні проблеми дерматології, венерології та ВІЛ/СНІД-інфекції* : матеріали науково-практичної конференції (м. Харків, 18–19 червня 2015 р.). Харків : С.А.М., 2015. С. 7–12.

2. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача : навч. посібник. Харків : Вид-во НФаУ, 2009. 140 с.
3. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении: кн. для учителя. Москва : Просвещение, 1987. 190 с.
4. Малнацька О., Мирончук Н. Педагогічна майстерність викладача ВНЗ // Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном : зб. наук. праць / За заг. ред. С. Вітвицької, Н. Мирончук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 61–64.
5. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004.
6. Шолох О. А. Теоретичні аспекти розвитку педагогічної майстерності викладачів вищої школи. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Серія : Педагогічні науки. 2019. Вип. 1. С. 245–251.

Діденко О. В.,

заступник начальника кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін,
доктор педагогічних наук, професор,
*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ CHATGPT У ВИКЛАДАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Останнім часом ChatGPT набирає популярності. Це чат-бот із штучним інтелектом, розроблений компанією OpenAI. Під штучним інтелектом варто розуміти не інтелект у звичайному людському розумінні, а нейронну мережу, алгоритм якої працює з використанням тих самих принципів, що й мозок людини. Проте не варто сподіватися, що нейромережа має самосвідомість і може мислити та відчувати емоції. Принаймні на цьому етапі свого розвитку не здатна, але може імітувати таку поведінку.

ChatGPT використовує модель обробки природної людської мови, яка дозволяє добре розуміти зміст написаного. ChatGPT може також писати тексти так само, як людина. Він добре розуміє мову, якою спілкуються люди, і чудово вміє генерувати тексти (особливо добре англійською мовою), які непросто відрізнити від написаних людиною.

Нейронна мережа ChatGPT створює новий контент, а це, на думку багатьох експертів, може суттєво вплинути на індустрію пошукових систем, а також на весь ринок праці в цілому.

Подальший розвиток ChatGPT та його конкурентів може залишити без роботи мільйони людей. Але може і навпаки створити нові професії та нові робочі місця, або навіть нові галузі економіки.

ChatGPT може бути корисним інструментом для освіти у багатьох випадках. Є кілька способів використання чату для викладання, крім того, цей інструмент може бути корисним для студентів та викладачів. Ось деякі можливості використання чату для викладання.

ChatGPT буде корисним педагогам для дослідження нових методик. Він дуже гарно підказує цифрові інструменти для вчителів. Наприклад, ви хочете створити освітній ресурс, але не знаєте, де це зробити. Чат-бот відразу видає перелік платформ з усіма їхніми перевагами та недоліками. Важливо лише чітко формулювати завдання [1].

Можна використовувати чат для надання можливості студентам задавати запитання в режимі реального часу, а викладачам відповідати на них. Це може бути особливо корисно під час віртуальних занять, коли студенти можуть не мати можливості задавати питання в аудиторії.

Нові можливості має чат для організації дискусій та обговорень з тем, які розглядалися на попередніх заняттях. Або коли викладач хоче розпочати діалог зі студентами щодо їхніх ідей щодо певних тем.

Для викладачів ChatGPT може стати ресурсом швидкого пошуку або генерації завдань. Наприклад, для занять з математики він може придумати приклади чи рівняння. Це допоможе, якщо вже розв'язані всі вправи з підручника або викладач не хоче, щоб студенти списали відповіді з готових розв'язків.

ChatGPT може бути також використаний для генерації питань для тестування, завдань або інших матеріалів, які можуть допомогти викладачам створити більш ефективні навчальні ситуації.

Також ChatGPT може бути використаний для надання студентам зворотного зв'язку щодо їхніх робіт. Чат-бот може надати студентам корисні поради та рекомендації щодо їхніх проєктів або домашніх завдань.

ChatGPT може бути використаний для збору даних про студентів. Викладач може збирати дані про те, як студенти взаємодіють з чат-ботом, і використовувати ці дані для оцінки їх успішності та розуміння того, які теми вимагають додаткових пояснень або допомоги.

У зв'язку з пандемією COVID-19 викладачі можуть використовувати ChatGPT як інструмент для підтримання віддаленого навчання. Чат-бот може надавати студентам доступ до відповідних матеріалів та відповідати на запитання у режимі реального часу.

За умови належної кваліфікації викладачів ChatGPT може допомогти їм перевірити та редагувати текстові матеріали, які вони створюють для своїх студентів, зокрема навчальні матеріали, завдання та тести.

Крім цього, ChatGPT може бути корисним для викладачів, які працюють зі студентами з особливими потребами або які не мають доступу до традиційних методів навчання, таких як лекції та підручники.

ChatGPT може допомогти викладачам підвищити ефективність комунікації зі своїми студентами, зокрема шляхом інсталяції інтерактивної та невимушеної спільноти навчання.

Проте це далеко не всі можливості використання штучного інтелекту.

Список використаних джерел

1. Коваль О. Зробіть ChatGPT своїм асистентом: як учителю використовувати штучний інтелект для уроків. URL: <https://osvitoria.media/experience/zrobit-chatgpt-svoym-asystentom-yak-uchytelyu-vykorystovuvaty-shtuchnyj-intelekt-dlya-urokiv/> (дата звернення: 20.03.2023).

Гльїна О. О.,

старший викладач кафедри педагогіки, психології,
початкової освіти та освітнього менеджменту,
кандидат педагогічних наук,
*Комунальний заклад «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
м. Харків, Україна;*

Кушнарєнко В. С.,

студентка 411 групи психолого-педагогічного факультету,
*Комунальний заклад «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
м. Харків, Україна*

ІМІДЖ ПЕДАГОГА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Викладач закладу вищої освіти – особистість, яка за змістом своєї професійної діяльності має володіти рядом універсальних якостей: мати здібності організатора, оратора, аналітика, психолога, правильно писати і добре говорити, бути компетентним спеціалістом у своїй професійній сфері та ерудитом в інших галузях знань. Від викладача вимагається виявлення природних здібностей, а також таланту, значних розумових, фізичних, часових та емоційних витрат.

Аспекти формування іміджу було розглянуто у роботах таких науковців: К. Абульханова-Славська, С. Аминтаєва, М. Апраксина, Е. Бекєтова, Л. Жарикова, А. Каложний, Л. Митіної, В. Моляко, Е. Петрова, Н. Тарасєнко, Б. Федоришина, В. Черєпанова, В. Шєпель.

Під педагогічним іміджем викладача закладу вищої освіти розуміють комплексну характеристику, що містить сукупність зовнішніх та внутрішніх особистісних, індивідуальних та професійних якостей педагога, яка сприяє ефективності педагогічної діяльності [4].

Імідж викладача можна звести загалом до трьох груп характеристик: персональні (тип та якості особистості, властивості характеру, фізичні особливості); соціальні (освіта, біографія, система цінностей, суспільний статус, спосіб життя); професійні (ступінь

володіння професійними методами й технологіями освітньої діяльності в рамках своєї дисципліни, професійний кругозір, вміння зацікавити студентів, вміння спілкуватися, мистецтво говорити та слухати). Всі вони взаємодіють у процесі створення професійного іміджу [1, с. 37-40].

Педагогічні дослідження на тему специфічних особливостей професійної діяльності викладача показують, що особливе значення для його іміджу має комунікативна компетентність. Під комунікативною компетентністю розуміють рівень володіння викладачем знаннями та вміннями організації ефективної взаємодії зі студентами, що спирається на потреби та цінності освітнього процесу і забезпечує його якість [2, с. 38-42].

До складу комунікативної компетенції належать такі її ключові компоненти: ціннісно-мотиваційний – сукупність мотивів та цінностей, що спрямовують професійне спілкування викладача й визначають його готовність до розвитку комунікативної компетентності; когнітивний – сукупність професійно-педагогічних і психологічних знань у цій галузі; операційний – володіння методами, прийомами та формами організації взаємодії із суб'єктами освітнього процесу, здатність та готовність його реалізації у різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях; регулятивний – здатність контролювати та коригувати взаємодію зі студентами та колегами; рефлексивний – вміння адекватно оцінювати власні вчинки та поведінку у ситуаціях професійного спілкування [6, с. 196–200].

Педагогічний авторитет викладача – це інтегральна характеристика його науково-педагогічного та особистісного становища у ВНЗ, яке проявляється під час взаємин з учнями, іншими викладачами та співробітниками і значно впливає на успішність освітнього процесу [5, с. 91–96].

До структури авторитету педагога належать такі складові: професійний компонент, особистісний компонент, ціннісний компонент, культурологічний компонент, соціальний компонент, рольовий компонент [3, с. 62–74].

Отже, педагогічний імідж та авторитет особистості викладача – важливі складові його успішної самореалізації, що формуються в результаті поєднання групи особистісних та професійних якостей і розвиваються у процесі постійного саморозвитку педагога.

Список використаних джерел

1. Беляєва М. Імідж викладача вишу: комунікативний аспект. Імідж сучасного педагога. 2015. № 2. С. 37–40.
2. Глейліх О. Комунікативна культура як компонент педагогічної культури викладача вищого навчального закладу. Психолінгвістика. 2012. Вип. 9. С. 38–42.
3. Козлова О., Гребеник Т., Волосяк Т. Структура професійного іміджу майбутніх педагогів. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал. 2019. №10 (94). С.62–74.
4. Навроцька М. Розвиток професійного іміджу педагога в системі післядипломної педагогічної освіти: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Тернопіль, 2019. 252с.
5. Савченко Н. Професійний імідж викладача як складова його педагогічної майстерності. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2018. №17. С. 91–96.
6. Тимошенко В. Педагогічний імідж викладача ВНЗ як частина професійної компетенції. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2016. Вип. 2. С. 196–200.

Калгіна І. Д.,

викладач кафедри правової та спеціальної підготовки,
*Територіально відокремлене відділення «Кам'янська філія
Академії Державної пенітенціарної служби»,
м. Кам'янське, Україна*

МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА

Мова як специфічна знакова система проявляється у мовленні, яке вважається показником рівня інтелектуальності педагога, освіченості і загальної культури, засобом самовираження і самоствердження [2, с. 66].

У педагогічному процесі мовлення викладача виконує низку функцій:

- комунікативну – сприяє встановленню і регуляції комунікативної взаємодії між педагогом і здобувачем освіти;
- пізнавальну – забезпечує повноцінне сприйняття навчальної інформації;
- сигніфікативну – допомагає відобразити об'єктивну реальність через поняття;
- психологічну – створює умови для психологічної свободи та прояву індивідуальної своєрідності особистості чи її емоційного стану;

- активаційну – підвищує рівень свідомості;
- організаційну – сприяє організації навчально-пізнавальної діяльності.

Тому одним із найважливіших компонентів комунікативної компетентності викладача можна виділити його мовлення. Окрім цього, мова викладача виступає показником культури його мислення та ефективним засобом впливу, формування і виховання особистості.

Загалом культура мовлення – упорядкована сукупність нормативних, мовленнєвих засобів, вироблених практикою людського спілкування, які оптимально виражають зміст мовлення і задовольняють умови і мету спілкування [1, с. 127].

Культурою мовлення викладача можна назвати вибір стилістично обумовленого способу подання навчального матеріалу, вміння дохідливо та зрозуміло викладати свої думки. Без сумніву, викладач має володіти унормованою літературною мовою: знати норми граматики, вимови, слововживання, наголошення тощо.

Важливими характеристиками культури мовлення взагалі і викладача зокрема є такі:

- правильність та нормативність – відповідність лексичним, орфоепічним, орфографічним та граматичним нормам сучасної літературної мови;
- багатство і різноманітність – володіння та використання значної кількості різноманітних мовних одиниць;
- виразність – використання різноманітних засобів художньої виразності, інтонації, дикції, темпу мовлення тощо, що викликають у свідомості здобувачів освіти наочні образи;
- ясність – зрозумілість і доступність інформації для сприйняття;
- точність – відповідність висловлювань дійсності чи умовам спілкування;
- чистота – уникання недоречних чи невластивих літературній мові мовних конструкцій;
- стислість – раціональний вибір використовуваних мовних засобів;
- доцільність – врахування відповідності мови умовам та меті спілкування;

- логічність – правильність вживання слів і побудови синтаксичних конструкцій, смислова завершеність;
- простота – прагнення уникати пишномовності та складних для сприйняття конструкцій;
- естетичність – багатство, різноманітність і краса використовуваних мовних одиниць;
- актуальність – практична спрямованість та прикладна значущість, використання життєво важливих та актуальних фактів, насиченість прикладами та сучасними відомостями.

Варто також зауважити, що, окрім всього вищезазначеного, слід враховувати і професійне володіння технікою мовлення, що передбачає динаміку звучання голосу, тон, тембр, вміння керувати диханням, дотримання темпу і пауз, відповідну інтонацію, гарну дикцію тощо.

Від усіх перерахованих характеристик мовленнєвої культури викладача залежить і так званий індивідуальний «стиль педагогічного спілкування» – усталена система способів прийомів, які застосовує педагог під час взаємодії [1, с. 44].

Мовленнєва взаємодія педагога зі здобувачами освіти має керуватися прийнятними формами мовного етикету і базуватися засадах рівноправності, взаємоповаги, моральності.

Таким чином мовленнєва культура викладача має на меті сприяти забезпеченню раціональної організації діяльності викладача, повноцінного сприйняття і засвоєння знань у процесі здобуття освіти, продуктивної взаємодії між викладачем та здобувачами освіти, позитивного впливу викладача на свідомість здобувачів освіти, формування необхідних переконань, мотивації до навчальної і професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: навч.посіб. Київ : Академія, 2006. 256 с.
2. Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., Кривонос І. Ф. Педагогічна майстерність: підручник / за ред. І.А. Зязюна. 2-ге вид., допов. і перероб. Київ : Вища школа, 2004. 422 с.

Кіріакіді О. Ю.,
аспірантка Хмельницького національного університету,
м. Хмельницький, Україна;
науковий керівник:

Діденко О. В.,
доктор педагогічних наук, професор

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ КОМАНДИРІВ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ УКРАЇНИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Сучасний етап розвитку Військово-Морських Сил Збройних Сил України, модернізація військової техніки і тактики ведення бою вимагають удосконалення змісту і технологій військової освіти та підготовки молодших командирів Військово-Морських Сил Збройних Сил України.

Навчальні центри мають відігравати важливу роль у всебічному розвитку військовослужбовців, формуванні загальнолюдських цінностей, досвіду, забезпечувати готовність і здатність сержантів адаптуватися до стрімких змін бойової обстановки під час бойових дій, вміння мислити самостійно, критично, творчо, генерувати нові ідеї.

У Стратегії Військово-Морських Сил Збройних Сил України 2035 вказується на необхідність впровадження нових принципів та підходів у системі військової освіти з метою зміни ментальності військового мислення з шаблонного на креативну ініціативу, підготовки нового покоління висококваліфікованих військовослужбовців з розвинутими лідерськими якостями. Це обумовлено вимогами та завданнями, які ставляться перед ВМС ЗС України. Досягнення цієї мети можливе за умови формування у молодших командирів критичного мислення.

Молодші командири ВМС ЗС України повинні володіти спеціальними знаннями, уміннями, навичками і професійно важливими якостями, які становлять зміст професійної готовності до застосування в службовій діяльності методів критичного мислення.

В Україні інтерес до розвитку критичного мислення як освітньої інновації сформувався наприкінці ХХ ст., адже реалії сучасного життя вимагають подолання репродуктивного стилю

навчання та переходу до нової освітньої парадигми, що буде забезпечувати пізнавальну активність і самостійність мислення молодших командирів – це стратегічний напрям модернізації військової освіти.

Сучасна навчальна програма має готувати військовослужбовців до життя через формування в них умінь критично мислити, добирати й аналізувати потрібну інформацію, самостійно використовувати знання для розв'язання освітніх і життєвих ситуацій.

Проблему розвитку критичного мислення досліджували такі науковці, як К. Бабанов, Л. Брунер, І. Зязюн, М. Красовицький, В. Олійник, О. Пехота, Л. Пироженко, О. Пометун та ін. Вони розглядали її в контексті оновлення змісту освіти і впровадження новітніх освітніх технологій. Зарубіжні автори (Дж. Дьюї, К. Меридіт, Ж. Піаже, Д. Стіл, Ч. Темпл) визначають процес надбання навичок критичного мислення як набуття компетентності та її реалізації з урахуванням системи вищих індивідуальних і суспільних цінностей та ідеалів. Інші (О. Овчарук, І. Родигіна, А. Хуторський) запропонували класифікацію основних груп компетентностей, що формуються за умов розвитку критичного мислення.

Поняття «критичне мислення» відсутнє в сучасних педагогічних енциклопедичних виданнях України. Тому звернемося до «Великого тлумачного словника сучасної української мови», де слово «критичний» має такі дефініції: «1. Стосовно до критики – // який містить критику // який ґрунтується на науковій перевірці правдивості, правильності чого-небудь. 2. Той, що стосується розгляду й оцінювання когось-небудь або чого-небудь з метою виявлення та усунення вад, хиб. 3. Здатний виявляти й оцінювати позитивне та негативне в комусь-небудь або чому-небудь». Слово «мислення» обґрунтовано в словнику як міркування, зіставлення явищ об'єктивної дійсності з відповідними висновками [1].

У педагогічній літературі критичне мислення розглядають як мислення вищого порядку, що ґрунтується на інформації, під час опрацювання якої відбувається оцінювання думок, гіпотез, шляхів їх доведення. В. Болотов, О. Пометун, М. Скаткін, С. Терно, О. Тягло, Т. Хачумян та ін. пропонують власні визна-

чення цього поняття. Так, О. Пометун стверджує, що критичне мислення – це:

а) мислення, що сприяє формуванню здатності людини усвідомлювати власну позицію щодо певного питання, вміння знаходити нові ідеї, аналізувати події та критично їх оцінювати;

б) нестандартне мислення, що ґрунтується на спроможності бачити та оцінювати альтернативи, пріоритети, визначати достовірність і доцільність фактів, явищ, подій;

в) практичне мислення, яке на основі теоретичних знань надає можливість ухвалити необхідні рішення;

г) рефлексивне мислення, спосіб корекції та виправлення людиною помилок, допущених у процесі мислення, що перебуває в безперервному пошуку;

д) багаторівневе та варіативне явище, що в ньому відображаються морально-етичні настанови, соціально-політичні риси, оцінювальний досвід, ціннісні орієнтири, знання людини, способи розумових і практичних дій;

е) мислення, спрямоване на пошук стратегій розв'язання життєвих і навчальних проблем, виявлення та оцінювання альтернатив і пріоритетів, їх доцільності, визначення достовірності фактів, явищ, подій, розвитку його сприяють вміння і навички аналізу, синтезу, порівняння, зіставлення фактів, формулювання обґрунтованих висновків;

є) мислення, основою якого є здатність людини розрізняти цінність інформації, тобто відокремлювати потрібну інформацію від непотрібної. Воно спрямоване на опрацювання інформації за допомогою ефективних мисленневих прийомів (аналізу, синтезу, порівняння, поєднання фактів тощо) та її оцінювання щодо джерела, досвіду, спостереження, правильного міркування і зібраних даних [2].

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови /уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2001. 1440 с.
2. Пометун О. Основи критичного мислення / О. Пометун, Л. Пилипчатіна, І. Сущенко, І. Баранова. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 74 с.

Ковальська П. Г.,
старший викладач центру спеціальної підготовки,
*Територіально відокремлене відділення «Хмельницька філія
Академії Державної пенітенціарної служби»,
м. Хмельницький, Україна*

ЗАВДАННЯ ЩОДО ФОРМУВАННЯ НОВОЇ МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ДКВС УКРАЇНИ

Формування ефективної моделі підготовки та діяльності персоналу органів і установ пенітенціарної системи є одним із ключових завдань Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року.

Пенітенціарна система потребує залучення працівників, здатних виконувати завдання з виконання покарання із застосуванням сучасних підходів і методів роботи. Проте відомче навчання не є актуальним та збалансованим і не задовольняє потреб пенітенціарної системи.

Завданнями з реалізації цієї стратегічної цілі Стратегії є:

- поліпшення умов праці персоналу органів і установ пенітенціарної системи;
- впровадження ефективної системи мотивації персоналу та підвищення престижу служби в органах і установах пенітенціарної системи;
- створення цілісної системи підготовки персоналу з постійним залученням до несення служби в органах та установах виконання покарань та уповноважених органах пробації;
- створення умов для профілактики професійної деформації та емоційного вигорання персоналу пенітенціарної системи та пробації [1].

Наразі існує потреба щодо вдосконалення навчального процесу в Територіально відокремленому відділенні «Хмельницька філія Академії Державної пенітенціарної служби» для проведення первинної професійної підготовки та підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу з урахуванням практичної діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України. Для цього необхідно достатньо викладачів, що забезпечуватимуть набуття і розвиток особами рядового і начальницького складу

комплексу професійних компетентностей, необхідних для професійної діяльності, досягнення належного професійного рівня та максимально якісного виконання службових обов'язків за конкретною посадою. Викладачі повинні мати досвід служби в системі, а ті, що не мають, проходити регулярні стажування в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022–2024 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 № 1153-р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.03.2023).

Найда І.В.,
доцент кафедри права,
кандидат наук з державного управління, доцент,
Київський кооперативний інституту бізнесу і права,
м. Київ, Україна

АВТОРИТЕТ ВИКЛАДАЧА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТА

Однією з особливостей педагогічної діяльності у закладі вищої освіти є особистість викладача. Викладач має усвідомлювати всю суть свого основного обов'язку – виховання гідних громадян країни, висококваліфікованих спеціалістів для розбудови України.

Принцип національної спрямованості навчально-виховного процесу має стати основоположним під час реформування вищої школи. Тільки за таких умов вона створить інтелектуальний потенціал нації і справжніх патріотів України, від яких залежатиме майбутнє нації, народу, держави.

С. Гончаренко у своїй праці зазначає, що авторитет учителя – це загально визнана учнями та їхніми батьками значущість достоїнств учителя й заснована на цьому сила його виховного впливу на дітей. До таких достоїнств належать висока духовність, культура, інтелігентність, ерудиція, високі моральні якості, педагогічна майстерність. Професійний авторитет учителя значною мірою залежить також від його становища в суспільстві [1, с.14].

О. Романишина зазначає, що формування і розвиток особових якостей студента значно більшою мірою залежить від професійного підходу викладача, ніж від суті та змісту, відповідно організованих виховних аспектів. Безпосереднє завдання викладача, передусім викладача гуманітарних дисциплін, полягає в тому, щоб запропонувати учнівській молоді альтернативу щодо формування загальної культури. З огляду на актуальність проблеми, а також низький рівень мотивації учнів щодо розвитку власної культури, вважаємо другим важливим завданням викладача саме формування мотивації, спонукання учнів до зацікавлення, усвідомлення та бажання сприймати відомості, засвоювати знання, формувати і розвивати відповідні вміння і навички [2, с. 118].

У сучасний нелегкий період життя нашої держави авторитету викладача сприяє його громадська відповідальність та соціальна активність. Діяльність викладача не має обмежуватися аудиторними заняттями, а й доповнюватися різноманітними видами позанавчальної діяльності. Можна виділити як один із напрямів волонтерську діяльність.

Головною метою виховання молодого покоління для викладачів сучасної освітньої генерації має стати формування цілісної і гармонійно розвиненої особистості студента з високою національною самосвідомістю. Завдяки самосвідомості досягається духовна єдність поколінь, наступність національної культури і безсмертя нації.

Для успішної реалізації виховної функції необхідно завжди враховувати те, що, на відміну від знань, духовні, моральні, національні цінності засвоюються шляхом емоційних переживань, а не за допомогою логічного розуміння і запам'ятовування [3, с. 116].

Сучасний період розвитку суспільства в нашій державі відкриває широкі можливості для оновлення змісту освіти, що дає змогу формувати духовно багате покоління людей. Це обумовлює новий підхід викладача закладу вищої освіти до виховання студентської молоді.

Забезпечення цілісності навчально-виховного процесу та його належної ефективності неможливе без відповідності науково-педагогічного складу вищої школи високим духовно-культурним стандартам суспільства. Більш того, на нас істотною мірою лежить завдання з формування цих стандартів та їх впровадження у

суспільну практику. Адже цілком зрозуміло, що саме на викладачеві лежить основна відповідальність і за формування фахової компетенції студента, і за розвиток його світогляду, що має ґрунтуватися не тільки на науковій картині світу, а й на духовно-моральнісних цінностях. Для успішної реалізації цих завдань самому викладачеві необхідно володіти достатнім рівнем духовної культури. Отже, якщо він не хоче перетворитися на ремісника, викладач має постійно відповідати очікуванням суспільства і студентів, добре розуміти їх і виступати для них взірцем професіонала та особистості, яку вони б хотіли наслідувати [4, с. 142].

Авторитет викладача, його особистість відіграє важливу роль у процесі патріотичного виховання. Саме викладач формує у студентів повагу та любов до Батьківщини, відданість, готовність захищати її незалежність і територіальну цілісність.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Авторитет учителя. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 366 с.
2. Рузяк Т. І. Формування професійної культури учнів закладів професійно-технічної освіти сфери обслуговування : автореф. дис. ... доктора філософії: 015. Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2022. 32 с.
3. Каплінський В. В. Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Ніланд ЛТД». 2015. 224 с.
4. Пономарьов О. С. Духовність педагога в системі філософії його професійної культури. Особливості підготовки сучасного фахівця. Харків : 2012. С. 137-147.

Сіренко К. Ю.,

доцент кафедри економіки та соціальних дисциплін,
кандидат економічних наук, доцент,
*Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна*

ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА ЯК ГАРАНТІЯ ЯКІСНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У закладі вищої освіти науково-педагогічний працівник виступає активним суб'єктом спілкування: передає та приймає інформацію від здобувачів освіти, встановлює контакти з ними, формує взаємини на основі діалогу, прагне до максимальної реалізації здібностей кожного та забезпечення емоційного комфорту

в освітньому процесі шляхом компетентнісного підходу. Тому важливим складником професійного зростання викладача є розвиток його професійно-педагогічної комунікативної компетентності, оскільки вона є духовно-моральним чинником і науковим змістом освітнього процесу. Проблема розвитку комунікативної компетентності науково-педагогічного працівника є актуальною, оскільки саме від педагогічного спілкування, а саме від рівня розвитку комунікативних здібностей викладачів, залежить якість підготовки майбутнього фахівця [1, с. 108].

Для вдосконалення комунікативних здібностей доцільно сформулювати у науково-педагогічних працівників такі якості:

- уміння здійснювати вплив на здобувача освіти на підставі визнання власного авторитету, розкриття системи перспективних напрямків розвитку майбутньої їх професійної діяльності з наступними перспективами (мотивування, оволодіння професією); знаходження найсильніших сторін особистості та розкриття їх перед ним і навчальною групою;

- уміння встановлювати й розвивати взаєностосунки з учасниками педагогічного процесу;

- проявляти міру вимогливості і справедливості у взаєминах зі здобувачами освіти; уміти запобігати і вирішувати конфліктні ситуації; проявляти відчуття емпатії; змінювати точку зору студента, його позицію шляхом розкриття перед ним справжніх цінностей, етичних норм, духовності і цілей, аргументуючи їх значущість реальними фактами, не зачіпаючи самолюбність студента.

Формувати професійні уміння і навички викладача необхідно активними методами навчання (пошукові, проблемно-діалогові моделі, науково-дослідницькі процедури, формування індуктивного мислення, уміння вести групову дискусію, ділові, рольові, імітаційно-моделюючі ігри, публічний виступ, уміння вести ділову дискусію, прийоми передачі інформації) та психологічним супроводом [2, с. 68].

Проблему можна розв'язати за рахунок впровадження в практику підготовки викладачів систематичного навчання з використанням психологічних тренінгів, ділових, ролевих, імітаційних ігор та інших методів активного навчання.

Доцільно буде запропонувати програму формування професійної комунікативної компетентності викладача вищої школи, в яку включити активні методи навчання та тренінги:

- тренінг ефективної комунікації;
- тренінг ефективної поведінки в конфлікті;
- тренінг креативності;
- тренінг по формуванню команди;
- мотиваційний тренінг;
- тренінг методів саморегуляції;
- тренінг ефективного лідерства;
- тренінг управління часом;
- тренінг цілепокладання.

Впровадження цієї програми дозволить оволодіти такими якостями: уміння чітко формулювати цілі та установки, уміння правильно використовувати свій час, ініціативність і рішучість, зокрема в умовах ризику, довгострокове передбачення і гнучкість мислення, здатність використовувати можливості співробітників за допомогою правильної організації діяльності, готовність вислуховувати думку інших, здатність створювати колектив і гармонійну атмосферу в ньому [3, с. 127].

Отже, ефективність педагогічної діяльності залежить від рівня сформованості комунікативної компетентності викладачів. Для розвитку комунікативної компетентності потрібно не лише надавати знання, а й забезпечувати формування необхідних умінь і навичок у здобувачів освіти. Доцільно також підвищувати мотивацію до професійного саморозвитку науково-педагогічних працівників, підвищувати їх активність, запроваджувати інноваційні освітні технології та забезпечувати гуманістичну спрямованість процесу формування комунікативної компетентності викладачів.

Список використаних джерел

1. Аніщенко В.О. Ступенева професійна підготовка офіцерів Державної кримінально-виконавчої служби України: теорія і практика: монографія. Чернівці : SCRIPTORIUM, 2020. 476 с.

2. Аніщенко В.О. Підвищення рівня професійної підготовки викладачів як педагогічна умова забезпечення ступеневої професійної підготовки офіцерів-пенітенціаріїв України. *Paradigm of Knowledge*. 2020, № 1(39). С. 67–79.

3. Мірошниченко О.М. Психолого-педагогічні засоби формування позитивно-дієвого ставлення до власного здоров'я у студентів. *Теорія і практика сучасної психології. Збірник наукових праць. Випуск №6*, 2019. С. 124-136.

Таран О. Ю.,
аспірант кафедри педагогіки і методики викладання
історії та суспільних дисциплін,
*Навчально-науковий інститут історії та соціоантропологічних
дисциплін імені О. М. Лазаревського,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна*

МОТИВИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Кінець ХХ – початок ХХІ століття ознаменувався переходом до нового, інформаційного типу суспільства, в якому спілкування, обмін інформацією та знання продукуються в єдиному інформаційному освітньому просторі. З часом у світі збільшується кількість інформації, а відтак відбувається споживання та обмін нею між представниками різних професій.

Сучасна стратегія розвитку освіти спрямована на формування ключових компетентностей в інтелектуальній, суспільно-політичній, комунікаційно-інформаційній сферах.

У зв'язку з великою кількістю інформації спостерігається переваженість студентів, що вимагає особливої уваги викладачів у процесі побудови комунікації з ними, обговорення суспільно-важливих тем та створення комфортної атмосфери для всіх учасників освітнього процесу.

Педагогічна культура педагога передбачає не лише оволодіння науковими теоріями, педагогічною соціологією та навичками, а й, зокрема, культурою спілкування [2, с. 37–39].

Серед основних завдань сучасного викладача закладу вищої освіти, зазначених у Законі України «Про вищу освіту», є здійснення на високому рівні освітньої діяльності; формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання; утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя; формування вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах; сприяння збереженню та примноженню моральних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства; поширення знань серед населення, підвищення освітнього і культурного рівня громадян [1].

У освітній діяльності викладача акцентується увага на розвитку висококваліфікованого фахівця педагогічного спрямування та неможливість без впровадження в освітній процес інформаційних та комунікаційних технологій і засобів. Відтак, потреба у викладачах ЗВО, які мають високий рівень комунікативної культури тільки зростає.

3. Ступак зазначає, що в процесі формування комунікативної культури майбутнього викладача значну роль відіграє практична підготовка. У цей період посилюється процес професійного становлення й самовизначення викладача, поглиблюються теоретичні знання, активізується процес формування комунікативних умінь і навичок, створюються умови для формування комунікативної культури [5, с. 88–89].

Для успішного та ефективного освітнього процесу важливо брати до уваги поєднання внутрішнього змісту діяльності викладача і зовнішнього вияву під час спілкування зі здобувачами освіти. А тому під час спілкування викладач має вміти емоційно і виразно показувати свій внутрішній стан, свої думки й почуття. Адже, за висловом німецького педагога А. Дітсрвега, «як ніхто не може дати іншому того, що не має сам, так не може розвивати, виховувати і навчати той, хто сам не розвинений, не вихований, не освічений» [7, с. 47].

В основі спілкування завжди лежать визначені мотиви:

- потреби,
- інтереси,
- суспільний обов'язок,
- звички,
- мета [6, с. 123].

Також важливим аспектом професійної культури викладача є використання ним різноманітних і динамічних міжособистісних зв'язків для створення умов розвитку здібностей студента у колективі. І тут переважає вміння викладача будувати комунікацію і свої взаємини з колективом як єдиним цілим, знаходити все для гармонізації індивідуальних і колективних інтересів [3, с. 99].

Високого рівня професіоналізму в культурі взаємин досягає той викладач, котрий розглядає спілкування як спільний процес з усіма учасниками.

Талант викладача полягає у тому, щоб усувати і запобігати труднощам у спілкуванні через різницю у рівні підготовки, різні здібності, характери; допомогти студентам відчути впевненість у собі через спілкування.

Форми спілкування, які відображають рівень професійної культури викладача, зумовлені його віковими, психологічними особливостями, досвідом педагогічної діяльності у вузі, є досить рухливими і динамічними. Вони вимагають постійного творчого підходу педагога до вибору способів спілкування [4, с. 134].

Чи не одне з основних умінь викладача – пояснити студентам складне поняття зрозуміло і просто. Культура професійної діяльності викладача потребує терпіння, наполегливості, послідовності у діях, принциповості, поєднаних із тактовністю і гнучкістю, самодисципліною. Крім цього, необхідні й особливі морально-психологічні якості: чуйність та повага до інших [2, с. 101].

Отже, для кожного викладача важливим досягненням є успішність у професійній діяльності, що визначається рівнем ефективності та сформованості знань щодо мовленнєвих норм та правил спілкування, а також вміння користуватися вербальними та невербальними засобами комунікації. Важливою умовою культури спілкування викладача ЗВО є його вміння творити комунікацію з усіма учасниками освітнього процесу.

Мистецтво спілкування має вагоме значення для продуктивності і результату роботи викладача: під час спілкування зростає його культурний рівень та інтелект; розширюється спектр набуття і поширення життєвих та професійних компетентностей; оновлюється діяльність у всіх суспільних інститутів, залучених до формування комунікативних процесів.

Серед основних мотивів розвитку комунікативної культури є використання викладачем міжособистісних зв'язків для створення умов розвитку здібностей студентів. І тут переважає особисте вміння викладача будувати свої взаємини з колективом як єдиним цілим, знаходити основні моменти для створення гармонії індивідуальних і колективних інтересів.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

2. Бабич М., Вітвицька С.С. Педагогічна культура викладача вищого навчального закладу // // Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном : збірник наукових праць / за заг. ред. д.п.н., проф. С. С. Вітвицької, к.п.н., доц. Н. М. Мирончук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 230 с.

3. Колошина В. Ф. Самоактуалізація викладача//Практична психологія та соціальна робота. – 2000. 200 с.

4. Кудіна В. В., Юрченко В. І. Психологія вищої школи. Курс лекцій. - Київ. славіст. ун-т, НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ: 2004. 176с.

5. Ступак З. Роль педагогічної практики у формуванні педагогічної культури майбутнього вчителя. Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2010.153 с.

6. Туркот Т. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Кондор, 2011. 628 с.

7. Федорчук В. Основи педагогічної майстерності. Кам'янець-Подільський : Видавель Зволейко Д., 2008. 140 с.

Шумовецька С. П.,

доцент кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін,

доктор педагогічних наук, доцент,

Національна академія Державної прикордонної служби України

імені Богдана Хмельницького,

м. Хмельницький, Україна

ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ NON-FICTION І ПРОФЕСІЙНЕ ЖИТТЯ ВИКЛАДАЧА

Викладацька робота потребує вивчення багатого досвіду попередників та постійного пошуку нового. Навчати молодь може лише той, хто знає більше. Багаж знань, незважаючи на новітні інформаційні технології та відкритість шляхів отримання інформації, залишається неодмінною умовою ознаки і переваги викладача як професіонала.

Для здобуття нових знань сьогодні можна використовувати багато джерел інформації. Надзвичайно цінним залишається винахід Й. Гутенберга [1], який часто через захопленість новітніми технічними досягненнями опиняється у тіні. Зокрема доцільно використовувати потенціал сучасної педагогічної літератури як засобу поповнення знань та загалом підвищення якості професійного життя викладача.

Серед такої літератури на сьогодні першочергове значення мають книги М. Вілкінсона «Секрети фасилітації: SMART-посібник із результативної роботи в групі» [2], С. Деана «Як ми вчимося. Чому мозок навчається краще, ніж машина... Поки що»

[3], А. Кона «Покарані нагородами. Вади системи мотивації» [4], Б. Оклі «Навчитися вчитися. Як запустити свій мозок на повну» [5] та ін. У цих книгах йдеться про можливості підтримання контакту з аудиторією, шляхи підвищення мотивації, важливість і силу питань, необхідність зміни режимів запам'ятовування і роботи чи концентрації уваги. Автори пропонують під час навчальних занять чергувати режими мислення, використовувати потенціал переходу від сфокусованого мислення до розпорошеного розслаблення, фрагментувати знання чи розвивати пам'ять. Корисними є також ідеї щодо того, як концентрувати увагу групи, підтримувати необхідний рівень енергії, управляти/нейтралізувати деструктивну поведінку.

Вивчення такої педагогічної літератури є необхідною ланкою у системі передачі знань та створення у закладі вищої освіти насиченого інтелектуального середовища. Читання літератури допомагає покращити знання про методи управління аудиторією і організацію навчальної діяльності, підвищити рівень задоволеності від професійних контактів та загалом своїм професійним життям.

Список використаних джерел

1. Мак-Люен М. Галактика Гутенберга: становлення людини друкованої книги; пер. з англ. А. А. Галушки, В. І. Постнікова. Київ: Ніка-Центр, 2015. 388 с.
2. Вілкінсон М. Секрети фасилітації: SMART-посібник із результативної роботи в групі / пер. з англ. Я. Машико. Харків: вид-во «Ранок»: Фабула, 2021. 512 с.
3. Деан С. Як ми вчимося. Чому мозок навчається краще, ніж машина... Поки що / пер. з англ. Юлія Костюк. Київ: Лабораторія, 2021. 288 с.
4. Кон А. Покарані нагородами. Вади системи мотивації; пер. з англ. О. Замойської, К. Дисі. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2019. 384 с.
5. Оклі Б. Навчитися вчитися. Як запустити свій мозок на повну / пер. з англ. Артем Замощний. Київ: Наш формат, 2019. 272 с.

СЕКЦІЯ 3

ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Бабич А. В.,

викладач центру професійної освіти,
*Територіально відокремлене відділення «Кам'янська філія
Академії Державної пенітенціарної служби»,
м. Кам'янське, Україна*

ПІДВИЩЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МОЛОДИХ ВИКЛАДАЧІВ У КОНТЕКСТІ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ

Продуктивна професійно-педагогічна діяльність молодого викладача зумовлюється рівнем педагогічної майстерності, отриманих ним знань, а також його прагненням до саморозвитку та професійного вдосконалення.

Недосвідчений педагог має усвідомлювати, що достатня мотивація до професійного та особистісного самовдосконалення, його впевнена реалізація є правильним кроком до компенсації браку досвіду в застосуванні отриманих знань, умінь та навичок у педагогічній діяльності.

У сучасній педагогіці педагогічна майстерність розглядається з позицій особистісного, компетентнісного та діяльнісного підходів:

- перший передбачає розуміння її як комплексу властивостей і якостей особистості викладача, що забезпечують ефективність його педагогічної діяльності на рефлексивній основі;
- другий спрямовує на розгляд педагогічної майстерності як системи професійних компетентностей викладача. У контексті третього підходу педагогічна майстерність визначається як найвищий рівень педагогічної діяльності, що має естетичний і морально-етичний характер й може бути схарактеризований як краса педагогічної дії, що ґрунтується на моральних та естетичних засадах [1, с. 18].

Професійна діяльність викладача вимагає від нього досить високого теоретичного рівня підготовки з відповідного пред-

мета, знання його специфіки в певній галузі, володіння ефективними формами, які забезпечують досягнення здобувачами освіти міцних і глибоких знань, методами і засобами навчання, що формують готовність до їх практичного застосування в майбутній професійній діяльності.

Комплекс позитивних властивостей особистості педагога є компонентом успішної викладацької діяльності. Тому високий рівень самоорганізації професійної педагогічної діяльності має тут важливе значення. У контексті вдосконалення структура педагогічної майстерності викладачів має орієнтуватись на профіль професійної підготовки майбутніх фахівців [2, с. 9].

З метою оптимізації педагогічної діяльності викладачів використовують курси підвищення кваліфікації, тренінгові курси, метою яких є вдосконалення педагогічної майстерності викладачів з невеликим досвідом педагогічної діяльності, які беруть за мету актуалізацію особистісних потреб. Це проявляється у спонуканні до свого професійного розвитку, безперервної освіти; знаходженні та вдосконаленні індивідуального стилю викладання; підвищенні своєї професійної культури.

Під час підвищення кваліфікації повинні формуватись навички оптимальної взаємодії з аудиторією, підбору стратегії впливу на неї та активізуватись процеси самореалізації і самовдосконалення.

Викладач має опанувати вміння аналізувати свою педагогічну діяльність, реально її оцінювати та в результаті створювати план і програму розвитку в ній. Важливо слідкувати за сучасними методами викладання, втілювати інноваційні методи навчання в разі їхньої доцільності.

Цілеспрямоване використання інноваційних технологій, що були розроблені в ході розвитку педагогічних та психологічних наук, дає можливість сучасному педагогу досягти оптимального поєднання практичної підготовки з теоретичною та врахувати специфіку галузі, в якій відбувається навчання.

Процес підвищення педагогічної майстерності, особливо якщо це групові курси, зазвичай супроводжується підвищенням комунікативної компетентності, опануванням вміння поєднувати класичні методи викладання з інноваційними техно-

логіями. Розширення світогляду – важливий пункт у проєкті саморозвитку викладача, він спонукає розширення і підвищення професійної культури, загальної.

Вивчення досвіду викладання певних дисциплін дає змогу найоптимальніше підібрати для себе модель викладання на основі тих, які виявились успішними у своїй галузі. Важливою складовою в процесі розвитку педагогічної майстерності викладачів є їхня готовність до виконання своєї професійної діяльності. Ця складова формується на основі якості отриманих знань та впевненості в своїй можливості їх застосування. Рівень педагогічної культури викладача формується під час отримання знань протягом свого навчання та втілюється в процесі викладання через індивідуальний стиль педагогічної діяльності, через форми, методи і засоби навчання, які обирає викладач для донесення його змісту.

Врахування вищесказаних напрямків допоможе молодому викладачу організувати підвищення своєї педагогічної майстерності або вдосконалити цей процес, підвищить рівень педагогічної культури та професійної компетентності в загальному її розумінні. А самомотивація до розвитку себе як професіонала сприятиме досягненню особистісної зрілості та зумовить формування у власного стилю професійно-педагогічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; за заг. ред. І. А. Зязюна. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ: СПД Богданова А.М., 2008. 376 с.
2. Бєсєдїна Л.М. Сторубльов О.І. Педагогічна майстерність, активні методи навчання та методична робота у навчальних закладах: метод. пос. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Логос, 2009. 204 с.

Биконя О. П.,
професор кафедри іноземних мов,
доктор педагогічних наук, професор,
Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна;

Іванишина В. П.,
доцент кафедри іноземних мов,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна

ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА КАФЕДРИ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Визначення детермінантів розвитку педагогічної майстерності викладача кафедри іноземних мов охоплює основи майстерності професійної діяльності, що включає володіння іншомовною професійною комунікативною компетентністю, ґрунтовні педагогічні здібності та знання, здатність організувати навчальну діяльність та опанувати різноманітні складні педагогічні ситуації, що виникають під час навчання онлайн та офлайн.

Детермінантами розвитку педагогічної майстерності викладача кафедри іноземних мов можуть бути *основні* та *доповнювальні* (організаційні, інформаційні тощо) детермінанти.

На основі досліджень О. Отича та К. Ннатук визначаємо, що детермінанти розвитку професійного потенціалу викладача іноземних мов мають враховувати:

– якісну характеристику основних факторів, процесів і явищ освітнього середовища, що відображає ключові вимоги до організації професійної роботи викладачів іноземної мови у вищому освітньому закладі;

– єдність об'єктивних можливостей, обставин навчального процесу, створених цілеспрямовано та реалізовано в освітньому середовищі, яке забезпечує виконання педагогічних завдань і досягнення мети дослідження;

– комплекс заходів, що підвищують ефективність процесу розробки професійного потенціалу викладачів іноземної мови:

– інформацію (зміст освіти; когнітивна основа педагогічного процесу); технологічні (форми, засоби, методи, підходи, етапи,

способи організації навчальної діяльності; процесуально-методична основа педагогічного процесу);

– особистість (поведінка, діяльність, спілкування, особистісні особливості суб'єктів освітнього процесу);

– психологічні (організація рефлексивної діяльності та ін.) [1-2].

Серед критеріїв майстерності викладача іноземної мови виділяють:

– професійні знання, центральним елементом якої є вільне володіння іноземною мовою;

– професійні, ціннісно-сміслові диспозиції педагога, які відображені в стратегії педагогічної діяльності і впливають на розуміння та сприйняття явищ соціокультурної дійсності в межах рідної та іншомовної спільноти;

– формування педагогічного понятійного мислення;

– уміння оцінювати дійсність, її критичне осмислення в педагогічних категоріях та висловлювання у формі «думки»;

– вияв викладачами своєї професійно-педагогічної ідентичності;

– сформовану установку на професійне сприйняття полікультурної дійсності.

Необхідною умовою є використання інтерактивних методів організації навчальної діяльності студентів/курсантів, які передбачали виконання ситуаційних і проблемних завдань.

Ще одним педагогічним детермінантом розвитку педагогічної майстерності викладача кафедри іноземних мов є свідомість до рефлексії та здійснення організації рефлексивної і творчої навчальної діяльності студентів/курсантів.

До детермінантів, за О. Нессімбаєвою, відносимо такі компоненти: аксіологічний компонент, що означає прийняття педагогом цінностей педагогічної праці; технологічну складову, яка сприяє вирішенню різноманітних педагогічних завдань; евристичний компонент, що передбачає мету викладання, планування, аналіз і самокритику [3].

Отже, професійні якості викладача кафедри іноземних мов поділяємо на фахові (досконале володіння своєю професією, володіння іншомовною професійною комунікативною компетентністю, детальне знання свого предмета, саморозвиток та самовдос-

коналювання (написання наукових доробок, апробація своїх результатів дослідження, стажування тощо) й педагогічні (здатність здійснювати навчання та виховання, здатність до усвідомлення й самооцінювання своєї професійно-педагогічної діяльності, вито-нчена педагогічна майстерність, впровадження нових методів і прийомів).

Список використаних джерел

1. Отич О. М. Основи педагогічної майстерності викладача професійної школи. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 208 с.
2. Hnatyk K. Pedagogical conditions of development of professional potential of future foreign language teachers in the process of their professional training. *Pedagogy and Education Management Review (PEMR)*. 2021, № 1 (3), С. 66-73.
3. Nessipbayeva O. The competencies of the modern teacher. Part 2: Pre-Service and In-Service Teacher Training. С.148-154. URL: ED567059.pdf (дата звернення: 17.02.2023).

Брегей Ю. І.,

викладач,

ВСП «Автомобільно-дорожній фаховий коледж

НУ «Львівська політехніка»,

м. Львів, Україна

СТРУКТУРА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ПЕДАГОГА

Педагогічна майстерність є важливою стороною педагогічної діяльності викладача. У науково-методичній літературі існує багато визначень педагогічної майстерності. Педагогічна майстерність розглядається науковцями як складне, динамічне, інтегроване особистісне утворення, що охоплює прагнення людини до педагогічної діяльності, наявність у неї спеціальних знань, умінь і навичок, а також особистісних якостей, що забезпечують високу ефективність її подальшої професійної роботи. Результати теоретичного аналізу педагогічної майстерності (О. Калінська, М. Кляп, Ю. Кузьменко, О. Столярчук, Т. Сулима, Т. Сущенко, І. Учитель, Харченко І. І. & Харченко С. М. та ін.) доводять, що педагогічна майстерність викладача розглядається через призму вирішення педагогічних завдань, які відображають інформаційну, аналітичну, рефлексивну, прогностичну, корекційну природу педагогічної діяльності. Це – характеристика високого рівня педагогічної діяльності, критеріями якої є гуманність, науковість, педа-

логічна доцільність, оптимальний характер, результативність, демократичність, творчість (оригінальність) [1, с. 251]. Це – комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі [3, с. 25].

Харченко І. І. та Харченко С. М. визначають педагогічну майстерність як «інтегроване особистісне утворення, що ґрунтується на теоретичних знаннях, практичних умінь і особистісних якостях, що мають професійне значення, та досвіді, які забезпечують готовність до виконання педагогічної діяльності на високому рівні її самоорганізації» [4].

Педагогічна майстерність містить: особистісний компонент, теоретичний компонент (спеціальні, методологічні, психолого-педагогічні знання) і діяльнісний компонент, який поєднує педагогічну технологію та техніку. На основі складання психogram на початку ХХ ст. науковці виділяли такі компоненти педагогічної майстерності, а саме: фізичне здоров'я, урівноваженість, наявність розвинутої волі, ініціативність, організаторські здібності, глибоке знання предмета викладання, схильність до постійного самовдосконалення й самоосвіти, знання учнів і гуманне ставлення до них, інтерес до громадського життя та участь у ньому, дисциплінованість, акуратність, сумлінність, почуття обов'язку тощо.

Структура педагогічної майстерності викладача – це «актуалізація педагогічних здібностей, знань, умінь і навичок, а також інтеграція змістового наповнення педагогічної діяльності такими складовими, що забезпечують формування особистісних рис викладача, високу результативність його праці та сприяють розвитку педагогічної майстерності» [2, с. 70].

У структурі педагогічної майстерності педагога виділяють низку компонентів (за Харченко І. І. та Харченко С. М.):

1. *Дидактичні здібності* – здатність доступно і зрозуміло передавати навчальний матеріал студентам, викликати їхній інтерес до предмета.

2. *Академічні здібності* – володіння предметом не лише в обсязі навчального курсу, а значно ширше і глибше.

3. *Перцептивні здібності* (здатність визначати емоційний стан людини за її мімікою, позою, жестами) і *сугестивні уміння*

(здатність чинити вплив на людину, змінюючи характер її діяльності), які дозволяють викладачеві коригувати навчальний процес і міжособистісні відносини, що складаються в ньому.

4. *Мовні здібності* – уміння чітко і зрозуміло висловлювати свої думки і почуття засобами мови, а також міміки і пантоміміки.

5. *Організаторські здібності* – вміння організовувати власну діяльність відповідно до поставленої мети і плану діяльності; раціонально розподіляти час навчальної діяльності; контролювати темп навчання; здійснювати контроль за діяльністю студентів, оцінювати якість виконаної ними роботи; створювати ситуацію співучасті студентів у навчальному процесі тощо.

6. *Здатність до розподілу уваги* одночасно між декількома видами діяльності – вміння уважно стежити за змістом і формою викладу матеріалу й одночасно тримати в полі зору всіх студентів.

7. *Комунікативні здібності* – уміння знайти правильний підхід до студентів, налагодити з ними доцільні з педагогічного погляду взаємини.

Формування педагогічної майстерності – складний і тривалий процес, що виявляється в удосконаленні педагогічних здібностей, постійному підвищенню рівня знань, умінь, навичок, розвитку педагогічної техніки і досвіду творчості, емоційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності тощо.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 373 с.
2. Калінська О. П. Розвиток педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у вищому навчальному закладі : дис. ... канд. пед. наук. Львів, 2018. 345 с.
3. Педагогічна майстерність : підручник / І. А Зязюн, Л. В. Крамушенко, І. Ф Кривонос; за ред. І. А. Зязюна. 3-тє вид., допов і переробл. К. : СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.
4. Харченко І. І., Харченко С. М. Педагогічна майстерність викладача вищої школи та шляхи її підвищення. URL: <https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/3479/1/%D0%A5%D0%B0%D1%80%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf>

Грубі Т. В.,
доцент кафедри психології, педагогіки та
соціально-економічних дисциплін,
кандидат соціологічних наук, доцент,
*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна*

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ ВИКЛАДАЧА

Розвиток соціального інтелекту та соціальної компетентності викладача в умовах сучасних викликів є необхідною складовою процесів модернізації вітчизняної освіти. У зв'язку з цим набуває актуальності проблема становлення професійної успішності викладача, визначення умов та механізмів розширення його соціального інтелекту.

Останнім часом дана дефініція активно вивчається вітчизняними і зарубіжними науковцями. Е. Івашкевич визначає соціальний інтелект як особистісне новоутворення особистості, що вміщує її комунікативні, прогностичні та рефлексивні здібності та здатності, які своєю чергою забезпечують адекватне розуміння нею інших людей та детермінують ефективність її міжособистісної взаємодії, пізнавальної та професійної діяльності. С. Руденко, досліджуючи соціальний інтелект як чинник професійної успішності викладача, вважає його когнітивною основою комунікативної компетентності, що передбачає здатність особистості розуміти й прогнозувати поведінку людей у різних життєвих ситуаціях, як здатність розуміти та адекватно оцінювати себе і свої дії [3, с. 185].

Успішна професійна діяльність викладача може розглядатися через такі критерії, як: володіння матеріалом та сучасними методами викладання; уміння оптимально організувати власну діяльність та роботу студентів з метою досягнення поставлених цілей; здатність гармонійно спілкуватися та вибудовувати взаємини із студентською аудиторією; здатність прогнозувати результати своїх дій; уміння орієнтуватися у психологічних особливостях студентів (уміння критично й точно оцінювати почуття, мотивацію вчинків, темп та особливості засвоєння ними навчального матеріалу); здатність приймати та адекватно оцінювати себе як

особистість та професіонала; уміння аналізувати та ефективно вирішувати складні педагогічні ситуації.

Соціальний інтелект викладача вміщує три підструктури: когнітивну, мнемічну та емпатійну. Когнітивна підструктура соціального інтелекту охоплює сукупність досить стійких знань, оцінок, правил інтерпретації подій, поведінки людей, їх взаємин на основі сформованої системи інтерпретацій на різних рівнях соціальної взаємодії. Мікроструктура когнітивної складової соціального інтелекту детермінується функціями останнього, а саме пізнавально-оцінною, від якої залежить грамотна переробка та оцінювання інформації, яку сприймає особистість; прогностичної, на основі якої здійснюється планування та прогнозування розвитку міжособистісних взаємодій; комунікативної, що забезпечує ефективність власне процесу спілкування; рефлексивної, яка знаходить своє відображення безпосередньо в самопізнанні [2, с. 72].

Свою чергою макроструктура когнітивної складової соціального інтелекту виявляється у ставленні особистості до себе як до цінності, а також в актуалізації її мотиваційно-ціннісних орієнтацій, ставлення до професійної та інших видів діяльності. При цьому ціннісні орієнтації окремої особистості можуть не збігатися із загальноприйнятими соціальними нормами і навіть вступати з ними в конфлікт, однак завжди є такий соціум і його конкретні представники, в яких індивідуальне бачення світу, особистісні цінності та смисли особистості будуть знаходити підтримку.

Джерелом соціального інтелекту на мікроструктурному рівні є безперервна актуалізація перерахованих нами функцій.

Мнемічна складова соціального інтелекту викладача характеризує наявність в особистості здатності до інтерпретації явищ, подій життя, поведінки інших людей і свого власного Я як суб'єкта цих подій. Наявний на рівні мнемічного компонента комплекс інтерпретацій має власну ієрархію: Я – інші люди – навколишній світ.

Емпатійна складова соціального інтелекту більшою мірою залежить від того, яку форму поведінки викладач обирає як пріоритетну, що очікує від колег та студентів, що його оточують, які особливості розв'язання різних проблем професійного та соціального життя він використовує [1, с. 259-260].

Отже, соціальний інтелект – це спеціальна здібність, яка визначає здатність до розуміння самого себе, інших людей, їхніх взаємин, а також ефективність прогнозування перебігу міжособистісних взаємин.

Особливу роль соціальний інтелект відіграє у соціономічних професіях (типу «людина – людина»), які потребують високого рівня розвитку якостей, які забезпечують успішність й ефективність у стосунках з людьми.

Деякі психологи зараховують соціальний інтелект до структурних компонентів комунікативних здібностей особистості, оскільки вважають, що саме він відповідає за розуміння або нерозуміння суб'єктом вербальних і невербальних реакцій особистості.

Визнаємо, що соціальний інтелект допомагає у викладацькій діяльності, адже забезпечує особистістю можливостями прогнозувати міжособистісні взаємини, інтуїтивно передбачати те або інше завершення певних ситуацій. Такі викладачі, як правило, відрізняються психологічною витривалістю, стресостійкістю, що допомагає їм із гідністю розв'язувати різні проблеми, приймати самостійні рішення навіть в екстремальних ситуаціях і при цьому не боятися припуститися помилки або зазнати невдачі. Усі ці складові і є базисом успішної професійної діяльності викладача.

Список використаних джерел

1. Білецька Т. Соціальний інтелект як фактор успішної професійної діяльності. *Анатолій Олексійович Копилов: Особистість у вимірі епохи*: Спогади. Дослідження / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; [уклад.: Володимир Дубінський, Валерій Степанков]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. Вип. III. С. 255-260.
2. Івашкевич Е. З. Ампліфікація структури соціального інтелекту педагога. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Психологія і педагогіка». 2013. Випуск 28. С. 71-79.
3. Скорик Т. В. Вплив соціального та емоційного інтелектів на становлення професійно успішності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Сучасні проблеми здоров'я та здорового способу життя у педагогічній освіті*. 2022. Вісник № 16(172). С. 184-187.

Данилко В. М.,
старша викладачка кафедри теорії та методики
фізичного виховання і спорту,
*Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна;*

Кравченко Т. П.,
доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання і спорту,
доцент, кандидат педагогічних наук,
*Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна*

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Модернізація національної освітньої системи вимагає нових підходів до організації навчально-виховного процесу у вищій школі з урахуванням індивідуальних особливостей здоров'я студентів. Результативне розв'язання проблеми збереження здоров'я студентської молоді, формування у них уявлень про здоровий спосіб життя повинно носити системний характер і відбуватися протягом усього періоду їх навчання у закладах вищої освіти Д. Воронін підкреслює, що професійна підготовка вчителя фізичної культури має передбачати володіння не лише предметними знаннями, а й педагогічними технологіями передачі цих знань учням, готовність до використання здоров'язбережувальних технологій у процесі майбутньої професійної діяльності [1].

Суттєвим у цьому є готовність фахівців удосконалювати свої знання, набувати необхідні компетентності, у тому числі компетентності щодо здоров'язбереження, яка містить здатність мобілізувати систему знань, умінь і особистих якостей, необхідних для формування у школярів мотивації до здоров'язбереження під час їх навчання, тренування, а також під час дозвілля.

На думку багатьох науковців, здоров'язбережувальна компетентність педагога – це інтегральна якість особистості, що виявляється у загальній здатності й готовності до здоров'язбережувальної діяльності в освітньому середовищі, заснованому на інтеграції знань і досвіду [2, 3].

Отже, першочерговим завданням системи освіти є забезпечити підготовку фахівця з позиції компетентнісного підходу, орієнтованого на активізацію пізнавальної творчої діяльності студентів, забезпечення в майбутній професійній діяльності, використання здоров'язбережувальних технологій.

Компетентнісний підхід в освіті – провідна педагогічна категорія, що передбачає ефективне створення певних педагогічних умов у навчально-виховному процесі, які забезпечують формування вміння виконувати професійні завдання на основі отриманих знань, умінь і навичок, спрямованих на вдосконалення їхньої компетентності [3].

Аналіз та узагальнення літературних джерел свідчать про те, що випускники освітнього закладу повинні знати й уміти застосовувати на практиці: норми раціонального рухового режиму; медико-біологічне обґрунтування використання засобів і методів фізичного виховання, педагогічні й методичні методи контролю за процесом фізичного виховання і фізичної підготовки; механізми розвитку фізичних якостей і формування рухових навичок; особливості проведення занять фізичної культури з особами різного віку, статі, соціального стану; санітарно-гігієнічні вимоги щодо безпеки проведення занять з фізичними вправами, вміння надавати першу медичну допомогу; вплив фізкультурних занять особистості; знання про значення фізичної культури для зміцнення здоров'я, мотивацію до ведення здорового способу життя; уміння підібрати індивідуальні засоби й методи для розвитку своїх та учнівської молоді фізичних, психічних і особистих якостей [2].

Таким чином, важлива роль у цьому належить висококваліфікованим фахівцям фізичної культури, що повинні бути професійно компетентними, а також мобільними, здатними оволодіти сучасними технологіями й методиками, різними засобами діагностики фізичного, технічного та інтелектуального розвитку.

Список використаних джерел

1. Воронін Д.Є. Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання: дис... канд. пед. наук: 13.00.07. Херсон, 2006. 222с
2. Герцик М.С., Вацеба О.М. Вступ до спеціальностей галузі «Фізичне виховання і спорт»: підручник. Харків: «ОВС», 2005. 240

3. Сливка Є. До проблеми розвитку професійної компетентності вчителів фізичної культури. Молода спортивна наука України. 2011. Т. 4 С. 145-148.

Дерев'яно С. П.,
доцент кафедри загальної, вікової та соціальної психології,
кандидат психологічних наук, доцент,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОЗВІЛЛЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ПСИХОЛОГІЇ

Проблема дозвілля педагогічних працівників є актуальною з кількох причин. По-перше, робота педагогічних працівників пов'язана з великою кількістю стресових ситуацій, високою відповідальністю та значним психоемоційним навантаженням. По-друге, успішна підготовка майбутніх фахівців (студентів закладів вищої освіти) суттєво залежить від того, наскільки ефективним є педагогічний процес, а це безпосередньо пов'язано з професійними компетенціями та здатністю педагога до самовідновлення.

Отже, регулярне заняття спортом, захоплення мистецтвом, читання, подорожі та інші форми дозвілля можуть сприяти зменшенню стресу та психоемоційного напруження, що позитивно впливатиме на ефективність педагогічної роботи та розвиток професійної майстерності. Крім того, дозвілля допомагає педагогам розвивати свої інтереси та здібності, що також сприятиме їх подальшому професійному розвитку.

Мета цієї роботи – визначити потенціал дозвілля для розвитку професійної майстерності викладачів психології.

В українській психології підкреслюється взаємозв'язок таких понять, як «габітус», «вільний час», «дозвіллева діяльність». У виборі форм проведення дозвілля вагомою вважається роль освіти [1; 2].

У зарубіжній психології аналізується проблема зв'язку дозвілля з категоріями «вільний час» та «неробство» [3]; впроваджується маркетинговий підхід щодо розуміння дозвіллевої діяльності [4].

Доволі часто в літературі поняття «дозвілля» методологічно не відмежовується від поняття «відпочинок». Проте відпочинок і дозвілля – це два різних поняття, які відповідно мають відмінні значення.

Відпочинок – це час, коли людина звільняється від роботи та повсякденних турбот для того, щоб відновити свої сили та енергію. Він має на меті відновлення фізичного та психічного здоров'я людини. Це може бути прогулянка в парку, читання гумористичного журналу або інші дії, які допомагають зняти стрес і відновити баланс.

Дозвілля передбачає час, який людина вільно витрачає на свої інтереси та задоволення. Це можуть бути фітнес, розважальні події (відвідування атракціонів), походи у театр, зустрічі з друзями або хобі. Головна мета дозвілля – отримати задоволення від часу, який людина вільно витрачає на себе.

Форми дозвілля викладачів психології можуть бути досить різноманітними та пов'язані передусім з їх індивідуальними нахилами та прагненнями. Ось кілька можливих форм дозвілля:

Читання. Викладачам психології читання актуальної художньої літератури може приносити задоволення і одночасно збагачувати професійний досвід щодо орієнтування у детермінантах емоційних переживань, поведінкових реагувань сучасної людини у складних життєвих ситуаціях. Ця форма дозвілля значною мірою ґрунтується на емпатії.

Новітні форми фізичної активності (фітнес, пілатес, стретчинг та ін.). Фізична активність допомагає зберігати здоров'я та поліпшувати настрій.

Волонтерство. Педагогічні працівники в галузі психології можуть брати участь у волонтерських програмах, при цьому застосовувати наявні знання з психології у практичній сфері та використовувати набутий матеріал як методичний на заняттях зі студентами.

Медитація та майндфулнес. Фахівці з психології можуть захоплюватися практиками медитації та майндфулнесу, що допомогатиме їм позбутися стресових переживань.

Онлайн-дозвілля. Може включати стрімінгові сервіси (Netflix, Amazon Prime Video, YouTube, де можна дивитися фільми, серіали, відео на будь-яку тему); онлайн-курси (на відповідних он-

лайн-платформах можна знайти безліч курсів та вебінарів за різноманітною тематикою); музичні сервіси (Spotify, Apple Music, де можна слухати музику за смаком).

Отже, різноманітні форми дозвілля можуть сприяти розвитку певних якостей викладачів психології, які забезпечать більш високий рівень виконання педагогічної діяльності. Такі форми дозвілля як читання та волонтерство можуть стимулювати розвиток емпатійності. Фізична активність та медитаційні практики позитивно впливатимуть на розвиток навичок емоційної саморегуляції. Онлайн-дозвілля може виявитися дієвим засобом оновлення професійних знань з психології та водночас джерелом розвитку педагогічної рефлексії.

Список використаних джерел

1. Бойко О. П. Культура дозвілля в контексті сучасних теорій. Науковий Вісник Харківського національного педагогічного ун-ту ім. Г. С. Сковороди. Серія Філософія. Харків, 2009. Вип. 32. С. 105 – 116.
2. Крапівіна Г., Мануїлова Я., Васильченко Г. Дефініції анімаційної концепції використання вільного часу населення. Perspective Directions for the Development of Science and Practice. Abstracts of XX th International Scientific and Practical Conference. Athens, Greece 2020. С. 204 – 207.
3. Etkin J., Memmi S. Goal Conflict Encourages Work and Discourages Leisure. *Journal of Consumer Research*. 2021. Vol. 47. P. 716 – 736.
4. Halley G. F., Maciel M. G. About Idleness, Leisure and Free Time: Resolving Inaccuracies. *Anuario Turismo y Sociedad*. 2023. Vol. 32. P. 301 – 317.

Козій О. Б.,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
кандидат філологічних наук, доцент,
Донецький університет внутрішніх справ,
м. Кропивницький, Україна

РОЗРОБКА СИСТЕМИ ВПРАВ ДЛЯ РОБОТИ З ТЕКСТАМИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

На початкових стадіях навчання студенти розуміють текст лише після перекладу або ретельного аналізу. Саме тому перед кожним заняттям викладач повинен спланувати роботу з текстом, визначити найскладніші моменти, основні лексичні та граматичні особливості, підготувати комплекс вправ із метою полегшення читання. Зважаючи на складність тексту, варто використовувати

аналітичне читання для забезпечення ефективності вивчення матеріалу.

Самостійна робота з домашнього (або індивідуального) читання може стати ефективним фактором, що забезпечує збагачення активного вокабул яру майбутнього вчителя. Це дозволить підвищити мотивацію студентів до вивчення іноземної мови. Робота з індивідуального читання здатна зробити процес формування лексичної компетенції більш ефективним.

У процесі опанування іноземної мови читання може виступити як засіб і як мета навчання. Читання тісно пов'язане з розумінням тексту і є складним розумовим процесом.

На думку Н. Гальської [1], зростаюча роль читання обумовлюється такими факторами:

1. Читання відіграє важливу роль у професійній діяльності спеціалістів по закінченню навчання.

2. Читання є основним засобом продовжувати вивчати іноземну мову.

Для успішної реалізації поставлених цілей дуже важливо з самого початку навчання створити у студентів правильне відношення до читання як виду мовної діяльності, що має своє специфічне комунікативне завдання, як засобу здобуття інформації. вивчення англійської мови студентами факультету іноземних мов. Обираючи матеріал для читання, варто зважати на такі вимоги до художнього тексту, як сучасність твору, доступність, зразковість, змістовність, цікавість, дискусійність, різнобічність, відповідність рівню підготовки студентів тощо. Від повноти забезпечення цих умов буде залежати мотивація читацької діяльності й активності студентів. Також, при виборі текстів для читання та розробці методичних рекомендацій до них, потрібно зважати на ті навчальні функції іншомовних текстів, які сприяють успішному формуванню комунікативної компетенції.

Перед викладачем стоїть завдання навчити студентів розуміти автентичні тексти, не застосовуючи при кожній зустрічі з незнайомим словом словника. Для цього, як вважає Н. Д. Гальська, студенти повинні засвоїти декілька правил роботи з текстом [1]: читати текст іноземною мовою – це не означає перекладати кожне слово. Для розуміння будь-якого тексту важливу роль відіграє життєвий досвід, що є у студента. Тож, щоб зрозуміти текст (або

спрогнозувати, про що йтиметься в ньому), необхідно звернутися за допомогою до заголовка, малюнків, а у випадку з науковим текстом – схем, таблиць, структури тексту.

Залежно від комунікативних потреб і по мірі проникнення у зміст тексту у вітчизняній методиці виділяють наступні види читання: ознайомлююче, навчальне, переглядове, пошукове [5]. Оскільки переглядове і пошукове за багатьма характеристиками збігаються, у практиці навчання їх, як правило, вважають за один вид, називаючи пошуково-переглядним. Г. Рогова виділяє три види читання: навчальне, ознайомлювальне і переглядове [2].

Для логічної організації роботи з текстом варто розробити методичні рекомендації для студентів. Метою методичних рекомендацій є планування та організація самостійної роботи з художнім текстом, що сприятиме формуванню фонетичних, лексичних, граматичних навичок читання, а також допоможе досягти глибокого розуміння твору і реалізувати це розуміння у мовленнєвій діяльності.

Студенти виконують завдання на розвиток лексичних навичок читання. Тому викладачі, готуючи методичні розробки для роботи з індивідуального читання, мають скласти список лексичних одиниць, які студенти, читаючи твір, повинні віднайти в тексті, з'ясувати значення слів та виразів, запам'ятати контекст вживання.

Післятекстові вправи слугують головним чином для перевірки розуміння як прочитаного тексту в цілому, так і окремих його розділів. Ці вправи формують такі комунікативні навички, як діалогічне й монологічне усне та письмове мовлення.

Список використаних джерел

1. Гальскова Н. Современная методика обучения иностранным языкам. Москва : АРКТИ, 2004. 192 с.
2. Методика обучения иностранным языкам в средней школе / Г. Рогова, Ф. Рабинович, Т. Сахарова. Москва : Просвещение, 1991. 287 с.
3. Методичні рекомендації до домашнього читання по книзі С.Хінтон «Аутсайтери» / [уклад. О.В.Пономаренко]. Ніжин: Видавництво НДУ ім.М.Гоголя, 2007. 151с.
4. Скугарова Ю. Новая жизнь художественного текста в преподавании иностранных языков. *Вестник МГУ*. Сер.19. 2002. № 3. С. 54 – 60.
5. Фоломкина С.К. Текст в обучении иностранным языкам. *Иностранные языки в школе*. 1985. № 3. С. 18 – 22.

Платонова О. Г.,
доцент кафедри соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук,
кандидат педагогічних наук, доцент,
*Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна;*

Леус Н. П.,
магістрантка ННІ психології та соціальної роботи
спеціальності 231 «Соціальна робота»,
*Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна*

ОСОБИСТІСНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Процес формування і становлення особистості та значущість соціально-педагогічної діяльності в умовах розвитку нашої країни, ставлять якісно нові вимоги від науки удосконалення підготовки фахівців соціальної сфери у вищих навчальних закладах, пошуку нових шляхів і педагогічних умов підвищення якості та професіоналізму майбутнього спеціаліста.

У законі України «Про освіту» чітко визначено пріоритетну мету сучасної освіти – всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору. Тільки такі громадяни зможуть успішно розв'язувати найгостріші проблеми, що їх ставить перед ними сучасна епоха. Молоді люди, які закінчили середню школу, включаються в складну, а іноді й суперечливу систему відносин. Цей процес багато в чому залежить від їхнього вміння самостійно та творчо мислити, в умовах не завжди безконфліктного людського спілкування, від вміння правильно сприймати навколишню дійсність і себе в ній, якості інших людей, людські взаємовідносини, давати їм принципові оцінки. Навчання і виховання традиційно орієнтується на засвоєння знань, умінь і навичок. Індивід стає особистістю в міру оволодіння цим змістом соціального досвіду.

У сучасних умовах, коли стверджується гуманізація педагогічної сфери, орієнтація системи освіти і виховання на особистість набуває суспільно-державної значущості.

Особистісно орієнтований тип навчально-виховного процесу спирається на такі принципи:

- новий погляд на особистість як мету освіти; особистість – суб'єкт педагогічного процесу; з пріоритетними якостями особистості як вищими етичними цінностями (гідності, відповідальності, толерантності тощо.);
- гуманізації і демократизації педагогічних взаємостосунків;
- орієнтації на самостійність і самодіяльність студентів;
- удосконалення особистісно-діяльнісного та індивідуального підходу в навчально-виховному процесі;
- формування позитивного образу “Я” особистості;
- підтримка унікальності особистості, створення атмосфери успіху, доброзичливості й самореалізації людини.

Соціально-педагогічна діяльність є універсальним видом діяльності. Вона вимагає соціально узгодженого типу особистості фахівця соціальної сфери. Це особа, яка повинна легко встановлювати соціальні контакти, завжди готова до співпраці.

Соціально-педагогічна діяльність вимагає від спеціаліста спеціальних знань у різноманітних галузях та вмінь їх застосовувати на практиці. Невипадково у кваліфікаційній характеристиці працівника соціальної сфери належать досить широкий перелік посадових обов'язків.

З огляду на викладене стає очевидною актуальність проблеми формування технологічної готовності фахівця соціальної сфери до майбутньої професійної діяльності, до впровадження в ній сучасних особистісно орієнтованих навчальних та виховних технологій.

Готовність майбутнього фахівця до впровадження особистісно орієнтованих навчальних та виховних технологій у майбутній професійній діяльності визначається нами як складно-структуроване утворення, що забезпечує необхідні внутрішні умови для успішного формування технологічної грамотності студента, його сталого професійного зростання. Відповідно до розробленої концепції, готовність майбутнього фахівця розглядається як єдність чотирьох складових компонентів:

- ціле-мотиваційного компоненту;
- змістовного компоненту;
- операційного компоненту;
- інтеграційного компоненту.

Усвідомлюючи свій рівень підготовленості до впровадження соціально-педагогічних технологій, майбутній фахівець соціальної сфери повинен прагнути до його підвищення. Він корегує процес власного особистісного розвитку шляхом розробки та втілення індивідуально прийнятної системи технологічних прийомів.

Якщо фахівець не корегує особистісний розвиток, не виявляє інтересу до своєї діяльності, якщо не отримує задоволення від результату власної праці, навряд чи можна розраховувати, що він буде активно заглиблюватись у всі складності своєї професії.

Професійний розвиток майбутнього працівника соціальної сфери має бути усвідомленим, цілеспрямованим, таким, що змінюється сам, з метою досягнення високих результатів під час соціально-педагогічних практик і в майбутній діяльності.

Слід зазначити, що формування особистості студентів, засвоєння ними соціально-педагогічних технологій не обмежується періодом професійної підготовки у вищих навчальних закладах. Процес трансформації, розвитку і корекції особистості триває й після закінчення навчання – протягом усього періоду професійної діяльності. Тому можна стверджувати, що вміння студентів оцінити свій рівень особистісної готовності до впровадження соціально-педагогічних технологій дозволять їм підвищити свій професійний рівень.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн.1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади [навч. – метод. видання] Київ: Либідь, 2003. 280 с.
2. Завацька Л.М. Технології професійної діяльності соціального педагога. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2008. 240 с.
3. Капська А.Й. Соціальна робота: навч. посіб. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2011. 400 с.
4. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / за ред. О. М. Пехоти. Київ: Видавництво А.С.К., 2003 255 с.

Примак Ю. В.,

доцентка кафедри загальної, вікової та соціальної психології,
кандидатка психологічних наук, доцентка,
*Національний університет «Чернігівський колегіум» імені
Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна*

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Емоційна сфера людини стала однією з найбільш актуальних проблем сучасної психології й педагогіки (а війна в нашій державі ще більше її увиразнила). Далеко не завжди навіть у мирних умовах особистість здатна застосувати ефективні копінг-стратегії, тобто усвідомлені, цілеспрямовані дії, що дозволяють їй впоратися зі складною життєвою ситуацією завдяки адекватним особистісним диспозиціям, що неабияк позначається і в її професійній діяльності.

Найважливішим операційним засобом копінг-стратегій є емоційний інтелект (йдеться про здатність розуміти, розпізнавати і керувати своїми емоціями, проявляючи одночасно емоційну гнучкість і стабільність, а також уміння співчувати партнеру, співпрацювати і активно взаємодіяти з ним).

Зазначимо, що вивченням проблеми емоційного інтелекту займалися вітчизняні і зарубіжні автори (О. Власова, Д. Гоулман, В. Загвоздкін, В. Зарицька, Д. Карузо, Дж. Майєр, Е. Носенко, П. Саловей, К. Черніс).

Викладач / викладачка у виші як суб'єкт різних видів діяльності (наприклад, йдеться про спілкування і навчання) займає досить вразливу дихотомічну позицію: з одного боку, він / вона має виступати своєрідним взірцем психологічного здоров'я, але з іншого – потенційний / потенційна носій / носійка професійних деструкцій.

У світлі цього аспекту щодо детермінації педагогічної майстерності викладача закладу вищої освіти неабияк важливо, щоб значущість увиразнювалася саме за першим напрямом свого розвитку. Тому важливу роль, на нашу думку, в цьому процесі відіграє як ментальна основа емоційний інтелект, а також його подальший вплив (проте це не єдиний значущий чинник).

Викладач закладу вищої освіти – передусім представник сфери «людина – людина», котрий за рахунок різних педагогічних технік здатен демонструвати відповідну професійну компетентність (йдеться про постановку навчальних завдань та їхню ієрархізацію, формування адекватної навчальної мотивації студентів, ефективну організацію процесу пізнання, моніторинг навчальної успішності студентів, організацію ауторефлексії та аутооцінювання фахової готовності). Різного вияву компетентності (а це про спеціальну предметну, методичну, диференційно-психологічну, соціально-психологічну, аутопсихологічну) спроможні стати гармонійно значущими й ефективними в професійній діяльності саме завдяки розвиненому емоційному інтелекту й відповідним чином структурованим його складовим (навіть стати запорукою профілактики різного роду колізій).

Отже, у професійній площині емоційний інтелект викладача вишу являє собою феномен ментальної основи здібностей щодо ефективної успішної ідентифікації, розуміння своїх (а разом й усіх суб'єктів навчальної діяльності) емоцій та управління ними.

Зв'язок між внутрішньо- та міжособистісним аспектами емоційного інтелекту дозволяє викладачеві усвідомлювати і контролювати власні емоції; сприяє встановленню ефективних стосунків з іншими (навіть у складних життєвих ситуаціях, пов'язаних з воєнними діями). Саме це сприяє набуттю в педагогічній майстерності викладача закладу вищої освіти конструктивного адаптивного (навіть ресурсного) змісту й характеру (йдеться про професійну компетентність, особисті якості, педагогічні техніки, педагогічний такт і творчість, гуманістичну спрямованість, культуру мовлення, педагогічні здібності тощо).

Відповідно емоційний інтелект викладача вишу увиразнюється в сукупності взаємозалежних складових: особистісної (самоповага й самоприйняття разом забезпечують самопізнання і саморозвиток), соціальної (емоційної регуляції, комунікабельності), фасилітативної (сама присутність викладача / викладачки, спілкування з ним / нею здатні надихати суб'єктів навчальної діяльності, підсилювати конструктивну складову). Тобто емоційний інтелект слід вважати значущим чинником щодо особистісного розвитку та професійного самовдосконалення, педагогічної майстерності викладача закладу вищої освіти.

Руденко Л. А.,

професор кафедри практичної психології та педагогіки,
доктор педагогічних наук, професор,
*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
м. Львів, Україна;*

Литвин А. В.,

професор кафедри практичної психології та педагогіки,
доктор педагогічних наук, професор,
*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
м. Львів, Україна*

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Ключовий вектор розвитку системи освіти нині пов'язаний із навчанням упродовж життя, підготовкою компетентних фахівців, здатних реалізувати свій потенціал в умовах, що постійно змінюються, готових до безперервного професійного саморозвитку. У Законі України «Про освіту» наголошено на безперервному процесі навчання і вдосконалення професійних компетентностей «після здобуття вищої та/або післядипломної освіти, що дає змогу фахівцеві підтримувати або покращувати стандарти професійної діяльності і триває впродовж усього періоду його професійної діяльності» [2, ст. 18]. Функція післядипломної педагогічної освіти, зокрема підвищення кваліфікації, полягає в забезпеченні закладів освіти педагогічними кадрами, здатними ефективно виконувати професійну діяльність в умовах трансформації освітньої галузі.

Викладачі закладів вищої освіти (ЗВО) мають відрізнятися сформованим методологічним мисленням, високою загальною та професійною культурою, володіти комплексом спеціальних та психолого-педагогічних знань, умінь і навичок, здатністю створювати атмосферу взаєморозуміння і підтримки, сприяти духовному збагаченню особистості здобувачів освіти [3, с. 96]. Зважаючи на це, актуалізується потреба підвищення рівня педагогічної майстерності викладачів ЗВО, характерною рисою розвитку якої вважаємо спрямованість на самовдосконалення, задоволення потреб особистості, виявлених нею самою на основі знань про власні

індивідуальні особливості, потенціал з метою вироблення внутрішніх психологічних механізмів постійного професійного саморозвитку в педагогічній діяльності [1, с. 109].

Розвиток педагогічної майстерності викладачів ЗВО важливо забезпечити у процесі підвищення кваліфікації, завдання якого пов'язані з якісним оновленням підготовки педагогічних кадрів шляхом поєднання фундаментальних професійних знань із творчим мисленням і дослідницьким підходом до розвитку конкретних освітніх проблем, упровадження інноваційних технологій, спрямованих на розвиток їхньої педагогічної майстерності. Відповідно розвиток педагогічної майстерності викладачів ЗВО та вироблення в них прагнення постійного професійного самовдосконалення є пріоритетом післядипломної педагогічної освіти.

Для педагогів ЗВО важливими є передусім професійно значущі особистісні якості, що суттєво впливають на результат педагогічної діяльності та формують її індивідуальний стиль. Серед них відзначимо гуманістичну спрямованість, морально-етичні якості, розвинуту потребнісно-мотиваційну сферу, здатність до саморегуляції діяльності та поведінки, прагнення до постійного самовдосконалення. У сукупності з професійно-педагогічними (загальнопедагогічні цінності, ставлення до праці як необхідного способу самореалізації, готовність до активної взаємодії зі здобувачами освіти з метою цілеспрямованого педагогічного впливу та до творчої педагогічної діяльності, професійно-педагогічна компетентність, високий рівень професійного сприйняття, педагогічного мислення і педагогічної техніки) особистісні якості становлять педагогічну майстерність викладача ЗВО [4, с. 151].

Педагогічна майстерність забезпечує високий рівень педагогічної діяльності у ЗВО, поєднує професійну культуру і фахову компетентність, індивідуальний стиль викладацької діяльності та особистісну зрілість педагога. Зазначимо також, що вдосконалення педагогічної майстерності відбувається у тісному взаємозв'язку з формуванням особистості викладача ЗВО під час неперервного саморозвитку і має спрямовуватися на: вироблення мотиваційно-ціннісного ставлення до власної педагогічної майстерності; формування усвідомленої потреби постійного професійно-педагогічного зростання; розвиток здатності до ефективної самоосвіти й саморозвитку задля підвищення рівня педагогічної

майстерності; актуалізацію готовності викладачів самовдосконалюватися під час підвищення кваліфікації [1, с. 110].

Про нагальність потреби і можливості безперервного розвитку педагогічної майстерності під час підвищення кваліфікації викладачів ЗВО свідчить активне впровадження андрагогічного підходу до їхньої підготовки. Визначальними чинниками цього процесу є прагнення самореалізації, високі особистісні та професійні стандарти, належний рівень професійного сприйняття і мислення, престиж професіоналізму, усі суб'єктивні риси, які сприяють зростанню педагогічної майстерності.

Список використаних джерел

Литвин А., Руденко Л., Федюк Г. Методичні особливості розвитку педагогічної майстерності вчителів у процесі професійного самовдосконалення. *V Всеукраїнський педагогічний конгрес* : зб. наук. пр. Львів : Сполом, 2020. С. 108–118.

Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22.

Руденко Л. А. Особистісний і професійний розвиток викладачів закладів вищої освіти у процесі підвищення кваліфікації. *Higher education institutions as medium for the formation of a new generation of pedagogical workers: materials of scientific and pedagogical internship*. Sandomierz, June 11-15, 2018. P. 96–100.

Руденко Л. А., Оверко Н. Я. Розвиток педагогічної майстерності викладачів спеціальних дисциплін у процесі підвищення кваліфікації. *Естетика і етика педагогічної дії* : зб. наук. праць. 2016. Вип. 14. С. 150–164.

Синиця М. С.,

старший викладач центру професійної освіти,
*Територіально відокремлене відділення «Кам'янська філія
Академії Державної пенітенціарної служби»,
м. Кам'янське, Дніпропетровська область, Україна*

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Реалії сьогодення вимагають від освіти мати випереджальний характер існування й удосконалення, бути націленою на вирішення питання забезпечення належного рівня та якості підготовки фахівців відповідно до потреб сучасних швидкоплинних умов розвитку суспільства та науково-технічного потенціалу.

Нині основним виміром якості функціонування системи вищої освіти має бути спроможність молодих фахівців вільно

та ефективно виконувати функціональні обов'язки за фахом й вести активний спосіб життя, прагнути до безперервного самовдосконалення та працювати над цим, адекватно реагувати й адаптуватися до змін, особливо в період технологічних і соціальних проривів.

Ефективність функціонування системи вищої освіти суттєво залежить від наявності висококваліфікованих кадрів. Враховуючи це, педагогічні, науково-педагогічні працівники зобов'язані постійно вдосконалювати фахову підготовку, працювати над підвищенням свого наукового і навчально-методичного рівня, працювати над самовдосконаленням, саморозвитком, підвищенням своєї професійної майстерності. У контексті цієї проблеми особливий інтерес становить підвищення рівня педагогічної майстерності викладачів.

Фундатором вивчення проблеми педагогічної майстерності викладача в системі вищої освіти України став академік АПН України І. А. Зязюн. Дослідник розглядає сутність педагогічної майстерності з різних сторін: як найвищий рівень педагогічної діяльності (якщо ми характеризуємо якість результату), як вияв творчої активності особистості викладача (за умови, що ми характеризуємо психологічний механізм успішної діяльності) тощо. Власне «педагогічну майстерність» автор характеризує як комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі [2].

Враховуючи аналіз останніх наукових досліджень і публікацій, пов'язаних з підготовкою педагогічних, науково-педагогічних працівників, підвищенням їхньої кваліфікації та педагогічної майстерності, а також спрямованість модернізації системи вищої освіти на компетентнісний підхід, стає можливим стверджувати, що повинен мати місце такий підхід і в системі методичної роботи структурних підрозділів закладів вищої освіти.

Відповідно категорію «педагогічна майстерність» слід розглядати як досвід соціально-професійної діяльності педагога, зумовлений інтелектуальною й особистісною значущістю, який ґрунтується на фахових, психолого-педагогічних і методичних знаннях та досвіді практичної педагогічної діяльності й професійно важливих якостей особистості викладача.

Головною вимогою вдосконалення кадрового потенціалу закладу освіти є підвищення педагогічної майстерності викладачів у рамках неперервної освіти випереджувального характеру. Це можливо за умов вдалого поєднання викладання і дослідження, а саме: періодичне залучення викладачів до виробничого середовища для набуття адаптивних якостей та індивідуального досвіду, а також використання в освітньому процесі результатів наукових досліджень, застосування шкіл підвищення педагогічної майстерності, тренінгів та інших практичних занять.

Особливого значення, в контексті вищесказаного, набуває потреба наукового підходу до розвитку й організації роботи з підвищення наукового, навчально-методичного рівня підготовки та рівня педагогічної майстерності педагогічних, науково-педагогічних працівників профільних закладів вищої освіти, зокрема пенітенціарної системи України.

Список використаних джерел

1. Горбач І.О. Шляхи формування стратегічно-діяльнісного компоненту лідерського потенціалу майбутніх фахівців Державної кримінально-виконавчої служби України. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. 2020. № 3. С. 122–138.
2. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність: підручник для вищих навч. закл. Київ.: «Вища школа», 2004. 422 с.
3. Кубрак Р.М. Сучасні вектори організації професійної підготовки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України. *Територія успіху. Практико орієнтовний журнал*. Київ, 2016. № 2(3). С. 8–10.
4. Романовський О.Г., Пономарьов О.С., Грень Л.М., Гура Т.В. Підготовка конкурентоспроможної управлінської гуманітарно-технічної еліти. Монографія. Х.: НТУ «ХПІ»; Видавець: Савчук О.О., 2014. 324 с.

СЕКЦІЯ 4

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Бабич О. О.,
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
*Комунальний заклад «Уманський
гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»,
м. Умань, Україна;*

Рижук А. Р.,
здобувач вищої освіти,
*Комунальний заклад «Уманський
гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»,
м. Умань, Україна;*

Гуць М. Е.,
здобувач вищої освіти,
*Комунальний заклад «Уманський
гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»,
м. Умань, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

У ХХІ столітті особливо важливою є підготовка високопрофесійних педагогічних та науково-педагогічних працівників, які відповідають інтеграційному критерію «педагогічна майстерність + мистецтво комунікування + нові технології». [1]

Проблема педагогічної майстерності вчителя початкової школи – одна з найактуальніших у педагогічній науці, адже саме від учителя, його особистісних характеристик залежить реалізація навчальних планів, якість освітніх послуг, виховання учнів як у процесі навчання, так і в позанавчальний час. [2]

У період національного відродження України вчителю відводиться особлива роль і місце, що підкреслюється в основних нормативних та законодавчих документах про освіту. Вимоги до особистості педагога досить високі, що цілком за-

кономірно. З огляду на це кожен учитель має бути не тільки гарним фахівцем, а й повинен володіти високим мистецтвом навчати й виховувати [3, с. 8].

Набуття педагогічної освіти передбачає не лише оволодіння системою знань та способами діяльності. Важливого значення набувають мімічні, пластичні, інтонаційні, мовленнєві вміння педагога, його емоційність, адекватне сприймання дітей. Через це необхідно, щоб у системі професійної підготовки здобувачі освіти педагогічних спеціальностей опановували знання й практичними вміннями особливого виду: здатність яскраво і переконливо виявляти свої почуття, володіння прийомами впливу на сприйняття аудиторії, умінням керувати своїм психофізіологічним станом і творчим самопочуттям для успішної організації спілкування та взаємодії з учнями тощо. У зв'язку з цим варто звернути увагу на такі властивості особистості вчителя, як образність та гнучкість мислення, саморегуляцію психічних станів, емпатію, вміння привертати й утримувати увагу учнів, мовленнєву виразність, вміння у сфері невербальної та вербальної комунікації.

У чому ж виявляється майстерність учителя? Від чого вона залежить? Тривалий час вважалося, що виховання особистості майбутнього вчителя забезпечується засвоєнням певної системи знань. Тобто чим більше вчитель знає, тим краще він підготовлений. Але одних теоретичних знань замало, потрібні ще вміння й навички. Тому в процесі навчання у майбутніх педагогів треба розвивати певні здібності, формувати професійні якості та вміння, що згодом знадобляться їм у професійній діяльності [8, с. 8].

Підготовка майбутніх педагогів має бути зорієнтована на постійний професійний розвиток, самовдосконалення, що забезпечить у подальшому високий рівень продуктивності професійної діяльності і, як наслідок, кар'єрне зростання та самореалізацію. Крім успішного оволодіння необхідною базою знань і вмінь відповідно до специфіки обраної спеціальності, важливим також є володіння максимально вираженими професійно необхідними якостями та практичними навичками, що є передумовою ефективного здійснення професійних функцій на будь-якому етапі професійного становлення особистості. Проте на лекційних за-

няттях це майже неможливо. Тому, на нашу думку, підготовку майбутніх педагогів варто проводити саме інтерактивними методами, які передбачають взаємодію.

Під час проведення занять широко використовуються інтерактивні технології навчання. Семінарські заняття можна проводити у формі пізнавальної гри, яка вимагає спеціальної підготовки здобувачів освіти та проводиться з метою обговорення й розв'язання теоретичних і практичних проблем курсу, розвитку у студентів творчого мислення, формування умінь висловлювати свої думки, професійно використовувати знання в навчальних умовах. На початку заняття здобувачі освіти діляться на дві команди, що є елементом змагання і стимулює до правильних відповідей. Кожна команда обирає назву та складає девіз, відповідно теми семінарського заняття. А потім відповідно до теми заняття викладач пропонує завдання та вправи (мікрофон, акваріум, метод мозкового штурму, словесна дуель, карусель, банк педагогічних ідей).

Іншим інтерактивним методом є технологічний практикум, основна мета якого полягає в посиленні практичної спрямованості навчання. Основною формою роботи здобувачів освіти на технологічних практикумах є групова діяльність. При цьому всі мікрогрупи виконують різні завдання, а на завершальному етапі відбувається колективне обговорення.

Метод імітаційно-рольового моделювання виконує одне з найважливіших завдань підготовки майбутніх вчителів початкового навчання, а саме максимальне наближення навчального процесу до реальних життєвих проблем, з якими майбутні спеціалісти матимуть справу у своїй професійній діяльності. Він передбачає конструювання моделей різноманітних педагогічних ситуацій. Цей метод проводиться з метою набуття здобувачами освіти певного досвіду й вироблення ними власного підходу до розв'язання проблем. Окрім того, дозволяє вийти за звичні рамки стереотипів поведінки, знаходити й активно використовувати нові елементи спілкування, театралізацію, моделювання реальних умов професійної діяльності, програвання тієї чи іншої ролі (педагога, дитини, батьків тощо). З цією метою проводяться такі сюжетно-рольові ігри: «Експрес талантів», «Науково-практична конференція», «Батьківські збори».

Особливого значення набуває для сучасної професійної підготовки майбутнього педагога застосування в освітньому процесі новітніх інформаційних технологій.

На заняттях з педагогічної майстерності доречно використовувати:

- демонстрацію навчальних відеосюжетів, в яких розглядаються конкретні проблемні ситуації з професійної діяльності педагога;

- візуалізацію навчального матеріалу лекцій у вигляді схем, таблиць, малюнків тощо. Досить потужним інструментом візуалізації лекцій є сьогодні програма, за допомогою якої здійснюються презентації, – Microsoft Power Point. Презентація дозволяє викладачу значно скоротити час подачі інформації, а також конкретизувати й узагальнити лекційний матеріал;

- проведення групових відеопроєктів з аналізом діяльності робочих груп над поставленими завданнями. Студенти, об'єднані в робочі групи, працюють над спільним відеопроєктом і його презентацією в електронному варіанті. Оцінювання робіт проводять самі здобувачі освіти за попередньо підготовленими викладачем критеріями оцінювання.

Викладач має оцінювати виправданість використання інформаційних технологій у конкретних робочих моментах професійної підготовки майбутнього педагога початкового навчання і вдало поєднувати використання інформаційних технологій з інтерактивними формами навчання [9, с. 20].

Отже, розвиток інноваційних процесів в освіті на сучасному етапі є об'єктивною закономірністю, що зумовлюється інтенсивним розвитком інформаційних технологій у всіх сферах людського життя; оновленням змісту філософії сучасної освіти, центром якої став загальнолюдський цілісний аспект; гуманістично зорієнтованим характером взаємодії учасників освітнього процесу; необхідністю підвищення рівня активності та відповідальності студента, майбутнього спеціаліста, за власну професійну діяльність. У зв'язку з цим винятково важливого значення у становленні професійної майстерності набуває використання інноваційних технологій та інтерактивних методів навчання [9, с. 247].

Список використаних джерел

1. Гаманюк О. А. Історичні вигоди розвитку педагогічної майстерності вчителів початкових класів у педагогічній спадщині вітчизняних вчених на початку ХХ ст. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2013. №58.
2. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у ХХІ ст. / Академія педагогічних наук України. Міністерство освіти і науки України. Київ «Шкільний світ». 2001.
3. Концепція безперервної системи національного виховання дітей та молоді. Київ: Освіта, 1994.
4. Вчителю про педагогічну техніку / За ред. Л. І. Рувінського. Москва: Педагогіка, 1987. 154 с.
5. Колесник Н. Є. Педагогічна майстерність майбутніх вчителів початкових класів на уроках трудового навчання: Історико-педагогічний аспект. Вісник Житомирського державного університету. Випуск 50. Педагогічні науки. 2010.
6. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривonos та ін.; За ред. І. А. Зязюна. – 3-тє вид., допов. і переробл. Київ : СПД Богданова А.М., 2008. 376 с.
7. Сухомлинський В. Сто порад учителям. Вибрані твори: У 5 т. Київ: Рад. шк., 1976. Т. 2. С. 419-654.
8. Федорчук В. В. Основи педагогічної майстерності. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д., 2008. 140 с.
9. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.

Борець Ю. В.,

доцент кафедри психології,

кандидат психологічних наук,

Академія Державної пенітенціарної служби,

м. Чернігів, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АСЕРТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Сучасна система освіти потребує оновлення та інтеграції психологічних знань для розв'язання складних завдань, які виникають у процесі підготовки кваліфікованого конкурентоспроможного працівника. Здатність швидко адаптуватися у виконанні складних виробничих завдань, нести відповідальність за прийняті рішення, комунікабельність, впевненість, ціннісне ставлення та повага до оточення є вимогами та очікуваннями суспільства від випускника ВНЗ. На сучасному ринку праці роботодавцям необхідні високодуховні та конкурентоспроможні молоді люди з асер-

тивною поведінкою, що склалася, яка актуалізує необхідність психологічного супроводу підготовки кваліфікованого працівника в умовах освітнього процесу.

На сьогоднішній день у психологічній науці зміст поняття «асертивність» залишається нечітким. У зв'язку з цим дуже актуальним є аналіз цього феномену на основі філософсько-психологічних підходів і концепцій особистості. Цілком виправдано, що переважна більшість учених співвідносить термін «асертивність» з іншим поняттям – «упевненість у собі». Насправді зміст цих понять перетинається практично повністю, і, мабуть, можна було б обмежитися останнім.

У психологічній енциклопедії поняття *асертивності* (англ. assertiveness – надмірна наполегливість) розуміється як «здатність людини поводитися впевнено і з гідністю, наполегливо відстоювати свої права чи точку зору, не нехтуючи правами інших» [1, с. 32].

Студентський вік сприяє формуванню асертивності завдяки своїй сензитивності (є найбільш сприятливим для завершення формування як психофізичних, так і особистісних якостей). Асертивність як риса особистості допомагає молодій людині зайняти певну ціннісну позицію щодо себе, оточення і на основі цього досягти поставлених цілей – вибудувати життєву стратегію.

У навчально-виховному процесі студента часто супроводжують сильні переживання (особливо на 1 курсі навчання), що виявляються у підвищеній тривожності, невмінні висловлювати власні думки, відстоювати точку зору, що викликає почуття безпорадності та розгубленості. Молоді люди часто виявляють скутість у рухах, порушенні координації, порушенні мови, що свідчить про відсутність м'язової свободи, яка поглинає велику кількість внутрішньої енергії, тобто знижує впевненість у власних силах та розумових здібностях.

Упевнений стиль поведінки виключає приниження інших або будь-які прояви неповаги. Якщо особистість може розвинути самостверджувальну поведінку, це допоможе досягти бажаних результатів, не налаштовуючи інших проти себе.

У результаті навчальних занять формування індивідуально-психологічних якостей студентів, необхідних для асертивної поведінки, як свідчить практика, може здійснюватися з ураху-

ванням реалізації принципів розвитку пізнавальної активності здобувачів і від майстерності викладача. Відповідно до цих принципів педагог здійснює психологічний вплив на студентів цікавою розповіддю, демонстрацією дослідів, несподіваними питаннями, незвичайною поведінкою, щоб заволодіти їхньою увагою та викликати інтерес. Потім викладач перетворює зацікавленість слухачів у цікавість, створюючи проблемну ситуацію, акцентуючи увагу на протиріччях у запропонованій до розгляду ситуації або в спостережуваних явищах – у здобувачів виникає пізнавальна потреба, і починається активна розумова діяльність, спрямована на вирішення проблеми. Викладачі залучаються до розв'язання будь-якої проблеми, запропонованої студентами, що сприяє розвитку впевненості, самостійності, незалежності, ініціативи. У процесі обговорення варіантів вирішення проблеми під керівництвом грамотного педагога юні студенти навчаються поважати думку інших, контролювати себе, свої висловлювання, емоції та поведінку. Після обговорення можливих варіантів вирішення посталої питання, переваг та недоліків роблять узагальнювальний аргументований висновок. Поступове ускладнення навчальних завдань сприяє розвитку наполегливості, цілеспрямованості, вмінню доводити розпочату справу до логічного завершення.

Таким чином, систематичне послідовне залучення студентської молоді до процесу засвоєння нових знань і вмій сприятиме розвитку всіх особистісних якостей, що складають структуру асертивності. Своєю чергою навчально-освітній процес є взаємодією здобувачів та викладачів, який будується за принципом асертивності з проявами взаємоповаги, доброзичливості, емпатійності та наполегливості.

Список використаних джерел

1. Психологічна енциклопедія / за ред. О.В. Сень. Київ: «Академвидав», 2006. 422 с.

Борисенко І. В.,
завідувач кафедри іноземних мов,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна

ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сучасні освітні моделі покликані вирішувати низку питань, пріоритетним серед яких є сприяння осмисленому навчанню в електронному форматі; розробка нових педагогічних моделей та стратегій навчання у фізичному чи цифровому навчальному просторі.

Фахівцями UNESCO запропоновано такі інструменти для організації дистанційного навчання: 1) ресурси, що забезпечують надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу; 2) багатофункціональні системи організації цифрового навчання, які дозволяють ліквідувати прогалини в навчанні, системи для взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу в реальному часі, такі як Google Classroom, Moodle, Skooler та ін.; 3) системи навчання з використанням мобільних пристроїв, наприклад Kolibri, Ustad Mobile, Funzi та ін.; 4) платформи масових відкритих онлайн курсів (МООК), найпоширенішими серед яких є Coursera, EdX, FutureLearn та ін.; 5) платформи для самоосвіти, такі як Mindspark, Бібліотека SDG Academy, SmartHistory, YouTube та ін.; 6) платформи з функцією відозв'язку в реальному часі, наприклад Skype, Zoom, WebEx, Google Hangouts Meet та ін.; 7) мобільні додатки для читання (Глобальна цифрова бібліотека, Worldreader), інструменти створення цифрового навчального контенту (Nearpod, Trello) та електронні бази навчальних матеріалів (EdSurge, Ресурси Європейської комісії) і т.д. [20].

Сьогодні однією з провідних міжнародних науково-інтенсивних університетських мереж є Universitas 21 (U21), мета якої – розширення співпраці між провідними університетами, сприяння освітнім інноваціям, підтримка розробок дослідників та участі студентів у проєктах. Мережа U21 розробляє та адаптує віртуальні навчальні програми і напрями їх подальшого застосування в освітній діяльності. З початку пандемії COVID-19 мережа U21

забезпечила віртуальні заходи в реальному часі для більш ніж 5000 студентів, що дозволило їм об'єднатися та працювати зі своїми колегами по всьому світу.

Ринок онлайн-освіти у світі стрімко зростає. Згідно з дослідженнями, у 2022 році світовий ринок EdTech (освітніх бізнес-проектів, побудованих з використанням інформаційних технологій) та онлайн-навчання зріс на 5,08% за рік. Кардинальних змін зазнали способи постачання освітніх послуг, у результаті чого помітно зросла доля онлайн-освіти. Такі платформи, як Coursera, Udemy, EdX, The Open University відкрили доступ до освітніх програм від найкращих університетів, компаній та експертів у світі [17]. Світові тренди не минули і український ринок освітніх послуг, і такі платформи, як Prometheus, EdEra, ВУМonline, Wisecow існують на українському ринку освітніх онлайн-послуг. Крім того, окремі підприємці та експерти пропонують послуги з онлайн-навчання в різних галузях і сферах: від вивчення основ робототехніки та програмування до курсів особистісного розвитку та фінансової грамотності.

Успішна реалізація нових моделей освіти неможлива без інвестицій у розробку онлайн-інструментів та використання технологій для покращення зворотного зв'язку, а також для покращення самоосвіти.

Пошук інструментів, які дозволяють організувати продуктивну взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу, залишається пріоритетним завданням для багатьох освітян.

Список використаних джерел

1. Bringing Leading Global Universities Together. Universitas21. URL: <https://universitas21.com/what-we-do/about-us/benefits-internationalisation> (дата звернення 01.04.2023).
2. Впровадження дистанційних технологій навчання у ВНЗ: засідки, проблеми, практичний досвід: зб. тез виступів на міжвузів. наук.-метод. вебінарі. Харків: РВВ ХТЕІ КНТЕУ, 2015. 64 с. URL: http://conf.htei.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/Webinar_2015.pdf (дата звернення 01.04.2023).
3. Рішення для дистанційного навчання. UNESCO. URL: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse/solutions> (дата звернення 01.04.2023).

Гончаренко О. Г.,
начальник кафедри економіки та соціальних дисциплін,
доктор економічних наук, професор,
Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ МЕНТАЛЬНИХ КАРТ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Перехід до нової парадигми вищої освіти, зорієнтованої на підготовку фахівців відповідно до європейських освітніх стандартів, вимагає пошуку й освоєння інноваційних технологій та прогресивних форм і методів навчання студентів, запровадження результатів передових світових наукових шкіл у практику викладання дисциплін в закладах вищої освіти. У наукових колах широко обговорюють різноманітні інноваційні педагогічні технології, що сприяє конструктивному, творчому розв'язанню соціально-професійних завдань та дозволяє самостійно опановувати новітні вміння і навички навчання впродовж життя.

Пріоритетними принципами цих технологій є індивідуалізація й диференціація процесу навчання. До таких інноваційних технологій належать технології «інтелект-карт», метод «6 капелюхів мислення» і метод «кейс-стаді» або метод конкретних ситуацій чи метод ситуаційного аналізу, що сприяє закріпленню знань і розвитку творчих здібностей особистості.

Автором методу інтелект-карт є професор Вестмінстерського університету Лондона Тоні Б'юзен, який визначає інтелект-карту як інструмент для збільшення ефективності мозкового штурму [1]. Серед вітчизняних учених уперше проблемами використання інтенсивних технологій навчання на основі схемних і знакових моделей подачі навчального матеріалу був Віктор Штаталов.

Метальні карти використовуються як елемент: навчального процесу, елемент організації та управління навчальним процесом, як спосіб виконання поставлених завдань та прийняття ефективних управлінських рішень, а також як технологія оцінювання якості підготовки майбутніх фахівців. Інтелект-карта може подаватися у вигляді діаграми, на якій зображені ідеї, завдання або

категорії, взаємопов'язані векторами, які відходять від центральної ідеї. Основна (центральна) тема розташовується всередині інтелект-карти, яка формулюється точно й коротко та може подаватися у вигляді зображення. Від неї відходять розгалуження основних розділів, тем, завдань, які деталізуються. У кінцевих розгалуженнях наводяться ключові слова. На думку Н. Терещенко, карта представлена у вигляді діаграми, на якій зображені ідеї, завдання або поняття, пов'язані векторами, що відходять від центральної ідеї. В основі такої техніки лежить принцип «радіального мислення» [4, с. 142]. Т. Позднякова вважає, що для командної роботи можна використовувати колективні інтелект-карти у випадках, коли необхідно генерувати ідею, створювати модель управлінського проекту чи прийняти групове управлінське рішення [3, с. 38].

Застосування ментальних карт в освітньому процесі, на думку Т. Пащенко [2, с. 140], дозволяє студенту продемонструвати здатність оперувати навчальним матеріалом, а викладачу – визначити питання у випадках, коли асоціативний ланцюжок відповіді студента порушується, крім того забезпечує:

1) *наочність матеріалу* – під час проведення лекції: для студента зменшує кількість часу на її написання; для викладача є одним з методів унаочнення теми, визначення основних категорій та понять та їхнього взаємозв'язку з іншими темами й навчальними дисциплінами;

2) *узагальнення матеріалу* – під час самостійного опрацювання навчального матеріалу дозволяє у вигляді логічного ланцюга ідей та фактів упорядкувати навчальний матеріал, краще його запам'ятати та концентрувати увагу студента;

3) *формування навчальних блок-схем* – постановка та визначення параметрів, методів дослідження по кожному питанню; постановка проблемних завдань та їх структуризація; планування етапів дослідження; створення презентації.

Ця технологія дозволяє в процесі навчання дотримуватись чіткої структуризації знань, починаючи від простого і загального, поступово їх ускладнювати та деталізувати. Варто зазначити, що теорія адаптації процесів мозкової діяльності – *homo creans* (людина креативна) базується на прагматичному підході, в основі якого лежить мнемоніка – техніка запам'ятовування.

У процесі обробки інформації, яка надходить до студента, мозок реалізує п'ять основних функцій: сприйняття, утримання, аналіз, висновок і управління, а тому метод формування ментальних карт ефективний як для генерації ідей, так і для їх асоціацій. Творчий потенціал у вигляді інтелект-карти корисний для студента, коли необхідно працювати з базовою проблемою та генерувати ідеї, що дозволяє вийти на велику кількість різних можливих підходів і варіантів її вирішення. Подаючи свої думки й погляди в просторовій формі за допомогою кольору та зображень, студент уявляє власні думки та знаходить нові їх поєднання.

Отже, можливість застосування ментальних карт у навчальному процесі дозволяє: поліпшити пам'ять, нагадати факти, слова, категорії; генерувати ідеї; забезпечити пошук альтернативного варіанту виконання завдання (як викладача, так і студента); аналізувати результати або події; структурувати навчальну діяльність; підсумовувати інформацію; організовувати взаємодію студентів до роботи в команді, що сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Buzan, B. The Mind Map Book: How to Use Radiant Thinking to Maximize Your Brain's Untapped Potential. Plume. 1996.
2. Пащенко Т. Ментальні карти як засіб оцінювання якості підготовки техніків будівельників у коледжах. Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки та перспективи: зб. наук. пр., 4. Київ : «НВП Поліграфсервіс». 2014. С. 131–144.
3. Позднякова Т. Є. Візуалізація та структурування інформації за допомогою ментальних карт на уроках біології: наук.-метод. посіб. Рівне: РОППЮ, 2018. 50 с.
4. Терещенко Н. В. Інтелект-карти – сучасні інноваційні соціальні технології навчання в системі освіти. *Функціональна економіка*. Вчені записки. 2012. № 14. С. 139–145.

Гриценко О. П.,

аспірант,

Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка,

м. Суми, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДРУЧНИК В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Розглядаючи сутність поняття «інновація» (від лат. *innovation* – переміна, оновлення, трансформація), слід відзначити, що в системі освіти, в т.ч. вищої освіти, воно характеризує навчальну діяльність, зорієнтовану на динамічний і наукоємний розвиток усіх галузей суспільних відносин. За таким визначенням інноваційні освітні технології, з одного боку, мають забезпечити підготовку творчих та конкурентоспроможних спеціалістів, а з іншого – сконструювати комфортний і ефективний освітній простір з новими організаційно-педагогічними формами та сучасними засобами розвитку особистості [1, с. 5-6].

Упровадження інноваційного навчання є істотно складнішим питанням, аніж організація традиційного навчально-виховного процесу. При цьому будь-яка інноватика, привнесена в освітню систему, завше пов'язана з оновленням її окремих компонент, у т.ч. з розробкою сучасного методичного забезпечення інноваційних технологій в напрямі проектування нових зразків методичних вказівок, посібників, довідників або підручників. Отже, виходить, що інноваційні нововведення – це системно-комплексна програма, скерована на формування, використання й розповсюдження актуальної інформації через електронні, паперові чи будь-які інші публічні носії.

Інноваційний підручник в заданому контексті може бути визначений як освітній продукт, що спроможний задовольнити інформаційно-комунікаційні вимоги навчального простору закладу освіти [2, с. 15].

Згідно зі стандартами з інформації та документації (ДСТУ 3017:2015) підручник як певне навчальне видання маємо розуміти в контексті систематизованих відомостей наукового або прикладного характеру, викладені у зручній для вивчення та викладення формі [3, с. 10].

Водночас за іншим трактуванням у тому ж стандарті поняття «підручник» визначається як навчальне видання, що містить у повному обсязі систематизований виклад навчальної дисципліни, чітко відповідає навчальній програмі і має певний, офіційно присвоєний, гриф: рекомендацію на видання навчального підручника від МОН України [3, с. 13].

Таким чином, офіційний підручник за змістовною сутністю має корелювати з програмним навчальним матеріалом і бути зручним для організації й супроводу педагогічних взаємин між надавачами та набувачами інформаційних відомостей.

Усвідомлюючи потужний вплив інтерактивних технологій на вдосконалення структурного простору навчального процесу та безперевну диджиталізацію, оцифровування інформативних матеріалів, інноваційні перетворення мають стосуватися й сфери підручникотворення, що завбачує впровадження нововведень у діяльність суб'єктів видавничого ринку, яка має характеризуватися створенням чи вдосконаленням навчальної книги, а також модернізацією пов'язаних з її використанням сервісами [4, с. 377]. У наданий спосіб інноваційний підручник скерований здобувати якостей інтерактивного навчального засобу, який би задовольняв вимоги щодо його технологічності, компактності, зручності, актуальності, доступності тощо.

Проблематику інноваційних технік у підручникотворенні на сучасному етапі розвитку системи освіти пов'язують з гнучкою та активною взаємодією в середовищі «надавачі інформації – підручник – набувачі інформації». Ця формула позначає виключне значення комунікаційної функції інноваційного підручника за відповідності до перманентних змін в особливостях перцепції (сприйняття) навчальної інформації як з боку її надавачів, так і набувачів у навчальному середовищі певного закладу освіти.

Переформатування навчального підручника відбувається згідно зі змінами окремих концепцій парадигми освіти, а отже, передбачає його осучаснення відповідно до ключових компетентнісних завдань навчального процесу. У такому контексті навчальний процес стримує занепад інтересу до навчальної книги, а разом з тим відкриває можливості до інтегрування різних за формою видань (підручник, посібник,

довідник, практикум, атлас, пам'ятка) в одному модульно-предметному робочому зошиті.

Розглянуті вище тези обумовлюють думку про те, що, з одного боку, на сьогодні відбувається зміна філософії підручникотворення, а з іншого – старі зразки навчальної книги поступаються місцем інноваційному підручнику як носію креативних рішень у частині його форми, змісту і структури. Тільки в такий спосіб підручник може зберегти набуті позиції в динамічній парадигмі освітньої діяльності, саме за такої практики навчальна книга підтримує свій статус і розвивальний вплив на здобувачів освіти. Фінальним результатом у такій справі має стати підготовка фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці, обізнаних і креативних, знаних на майбутній професії, адаптованих до життя та спроможних до творчого зростання [5, с. 7].

Отже, підручники нового покоління, маючи своїми перевагами сучасні формати та структури надання інформаційних відомостей на різних носіях та з відмінно-додатковими наборами сервісів (аудіо, відео й інші), забезпечують найкращу ефективність у моделі «надавачі інформації – підручник – набувачі інформації». Разом з тим така практика створення й видання інноваційного підручника вимагає ґрунтовного й розважливого проектування, оскільки йдеться тут про формування особистості нового покоління.

Список використаних джерел

1. Колісник-Гуменюк Ю.І. Методичні вказівки до вивчення модуля «Інноваційні та інтерактивні технології навчання»: науково-методична розробка. Львів: ЛННЦПО, 2018. 24 с.
2. Богорадова Ю.В. Інноваційна навчальна книга як чинник трансформації системи середньої освіти в Україні. Київ, 2017-2018. 53 с. URL: kubg.edu.ua/images/stories/nmc.nd/student_nauka/2017-2018/A1Z26/pdf.
3. ДСТУ 3017:2015. Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 38 с.
4. Водолазька С.А. Сучасна видавнича галузь східноєвропейського регіону: інноваційні детермінанти та актуальні трансформації: дис.. д-ра соц.. комунікацій: 27.00.05. Київ, 2015. 488 с.
5. Антоненко І.Ю. Якісний навчальний посібник для ВНЗ як об'єкт управління в редакційно-видавничій діяльності. *Обрії друкарства*. 2014. № 1. С. 7-16.

Дрижак В. В.,
доцент кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна

ДО ПИТАННЯ ПРО КЕЙС-МЕТОД ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Науково-педагогічний персонал кафедр Академії, яка готує фахівців для кримінально-виконавчої служби України за державним замовленням, постійно працює над удосконаленням не лише змістовної складової професійної підготовки, а й велику увагу приділяє методичному аспекту, урізноманітнює методи й форми викладання, впроваджує сучасні інноваційні технології навчання, а саме: комп'ютерні, мультимедійні, інтерактивні методи, тестові вправи та завдання, тренінгові заняття, рольові та ситуаційні ігри, дистанційну форму навчання тощо.

А тому, спираючись на результати, одержані під час проведеного дослідження, можемо переконливо стверджувати, що в умовах дистанційного навчання, коли з відомих причин відсутня можливість проводити практичні заняття в реальних умовах в установах виконання покарань, ситуаційні методики навчання, однією з яких є кейс-метод, – це прогресивні, ефективні, досконалі технології навчання. Крім того, наш погляд, в плані формування професійних компетентностей та практичних навичок майбутніх фахівців, кейс-метод, по-перше, є неперевершеним у плані можливостей і варіантів застосування, а по-друге, дозволяє забезпечити саме той необхідний рівень професійної підготовки та якості освіти персоналу кримінально-виконавчої служби, котрий дозволить всебічно й різнопланово виконувати посадові обов'язки відповідно до вимог чинного законодавства завдяки:

- достатньому рівню набутих професійних знань, усвідомленню необхідності їх постійного поновлення;

– оволодінню практичними вміннями та навичками, спектр яких формується на змодельованих ситуаціях, наближених до реальних;

– постійній роботі над формуванням критичного мислення, без якого в майбутньому плідної взаємодії в системі «людина – людина» не досягти;

– достатньому рівню конкурентоспроможності серед фахівців на ринку праці тощо.

Зрозуміло, що відповідати таким вимогам зможе лише фахівець, який має якісну професійну освіту, належну практичну підготовку й високу кваліфікацію та культуру спілкування. Отже, питання, що стосуються пошуку та використання ефективних шляхів удосконалення методики освітнього процесу, є актуальним і важливим напрямом та аспектом наукових досліджень. Тому використання в освітньому процесі ситуаційних методик, зокрема кейс-методу як фактору підвищення якості навчання та ефективності підготовки фахівців, крім автора тез, досліджували різні вчені, тому результати досліджень Т. Б. Валійової, Е. А. Михайлова, В. О. Мислінчука, З. Е. Скринника, Ю. П. Сурміна, Ю. А. Ткаченка, В. В. Ягоднікової та інших є своєчасними, дуже актуальними та цінними.

Суть кейс-методу, за В. В. Ягодніковою, полягає у використанні конкретних випадків (ситуацій, історій, тексти яких називають «кейсом») для спільного аналізу, обговорення або вироблення рішень з певного розділу навчання дисципліни [10, с. 1].

Засновниками ідеї активізації пізнавальної діяльності за допомогою кейс-методу вважаються англійські педагоги початку ХХ століття М. Шевер, Ф. Едей та К. Сйтс, котрі запропонували і презентували кейс-метод як одну з дієвих інтерактивних методик, яка згодом поширилась у закладах вищої освіти багатьох країн світу. З огляду на історію відомо, що кейс-метод уперше був застосований 1870 року в освітньому процесі школи права Гарвардського університету. Згодом використання кейс-методу поширилося на весь освітній процес у цьому ж навчальному закладі [2, с. 61].

Слід зазначити, що нині паралельно співіснують дві основні моделі кейс-методу: Гарвардська (американська), яка передбачає навчання здобувачів освіти пошуку єдиного правильного рішення розв'язання проблемної ситуації, і Манчестерська (європейська), що уможливорює багатоваріантність розв'язання певної проблеми. З. Е. Скринник, досліджуючи ефективність кейс-методу, пояснює особливості застосування як американських кейсів, що більші за обсягом і розраховані на 20–25 сторінок тексту та 8–10 сторінок ілюстрацій, так і європейських кейсів, що в 1,5–2 рази менші за обсягом.

До речі, загальновідомо, що 1973 року з ініціативи 22 закладів вищої освіти світу був створений спеціальний комітет «The Case Clearing House of Great Britain and Ireland», що з 1991 року отримав назву «European Case Clearing House (ЕССН)», який займається дослідженням ефективності кейсів навчання. ЕССН є некомерційною організацією, яка співпрацює з різними іншими організаціями, що створюють і використовують кейси, розроблені в різних країнах світу. Відомої, що до складу ЕССН входить близько 340 організацій, серед яких The Harvard Business School Publishing, Інститут розвитку менеджменту (ІМВ) у Швейцарії в Лозанні, INSEAD у Фонтенбло у Франції, IESE в Барселоні в Іспанії, Лондонська бізнес-школа в Англії, а також Школа менеджменту в Кранфілде. У кожній з цих організацій – своя колекція кейсів, право на розповсюдження яких має ЕССН [8, с. 4].

Ми погоджуємось з думкою, що на сучасному етапі розвитку методики викладання дисциплін психолого-педагогічного циклу кейс-метод захоплює провідні позиції у сфері практичного навчання майбутніх фахівців, оскільки вважається одним з найефективніших способів навчання здобувачів вищої освіти навичкам розв'язання типових проблем, незважаючи на те, що для вітчизняних закладів освіти цей метод є нетрадиційним.

Крім того, ми на практиці переконалися, що:

- кейс-метод спроможний підвищити ефективність аудиторного навчання та якість підготовки фахівців у плані виконання специфічних завдань та прийняття важливих рішень;

– кейс-метод є багатовекторним дидактичним засобом навчання, що містить у собі значний навчальний та методико-практичний досвід і потенціал;

– визначені особливості, можливості, умови та дидактичні аспекти застосування кейс-методу цілком реально реалізувати навіть в умовах дистанційного навчання під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін;

– сформульовані нами методичні рекомендації та вказівки щодо застосування кейс-методу на практичних заняттях мають важливе значення у вирішенні питання підвищення ефективності практичного навчання [3, с. 164].

Отже, якісна підготовка фахівців у закладах вищої освіти загалом передбачає і вирішення питання вибору доцільних, раціональних, ефективних, водночас простих у застосуванні методів навчання.

На нашу думку, яка збігається з певними пропозиціями Т. Б. Валійової [1, с. 83], при постановці питання про вибір методів навчання науково-педагогічні працівники закладу вищої освіти повинні враховувати, як мінімум, такі чинники, аби не переоцінити їхні можливості:

по-перше, значення навчального матеріалу для подальшої професійної або навчальної діяльності;

по-друге, тривалість часу, відведеного на вивчення теми (навчального питання);

по-третє, рівень готовності аудиторії до сприйняття інформації (навчальні можливості та бажання проявляти активність – мотивація) та /або до використання окремих елементів того чи іншого методу;

по-четверте, об'єктивні та суб'єктивні закономірності й принципи освітнього процесу;

по-п'яте, психолого-педагогічні можливості педагога і стиль його викладання.

З огляду на це слід зазначити, що сучасна дидактика певною мірою окреслила інноваційні тенденції й, узагальнюючи багаторічний досвід вітчизняної та зарубіжної педагогіки, орієнтує науково-педагогічних працівників на використання в освітньому процесі унікальних, інноваційних, креативних, пошукових, розвивальних, дослідницьких, проблемних за-

собів навчання тощо, тобто таких, які дозволяють не лише більш усвідомлено засвоювати готові знання, а й формують інтерес до навчального матеріалу, розширюють межі пізнавальних мотивів, примушують осіб, що навчаються, проявляти творчість та креативне мислення тощо [1, с. 86].

Список використаних джерел

1. Валійова Т.В. Активізація навчальної діяльності студентів за допомогою методів активного навчання в вищих навчальних закладах. *Scientific Journal Virtus Issue # 20, Part 1, January, 2018*. P.83–85.

2. Дрижак В.В. Кейс-метод як фактор підвищення ефективності підготовки фахівців для органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби України. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки: науковий журнал*. 2018, №1 (1).178 с. С. 58–69.

3. Дрижак В.В., Єрмак С.М. Використання кейс-методу для підготовки майбутніх фахівців служби пробації. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка*. Вип. 8/164/ С.161–166.

4. Дрижак В.В., Єрмак С.М. Практична підготовка здобувачів вищої освіти як фактор ефективності компетентнісного підходу у професійній підготовці фахівців. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*, 2015. С.142–147.

5. Дрижак В.В., Разумейко Н.С., Педорич А.В. Про методи активізації пізнавальної активності здобувачів освіти у відомчому вищому навчальному закладі зі специфічними умовами навчання. *Virtus: Scientific Journal*. 2018, № 25, P. 100-104.

6. Лебець О.О., Мислінчук В.О., Левчун І.М. Застосування кейс-методу в науково-дослідній роботі студентів. *Наукові записки*. Київ: 2015, Вип.7 (2). С. 59 – 65.

7. Рождественська Б.І., Дрижак В.В. Про впровадження активних методів навчання у підготовці фахівців для Державної кримінально-виконавчої служби України. *Кримінально-виконавча система та її роль у розбудові правової і соціальної держави*: матеріали III заочної наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 27 лист. 2018 р.). Чернігів: Академія ДПТС, 2018. С. 329–334.

8. Скринник З. Е. Психологія і педагогіка. Проведення індивідуального заняття за методом аналізу конкретних навчальних ситуацій (case study): навч.-метод. посібник. Львів: ЛПБС УБС НБУ, 2012. 145 с.

9. Шишкіна Н.О. Ситуаційні вправи та ділові ігри як засоби формування творчої активності та самостійності студентів. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/4/visnuk_6.pdf.

10. Ягоднікова В.В. Кейс-метод (Case study) як форма інтерактивного навчання майбутніх фахівців. *Педагогіка*. URL: www.rusnauka.com/1_NIO_2008/Pedagogica/25496.doc.ht.

Дягілева О. С.,

доцент кафедри англійської мови з підготовки морських фахівців
за скороченою програмою,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Херсонська державна морська академія,

м. Херсон, Україна;

Юрженко А. Ю.,

старший викладач кафедри англійської мови з підготовки морських
фахівців за скороченою програмою,

кандидат педагогічних наук,
Херсонська державна морська академія,

м. Херсон, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТФОРМИ MOODLE ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ МАЙБУТНІМ МОРСЬКИМ ФАХІВЦЯМ

Вимушений перехід на 100% дистанційний формат навчання в умовах воєнного стану змінив формат морської освіти в Україні. Вважалося, що викладання англійської мови в дистанційному форматі неможливо або ж неефективно. Англійська мова за професійним спрямуванням – одна з найважливіших професійних дисциплін, які моряк використовує постійно не тільки під час роботи, а й для пошуку місця праці. Під час викладання англійської мови для майбутніх суднових механіків Херсонська державна морська академія обрала платформу Moodle [1].

Платформа Moodle надає постійний доступ авторизованим користувачам. Зайти на платформу можна з будь-якого гаджета. Існує також офлайн можливість використовувати ресурси. Тобто, виконавши завдання, коли немає інтернету, вони автоматично завантажуться на сайт, коли з'явиться інтернет з'єднання [2].

До інших переваг платформи ми також відносимо наявність сповіщень, які отримують користувачі. Тобто у викладача є змога відправляти індивідуальні або групові повідомлення (вбудований у систему месенджер).

Система вміщує в себе також велике хмарне сховище, яке дозволяє з обох боків (курсанта або викладача) завантажувати

на платформу документи будь-якого формату (наприклад: PowerPoint презентації, відеофайли, документи формату word або pdf та ін.).

Зручний інтерфейс платформи дозволяє користувачам без проблем взаємодіяти із системою. Викладачі легко конструюють нові електронні курси, використовуючи наявний арсенал інструментів та ресурсів Moodle. Курсанти не мають труднощів з виконанням завдань на курсах [3, с. 132–137]. Бонусом є також те, що використання платформи повністю безкоштовне і не потребує постійного оновлення. За бажанням адміністратори системи можуть автоматично завантажувати оновлення, які періодично виходять і також є безкоштовними [4, с. 726–727].

Платформа підтримує кілька мов, серед яких англійська та українська. Тобто протягом відвідування електронного курсу викладач має змогу переключити інтерфейс курсу для всіх відвідувачів виключно на англійську.

Корисними для викладачів мов інструментами Moodle є, на нашу думку, такі:

Форум (дозволяє викладачу ставити питання курсантам і брати участь у дискусії, що розгортається). Використовувати форум можна і для створення діалогів у парах або під час групових дискусій.

Завдання (викладач має змогу створити опис завдання, використовуючи посилання/текст/документ/відео та збирати відповіді курсантів, які також можуть мати різний формат: відео-запис/текст/аудіо/малюнок) [5].

Сторінка (викладач має змогу додати будь-який матеріал на вебсторінку: малюнок, відеофайл, текст).

Глосарій (дозволяє курсантам створювати загальний або тематичний словник, де кожен має змогу додати нову лексичну одиницю, а до неї прикріпити будь-яке пояснення у форматі тексту (дефініція, синонім/антонім, контекст), відео, аудіо, малюнок, посилання на зовнішній ресурс).

Тест (створення тестів із кількох типів питань: правда чи хиба, есе, співставлення, множинний вибір та ін.) [6, с. 412–414].

Урок (дозволяє викладачу створити набір вебсторінок з різною інформацією: відео, посилання, малюнки, аудіоматеріали, автентичні тексти тощо).

Вікі (дозволяє створювати вебсторінку будь-якого наповнення, яку група може редагувати одночасно). Наприклад, викладач створює таблицю з прикладом (першим заповненим рядком), а курсанти додають кожен від себе по рядку.

Вибір (відповідь на створені викладачем опитування).

Перелічивши обрані викладачами з англійської мови професійного спрямування діяльності та ресурси Moodle, ми вважаємо доцільним її використання під час дистанційного навчання майбутніх морських фахівців.

Список використаних джерел

1. Chang Yi-Chun, Jian-Wei Li, De-Yao Huang. A Personalized Learning Service Compatible with Moodle E-Learning Management System. *Applied Sciences* 12, no. 7: 3562, 2022. <https://doi.org/10.3390/app12073562>
2. Юрженко А.Ю. Використання інтернет-ресурсів для впровадження комунікативного підходу у підготовці до занять англійської мови: матеріали науково-практичної конференції: «Використання комунікативно-орієнтованого підходу при вивченні лексики з метою систематизації знань, організації рефлексії пізнавальної діяльності студентів». Херсон : ХДМА, 2012
3. Юрженко А.Ю. Модель формування комунікативної англомовної компетентності майбутніх судових механіків у системі змішаного навчання: матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Змішане навчання – інновація XXI сторіччя». Харків: НТУ «ХПІ», 2018. С. 132–138
4. Seok S. Teaching Aspects of E-learning. *International Journal of E-learning*, 7(4), 2008. P. 725-741.
5. Voloshynov S., Yurzhenko A. The use of digital technologies while formation of professional competencies of future seafarers by means of LMS MOODLE: матеріали Дев'ятої міжнародної науково-практичної конференції MoodleMoot Ukraine 2021
6. Diahyleva O., Gritsuk I., Kononova O., Yurzhenko A. Computerized adaptive testing in educational electronic environment of maritime higher education institutions: the materials of The 8th Workshop on Cloud Technologies in Education. *Kryvyi Rih National University*. 2020. PP. 411–422.

Ісламова О. О.,

старший викладач кафедри іноземних мов,
кандидат філософських наук, доцент,

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна*

СУЧАСНІ МЕТОДИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Нині Україна, як і країни Європейського Союзу, активно впроваджує інформаційні технології (ІТ) у головні механізми управління, які вказують на необхідність удосконалення системи підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників. Ба більше, прикордонна служба є завзятим і діяльним учасником на міжнародній арені.

Особливості професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників досліджували у своїх працях І. Блощинський, О. Діденко, В. Мірошніченко, О. Торічний [3, с. 5]. Система професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників відповідає європейським стандартам. Але разом з ефективною трансформацією у сфері професійної освіти України (поновлення змісту вищої освіти, активної підготовки професійного викладацького складу, міжнародної співпраці серед військових закладів тощо) є значні недоліки, які потребують доопрацювання, наприклад невідповідність сучасних методів якісної дистанційної підготовки.

Зважаючи на сучасні реалії воєнної стану в Україні, сьогодні, як ніколи, особливої уваги потребує організація неперервної освіти українських майбутніх офіцерів-прикордонників.

Відповідно до положень про післядипломну освіту Закону України «Про вищу освіту» 2014 року передбачено спеціалізацію, перепідготовку, підвищення кваліфікації та стажування [4].

Впровадження неперервної освіти нині є необхідною реакцією на постійну зміну законодавства, необхідність коригування професійної діяльності фахівців з охорони кордону, адаптації їх до нових реалій охорони кордону й умов оперативно-службової діяльності, а також можливість впровадження навчальних курсів провідних країн ЄС, розроблених у рамках неформальної та інформальної моделей освіти з метою впровадження сучасного досвіду в систему професійної підготовки персоналу майбутнього офіцерського складу [1, с. 3].

Відповідно до науково-технологічного напрямку значний потенціал має розвиток спільної прикордонної освітньо-інформаційної вебплатформи та модернізація сучасних методів дистанційної освіти й інформаційно-комунікаційних технологій. Наприклад, новітня вебплатформа Virtual Aula Агенції FRONTEX має позитивний вплив на розвиток співпраці між якісним забезпеченням безпеки кордону та високопрофесійною підготовкою персоналу майбутніх офіцерів-прикордонників, оскільки Україна віднедавна почала брати в ній участь.

У рамках організаційно-педагогічного та особистісно-професійного напрямів важливо запровадити сучасні мобільні технології в підготовку майбутніх офіцерів-прикордонників. Курсанти НАДПСУ не щодня здобувають освіту в стінах академії, їм доволі часто доводиться брати участь у різноманітних заходах: посиленні кордону, стажуваннях в органах охорони кордону, військових парадах та ін. [2, с. 59]. Необхідно активізувати впровадження електронних навчальних курсів та підручників Агенції FRONTEX на основі мобільних технологій: «Англійська мова для персоналу пунктів пропуску через державний кордон», «Англійська для прикордонників», «Підготовка фахівців морської охорони на борту судна», «Навчальний курс з питань проведення опитування незаконних мігрантів» з використанням технології віртуальної реальності; інтерактивної програми для підготовки фахівців контролю першої лінії.

Таким чином, нові виклики сучасності поставили перед вищою військовою освітою нові складні завдання, які ми сьогодні активно та на високому професійному рівні усуваємо, забезпечуючи якісний рівень військової освітньої діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Список використаних джерел

1. Балендр А. Перспективні напрями підготовки персоналу державної прикордонної служби України на основі європейського досвіду. URL: <http://ksgn.hol.es/wp-content/uploads/2019/05/46.pdf>.
2. Balendr, A.V., Komamytska, O.I., Bloschynskyi, I.H., & Didenko, O.V. Information and communication technologies in foreign languages training of the border guards in the European Union countries. *Information Technologies and Learning Tools*, 67(5), 2018, 56–71.
3. Bloschynskyi I. USA Enhancement of cadets' practical training at the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi. *Science and Education*. 2017. Vol. 4. pp. 5–10.
4. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/stru>.

Коваль-Мазюта М. Ю.,
аспірант,
*Інститут педагогіки НАПН,
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН У ШКОЛАХ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ

Спираючись на концептуальні засади моделі «Нова українська школа», доречно зазначити, що на сьогодні збільшується цифровий розрив між учнем і вчителем, коли останній фактично не вміє досліджувати проблеми за участі комп'ютерних засобів, обробляти великі обсяги інформації та співпрацювати з учнями в онлайн-режимі [1, с. 4]. Водночас наскрізне застосування в процесі навчання інформаційно-комунікаційних технологій має незміряно розширити можливості педагога [1, с. 8], підвищити ефективність діяльності шкільного вчителя й сприяти його професійному розвитку [1, с. 15]. У такий спосіб нова українська школа чекає на сучасного та успішного вчителя, підготовленого в контексті запитів та очікувань національної спільноти.

Умови підготовки учителів до діяльності в школах сільської місцевості розглядали Н. Алєндарь, Т. Дерун, І. Жебрило, Г. Коберник, І. Коваленко, В. Коцур, В. Мелешко, Н. Побірченко, З. Онишків, С. Оксамитна, І. Осадчий, Л. Прокопів, В. Решетняк, І. Романюк, О. Савченко, Л. Стасюк, Н. Степанець, Л. Титаренко, П. Хобзей, Л. Шевчук, Н. Шиян, Г. Шубак, У. Щербей та інші науковці. Проблему формування в майбутніх учителів практики інноваційної діяльності в сільській школі досліджували О. Берладин, Я. Дзюба, Г. Іванюк, К. Ковтун, О. Комар, О. Огієнко, І. Підласий, Т. Поніманська, О. Побірченко, Л. Роєнко, Г. Сиротенко та інші вітчизняні дослідники.

На виконання завдань щодо реформування освітньої сфери в країні зорганізувалася сучасна мережа освітніх закладів об'єднаних територіальних громад сільської місцевості, що конче потребує педагогічних кадрів нового покоління, здатних привнести інновації в сільську школу, згладжуючи таким способом дві групи базових протиріч сільської освіти, які характеризуються:

1) зовнішніми суперечностями, викликаними, з одного боку, зростаючими вимогами суспільства до якості освіти, а з іншого – неможливістю суспільства забезпечити гідне фінансування сільської школи за умови її малочисельності;

2) внутрішніми суперечностями, визначеними, з одного боку, потребою учнів у набутті якісних знань, а з іншого боку, відсутністю освітнього потенціалу в сільській школі, у т.ч. нестачею сучасних учителів [2, с. 4].

Оскільки на сьогодні в сільських громадах здобувають освіту фактично 1,2 мільйона учнів [3, с. 277], то сільська школа, незалежно від території розташування, щабля освітньої акредитації, соціального оточення й місцевих традицій, покликана забезпечувати освітні потреби дітей, а також виконувати просвітницькі та соціокультурні функції [4, с. 5]. Водночас сільські школи, на відміну від міських, торкаються чималої вервечки організаційно-педагогічних проблем, між яких поряд із браком належної кількості сучасних підручників, шкільного обладнання й комп'ютерного забезпечення вимагає невідкладного розв'язання проблема залучення до обширу сільської освіти сучасного вчителя, який би мав навички інноваційних перетворень і був підготовлений до життя в селі, поділяючи цінності і традиції сільської громади [5, с. 168].

Чималою проблемою для молодого спеціаліста може стати повсякденне перебування в єдиному навчально-побутовому середовищі зі своїми учнями та їхніми родинami, адже будь-які його вчинки підпадають під оцінку як малих, так і старих мешканців громади. І в такій ситуації успішний сучасний освічений енергійний та інноваційно націлений фахівець обов'язково набуде підтримки й поваги серед односельців і в колі місцевої влади. А керівництво студіями, гуртками чи творчими об'єднаннями може принести молодому спеціалістові всезагальну любов та необмежене шанування.

Ще однією проблемою сільської школи виявляються специфічні умови її функціонування через територіальну розгалуженість проживання школярів, що може призводити до застосування дистанційного (онлайн) навчання через природні стихії або ж соціальні негаразди. Така форма навчальної діяльності вимагатиме від сільського вчителя пошуку нестандартних форм, прийомів

та практик взаємодії з учнями із залученням новітніх комп'ютерних технологій, які дозволять забезпечити неперервність навчального процесу з дотриманням нормативних вимог державних стандартів освіти.

Реально нетиповою для міських шкіл може бути й практика викладання одним учителем сільської школи кількох, а то й усіх, навчальних предметів учням, які перебувають весь час удома за станом здоров'я або ж з будь-яких інших причин. У такий спосіб педагог має бути не лише новатором, а й добре освіченою і творчо налаштованою особистістю, обізнаною з новочасними інформаційно-комунікаційними технологіями.

Підсумовуючи викладені міркування, слід визнати необхідність удосконалення якості підготовки майбутніх сільських учителів навчальними педагогічними закладами вищої освіти, що передбачає навчання студентів за комплексним опануванням суміжних спеціальностей, оволодіння інформаційно-комунікаційними технологіями навчальної практики-взаємодії, опанування прийомів спілкування іноземними мовами, засвоєння методик і технік інтерактивного спілкування, збагачення освітнього досвіду за умовами співпраці з практикуючими педагогами сільських шкіл тощо.

Список використаних джерел

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ: МОН України, 2016. 34 с.
2. Берладин О.Б. Сільська початкова школа в системі освітніх трансформацій (середина XIX – початок XX ст.). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Розділ 1 Теорія та історія педагогіки*. 2016. № 2 (304). Т. 2. С.
3. Щербей У.В. Початкова сільська освіта: реалії та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2017. Вип. 2 (41). С. 277-279.
4. Іванюк Г.І. Соціально-педагогічні засади розвитку сільської школи в Україні (1958-2000 рр.). Київ: Педагогічна думка, 2007. 408 с.
5. Коберник О.М. Навчально-виховний процес у сільській загальноосвітній школі: сутність, проєктування, організація. Київ: Знання, 1998. 274 с.

Лілік О. О.,
професор кафедри української мови і літератури,
доктор педагогічних наук, професор,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-МЕМІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

Згідно з Концепцією «Нова українська школа», учитель є транслятором прогресивних ідей, основним каталізатором державної політики у сфері розвитку й формування майбутніх поколінь. Відповідно від професійної підготовки майбутніх учителів залежить їхній професіоналізм і рівень подальшої професійної діяльності, що безпосередньо впливатиме на формування особистості кожного учня. Саме тому важливою є обізнаність майбутніх учителів загалом і учителів-словесників зокрема стосовно сучасних технологій, методів і засобів навчання. У цьому контексті особливого значення набувають мему, які О. Дзюбіна розглядає як інформаційно-комунікативну одиницю, яка містить графічні та текстові компоненти [1].

Термін «мем» був уведений до суспільного обігу в 1976 р. Р. Докінзом, який у праці «Егоїстичний ген» спробував описати особливості поширення інформації в культурі [2]. Він стверджував, що мем – це культурна інформація, яка виконує функцію передаватися іншим людям через мімікрію чи копіювання. Зважаючи на широку поширеність мемів у медіапросторі, Р. Броуді й А. Менегетті заявили про існування меметики – так званої науки про мему. Науковці зазначають, що термін «тете» походить не від англійської лексеми тетогу (пам'ять), а від поняття «memetics» (меметика) (теорія еволюції культури) [2].

В інтернет-мережі існує чимало груп, які популяризують мем-культуру, зокрема спільнота «Файні мему про українську літературу». За словами її адміністратора Д. Ленченка, «мета створення спільноти – відродити українську літературу за допомогою створення самобутньої мем-культури, яка в нашій країні ще мало розвинена. Він переконує, що, «коли про національну літературу і культуру починають постити мему, посилюється розуміння особ-

ливостей української ідентичності, саме в цьому їх функція. А за допомогою такого медіаматеріалу українська література поступово перетворюється на тренд серед прогресивної молоді».

Т. Куїмова виділяє такі основні властивості інтернет-мемів: нестійкість; охоплення багатьох значень, що постійно оновлюються; швидка генерація та мутація; відносна важкість перекладу [3]. Джерелами мемів дослідниця визначає: персоналії; медіа; олбанську мову; форуми; випадкові фрази; позначення юзерів; явища та процеси; літературні твори та фольклор; малюнки і відео; рекламу; тварин; сайти [3].

На думку І. Окул, інтернет-меми мають такі характерні властивості [4]: вірусність, що передбачає швидке поширення в інтернеті й тиражування великою кількістю копій; репліцитність, тобто здатність відтворюватися, множитися в інтернеті; серійність, що полягає у здатності утворювати серії, тобто низки «родинних», однотипних одиниць; емоційність, тобто властивість передавати певні емоції й викликати їх; мінімалізм форми; актуальність, тобто тісний зв'язок із певним соціальним і культурним контекстом; полімодальність, що означає властивість мемів передавати інформацію через декілька каналів – текстовий (вербальний) та графічний (візуальний); фантазійний характер: чимало інтернет-мемів засновані на вигадці; гумор; медійність, тобто існування, поширеність і видозмінення в засобах масової комунікації, а саме – у мережі Інтернет; мімікрія, що передбачає імітацію або наслідування інтернет-мемами різних жанрів (карикатура, плакат, комікс, листівка).

Усі вказані ознаки сприяють перетворенню інтернет-мемів на ефективний навчальний засіб, що сприяє виникненню у здобувачів освіти інтересу до поданого матеріалу, формуванню креативності й критичного мислення, а також цифрової й візуальної грамотності.

У процесі професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури було проведено конкурс авторських мемів. Здобувачі освіти отримали завдання створити інтернет-мем, пов'язаний з освітнім процесом, навчальними дисциплінами, педагогічною практикою чи їхньою майбутньою професією. Вони мали надіслати виконане завдання викладачу, який розміщував отримані меми на своїй сторінці в мережі «Фейсбук» під спеціа-

льним хештегом. Усі студенти групи мали змогу коментувати розміщені матеріали й голосувати за найкращий із них. Переможець винагороджувався балами з навчальної дисципліни.

Отже, використання інтернет-мемів у професійній підготовці майбутніх учителів української мови і літератури сприяло формуванню професійних компетентностей, інформаційної грамотності, креативності й критичного мислення.

Список використаних джерел

1. Дзюбіна О. І. Класифікація, структура та функціонування інтернет-мемів в соціальних мережах Twitter та Facebook. *Молодий вчений*. 2016. №2 (29). С. 375 – 379.
2. Докинз Р. Эгоистичный ген. Москва: Мир, 1993. 318 с.
3. Куїмова Т. Класифікація інтернет-мемів за походженням. Комп'ютерні науки та інженерія: матеріали III міжнар. конф., м. Львів, 14 –16 трав. 2009 р. Львів, 2009. С. 103 –104.
4. Окул І. І. Інтернет-мем як культурний феномен. Життя і пам'ять: науковий збірник, присвячений пам'яті В.І. Шамко. Одеса: Homeless Publishing, 2018. Вип. 3. С.133–148.

Лобода Н. О.,

доцент кафедри обліку, аналізу і контролю,
кандидат економічних наук,

*Львівський національний університет ім. Івана Франка,
м. Львів, Україна;*

Голева Д. В.,

бакалавр кафедри обліку, аналізу і контролю,

*Львівський національний університет ім. Івана Франка,
м. Львів, Україна*

ІНТЕГРАЦІЯ ПРОГРАМНИХ ЗАБЕЗПЕЧЕНЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Інноваційні технології на сьогодні – це те, що дарує нам гнучкість і мобільність. Протягом останніх років значних змін і трансформацій у світі, зокрема і в Україні, зазнала також освіта. Впровадження і активне застосування таких навчальних платформ, як-от, наприклад Microsoft Teams і Moodle, дало студентам можливість вчасно звітувати про виконані завдання і швидко й зручно отримувати фідбек від керівників навчальних дисциплін. Окрім цього, для більшої наочності викладеної інформації викладачі використовують різноманітні мультимедійні презентації,

схеми, графіки, таблиці, електронні дошки. Отже, інноваційні технології не лише якісно покращили шлях подання інформації, а й значно спростили освітній процес.

Однак існує багато технологій, з якими наша стандартизована освітня система іде врозріз. Мова про так званий штучний інтелект. Це програми, які на основі закладених у них алгоритмів і навичок самостійно можуть генерувати тексти, зображення, коди тощо. І не дарма передові інвестори світу вкладають величезні інвестиції в цю сферу – адже у штучного інтелекту є майбутнє, він має чималий попит. Щоб якось конкретизувати доволі абстрактне і широке поняття «штучний інтелект», розглянемо приклад найновішого тренду – ChatGPT.

Це чат-бот, що був розроблений на основі штучного інтелекту і пройшов тривале випробування співпрацівниками компанії Ілона Маска «OpenAI». Його база даних налічує понад 500 млн слів, що дає можливість генерувати тексти творів і есе на будь-які теми, писати тексти пісень, перекладати інформацію іноземними мовами, писати комп'ютерні коди, давати відповіді практично на будь-які запити, пояснювати складні питання і навіть імітувати розмову з живою людиною. Це штучний інтелект, який дозволяє знайти потрібну інформацію в разі швидше, і є набагато більш мультифункціональним порівняно зі знайомими нам пошуковими системами (Google, Chrome тощо). Важливим фактом є також те, що продуковані таким чином тексти не повторюються і чудово проходять перевірку на плагіат.

Ця технологія не лише привертає увагу мільйонів користувачів, а й викликає чимало критики. Коли багато країн хаотично ухвалюють рішення про заборону використання цієї програми, варто задуматись над тим, чи справді такі рішення є розумними й перспективними. Блокуючи інноваційні технології, такі як ChatGPT, на території навчальних закладів для учнів/студентів створюється штучне середовище освіти, яке не відповідає реальності. На ринку праці ніхто не забороняє користуватись мережею Інтернет, і залучення новітніх технологій навпаки вітається. Так само, як людство перейшло колись з письмових розрахунків на калькулятор, з креслення таблиць і складання бази даних у зошитах – до програм Excel і Acces, те саме відбудеться і з розробками штучного інтелекту. Це та реальність, до якої навчальні заклади

зобов'язані підготувати молодих людей. І якщо штучний інтелект може написати такий самий гарний і змістовий текст реклами продукту чи текст для блогу, як і молодий маркетолог, і зробить це штучний інтелект навіть швидше, то раціональним припущенням буде те, що роботодавець не стане замовляти написання текстів. Натомість затребуваними будуть інші вміння й навички маркетологів: такі як презентація продукту на важливих зустрічах, розробка торгової марки, злагоджена робота в командах тощо.

В інтересах кожної країни – зробити освіту гнучкою і сучасною, бо якісно підготовлений, висококваліфікований людський капітал – двигун розвитку економіки загалом. Відповідно до даних статистики 54,8 % випускників України не працюють за спеціальністю і близько 20 % з них узагалі пошкодували про вибір фаху. Необхідні зміни в підході до навчання.

Отже, основним напрямком має бути зміна пріоритетів. Не стільки важливе знання інформації, як її розуміння і вміння застосувати на практиці. Надзвичайно важливою є робота в команді над спільними проєктами, виконання яких передбачає залучення технологій штучного інтелекту. Важливі вміння систематизації інформації, яку генерує штучний інтелект, розподілу обов'язків між групою і правильна презентація тієї чи іншої теми. Слід працювати над завданнями, які вимагають критичного мислення й аналізу, важливо навчити студентів разом шукати шляхи їх вирішення. Прототипом створення такої моделі навчання може стати система освіти STEM (S – science, T – technology, E – engineering, M – mathematics) [1], яка націлена на комплексне розуміння, креативне і логічне мислення, здатність висловлювати власні думки і вміння адаптуватись до нових умов праці. У європейських країнах засобами STEM навчають і музикантів, і художників, і філологів, адже дедалі більш потрібними на ринку праці є фахівці, що обізнані з технологіями.

Сучасний світ потребує від працівників нестандартного підходу до вирішення проблем, бо з усім іншим скоро зможуть упоратися програмні забезпечення.

Список використаних джерел

1. Олександр Ярусевич. Що таке STEM-освіта та як впровадити її в навчальний процес? URL : <https://buki.com.ua/news/stem-osvita/>.

Макарова О. П.,

старший викладач кафедри педагогіки та психології,
кандидат психологічних наук, доцент, майор поліції,
*Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, Україна*

ДИСТАНЦІЙНЕ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

В Україні нині дуже актуальним є формування проблеми підвищення кваліфікації працівників силових структур, науково-педагогічного складу та фахівців інших напрямків через новітні альтернативні форми навчання. Однією з таких форм є дистанційне навчання, яке деякою мірою забезпечує розв'язання певним чином проблем щодо додаткового фахового навчання, а саме: доступ необмеженої кількості фахівців до підвищення професійної кваліфікації; швидка підготовка фахівців до управління інноваційними технологіями; навчання без відриву від виконання службових обов'язків та миттєве використання отриманих знань у професійній діяльності на практиці; реалізація принципів індивідуалізації та диференційного навчання; зниження витрат на навчання за рахунок скорочення виплат, які пов'язані з відрядженням.

Перехід від традиційної системи підвищення кваліфікації фахівців базується на особистісно орієнтованому підході. На цьому етапі відбувається формування педагогічних умов активізації професійного розвитку та самореалізації особистості, проходить процес підвищення кваліфікації на основі нових інформаційних технологій, що є одним зі шляхів подолання кризи в системі підвищення кваліфікації фахівця під час воєнних дій.

Але дистанційне навчання не може повною мірою замінити традиційну очну форму навчання, оскільки є відсутність безпосередньої комунікації між викладачем та здобувачем. Неможливість відпрацювання практичних завдань. Наприклад, працівникам силових структур під час підвищення кваліфікації необхідно відпрацьовувати певні вправи зі спеціальної тактичної підготовки, елементи рукопашного бою та фізичні вправи з фізичної підготовки, відпрацювання вправ з вогнепальної зброї під час вогневої підготовки тощо.

Дистанційне навчання ґрунтується на вже отриманих базових знаннях, якими володіє особистість, що проходить дистанційне підвищення кваліфікації. Такий підхід у навчанні відбувається у контексті соціально-професійної діяльності: під час виконання певних завдань – навчання, а в процесі навчання виконуються актуальні завдання, пов'язані з професійною діяльністю особистості.

Важливим є виділити ряд певних питань, які виникають під час підготовки курсів з підвищення кваліфікації під час дистанційного навчання, а саме: дистанційне навчання характеризується застосуванням інформаційно-комунікативних технологій, тому однією з найголовніших умов є володіння комп'ютерними, інформаційними та телекомунікативними технологіями; науково-педагогічні працівники дистанційного навчання повинні мати навички роботи з новітніми інформаційними та комунікативними технологіями, володіти методами розробки дистанційних курсів і технологіями дистанційного навчання; процес формування дистанційного курсу вимагає спільної діяльності методистів, викладачів та фахівців з програмного забезпечення; при створенні підвищення кваліфікації необхідно враховувати специфічність навчальної дисципліни, тому важливо враховувати та розробляти дистанційні курси з урахуванням вимог до конкретної направленості. Процес отримання дистанційної освіти в системі підвищення кваліфікації має бути диференційованим залежно від професійної діяльності особистості. Впровадження дистанційного навчання як інноваційних форм підвищення кваліфікації потребує не тільки розробки нових засобів навчання, а й припускає пошук нових форм науково-педагогічної діяльності викладачів.

Підбиваючи підсумки, можемо підкреслити, що дистанційне навчання є однією з форм підвищення кваліфікації особистості. Її використання дозволяє у стислий термін з найменшими фінансовими та часовими витратами отримати необхідний рівень теоретичних і практичних навиків, що своєю чергою сприятиме належному виконанню посадових обов'язків фахівців.

Список використаних джерел

1. Кириченко М. О., Просіна О. В., Кравчинська Т. С., Швень Я. Л. Нелінійне світорозуміння дорослих: неформальна освіта в системі українського відкритого

університету післядипломної освіти. Науковий часопис НПУ імені Н. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2020. Вип. 77. С. 113–117

2. Макарова О.П., Червоний П.Д. Психолого-педагогічні особливості підготовки майбутніх поліцейських до службової діяльності в екстремальних умовах. Актуальні аспекти психологічного забезпечення професійної діяльності сил безпеки та оборони України: Матеріали VII всеукраїнської науково-практичної конференції Харків: Національна академія Національної гвардії України, 2021. 322 с. С. 175–178.

3. Boiarska-Khomenko A. V. Remote education of adults as one of the ways to solve the negative consequences of military conflict *Revistă Științifică Progresivă*. 2018. № 1. С. 5–8.

Медведєв І. А.,

старший науковий співробітник,

кандидат наук з державного управління, доцент,

КЗ ТМР «Музейно-виставковий центр «Тростянецький»,

м. Тростянець Сумської області, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ СТВОРЕННЯ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПРИКЛАДІ ТРОСТЯНЕЦЬКОЇ ОТГ

XXI століття ставить перед Україною і галузями культури, освіти та науки все нові й все більш складні виклики й завдання. Спочатку глобальна економічна криза, потім пандемія COVID-19, потім російська воєнна агресія. Останній рік довів, що вчені, викладачі, працівники закладів культури продовжують відігравати важливу роль у процесах збереження та примноження інтелектуального та культурного капіталу в Україні. Хочемо ми того чи ні, інновації приходять у наше життя й нашу професійну діяльність [1, с. 101].

Дистанційна освіта стала повсякденним інструментом. Ми вже не уявляємо викладацьку, наукову, музейну, бібліотечарську діяльність без специфічних інструментів, методів і програм. У вигідному становищі на ринку послуг той, хто здатен до навчання, удосконалення та має здатність використовувати інноваційні засоби розширення наукового та культурного середовища.

У м. Тростянець Сумської області працівниками Тростянецької міської ради розроблений інноваційний механізм позитивного впливу на мережу культури та освіти. Ініціатором такого організаційно-інформаційного механізму став Ю. А. Бова – голова Трос-

тянецької об'єднаної територіальної громади. Саме за його ініціативи було започатковано створення інноваційного проєкту в селі Боголюбове Тростянецької ОТГ Охтирського району Сумської області. У цій місцевості, що має унікальний археологічний, історичний, культурний і туристичний потенціал, розпочато діяльність зі створення культурно-освітнього та природно-рекреаційного кластеру. До кластеру повинні входити національні та ландшафтні парки, музейно-меморіальні комплекси, туристично-рекреаційні об'єкти. Звичайно, така об'ємна та складна діяльність неможлива без співпраці між науковими школами і провідними українськими вченими. По-перше, інноваційним підходом у створенні культурно-освітнього середовища на регіональному рівні можна вважати співпрацю Тростянецької міської ради та Інституту археології НАН України. У 2019–2021 роках вчені археологи з Чернігова, Києва, Сум досліджували археологічний комплекс у с. Боголюбове Тростянецької ОТГ з метою накопичення історичного, археологічного та іншого наукового матеріалу, який би став основою для створення сучасного музею. Специфікою цього музею має стати інформаційна складова передачі екскурсійного матеріалу. Сучасні комп'ютерні технології повинні давати змогу вести відео- й телеконференції. Сьогодні засобами інформаційних технологій можна користуватися не тільки під час навчання, а й при організації виробничої практики. Музейно-виставковий центр «Тростянецький» крім того, що є одним з організаторів всеукраїнських науково-комунікаційних заходів, ще й може надати можливість стажуватися викладачам кафедр музеєзнавства, історії, педагогіки та психології, туризму та ін. Прикладом такої співпраці є досвід відділу культури, молоді та спорту Тростянецької міської ради і Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. Студенти й викладачі вищезгаданого навчального закладу завдяки зусиллям громади міста Тростянець мають можливість не тільки отримати нові реальні вміння і знання, а й поєднати свої теоретичні здобутки з представниками інших регіонів країни. Концепція музейної експозиції в с. Боголюбове Тростянецької ОТГ базується на тому, що ще з часів середньовіччя територія по берегах річки Ворскли розглядалася як кордон між західною та східною цивілізацією. Відповідно такі селища як Боголюбове були форпостами, які слу-

гували для того, щоб дати відсіч загарбникам зі сходу. В експозиції музею в с. Боголюбове за допомогою інноваційних та інформаційних технологій та програм буде викладений матеріал відповідно до затверджених структурно-тематичних блоків.

Менеджери проекту з позиції музейної педагогіки та історії розглядають відповідні розділи експозиції:

- 1) первісне суспільство;
- 2) скіфська культура;
- 3) культура хозарів;
- 4) культура ранніх слов'ян;
- 5) культура Київської Русі;
- 6) культура Великого Князівства Литовського.

Безумовно, сприймати цей умовний розподіл як догму не можна. У процесі розробки та реалізації проекту можуть виникати й інші цікаві для дослідників та споживачів культурно-освітніх послуг теми і тренди. Мультимедійне та цифрове середовище в сучасному музеї дає можливість виходити на новий рівень зацікавленості та наукової новизни.

Наука в сучасному світі у музейній справі дає можливість накопичувати інноваційний матеріал, транслювати й поширювати його. Події середньовіччя, зокрема битва на Ворсклі (1399 р.), – це те джерело, яке дає можливість відповідати нам на сучасні виклики і тривожності. Історичний досвід вчить, що зосередженість держав, народів, територій на власній безпеці – складова процесу виживання. І сьогодні інформаційними та цифровими засобами треба пропагувати ідеї європейського цивілізаційного розвитку. 2022 та 2023 роки довели, що Україна повинна формувати та виховувати сучасних громадян засобами науки, музейної педагогіки через інформаційні технології. Важливу роль у цьому відіграє процес створення інформаційних баз даних.

Відповідальні працівники відділу культури, туризму, молоді та спорту Тростянецької міської ради за підтримки науковців, наукових співробітників, журналістів створюють контент, що висвітлює боротьбу українського народу за незалежність, яка триває вже багато століть. У лютому–березні 2022 року місто Тростянець було окуповане. Десятки загиблих представників цивільного населення, масові руйнування господарських об'єктів свідчать про те, що боротьба за волю і життя народу України три-

ває. Вже сьогодні нами зафіксовані та задокументовані не тільки втрати Тростянецької громади у війні, а й зафіксовані документально ті втрати в техніці й технологіях, які були завдані ворогу під час деокупації Тростянця. Десятки танків, машин, гармат та іншої техніки знищили воїни ЗСУ та представники Тростянецької територіальної оборони у 2022–2023 рр. Факти ці зафіксовані представниками публічної влади, журналістами, вченими, громадянами. Сьогодні ми створюємо базу даних, що свідчить про злочини ворожої держави в м. Тростянці. Ця робота полягає не тільки у фіксації, ідентифікації, документуванні злочинів держави-агресора на території України, а й вчить науковців, викладачів, працівників закладів культури та освіти ідентифікувати злочини та інструменти, за допомогою яких ці злочини були здійснені.

Безумовно, мова йде про те, що ми сьогодні стикаємось з невластивою для своїх спеціальностей діяльністю. Відповідно працівники вишів мають дбати про більш широке застосування й використання інтерактивних методів навчання та підвищення кваліфікації викладачів. Не повинні стояти осторонь цього процесу й відповідальні працівники органів місцевого самоврядування.

На прикладі Тростянецької громади можна переконатись, як створюється індивідуальна дорожня карта освіти і самоменеджменту державного службовця. Ба більше, сучасна війна забирає в господарства найкращі кадри. Отже, йдеться про те, що потрібно розробляти гнучку і довгострокову перспективу підвищення кваліфікації чиновників. Війна приносить на територію України значні руйнування. Особливо страждають наука, культура, освіта. Так у лютому–березні 2022 року в м. Тростянці Сумської області пострілами з російського танка було зруйновано і практично знищено Краснотростянецьку лісодослідну станцію. Наукові надбання, польові наукові матеріали, бібліотека із друкованими науковими матеріалами були знищені.

На цьому прикладі ми маємо можливість пересвідчитися, що потреба в диджиталізації й використанні цифрових та інформаційних технологій – це не просто вимога часу, а частина інформаційної, наукової, історичної безпеки людства [2, с. 11].

Список використаних джерел

1. Медведєв І.А. Особливості менеджменту та маркетингу галузі культури у військовий час. // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції:

"Сучасні тенденції і бізнесі та менеджменті: теорія та практика". м. Одеса. Одеський національний морський університет. 12-13 жовтня 2022 р. -С. 100-103.

2. Медведєв І.А., Толстих А.О. Досвід заходів підготовки музейного закладу до зимового періоду (на прикладі Музейно-виставкового центру "Тростянецький". Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції "Музей в умовах російсько-української війни та після неї: стратегія виживання та візії майбутнього. // 2022. Дніпро. -С.10-15.

Мірошниченко О. М.,

кандидат психологічних наук, доцент,
начальник кафедри психології,

*Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна*

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ТА СТРУКТУРУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕНТАЛЬНИХ КАРТ

На основі експериментально підтверджених даних встановлено, що інформація, сприйнята за допомогою зорового аналізатора, складає більше 80 %, за допомогою слухового аналізатора людина сприймає в межах 10–12 %, лише 5 % – за допомогою інших аналізаторів. Згідно з теорією таксономії Бенджаміна Блума, людина запам'ятовує 20 % від почутого, 30 % – від побаченого, 70 % – від одночасно побаченого й почутого, 80 % – від побаченого, почутого й обговореного, 90 % – від побаченого, почутого, обговореного й активно виконаного. Отже, з метою кращого запам'ятовування навчального матеріалу слід використовувати різні форми й методи наочності, такі як схеми, таблиці, діаграми, графіки, презентації тощо. Ще одним методом для візуалізації навчального матеріалу, яким доцільно користуватися, є метод складання ментальних (інтелектуальних) карт. Автор цієї теорії – англійський психолог Тоні Б'юзен, який розробив технологію мислення і запам'ятовування інформації та назвав її «інтелект-карти» («mind maps»). Найцікавіше, що в основі складання інтелект-карт лежить метод асоціацій. Отже, суть методу полягає в тому, щоб певним графічним чином зафіксувати свої думки на папері, впорядкувати їх та отримати цілісну картину.

На думку психолога Тоні Б'юзена, карти пам'яті (інтелект-карти) залучають до збалансованої роботи обидві півкулі головного мозку людини. Карти пам'яті допомагають створити цілісний інформаційний образ навчального матеріалу – від ключових понять до

взаємозв'язку між ними. Ефективність навчання перебуває у прямій залежності від якості репрезентації великих масивів інформації в компактні візуальні об'єкти, від умінь та навичок узагальнювати навчальний матеріал, здійснювати перехід від лінійного мислення до структурного, системного. Під час використання ментальних карт людина розвиває творче й логічне мислення, пам'ять і увагу [1].

Користь застосування ментальних карт в освітньому процесі ще в минулому столітті довів заслужений учитель України В. Ф. Шаталов, увівши поняття «опорно-графічний конспект», який необхідно використовувати для послідовного, логічного розкриття теми й розвитку творчого мислення учнів. З часом у методах «опорної графіки» та «інтелект-карт» почали використовувати ті самі основоположні принципи і застосовувати їх для досягнення найважливіших педагогічних цілей: пояснити нову тему; систематизувати, візуалізувати, структурувати інформацію; організувати й проводити контроль знань; використовувати їх як план свого виступу; узагальнювати знання; створювати опорні алгоритми дій тощо. Ментальні карти доцільно використовувати при вивченні навчальної дисципліни під час вивчення нового матеріалу: складні поняття можуть бути пояснені та представлені в систематичному вигляді та закріпленні матеріалу – за допомогою ментальних карт можна виявити, який матеріал не був засвоєний здобувачем.

Отже, робота з ментальною картою є результатом спільної діяльності викладача і здобувача з питань візуалізації та узагальнення інформації. Візуалізація допомагає зробити предмет цікавим та зрозумілим для здобувачів, підвищити зацікавленість здобувачів навчальним предметом. Ментальні карти сприймаються краще, ніж звичайні схеми, графіки, таблиці, тексти, оскільки вони краще відповідають структурі мислення – асоціативного, ієрархічного та візуального. Такий графічний метод представлення інформації зацікавлює здобувачів, дозволяє їм краще запам'ятати та засвоїти навчальний матеріал з навчальної дисципліни. Зрозуміло, що карти не замінять таблиць, малюнків, графіків, але можуть їх ефективно доповнити.

Особливості побудови ментальних карт охоплюють такі основні етапи:

1. У центрі карти зображується центральний об'єкт, що представляє основну мету дослідження.

2. Від центрального об'єкта виходять гілки першого рівня, що розкривають основну мету дослідження.

3. Розкриваючи мету гілок першого рівня, будуються гілки другого рівня.

4. За необхідності додаються графічні об'єкти, що асоціюються з ключовими поняттями й термінами.

5. Для утворення системи взаємозв'язку між структурними елементами варто застосовувати стрілки, що поєднують різні поняття на різних гілках.

6. Для покращення сприйняття та розуміння застосовується нумерація кожної гілки.

З метою підвищення ефективності сприйняття інформації, зазначеної на карті, передбачено роботу з кольорами (не менше трьох), оскільки колір – це потужний інструмент сприйняття, а мета його використання – виділення і структуризація думок. Найкраще використання кольору – малювання центрального образу і гілок, що виходять з нього, одним кольором, кольори гілок підпунктів – іншим кольором, а написи над ними – третім кольором. Також, на думку Т. Б'юзена, для особливо важливих питань бажано виділяти гілки теплими кольорами, а написи над ними робити ахроматичними, чорно-білими кольорами.

Цифровізація інформації на сьогоднішній день набагато спростила завдання створення таких карт шляхом застосування різних онлайн-додатків. Одним із найкращих нині є застосунок Coggle. Це безкоштовний та простий у використанні інструмент, який допоможе реалізувати будь-який творчий потенціал [2].

Таким чином, візуалізація та структурування інформації за допомогою ментальних карт в освітній діяльності – це сучасний і дієвий інструмент та спосіб викладання навчального матеріалу, який зробить будь-яку навчальну дисципліну цікавою та пізнавальною, а також дозволить здобувачам вищої освіти краще структурувати та узагальнити матеріал.

Застосування інтелект-карт під час навчання може дати величезні позитивні результати, оскільки здобувачі навчаються вибирати, структурувати і запам'ятовувати ключову інформацію, а також відтворювати її в подальшому.

Ментальні карти допомагають розвивати креативне і критичне мислення, пам'ять і увагу, а також зробити процес навчання цікавим і результативним.

Ментальні карти відображають природний спосіб мислення людського мозку, саме тому вони інтуїтивно зрозумілі та мають велику цінність для навчання.

Ментальні карти пов'язують процес пам'яті й творчості, що особливо важливо для організації освітнього процесу в закладах вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Аксьонова І. В. Використання інноваційної технології “Mind Map”, як метода візуалізації освітнього компоненту в інтегрованій діяльності старших дошкільників. Запоріжжя, 2020
2. Калініна Л.М., Носкова М.В. Google-сервіси для викладача. Перші кроки новачка: Навчальний посібник. Львів, ЗУКЦ, 2013. 182 с.
3. Найдьонова А. В. Интеллект-карты как инструмент эффективной работы с информацией [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ru.calameo.com/read/004373434dec4e2bf2b83>

Навитка Х. А.,

викладач кафедри,

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
м. Львів, Україна*

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДИСЦИПЛІНИ «ТРЕНІНГ КОМУНІКАТИВНОСТІ» В ПІДГОТОВЦІ ПСИХОЛОГІВ-КОНСУЛЬТАНТІВ

У сучасному світі розвиток психології тісно пов'язаний з тим, що все більше людей звертаються до психологів з різними проблемами. Щоб допомогти людям у біді, психологи повинні не тільки вміти розуміти й аналізувати проблеми, а й вміти ефективно спілкуватися з клієнтами. У цьому контексті особливо важливою є підготовка психологів до професійного консультування. Це означає, що психологи повинні мати чудові комунікативні навички, щоб ефективно спілкуватися з клієнтами. До таких умінь належать вміння чітко формулювати власні думки, активно слухати, розуміти та сприймати співрозмовників, переконувати, вести переговори та вирішувати конфлікти. Дисципліна «Тренінг комунікативності» є важливою частиною навчального процесу,

оскільки допомагає майбутнім фахівцям удосконалити професійні комунікативні навички.

Психологічне консультування – це форма практичної психологічної допомоги, яка ґрунтується на попередньому вивченні проблем, що хвилюють відвідувача, розумінні особистості відвідувача та його стосунків з оточуючими людьми. Психолог-консультант має володіти здатністю налагоджувати ефективне спілкування з відвідувачами, у тому числі вміти слухати, розуміти та допомагати у вирішенні проблем відвідувачів [1]. Під час консультування психолог, як правило, виконує такі завдання, як допомога клієнту у розв'язанні проблеми та знаходження напрямку виходу зі складної ситуації. Таким чином, консультування має два аспекти – діагностику і психокорекцію. Слід зазначити, що комунікативний тренінг має бути організований за певними методиками, які забезпечують його ефективність та результативність. Важливою частиною організації тренінгу є формування в учасників почуття психологічної безпеки. Це можна забезпечити шляхом створення атмосфери довіри та підтримки на тренінгу, де кожен учасник має можливість висловитися й відчути підтримку інших учасників і тренера. Також варто враховувати культурні та особистісні особливості учасників, щоб забезпечити максимальну ефективність навчання.

Тренінг комунікативності є ефективним засобом виховання комунікативних здібностей студентів-психологів. Заняття з дисципліни «Тренінг комунікації» можуть проходити у багатьох формах, включаючи індивідуальну та групову роботу, рольові ігри, вправи на виявлення та вирішення конфліктів, вправи на емпатію, навички. На заняттях студенти мають можливість припуститися певних помилок у спілкуванні та отримати відповідний зворотний зв'язок, що дає змогу покращити свої комунікативні навички. Студенти здобувають теоретичні знання, самостійно розв'язуючи ситуаційні задачі в процесі аналізу конкретних ситуацій.

Комунікативна компетентність – це здатність людини ефективно обмінюватися інформацією, почуттями та емоціями у спілкуванні, цивілізовано викладати та відстоювати свою точку зору на основі визнання різноманітності позицій та поваги до цінностей інших.

Під час навчання рекомендовано опитувати студентів, щоб визначити стартовий рівень комунікативних навичок. Після практичних занять можуть бути проведені повторні опитування для оцінки рівня покращення комунікативних навичок учасників. У комунікативній підготовці майбутніх психологів необхідно звернути увагу на обов'язки психолога-консультанта. Заняття з дисципліни «Тренінг комунікативності» можуть допомогти студентам-психологам розвинути навички спілкування з клієнтами, які будуть корисними під час майбутнього консультування. Психолог-консультант повинен володіти достатнім досвідом і знаннями, щоб розв'язати проблему клієнта без шкоди для його душевного стану. Також їм важливо навчитися ефективно справлятися з емоціями клієнта, пристосовуватися до його потреб, розуміти причини його проблем і знати, як допомогти їх вирішити.

Отже, виявлено позитивний вплив практичних занять на розвиток комунікативних навичок учасників. Після завершення навчання учасники продемонстрували більшу впевненість у своїх навичках спілкування, краще бачення спілкування з клієнтами та колегами, а також могли ефективніше доносити й отримувати інформацію.

Дисципліна «Тренінг комунікативності» дає можливість студентам-психологам розкрити свій потенціал і розвинути навички, які сприятимуть майбутній професійній діяльності. Більшість повідомили, що вони навчилися нових способів розв'язання конфліктів, покращення спілкування з клієнтами та партнерами, а також ведення переговорів і вирішення проблем у групі.

Таким чином, актуальними завданнями дисципліни «Тренінг комунікативності» є підготовка студентів до ефективного спілкування в будь-яких ситуаціях, а також збагачення їх комунікативної компетентності в умовах сучасного суспільства, де комунікація є ключовою складовою успіху. Навчання дозволяє майбутнім психологам-консультантам розвинути важливі навички, які допоможуть їм стати успішними експертами у своїй галузі.

Список використаних джерел

1. Васьківська С. В. Основи психологічного консультування: навч. посіб. Київ : Четверта хвиля, 2004. 256 с.
2. Вдович С. М., Зельман Л. Н. Формування навичок безконфліктного професійного спілкування майбутніх фахівців сфери «людина – людина» шляхом

тренінгу комунікативності. *Перспективи та інновації наук (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*, 2022, № 4 (9). 64–74 с.

3. Джеймс Борг. Мистецтво говорити. Тасмниці ефективного спілкування. Харків.: Вид-во Фабула, 2019. 304 с.

4. Мерманн Елізабет. Комунікація та комунікабельність. Харків : Вид-во Гуманітарний Центр, 2007. 296 с.

Отич Г. О.,

здобувачка освіти, 1 курс,

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради,

м. Харків, Україна;

Савченко Т. Р.,

здобувач освіти, 5 курс,

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради,

м. Харків, Україна;

Савченко Л. Л.,

доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради,

м. Харків, Україна

ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЄКТУВАННЯ ЯК ОНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Нова політика у сфері освіти диктує нові соціальні вимоги до системи освіти в цілому, призводить до розуміння того, що суспільству, яке розвивається, потрібні моральні, активні люди, які можуть самостійно ухвалювати відповідальні рішення в ситуації вибору, прогножуючи можливі наслідки, здатні до співробітництва, відзначаються мобільністю, динамізмом, конструктивністю, мають розвинене почуття відповідальності за долю країни.

Суспільний прогрес завжди пов'язаний з розвитком і вдосконаленням соціальних технологій, які набувають статусу основних засобів розв'язання проблем глобалізації, становлення інформаційного суспільства, мобільності науки й освіти, посилення міжкультурних обмінів. У більшості найрозвинутіших країн педагогічна інноватика випереджає інноваційні процеси в техніці й матеріальному виробництві. Гуманістична спрямованість педаго-

гічної інноватики забезпечує розвиток креативного потенціалу нації, досягнення високого професійного рівня людських ресурсів, наукоємності виробництва.

Зазначимо, що педагогічна інноватика існує на двох рівнях – теоретичному і практично-технологічному. У сучасній педагогічній науці достатньо розроблені різноманітні ідеї, теорії, концепції, моделі інноваційних педагогічних процесів, які, однак, недостатньо інтенсивно впроваджуються в реальній практиці виховання і навчання. Інновації в педагогіці обов'язково повинні передбачати проектування технологічного рівня реалізації педагогічної теорії.

Питання проектування педагогічних систем, процесів і технологій розглянуті в роботах В. С. Безрукової, В. П. Беспалька, М. В. Кларіна, О. М. Коберника, В. О. Киричука, А. О. Лігоцького, Н. Р. Юсуфбекова та інших.

Проблема формування проектної культури є актуальною, оскільки, по суті, прогресивна, відповідає потребам формування нової якості людини ХХІ століття, життєво та практикоорієнтованою і сприяє соціальній зрілості тих, хто навчається. Завдання сучасного навчання (і ширше – освіти) полягає не лише в повідомленні знань, а й у перетворенні знань в інструмент творчого освоєння світу, у джерело розвитку особистості.

Учені та практики визнають, що проектування визначає новий, сучасний, інноваційний вигляд будь-якого освітнього закладу, змінює тип мислення учасників проекту, змінює конкурентоспроможність самого викладача на ринку праці. Останнім часом слова «проект», «проектна діяльність», «проектування», «проектна культура», «соціальне проектування» досить популярні. Конкурси соціальних проектів стали невід'ємною частиною життя суспільства, прикметою сучасного життя та почасти управлінським механізмом, що стимулює інноваційну діяльність.

Крім того, педагогічне проектування є особливим видом педагогічної практики, яка відображає специфічну діяльність педагога, сутність якої – пошук і створення нових виглядів педагогічної дійсності, інструментом узгодження традиційних освітніх систем з потребами людей у мінливій соціальній ситуації.

У структурі педагогічної технології виділяють три складові, які в процесі проектування відображають логічну єдність педагогічної теорії та практичної діяльності. Це, по-перше, концептуальна час-

тина, яка містить теоретичне обґрунтування, вибір стратегії та провідну ідею педагогічного процесу, по-друге, змістовно-цільова частина і, по-третє, організаційно-процесуальна.

Педагогічне проектування є засобом для запуску і розгортання інноваційної діяльності педагогів. Готовність педагогів до проектування інноваційних технологій виховного процесу визначається як рівнем знань, так і засвоєнням педагогами відповідних навичок проектувальної діяльності, а також, головним чином, сформованості індивідуально-ціннісного ставлення до нововведень.

Таким чином, проектувальна діяльність належить до розряду інноваційних, оскільки передбачає перетворення педагогічної дійсності, розвиток педагогічних систем, удосконалення педагогічного процесу. Питання генезису нових педагогічних ідей, їх концептуального обґрунтування і впровадження в практику на технологічному рівні потребують більш детального вивчення як на методологічному, так і практичному рівні.

Список використаних джерел

1. Семез А. А. Соціально-педагогічне проектування: навч.-метод посіб. студентів вищих педагогічних навчальних закладів спеціальності 6.010106 Соціальна педагогіка. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2012. 132 с.
2. Соціально-педагогічне проектування розвитку обдарованості учня в системі навчально-виховного процесу: посіб. / за заг. ред. В. О. Киричука. Київ: Інститут обдарованої дитини, 2014. 192 с.

Швардак М. В.,

доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту,
доктор педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет,
м. Мукачево, Україна;

Герц О. А.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет,
м. Мукачево, Україна

ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Притаманна нашому часу динаміка технологічного і соціального прогресу вимагає від випускників закладів вищої освіти на-

вичок швидко адаптуватися до професійної діяльності, модернізувати і вдосконалювати її на основі самостійного набуття знань, знаходити шляхи розв'язання професійних і соціальних завдань у будь-яких нестандартних ситуаціях.

Технологія критичного мислення є ефективним інструментом, який може допомогти майбутнім фахівцям розв'язувати складні проблеми та ухвалювати важливі рішення в професійній діяльності. Розглянемо визначення критичного мислення, його ключові елементи та практичні інструменти, які можуть бути використані для розвитку цієї навички у здобувачів вищої освіти [1].

Критичне мислення визначаємо як спосіб мислення, який дозволяє аналізувати інформацію та ухвалювати обґрунтовані рішення на основі логічного й раціонального мислення. Це навичка, яку можна сформулювати і яка допомагає здобувачам вищої освіти розв'язувати складні проблеми, робити обґрунтовані висновки та ухвалювати важливі рішення.

Є кілька ключових елементів критичного мислення, серед них:

1. Аналіз інформації. Критичне мислення передбачає здатність аналізувати інформацію, зокрема розуміти, яка інформація є достовірною та корисною, а яка ні.

2. Логічне мислення. Критичне мислення передбачає здатність до логічного та раціонального мислення. Здобувач повинен знати, як правильно аргументувати свої думки та доводити свою позицію.

3. Розуміння контексту. Критичне мислення передбачає здатність розуміти контекст, у якому діє здобувач. Це означає, що він повинен враховувати культурні, історичні та соціальні фактори, які впливають на проблему або ситуацію.

4. Спроможність до аналізу альтернативних варіантів. Критичне мислення передбачає здатність розглядати альтернативні варіанти та приймати обґрунтовані рішення [2].

Для розвитку у здобувачів вищої освіти критичного мислення можуть використовуватися різноманітні практичні інструменти. Декілька з них:

1. Вправи на аналіз тексту. Здобувачі можуть виконувати вправи на аналіз тексту, що допоможуть їм відрізнити факти від

домислів, розуміти зміст тексту та знаходити підтвердження своїм думкам.

2. Дебати. Є ефективним інструментом для розвитку критичного мислення, оскільки вони допомагають здобувачам розібратися у складній проблемі, досліджуючи аргументи та контраргументи, доводити свої позиції [3].

3. Вправи на розвиток логічного мислення. Здобувачі можуть виконувати вправи на розвиток логічного мислення, такі як логічні ігри та головоломки. Ці вправи допомагають їм розвивати здатність до аналітичного й систематичного мислення.

4. Прикладні завдання. Здобувачам можуть бути запропоновані прикладні завдання, які допоможуть їм застосовувати критичне мислення на практиці. Наприклад, аналіз випадкової новини з метою визначення її достовірності та обґрунтування своєї позиції.

Цифрові технології можуть бути ефективним інструментом для розвитку критичного мислення у здобувачів вищої освіти. Ось кілька прикладів використання технологій для цієї мети:

1. Онлайн-курси з критичного мислення. Можуть допомогти студентам зрозуміти основні принципи критичного мислення та розвинути необхідні навички; можуть бути корисними для самостійної роботи здобувачів у позааудиторний час.

2. Цифрові інтерактивні вправи та ігри. Можуть бути цікавими та ефективним інструментом для розвитку критичного мислення. Наприклад, гра «Fastidious» допомагає здобувачам відрізнити факти від фейків та розвиває навички аналізу тексту.

3. Соціальні мережі. Можуть бути використані для розвитку критичного мислення у студентів, оскільки вони є джерелом великої кількості інформації. Проте здобувачам освіти необхідно навчитися критично оцінювати інформацію, яку вони отримують у соціальних мережах.

Критичне мислення є важливою навичкою для успішної кар'єри та життя в сучасному світі. Заклади вищої освіти повинні забезпечити майбутніх фахівців можливостями для розвитку цієї навички, включно з використанням спеціальних методик і технологій.

Основні складові критичного мислення – аналіз, оцінка та обґрунтування інформації. Ці навички можуть бути розвинуті через використання різних методик, таких як критичне читання,

письмо та дискусії. Використання інтерактивних вправ, головоломок та прикладних завдань може бути корисним для стимулювання розвитку критичного мислення.

Цифрові технології також можуть бути використані як інструмент для розвитку критичного мислення у студентів. Онлайн-курси, інтерактивні вправи та ігри, а також використання соціальних мереж можуть бути ефективними інструментами для розвитку цієї навички.

Розвиток критичного мислення – одне з пріоритетних завдань сучасної освіти, оскільки людина з розвиненим критичним мисленням здатна самостійно засвоювати знання, перетворюючи цей процес на свідомий, безперервний та продуктивний. Це одночасно активний та інтерактивний процес. Можливості закладів вищої освіти в цьому випадку досить високі, а тенденція інформатизації освіти їх неабияк урізноманітнює.

Список використаних джерел

1. Музичук К. Розвиток критичного мислення здобувачів вищої освіти в умовах змішаного навчання. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 3. С. 61–65.
2. Скорик Ю. М. Критичне мислення педагога як освітня технологія. *Вісник Черкаського університету*. 2016. Вип. 2. С. 120–124.
3. Швардак М., Устич М. Концептуальні підходи щодо визначення сутності дискусії та дискусійних методів навчання. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»: збірник наукових праць*. 2016. №1(3). С.139–141.

Шендерук Олена Борисівна,

доцент кафедри іноземних мов,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна

ХЬЮТАГОГІКА ЯК СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ САМОСТІЙНОЇ ОСВІТИ

У сучасних умовах актуальною є думка про те, що неможливо знати все, тепер важливо вміти навчитися потрібному. І саме тут важливу роль відіграє хьютагогіка – філософія про навчання завжди та всюди, протягом усього життя.

Хьютагогіка – це сучасна концепція самостійної освіти, в центрі якої перебуває доросла людина, яка усвідомлено самостійно управляє процесом свого навчання. Ця концепція концентрує

увагу на розвитку навичок навчання, а не тільки на отриманні знань. Крім того, враховує всі освітні контексти – формальні, неформальні та інформальні (самоосвіта).

На протипагу педагогіці й андрагогіці дослідники стверджують, що «інформаційний вибух», високі темпи змін у суспільстві спричинили зміни в освітніх підходах з традиційного (де викладач завжди вирішував, що студент повинен знати і як слід його вчити) до інноваційного (сам студент визначає зміст, форму, темпи навчання). Хьютагогіка визначається авторами як новий підхід до організації навчання дорослих – концепція самостійного навчання, учіння про те, як самостійно вчитися в умовах інформаційного віку. На їхню думку, цей підхід слугує освітнім потребам учнів ХХІ ст. та сприяє розвитку їхніх індивідуальних здібностей [1].

Термін «хьютагогіка» був запропонований австралійцями Стюартом Хасе і Крісом Кеньйоном 2000 року в роботі «From Andragogy to Heutagogy».

Дослідник Т. Андерсон характеризує хьютагогіку як «неторієнтовану» теорію, яка повністю використовує можливості Всесвітньої мережі, зокрема технології Web 2.0.; педагогічний підхід, який може бути застосований у процесі використання перспективних технологій у галузі дистанційної освіти, а також слугувати як основа для цифрового навчання. Слушною є думка Л. Блачке стосовно того, що хьютагогіка розширює та поглиблює андрагогічний підхід до навчання й може розглядатися як континуум андрагогіки. В андрагогіці навчальний план, завдання, проблеми для обговорення, система оцінювання розробляється інструктором відповідно до потреб того, хто навчається. У хьютагогіці сфера застосування виходить за межі шкільного та студентського віку і припускає, що той, хто навчається, сам стає менеджером своєї освіти: викладач (фасилітатор) лише пропонує освітній контент і навчальні матеріали, а учень вибирає курс, проєктує його виконання та розробляє індивідуальну карту навчання. Разом з тим дискусії з викладачем залишаються найважливішою частиною навчання.

Хьютагогіка фокусує увагу на розвитку надпредметної компетентності «уміння вчитися», враховуючи формальні, неформальні й інформальні освітні контексти. Разом із тим, усі дослідники, оперуючи поняттям «одинична петля навчання» (single loop

learning), розуміють його модель, де відсутні спеціально створені умови для самостійного управління освітнім процесом з боку учня. Термін хьютагогіки «подвійна петля навчання» (double loop learning) увели К. Аргусіс і Д. Шон у значенні процесу використання одержаної під час змін інформації (перший цикл) для більш ефективного управління майбутніми трансформаціями (другий цикл). Отже, констатуємо спробу систематизації відмінностей між педагогікою, андрагогікою та хьютагогікою, яка ґрунтується на розумінні педагогіки як науки про виховання й освіту дітей шкільного віку, андрагогіки – як науки про освіту дорослих, хьютагогіки – як науки про самоосвіту. Хьютагогічний підхід визнає необхідність гнучкого навчання, де консультант (реальний чи віртуальний) тільки пропонує ресурси, а той, хто навчається, конструює реальний хід особистого навчання (коригуючи програму, зміст, технології навчання, систему оцінювання результатів своєї роботи). У зв'язку з цим постає питання використання сучасних технологій навчання, які дозволять здійснювати самоосвітню діяльність дорослих. Сьогодні спостерігаємо намагання науковців здійснити класифікацію цих технологій, хоча зробити її сталою майже неможливо на тлі стрімких процесів інформатизації суспільства, розширення інформаційного простору. До таких технологій належать: технології e-learning, mlearning, u-learning.

Принципи хьютагогіки: креативність; продуктивність навчання; особистісне цілепокладання; неможливість не вчитися; унікальна індивідуальна освітня траєкторія; ситуативність навчання.

Узагальнюючи вищесказане, констатуємо, що сьогодні не можна говорити про хьютагогіку як про нову науку, адже спостерігаємо нескоординованість дослідників у дефініції понять, не визначено об'єкт, предмет, принципи, категоріальний апарат. Отже, розглядаємо хьютагогіку як теорію, концепцію, підхід, учіння про самоосвіту; окрему ланку педагогічної думки, що розвинулася з андрагогіки, але вивчає лише процес самостійної та безперервної самоосвіти упродовж усього життя. Безперечно, хьютагогіка потребує подальшого наукового обґрунтування її особливостей, специфіки, змісту, методики самоосвітньої діяльності дорослих.

Список використаних джерел

1. Stewart Hase and Chris Kenyon. From Andragogy to Heutagogy. URL: <http://www.psy.gla.ac.uk/~steve/pr/Heutagogy.html> (дата звернення: 02.03.2023).

Шмельова Р. І.,
молодший науковий співробітник відділу
наукової діяльності та міжнародного співробітництва,
Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна

ОНЛАЙН-ДОШКА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ У РОБОТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Інноваційні інструменти викладання є важливими складовими у професійній викладацькій діяльності та майстерності викладача задля покращення якості навчання і забезпечення більш ефективного сприйняття матеріалу здобувачами вищої освіти.

Інноваційні інструменти викладання різняться за своїми формами та методами роботи з ними. Серед таких можна перелічити: віртуальні та доповнені реальності, що дозволяють створити іммерсивні навчальні середовища, які забезпечують учням можливість зануритися у предмет і бути активними учасниками процесу навчання; ігрові технології, що дозволяють створити групові та індивідуальні завдання, які спрямовані на розвиток співпраці та комунікації між студентами; мобільні технології – мобільні додатки та сайти можуть бути використані для створення навчальних матеріалів, обміну інформацією та спілкування між здобувачами вищої освіти й викладачами; соціальні медіа як інструмент спілкування між студентами й викладачами для обміну інформацією та створення навчальних ресурсів; відео- та аудіо-матеріали як додаткові матеріали для підтримання навчального процесу, створення відеоуроків та вебінарів тощо.

За умови переходу на дистанційне навчання в контексті пандемії COVID-19 онлайн-платформи для навчання також стали важливим інструментом у сучасній освіті. Завдяки цьому викладачі закладів вищої освіти можуть продовжувати ефективну професійну діяльність у викладанні і майстерності професійних компетенцій у навчанні: надавати доступ до курсів і навчальних матеріалів з будь-якої дисципліни, аналізувати роботу впродовж заняття та підбирати необхідні й більш дієві методи та способи поліпшення продуктивності студентів, пропонувати найбільш

дієві методи взаємодії, виконувати контроль за якістю засвоєння навчального матеріалу тощо.

Одним з багатьох інноваційних інструментів в організації професійної діяльності, зокрема освітньої, є онлайн-дошка. Інструмент може бути дуже ефективним для викладачів у проведенні віртуальних уроків і занять, адже дозволяє створювати інтерактивну навчальну атмосферу та забезпечувати більш якісну комунікацію між викладачем і здобувачем вищої освіти.

Перевагами використання такої платформи для викладачів закладів вищої освіти можна вважати:

- *інтерактивність*: онлайн-дошка дозволяє викладачам демонструвати навчальний матеріал і взаємодіяти в режимі реального часу;

- *візуалізація*: використання графіки, схем, діаграм та інших інструментів для візуалізації матеріалу допомагає краще зрозуміти навчальний матеріал;

- *коллаборація*: онлайн-дошка дозволяє викладачам і студентам співпрацювати, ділитися інформацією та взаємодіяти на різних етапах процесу навчання;

- *зручність*: використання онлайн-дошки дозволяє проводити віртуальні заняття з будь-якого місця, що зручно для викладачів і студентів;

- *збереження часу*: використання онлайн-дошки дозволяє викладачам ефективно використовувати час на заняттях та уникнути зайвих затримок;

- *підвищення ефективності*: використання онлайн-дошки допомагає викладачам підвищити ефективність своєї роботи та забезпечити краще розуміння навчального матеріалу здобувачами вищої освіти.

Деякі онлайн-дошки мають інструменти для запису занять, що дозволяє студентам переглянути матеріал пізніше. Крім того, онлайн-дошка може бути корисною для проведення онлайн-тестів та опитувань. Викладач може розміщувати питання і завдання на дошці, а студенти можуть відповідати на них у режимі реального часу або пізніше.

Так, наприклад, під час використання в роботі платформи Міго [1] викладач має змогу обирати шаблони для відтворення своїх ідей, планувати роботу як для себе особисто, так і для здобувачів

вищої освіти, в реальному часі спостерігати за діями учасників, формувати групи учасників, поділяти теми на різні категорії за кольорами та розміром, проводити мозкові штурми та інші форми занять, додавати файли, зображення, графіки, схеми, таблиці в потрібному форматі, залишати посилання на інші джерела інформації, прикріплювати стіки, а також інтегрувати платформу з іншими онлайн-сервісами та багато іншого (Рис. 1, 2).

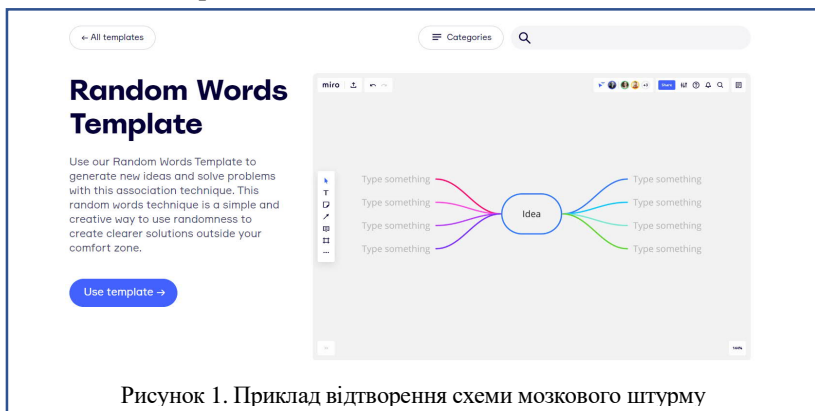

Рисунок 1. Приклад відтворення схеми мозкового штурму

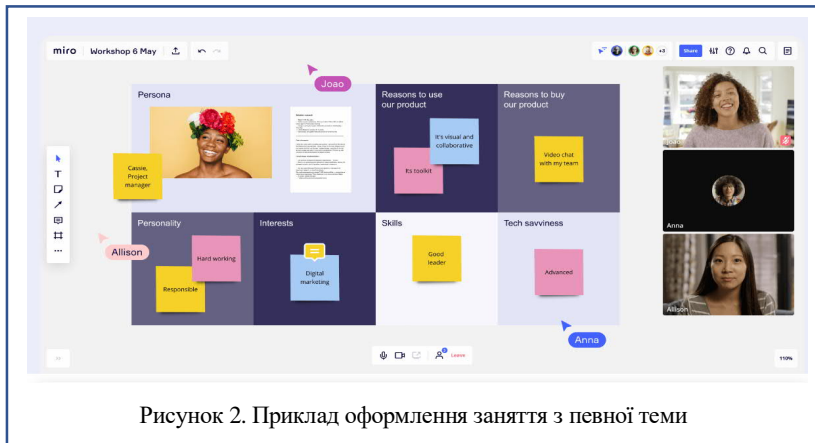

Рисунок 2. Приклад оформлення заняття з певної теми

Використання онлайн-дошки може допомогти викладачам підвищити рівень інтерактивності та залученості студентів на заняттях. Візуальний та інтерактивний матеріал зазвичай більше привертає увагу та стимулює їхню активність та участь на занятті.

Отже, одним з ефективних інноваційних інструментів в роботі викладача закладу вищої освіти є платформи онлайн-дошок, які дозволяють створювати інтерактивну навчальну атмосферу та забезпечувати якісну комунікацію між викладачем та здобувачами вищої освіти, а також підвищує майстерність викладача та покращує якість процесу навчання.

Список використаних джерел

1. Онлайн-дошка для спільної роботи. URL: <https://miro.com/ru/online-whiteboard/> (дата звернення: 09.03.2023).

Шумейко З. Є.,

доцент кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін,
кандидат педагогічних наук, доцент,
*Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна*

БУКТРЕЙЛЕР ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПРАВООХОРОННОЇ СФЕРИ

На сучасному етапі актуалізується необхідність підготовки фахівців, які б відповідали міжнародним і українським стандартам, були компетентними, мобільними, готовими до особистісного і професійного розвитку, а також до критичного осмислення інформації і продукування власних ідей і матеріалів. У цьому контексті особливого значення набуває формування креативності, яку Е. Фромм розглядає як здатність дивуватися, відшукувати рішення в нестандартній ситуації, спрямованість на нове, вміння глибоко усвідомлювати власний досвід. У контексті феномену креативності вчений виокремлює його потенційні й актуальні «іпостасі». Це пов'язано з процесами опанування носієм потенційної креативності того чи іншого (нового для нього) виду діяльності, котрий має соціальне значення [3].

Одним із таких видів діяльності, на нашу думку, є продукування й використання буктрейлерів (BookTrailer), що є різновидами креолізованих текстів, у яких поєднуються різні семіотичні системи: візуальна, аудіальна, текстова [2].

Буктрейлери – це відеоролики рекламного характеру про книгу, метою якого є популяризація певного твору [1]. За формою

буктрейлери розподіляють на такі різновиди: ролик з акторською грою; комп'ютерна графіка або мультиплікація; колаж.

Освітні буктрейлери класифікують за такими категоріями [2]:

– фактографічні, що розповідають про основну думку сюжету твору. Їхнє завдання є подібним до анотації, тобто через музику, ілюстрації ознайомити читачів із сюжетом, щоб після перегляду ролика потенційний читач прагнув дізнатися, з чого історія починається й чим завершується;

– емоційно-чуттєві, які розповідають про основний настрій книги та очікувані від неї емоції. Ілюстративний відеоряд має передати читачам настрій та емоції героїв;

– ідейні, які передають ключові ідеї й загальну змістову спрямованість тексту. Вони ґрунтуються на рекламі нереальної ідеї твору, на світогляді автора й цікавих думках, які він хоче донести до читача, на змістовому навантаженні книги [1].

Зазначимо, що на сьогодні в інтернеті наявні буктрейлери за творами багатьох сучасних митців, проте здобувачі освіти різного рівня можуть створювати й власні буктрейлери з метою пропагування певного літературного тексту. Для створення буктрейлера майбутніх фахівців природоохоронної сфери доцільно ознайомити з пам'яткою, у якій будуть зафіксовані основні етапи розроблення цього різновиду креолізованих текстів. Отже, розвиваючи думку А. Бессараб [1], визначаємо такі основні етапи створення освітніх буктрейлерів:

1. Ознайомлення з прикладами буктрейлерів.
2. Визначення сюжету та ідеї майбутнього відеоролика (герої, місце, конфлікт).
3. Розроблення сценарного плану відеоряду (сюжет і вербальний супровід). Текст має містити не більше 10–15 речень, він має зацікавити читача, спонукати його до читання.
4. Добір відеоматеріалу (знайти відео за потрібною тематикою). Особливу увагу треба приділяти заголовку буктрейлера, який має відображати основну ідею твору. Важливо дотримуватися однієї стилізації ілюстрацій (чи то фото, чи то аніме, чи то ілюстрації, чи то графіка). Водночас бажано враховувати гармонійність стилю музики й відеоряду.
5. Робота з текстом. Потрібно вирішити, яким буде вербальний супровід відео: появою на слайдах, субтитрами або ж аудіозаписом –

замість музики. Шрифт у титрах і субтитрах має бути зрозумілим і легким. Краще використовувати простий і класичний шрифт.

6. Вибір онлайн-сервісу для створення буктрейлеру.

7. Виконання відеомонтажу. Треба об'єднати наявні візуальні й аудіоматеріали в один ролик з використанням обраного програмного забезпечення.

Отже, буктрейлер як різновид креолізованого тексту сприятиме формуванню творчих здібностей майбутніх фахівців природоохоронної сфери, дає їм змогу дізнатися про новинки світу книги й водночас зекономити час на читанні оглядових статей чи анотацій. Окрім того, він дає змогу здобувачам вищої освіти спробувати себе в ролі режисера, звукооператора, художника-мультиплікатора, а відповідно сприяє розвитку їхньої креативності.

Список використаних джерел

1. Бессараб А. Буктрейлер як нове явище у сфері соціальних комунікацій. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2014. № 1–2 (17–18). С. 159–163.
2. Лілік О. Особливості використання креолізованих текстів у професійній підготовці майбутніх учителів української літератури. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент. Серія: педагогічні науки*. 2018. Вип. 13. С. 73–84.
3. Фромм Э. *Здоровое общество*. Москва: Аст, Хранитель, 2006. 544 с.

Iakovleva T. I.,

Senior lecturer;

Derbak O. A.,

Senior lecturer;

Pecherna K. Yu.,

Lecturer,

Alfred Nobel University, Dnipro, Ukraine

MODERN INNOVATIONS IN THE PROCESS OF TEACHING ENGLISH LANGUAGE TO STUDENTS OF NON-LINGUISTIC SPECIALTIES

The rapid scientific, technical, economic and cultural development of society, the expansion of business, scientific, cultural and tourist contacts require a large number of specialists who speak foreign languages, in particular English, which is becoming more and more popular.

Considering the fact that knowledge of the English language is an opportunity to establish relations with different countries of the world in various spheres of social life, as well as a key to the economic development

of the country, the Ministry of Education and Science of Ukraine with the help of the British Council in Ukraine, representatives of higher education institutions and public organizations developed the Concept of the English language development at universities [1,]. The results of the implementation of which should be certified as early as 2025, and graduates of Ukrainian higher education institutions should be able to speak English at a level not lower than B2. Solving the problem posed to scientists and teaching staff has a number of peculiarities in its implementation.

R. Swinney calls the generation of millennials "natives" of the new, digital, consumer-oriented network world and notes that representatives of older generations can quickly adapt, but they will always be "emigrants" and will never be as resourceful and competent as "natives" - millennials are. [2, p. 29].

The relevance of the study of modern trends in society, which cause the need to change the content, methods and means of education, lies in the presence of certain contradictions and misunderstandings in the issue of the possibility of using the latest computer technologies and the Internet in the educational process. The role of the Internet and modern computer technologies in the educational process is considered by domestic and foreign authors. Life and activity in the modern world requires the use of a large amount of information, which explains the need for social, political, economic and educational transformations. A person, as a part of important social processes, is influenced by various information from the first minutes of his or her life. In addition to demographic, raw and energy resources, informational resources, including scientific, artistic, and cultural achievements are a factor of civilization potential. Society cannot function effectively without a rationally organized information sphere.

Information society is a society in which information is a commodity, a society that creates, stores, transmits and uses information [3, p. 17]. Such a society also depends on the means of storing and transmitting information. For members of such a society, computers, the Internet, and digital technologies become one of the most important aspects of life and work. The modern world is dynamic, borders are more and more open, international ties are strengthening, trade is invigorating, communication between people from different countries is intensifying, and the English language is becoming a key tool for successful communication. Taking into account the requirements of modern society, graduates of non-linguistic specialties must know English at an appropriate level in order to

use it in their professional activities. Accordingly, teachers of the English language face the problem of finding new approaches, means and methods in its teaching for students of non-language specialties. At the current stage, the amount of information that students receive during their studies is constantly growing. If earlier it doubled over the course of centuries, then at the beginning of the 20th century, such growth had been unfolding for decades, and by the middle of the 20th century, the period had shortened to 5–8 years. In recent years, doubling the amount of information can be measured in months [4, p. 28].

Information and communication technology is not the future, it is reality, it is a space of great potential opportunities for learning and teaching English as a foreign language. The introduction and use of the Internet and computer technologies in the process of teaching English is positively marked by:

- the possibility of individualizing the student's learning process taking into account the types of information perception;
- the growth of students' motivation, the desire to establish contacts through language communication, knowledge of the culture of English-speaking nations;
- increasing the level of independence of students, increasing the Internet in materials that help personal and professional development;
- the development of students' information competence, the acquisition of skills in using the Internet to search for educational information, the use of electronic publications, encyclopedias, dictionaries, etc.;
- access to new materials, which allows taking into account the latest trends in teaching English; - an opportunity to raise the professional level of teachers, get acquainted with new technologies and teaching methods, get access to scientific and methodological developments of teachers and scientists of the world, participate in online courses for teachers, etc.

The computerization of the English language learning process is based on three main principles:

- intensification – the involvement of various methods and computer tools that allow you to learn the language more intensively and get results in a shorter time;
- individualization – the possibility of implementing an individual approach to each student, taking into account his individuality (physical, psycho-emotional, mental characteristics);

– differentiation – the possibility of creating different versions of tasks, level tests, determining the sequence of presentation of the material, which makes it possible to take into account the abilities of students and choose an individual pace in language learning [4, p. 28].

Learning English is one of the cognitive processes that requires the formation of long-term memory. Modern studies indicate that attention, planning, thinking, memorization, as higher mental functions, are realized as a collective result of the interaction of a large number of brain structures. At the current stage of the development of science, the brain is accepted as a certain neural network, in which a set of interconnected neurons in the process of their functioning leads to the formation of images, concepts, logical chains, etc. Synthesizing the information received by the brain into a single imaginary image, which occurs by memorizing the role of the cells in the neural network, leads to the formation of the so-called «memory trace». The number of inter neuron connections in the learning process increases, new connections are formed on the basis of those that already exist, allowing to accumulate new experience. One of the key tasks of the teacher is to help create stable "memory traces" by stimulating different areas of the brain, which will allow even after a considerable period of time to reproduce the learned words and concepts [5, p. 51].

References

1. Concept of English language Development at the University. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-stvorilokoncepciyu-rozvitku-anglijskoyi-v-universitetah-udodatku-riven-v1-obovyazkova-umova-vstupu-v2-vipusku-vikladannya-profilnih-disciplin-inozemnoyuta-movni-skriningi>
2. Sweeney R. Millennial behaviors and demographics// Newark: New Jersey Institute of Technology. 2006. S. 27–35
3. Politanskyi, V. S. Informatsiine suspilstvo v Ukraini: vid zarodzhennia do sohodennia. [Information society in Ukraine: from its origin to the present]. Uzhhorod, 2017. Edition 42. P. 16–22.
4. Krysylov, V. A., Makarova, Yu. A. Tendentsii vprovadzhennia informatsiinykh tekhnolohii ta suchasnykh tekhnichnykh zasobiv u navchalnyi protses. [Trends in the introduction of information technology and modern technical means in the educational process]// Shtuchnyi intelekt. 2013. P. 27–35.
5. Moroz, V. M., Yoltukhivskyi, M. V., Vlasenko, O. V. Formuvannia zadumu rukhu ta yoho realizatsiia. [Formation of the plan of movement and its realization]. Vinnytsia-Kyiv. 1998. P. 49–58.

Magdiuk O. V.,
Associate Professor of the Department of Foreign Languages,
PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Khmelnytskyi National University,
Khmelnytskyi, Ukraine

THEORETICAL FOUNDATIONS FOR THE IMPLEMENTATION OF CONTINUITY IN DEVELOPMENT OF FOREIGN LANGUAGE ACTIVITIES OF STUDENTS OF NON-LANGUAGE SPECIALITIES

The importance of integration processes in education, the implementation of continuity on educational levels is an important condition for expanding the scope of interaction based on the development of communication skills of each member of society. In this regard, one of the urgent tasks of foreign language teaching is the continuous successive preparation of students at different levels of education for situations of practical use of languages as tools for intercultural learning and interactions.

The concept of continuity belongs to the spheres of philosophy, psychology, pedagogy, methodology, defining in each case the refraction of accumulated experience through its progressive comprehension, the use of enduring values of the past to create the present and the future.

Search and finding means to ensure the effectiveness of the development of foreign language speech activity of students of non-language specialities, the formation of a multilingual personality that has absorbed the values of native and foreign language cultures and is ready for intercultural communication, affect the fundamental structures of didactics, methodology, pedagogical psychology.

The essence of succession is the interaction of past, present and future. This category is interscientific in nature. It has been studied in philosophy, psychology, pedagogy and methodology. Under the succession in the broad sense of the word, it means ‘the connection between phenomena in the process of development, when the new, removing the old, retains some of its elements’ [3, p. 5-13].

Social progress is impossible without succession, since it implies ‘not only the elimination of the old, but the preservation and further development of that progressive, rational that was achieved at the pre-

vious steps, without which it is impossible to move forward either in being or in knowledge' [2, p. 75-92].

Continuity is considered as one of the essential aspects of the general philosophical law of negation-negation, as an objective connection between the new and the old in development process. The concept of 'continuity' appears in order to link together dialectical opposites that are stable and changeable in the development of the system, the transfer of the old and the emergence of the new, that has already been in the past with what doesn't exist yet.

From the point of view of continuity, it is of particular interest to study the qualitative changes that occur in the personality of a student, where it is understood as a connection, sequence, continuity. In pedagogy, the problem of continuity has a significant history. Various aspects of continuity in learning were considered by great pedagogues who pointed out that knowledge is better absorbed when each subsequent link is based on the previous one, and the new one joins the previously learned in strict logical order.

By continuity, we understand the need for a connection between the new and the old in the process of development, which implies not only liquidation of the old, but the preservation and further development of that progressive, rational that was achieved at the previous steps, without which movement is impossible.

Successive connections in learning create conditions for the formation of a worldview, cognitive activity and independence and are based on the psychological patterns of human mental activity. It necessitates the transition from one stage of mental activity to another, more complex, from a less complex level of associations to a more complex one.

The ability to link associative levels, generalize and derive a new generalized knowledge, understand cause-and-effect relationships and systematize theoretical knowledge and practical experience, are fully required in the process of studying a foreign language. The constant accumulations of communicative, grammatical, phonetic skills, the growth of vocabulary ensure that a person masters a foreign language.

The structure of foreign language speech activity has a level structure formed by means of a foreign language. It includes: motivational, incentive, analytical-synthetic and executive levels. The first level of speech activity is represented by a complex interaction of needs, mo-

tives and goals of speech action as its future result. In terms of content, this level of activity is motivational; in terms of function, it is incentive. The cognitive and communicative need of the student acts as a motive in speech activity. The second level of speech activity is tentatively research or analytic-synthetic. In terms of content, it is activity plan and includes the allocation of the subject, conditions of activity and means of its implementation. It is understood as the level of planning, programming and internal language organization of the subject and content plans of speech activity. The third level of activity is executive, outwardly expressed in mono- and dialogic speech [1, p. 55-60]. The purpose of speech activity is the process of creation, the conscious construction of thoughts through words and sentences. Ability to listen, speak, read and write, developing on a reflexive basis, acquire a new meaning. The ability to listen is the most necessary of all communication skills that determine the quality of communication.

References

1. Asgarova S., MacKenzie M., Bates J. Learning from patients: why continuity matters. *Acad Med.* 2017. P. 55–60.
2. Coulange L., Stunell K. and Train G. Pedagogical continuity: myth or reality? *Journal of Research in Innovative Teaching & Learning*, Vol. 14 No. 1, 2021. pp. 75-92. <https://doi.org/10.1108/JRIT-11-2020-0077>
3. Earle R. The integration of instructional technology into public education: promises and challenges, *ET Magazine*, Vol. 42 No. 1, 2002. pp. 5–13.

Pogorelova A. V.,

3-rd year student of the specialty: «Agricultural production, processing of agricultural products and food technologies»,
Ukrainian Engineering Pedagogics Academy
Kharkiv, Ukraine

USE OF THE NEWEST TOOLS IN THE PROCESS OF TEACHING SOCIAL AND HUMANITARIAN DISCIPLINES

The use of the latest tools is connected with the development of information technologies. It has been implemented for decades. However, enhanced by modern living conditions and social transformations, the COVID-19 pandemic radically dictated new rules in social life. The rapid transition to distance education has led to the rapid spread of information technologies. It became a "saving stick". The spread of

information technologies ensures that modern education does not lose its relevance and effectiveness. In this case, the issue of using innovative technologies, tools and methods of distance education in educational institutions becomes relevant. The purpose of this study is to use the latest tools in the educational process of social and humanitarian disciplines.

Humanities is a branch of knowledge, the main object of which is a person, who is a multifaceted spiritual and moral being. The social science cycle includes such basic fields of knowledge that study society, its other spheres and elements, and man. Therefore, philosophy, sociology, ethics, aesthetics, economic theory, law, religious studies, political science, history, ethnography and archeology, cultural studies, local history, etc. belong to the social and humanitarian cycle of disciplines. These are fields of knowledge that study a person not only as a social being, but primarily as a spiritual being. The 19th-century philosopher John Stuart Mill called this circle of disciplines "the science of spirit." This definition was later expanded by Wilhelm Dilthey [1, p. 279] and called: "An Introduction to the Sciences of the Spirit." This definition indicates the specificity of the object of research in the social and humanitarian sphere, and therefore, the specificity of teaching and learning methods. It is important not only to diversify, but also to improve the presentation and format of the material using modern information technologies. However, taking into account the specificity of the subject area and ensuring the preservation of the "spirit" of humanitarian disciplines, it is important not to lose the depth and quality of the content of the educational material. With the introduction of informatization, there is an intensification of the educational process and there is a need to improve the methodology of teaching social and humanitarian disciplines. This question worried many modern researchers, including: H. Fryman, A. Burda, D. Desyatova, T. Redichenko, L. Kartashova, B. Andrushchyshyn, L. Masol and others. According to scientists, one of the most effective and modern tools that have already started to be used in the learning process are multimedia presentations. These presentations have been significantly modernized and enriched, which allows to diversify learning and make it more interesting. In the process of teaching social and humanitarian disciplines, the use of multimedia presentations made it possible to present the material more succinctly, providing the opportunity to

highlight key aspects of the topic and return to certain slides if necessary.

Long before distance learning was introduced, many universities had already implemented Moodle. This allowed teachers to create educational and methodological complexes for each discipline. Moodle has become a platform for information, methodology and communication, for reviewing lecture notes, seminars and educational topics, completing individual tasks, self-tests, studying recommended literature, etc. The Moodle platform has significantly expanded the communication capabilities of the teacher-student, which allows you to maintain feedback with students and help their wishes for further improvement of the educational course.

The introduction of distance learning in connection with the spread of the pandemic led to the update and integration of the Moodle platform. Video communication tools Zoom Meetings, Google Meet, Big Blue Button BN, and MS Teams allowed us to easily continue lectures and seminars of the social and humanitarian cycle in an online format. Active acceleration of Google development took place. The most frequently used in the learning process are Google Presentations, Google Forms and tables. These services are readily available and can be provided to designated users to collaborate, even remotely, on common topics and projects. For communication, creating a platform, choose Classroom, Jamboard, Google Chat, Hangouts, websites, mail, etc. For planning and reminders - Google Keep, Calendar. For sharing files – Google Drive and Photos. The use of these technologies is a success for remote work.

Therefore, modern tools help education keep up with the times, respond to global challenges and contribute to improving the quality of the educational process. Information tools in the social sciences and humanities expand opportunities for the presentation of educational materials, cooperation, communication with students, etc. The main task of the teacher, as it was before, is to encourage in-depth understanding of the «sciences of the spirit», to preserve the relevance of the main object of research and value - man.

References

Dilthey, Collected works in 6 volumes. T. 1. Introduction to the sciences of the spirit / In Dilthey. Moscow: House of Intellectual Books, 2000. 762 p.

СЕКЦІЯ 5

ЕТИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Аніщенко В. О.,
професор кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін,
доктор педагогічних наук, професор,
Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна

КРИТЕРІЙ САМООЦІНКИ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ПРОФЕСІЙНА ЯКІСТЬ ТА ЧИННИК РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Сучасні тенденції розвитку вищої освіти пов'язані з глибинними трансформаційними процесами, що супроводжуються зміною освітніх стандартів, підвищенням рівня застосування інноваційних технологій в освітньому процесі, новими вимогами до створення освітнього середовища, де викладач закладу вищої освіти (далі – викладач ЗВО) має бути на кроки попереду від здобувачів вищої освіти, що вимагає безперервного підвищення рівня свого професіоналізму, ступеня професійної майстерності тощо. Безумовно, такі вимоги мають бути оцінені своєчасно викладачем ЗВО з метою з'ясування для себе особистісної траєкторії саморозвитку, зміни моделі підвищення кваліфікації, набуття сучасних вмінь та навичок для здійснення основних видів професійної педагогічної діяльності (навчальної, культурно-виховної, наукової). Траєкторія особистісного розвитку викладача ЗВО може бути побудована різними способами, але обов'язково, на нашу думку, має ґрунтуватись на професійній самооцінці особистісних та професійних якостей, професійній компетентності та готовності до інноваційного саморозвитку.

Критерій «самооцінка» здебільшого аналізується крізь призму психологічного розуміння таких елементів, як «Я–особистість», «самосвідомість», «когнітивність (Я–професійний образ)». Поєднання таких елементів наштовхує на думку, що самооцінка викладача ЗВО є інтегральним показни-

ком його інтелектуального розвитку, розуміння свого місця й ролі в суспільстві та в освітньому середовищі, внутрішнього відчуття щодо власного саморозвитку протягом життя, подолання різноманітних бар'єрів, що виникають під час побудови взаємозв'язків у процесі здійснення навчальної, культурно-виховної, наукової діяльності в ЗВО, власного розуміння стосовно необхідності постійної самомотивації щодо підтримання професіоналізму, лідерства, іміджу та статусу «сучасний викладач», ін.

Дійсно, не завжди викладачі оцінюють себе і власні можливості адекватно та мають стійке бажання вносити зміни у своє життя, в тому числі професійне. Це звичайні риси, притаманні людському виду. Кожен з нас стикався з викладачами, які мають занижену або завищену самооцінку та по-різному виявляють себе залежно від оточення та/або обставин, що впливають на стан професійного середовища. У будь-якому випадку такі викладачі мають викривлену оцінку самоконтролю, що впливає на зростання рівня їх конфліктності, веде до зниження рівня їх професіоналізму, а також може мати прояв у небажанні або невмінні викладача побудувати здорове освітнє середовище, створити ефективні безбар'єрні комунікаційні процеси, підтримувати власний імідж серед усіх суб'єктів освітнього процесу. Тому одним з параметрів самооцінки викладача ЗВО має бути «безконфліктність» (пов'язаний з визначенням узгодженості, гармонійності та цілісного самосприйняття себе як частини освітнього середовища та суб'єкта освітнього процесу, толерантного ставлення до всіх трансформаційних процесів у професійній діяльності) або «конфліктність» (пов'язаний з визначенням неузгодженості, дисгармонійності, суперечливості, несприйняття та відторгнення викликів, що пов'язані зі змінами або вимогами до діяльності викладача ЗВО). Другим параметром самооцінки має бути оцінка професіоналізму, тобто власної професійної діяльності, яку викладач здійснює за допомогою аналізу своїх сильних та слабких сторін. Це допомагає викладачеві зрозуміти, які аспекти його роботи потребують поліпшення та розвитку. Викладач може використовувати результати своєї самооцінки для вибору власних професійних цілей і напрямків

удосконалення діяльності. У цьому контексті треба зауважити на тому, що такий аналіз ефективно здійснювати на етапі сформованої професійної самосвідомості. Третім параметром може стати академічна мобільність викладача – можливість і бажання навчатися новим навичкам, здійснювати викладацьку діяльність на основі інноваційних методик, стажуватися на базі інших ЗВО, в тому числі закордонних, проводити активну наукову діяльність. Четвертим параметром має стати імідж викладача ЗВО – враження, яке він створює у своїх студентів, колег та інших людей в освітньому середовищі. Це може охоплювати такі аспекти, як зовнішній вигляд, манера поведінки, емоційність спілкування та реагування на суб'єктів освітньої діяльності, професійна експертиза та інші фактори. П'ятим параметром може бути задоволеність професійною діяльністю. Викладач ЗВО, який задоволений роботою, в тому числі заробітною платнею, буде мати вищу мотивацію до самовдосконалення, що внутрішньо викликатиме в нього бажання регулярно здійснювати самооцінку власного професіоналізму.

Самооцінка викладача може містити оцінку якості проведення занять, взаємодії зі студентами, організації освітнього процесу, використання інноваційних методів і технологій навчання, вміння працювати в команді, а також базуватися на застосуванні різних методик оцінки й діагностики. Важливо, щоб самооцінка викладача ЗВО була об'єктивною та адекватною, базувалася на його реальних досягненнях та професійній діяльності. Правильно проведена самооцінка дозволить удосконалювати власну «Я–концепцію», рівні самосвідомості, задоволення і впевненості у собі та своїй професії, покращувати власний імідж, досягти більш результативної та ефективної роботи, забезпечуючи високу якість освіти та виховання майбутніх фахівців, осіб, які підвищують кваліфікацію тощо. Розвинена адекватна професійна оцінка викладача є потужним інструментом для регулювання власної поведінки й гарним стимулом для професійного самовдосконалення та набуття педагогічної майстерності.

Єна А. С.,
практичний психолог,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
м. Харків, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Епідемія коронавірусу та повномасштабна війна в Україні змусили українську освіту надзвичайно швидко трансформуватися та адаптуватися до нових викликів. Відбулася активізація інноваційних процесів в освітянській галузі, індивідуалізація освітнього процесу, зміна запитів ринку праці тощо. Це докорінно змінює функції викладача вищої школи, орієнтує його діяльність на створення умов для формування в них потреб і здібностей суб'єкта освітнього процесу, забезпечення норм усіх форм суспільної свідомості, вимагає від викладача високої кваліфікації не лише за спеціальністю, а й педагогічної.

Сучасному педагогу вищої школи для ефективного виконання педагогічних функцій важливо усвідомлювати структуру педагогічної діяльності та її основні компоненти, уміти вдосконалювати свої педагогічні дії та професійно важливі вміння, розвивати психологічні якості, необхідні для власної професійної реалізації. Цей аспект педагогічної діяльності привертав увагу чималої кількості науковців [2, с. 155].

Педагогічна діяльність викладача закладу вищої освіти вимагає не лише знання своєї предметної сфери, а й вміння працювати зі студентами та сприяти їх розвитку. Особливості психологічної складової педагогічної діяльності викладача закладу вищої освіти містять такі аспекти:

Емоційна компетентність. Викладач повинен мати високий рівень емоційної компетентності, тобто вміти розуміти й керувати своїми емоціями, а також знаходити спільну мову зі студентами. Він повинен давати відчуття підтримки й визнання, що допомагає студентам відчувати себе комфортно та забезпечувати позитивний клімат в аудиторії.

Спілкування. Викладач повинен мати високий рівень комунікативних навичок, що допомагає йому ефективно спілкуватися зі

студентами та передавати необхідну інформацію. Крім того, викладач повинен вміти слухати студентів та розуміти їхні потреби й інтереси.

Відповідальність. Викладач повинен мати високий рівень відповідальності за свої дії та рішення. Він має бути готовий до відповіді за наслідки своїх дій та прийнятих рішень, а також розуміти свою відповідальність за успіхи й невдачі студентів.

Адаптивність. Викладач має бути готовий до змін та адаптуватися до різних ситуацій. Він повинен мати здатність до гнучкості та вміння змінювати свої методи навчання залежно від потреб та можливостей студентів.

Толерантність. Викладач має бути толерантним до різних культур, націй та гендерів, тобто повинен поважати різні точки зору й переконання студентів. Він повинен підтримувати культурну різноманітність і створювати атмосферу поваги й рівності в аудиторії.

Мотивація. Викладач має бути мотивованим і надихати студентів на навчання та досягнення своїх цілей. Він повинен створювати зацікавленість студентів до предмета й демонструвати важливість знань та їхнього застосування в реальному житті.

Розвиток. Викладач повинен працювати над своїм професійним та особистісним розвитком, щоб забезпечити якісне навчання та належний розвиток студентів. Він має бути відкритим до нових ідей та методів навчання, брати участь у наукових конференціях і семінарах, а також самостійно вчитися новому [3, с. 98].

Отже, психологічні особливості педагогічної діяльності викладача закладу вищої освіти охоплюють емоційну компетентність, комунікативні навички, відповідальність, адаптивність, толерантність, мотивацію та розвиток. Викладач, який має ці якості, здатний ефективно впливати на розвиток студентів і забезпечувати їхнє успішне навчання [1, с. 55].

Крім того, викладач повинен мати здатність до самооцінки й саморефлексії, щоб удосконалювати свою діяльність та виявляти власні слабкі місця. Також важливо мати відкритий та сприйнятливий настрій до повсякденних викликів, які можуть виникнути в процесі викладання.

Зокрема, для викладача закладу вищої освіти є важливим мати здатність до ефективно організації свого часу, співпраці з ко-

легами та іншими фахівцями в галузі освіти, дослідниками та студентами, щоб спільно розвивати й удосконалювати свою діяльність [4, с. 308].

Отже, педагогічна діяльність викладача закладу вищої освіти є складною та відповідальною роботою, яка потребує багато психологічних якостей та компетентностей. Тільки тоді педагог зможе забезпечити якісну освіту та успіх студентів у їхній подальшій професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Борисова О. М. Про роль професійної діяльності в розвитку особистості. Психологічне формування і розвиток особистості. Львів: Освіта, 2002. 146 с.
2. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти. Київ: НПУ, 2004. 243 с.
3. Кузьмінський А. І. Післядипломна педагогічна освіта: теорія і практика: моногр. Черкаси: Вид-во ЧДУ, 2002. 288 с.
4. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. пос. Київ: «Академвидав», 2006. 352 с.

Зінченко Д. А.,

слухач магістратури,
старший лейтенант поліції,

*Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, Україна*

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Нині Україна переживає важливий історичний період свого становлення – період воєнних дій. Ці воєнні дії мають серйозний вплив на психологічний стан населення незалежно від віку. Населення стає жертвами та свідками насильства, страху, руйнування будинків та інфраструктури, вбивств та інших жахливих подій.

Війна завжди викликає серйозні психологічні труднощі, особливо в неповнолітніх громадян нашої держави. Вони живуть і навчаються в умовах війни, зазнають психологічних травм, які в подальшому можуть впливати на психічне здоров'я протягом усього життя. Ці травми можуть призвести до різних порушень, таких як депресія, тривожність, посттравматичний стресовий розлад, зниження самооцінки, відчуття страху, розлади сну та інших проблем [1].

Тому на цей час здобувачі вищої освіти потребують підвищеної уваги та підтримки з боку науково-педагогічного складу. Психологічна допомога та підтримка мають велике значення для здобувачів освіти, які живуть в умовах війни.

Психологічний стан є одним з найважливіших понять у психології. Він відображає психічний стан людини, що залежить від багатьох факторів, таких як емоції, настрої, стан здоров'я, ступінь втоми тощо. Психологічний стан є комплексним поняттям, що охоплює не лише емоційний стан, а й фізіологічні параметри, які відображають стан організму в цілому [2].

Стан дітей відрізняється від психологічного стану дорослих. Вони мають менш розвинену контрольованість емоцій, що може викликати більш серйозні наслідки для їхнього психічного здоров'я. Мають більш вразливу психіку, що може призводити до більш серйозних наслідків у разі травматичних подій. Особливості їхнього психологічного стану залежать від віку: маленькі діти не завжди можуть точно описати свої почуття, тоді як підлітки можуть мати більш зрілу самооцінку та розуміння власних емоцій.

Під час воєнного стану в Україні діти різного віку переживають багато стресових ситуацій, таких як обстріли, бомбардування, евакуації, що призводить до різних психологічних проблем, таких як тривожність, депресія, посттравматичний стресовий розлад, агресія тощо.

Воєнний стан впливає на розвиток особистості як фізично, так і психологічно. Стресові ситуації можуть призводити до зниження імунної системи, погіршення апетиту, порушення сну й викликати інші фізіологічні проблеми.

Нині науково-педагогічний склад вищих навчальних закладів, фахівці з психології розглядають методи та прийоми психологічної підтримки для здобувачів освіти під час воєнного стану [3].

Метод індивідуальної психотерапії може бути корисним для здобувачів освіти, які мають серйозні психологічні проблеми, такі як посттравматичний стресовий розлад або депресія. Такий метод допомагає виражати свої почуття та емоції, може надати ресурси для подолання стресу і підвищення самооцінки [4].

У цей важкий час для країни та кожного громадянина, а особливо для дітей, незалежно від віку, велике значення має підтрим-

ка батьків та родини. Батьки й родина можуть допомогти висловити свої почуття та емоції, створити безпечне середовище для розвитку особистості.

Робота з питань психолого-педагогічної підтримки здобувачів освіти під час воєнного стану є дуже важливою для українського суспільства. Дбайливе ставлення до дітей та здобувачів вищої освіти, до їхнього психологічного здоров'я – надзвичайно важливе завдання для освітян. Підтримка в період воєнного стану є кроком до створення кращого майбутнього. Психологічний стан здобувачів освіти під час воєнного стану є серйозною проблемою, яка потребує уваги та рішучих дій у напрямку надання освітніх послуг. Необхідно забезпечити доступну та якісну психолого-педагогічну підтримку як для здобувачів освіти, так і для їхніх батьків. Розвивати психолого-педагогічні програми в загальноосвітніх школах, у закладах вищої освіти та в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Важливим є підвищення обізнаності громадськості щодо проблеми психологічного здоров'я особистості. Тільки за умови комплексних заходів можна забезпечити психологічне здоров'я здобувачів освіти під час воєнного стану і допомогти пережити цей складний період.

Список використаних джерел

1. Белки І. С., Титаренко Л. В. Психологія дитинства в умовах війни та конфлікту. *Збірка наукових статей*. Київ. 2017р.
2. Лазука О. В. Психологічні проблеми дітей у зоні бойових дій. *Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка*, 2014. Вип. 29.
3. Макарова О. П. Психологічна допомога постраждалим від військового конфлікту. *Актуальні проблеми психологічного забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів*: зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Вид-во Людмила, 2022. С.189–192.
4. Макарова О. П. Розвиток образу «Я» під час навчання у вищому навчальному закладі зі специфічними умовами навчання. *Забезпечення психологічної допомоги в секторі Сил оборони України*: зб. тез Всеукр. міжвід. психол. форуму. Київ: Вид-во Людмила, 2022. С. 186–189.
5. Шарабурина І. М. Психологічні особливості дітей, які зазнали травми внаслідок війни. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*. Т. 150. 2018.

Зінченко Д. А.,
слухач магістратури,
старший лейтенант поліції,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, Україна;
Дерунов М. І.,
курсант 2-го курсу факультету № 3,
рядовий поліції,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, Україна

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

У сучасних умовах зростання числа правопорушень та кримінальних злочинів особливо актуальною стала проблема підвищення професійної компетентності майбутніх працівників поліції. Серед найважливіших складових професійної компетентності, які є необхідними для ефективної діяльності поліцейських, виділяють комунікативну компетентність.

Комунікативна компетентність вважається однією з найважливіших складових професійної компетентності, оскільки вона дозволяє забезпечити ефективну взаємодію між поліцейськими та громадою, а також забезпечує належний рівень безпеки та правопорядку в суспільстві. Тому розвиток комунікативної компетентності майбутніх працівників поліції є актуальною темою, яка вимагає належного дослідження й розробки ефективних методів навчання.

Комунікативна компетентність визначається як сукупність знань, умінь та навичок, які дозволяють ефективно взаємодіяти з іншими людьми в різних ситуаціях та контекстах [2]. Вона є важливим елементом професійної компетентності, оскільки дозволяє взаємодіяти з різними людьми та управляти ситуаціями, що виникають у роботі [3]. Комунікативна компетентність є особливо важливою для поліцейських, оскільки вони повинні взаємодіяти з громадянами, іншими правоохоронними органами та іншими зацікавленими сторонами під час виконання своїх обов'язків [4]. Поліцейські повинні вміти ефективно спілкуватися з людьми різного віку, соціального стану та

культурного середовища, проявляти толерантність, розуміти та враховувати інтереси й потреби громадян. Крім того, комунікативна компетентність є важливою для запобігання конфліктам та розв'язання непередбачуваних ситуацій, що можуть виникнути у процесі виконання службових обов'язків. Вміння швидко й ефективно реагувати на події та спілкуватися зі своїми колегами є необхідним умінням для поліцейських, які повинні працювати в команді [5].

Методика розвитку комунікативної компетентності майбутніх працівників поліції містить такі етапи:

- діагностика рівня комунікативної компетентності майбутніх працівників поліції. На цьому етапі проводиться тестування з метою визначення рівня знань з питань комунікації та визначення сильних і слабких сторін кожного студента;

- розробка та проведення тренінгу з комунікаційних навичок. На цьому етапі проводяться заняття з вивчення різних комунікаційних технік і методів вирішення конфліктів. Також проводяться практичні вправи з метою вдосконалення комунікативних навичок майбутніх поліцейських;

- проведення тренінгу з професійних навичок. На цьому етапі проводяться заняття з вивчення професійних навичок, які допоможуть майбутнім поліцейським бути більш ефективними у своїй роботі та забезпечувати належний рівень безпеки громадян.

- оцінка ефективності методики. На цьому етапі проводиться тестування з метою визначення рівня знань та вмінь майбутніх поліцейських після проходження тренінгу.

Впровадження методики розвитку комунікативної компетентності майбутніх працівників поліції дозволить досягти таких результатів:

- покращення комунікативних навичок майбутніх поліцейських;

- збільшення рівня професійної компетентності майбутніх поліцейських;

- зменшення кількості конфліктних ситуацій між поліцейськими та громадянами;

- забезпечення належного рівня безпеки громадян;

- підвищення рівня довіри громадян до поліції;

– збільшення ефективності роботи поліції в цілому [5].

Можна зауважити, що в сучасному світі комунікативна компетентність є однією з ключових компетенцій у будь-якій сфері діяльності, включно з поліцією. Важливо, щоб майбутні працівники поліції володіли не тільки професійними знаннями, а й були здатні ефективно комунікувати з громадянами.

Отже, підсумовуючи вищевказане, можна сказати, що комунікативна компетентність є важливою компетенцією в будь-якій сфері діяльності, у тому числі в поліції. Важливо, щоб майбутні працівники поліції мали не тільки професійні знання, а й були здатні ефективно комунікувати з громадянами. Для розвитку комунікативної компетентності майбутніх поліцейських необхідно використовувати спеціальні методики та тренінги, які максимально наближають навчання до реальної практики та дозволяють удосконалювати навички комунікації.

Особлива увага має бути приділена формуванню таких навичок, як емпатія, адекватна реакція на емоційно напружені ситуації та вміння будувати діалог з різними соціальними групами.

Список використаної літератури

1. Ковальчук І. П. Комунікативна компетентність як складова професійної компетентності майбутніх працівників поліції. *Підвищення якості фахової підготовки майбутніх працівників правоохоронних органів*. 2015. С. 95–98.
2. Кошовий В. М. Комунікативна підготовка майбутніх поліцейських у процесі вищої освіти // *Поліцейський науковий журнал*. 2017. Вип. 2. С. 89–94.
3. Литвиненко О. О. Технології формування комунікативної компетентності майбутніх поліцейських у вищих навчальних закладах. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2017. С. 108–113.
4. Приходько Т. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх поліцейських в умовах вищого навчального закладу. *Соціальна робота та справи сім'ї*. 2018. Вип. 1. С. 62–66.
5. Чижевський О. В. Розвиток комунікативної компетентності майбутніх поліцейських у вищому навчальному закладі: методика та технології. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2019. Вип. 12. С. 36–42.
6. Макарова О. П., Розвиток професійної ідентичності майбутніх правоохоронців шляхом соціально психологічного тренінгу. *Вісник Національного університету оборони України*, 2014. №6 (43).

Ютковська М. О.,
аспірант кафедри педагогіки вищої школи,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,
м. Дніпро – м. Слов'янськ, Україна,
вчитель англійської мови,
Одеський ліцей з поглибленим вивченням іноземних мов,
м. Одеса, Україна

ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ І АКАДЕМІЧНИЙ СУПРОВІД ЯК АКЦЕНТ РОЗВИТКУ КАФЕДРИ

Глибокі політичні, економічні, культурні та соціально-освітні реформи в державі продукують інтенсивний розвиток науково-педагогічних надбань. Якісна підготовка здобувачів третього освітньо-кваліфікаційного рівня є невід'ємною складовою якості дошкільної освіти майбутнього та історичною рушійною силою водночас, адже саме вона забезпечує успішний освітньо-науковий старт. Основи професійної підготовки педагогів у закладах вищої освіти розкривають В. Андрущенко, І. Зязюн, Е. Панасенко, С. Саяпіна, А. Коркішко та ін. Теоретичні й методичні засади професійно-педагогічної підготовки фахівців дошкільної освіти розкрито в працях Л. Артемової, І. Беха, К. Крутій, С. Курінної, Т. Поніманської та ін. Сумлінна й почесна праця містить невичерпний розвивальний потенціал для всебічного розвитку, зростання фахівця як особистості, науково-педагогічної соціалізації та рефлексії професійних зростань.

Трансформаційні процеси у системі освіти вимагають перегляду підходів до підготовки викладачів кафедр дошкільної педагогіки закладів вищої освіти. Тому актуальним є завдання оновлення професійної підготовки викладачів, а саме формування нової генерації тьюторів, спроможних генерувати оригінальні ідеї та ефективно здійснювати професійну діяльність і в галузі дошкільної освіти [1, с. 60–64].

У контексті нашого дослідження ми користуємося аналізом законодавчо-правових актів, історико-педагогічних та науково-методичних джерел і систематизацією даних теоретичного і практичного аналізу та їх узагальнення.

З огляду на вищесказане набуває актуальності процес покликання забезпечення внутрішньої сили і стійкої мотивації

майбутніх фахівців до опанування професійними педагогічними і науково-дослідницькими компетенціями. Вважаємо підготовку майбутніх фахівців кафедри дошкільної освіти багатofакторним, спеціально організованим освітнім процесом, результатом якого є готовність особистості до ефективного здійснення наукової професійної діяльності в галузі вищої освіти, зокрема кафедр дошкільної ланки, на основі сукупності визначених компетентностей, персонального досвіду, вмінь і навичок. Н. Кузьменко переконана, що, визнаючи діяльність тьютора, ми стверджуємо, що «тьюторська діяльність – це форма організації навчально-виховної роботи у вищій і загальноосвітній школі» [2, с. 327–335]. У вищій школі «тьюторство» трактують як засіб індивідуалізації освіти, що передбачає створення реальних умов для входження здобувача в процес освіти, управління власною освітньою траєкторією [4, с. 11–15].

В. Огнев'юк зазначає, що «долучаючи кожне нове покоління до цивілізаційного контексту, освіта забезпечує наступність суспільного розвитку та примноження культурного досвіду відповідно до викликів, що постійно змінюються... Освіта є аналогом змістового ланцюжка спіралі ДНК в організмі людини, оскільки здійснює трансформацію життєво необхідної інформації у тілі суспільства, а геномами, що розшифровуються кожним індивідумом, виступають найкращі взірці духовності, культури, науки і практики» [3, с. 69–70].

Зважаючи на вищевикладене, нами визначено функції менторського супроводу підготовки майбутніх викладачів кафедр дошкільної педагогіки, зокрема до професійної діяльності: індивідуальний супровід кожного окремого етапу освітньо-наукової діяльності здобувача, розробка та реалізація задумів щодо системи освоєння майбутньої професійної діяльності; допомога у проектуванні й самопроектуванні сценарію особистісного розвитку в науково-освітній траєкторії; діагностувальні роботи щодо професійного розвитку, розвиток ключових фахових компетенцій і рефлексія [5, с. 36–53].

Підсумовуючи результати дослідницьких пошуків, ми можемо зробити висновок, що основним завданням сучасного управлінця є виявлення і реалізація потенціалу особистості;

формування навичок використовувати всі можливі ресурси для досягнення успіху; визначення оптимального варіанту дії, що дає змогу за мінімальних зусиль досягати максимального кафедрального результату командної плідної роботи.

Список використаних джерел

1. Кошіль О, П. Інновації в дошкільній освіті – актуальна проблема сьогодення. *Актуальні питання педагогіки та психології: наукові дискусії*: зб. тез наукових робіт Міжнар. науково – практ. конф., м. Київ, 21 верес. 2013 р. Київ : ГО «Київ. Наукова організація педагогіки та психології», 2013. С. 60–64.
2. Кузьменко, Н. (2015). Педагогічна взаємодія у стосунках «куратор-студенти» в контексті позааудиторної виховної роботи. *Педагогіка та психологія: зб. наук. праць*, 49, 327–335.
3. Огнев'юк В. Філософія освіти та її місце в структурі наукових досліджень феномену освіти. *Освітологія*. 2012. №1. С.69–70.
4. Хоружа, Л. (2006). Проектна культура вчителя: етичний компонент. *Шлях освіти*, 4, 11–15.
5. Шульга Т.В. Емоційна культура сучасного фахівця дошкільної освіти. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2019. Вип. 52. С. 36–53.

Медведкіна А. О.,

курсант 2-го курсу факультету № 3,
рядовий поліції,

*Харківський національний університет внутрішніх справ,
м. Харків, Україна*

НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнне вторгнення країни-агресора в Україну призвело до великих жертв і руйнувань, а також до серйозних змін у системі освіти. Воєнні події в Україні є стресом для всіх учасників навчального процесу. У цьому контексті значно зростає роль психологічної служби в забезпеченні системи освіти. На мою думку, потрібно надавати кожному учаснику освітнього процесу своєчасну й систематичну психосоціальну та освітню підтримку відповідно до цілей і завдань освітньої системи, необхідно створити психологічно комфортне освітнє середовище для всіх здобувачів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.

Науково-педагогічний склад вищого навчального закладу зі специфічними умовами навчання несе велику відповідаль-

ність за якість освіти. Освітянин є не тільки організатором навчальної програми, приймачем і поширювачем знань, а також він є психологом, який за необхідності пригнічує емоції або, навпаки, пробуджує їх відповідно до кожної конкретної ситуації. Педагог має швидко й ефективно впоратися з будь-якими психологічними, організаційними проблемами здобувачів вищої освіти.

Колишній міністр освіти і науки Сергій Шкарлет заявив, що відсутність світла не стала перешкодою для навчання. Адже викладачі вміють адаптуватися до будь-яких викликів [3].

Розв'язання організаційно-технічних проблем не завжди залежить від учасників навчального процесу, адже під час блекауту, ракетних ударів, постійних сирен відсутня можливість зателефонувати або передати повідомлення. У періоди спокою науково-педагогічний склад оперативно надолужує втрачений час, проводить консультації, факультативні заняття, допомагає в розгляді певних тем, які є складними для здобувачів освіти.

Крім організації навчального процесу, побутових та організаційних питань, дуже хвилює психологічний аспект роботи зі здобувачами вищої освіти у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання. Під час війни емоційний стан людини неминуче зазнає глибокого впливу з широким діапазоном реакцій: розгубленістю, апатією, напругою, депресією, панікою, агресією, емоційними зривами. Нині багато психологів говорять про синдром відкладеного життя. Психологи наголошують, що здобувачі вищої освіти повинні стати схильними до оптимізму, опанувати методи й засоби, які спрямовані на розслаблення, навчитися контролювати свої емоції, думки і вчинки, налаштовувати себе на позитив. Під час вибору методів формування стресостійкості слід враховувати індивідуальні особливості конкретного здобувача вищої освіти у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання.

Як зазначає Тетяна Колтунович, «професійне вигорання можна тлумачити як процес поступової втрати суб'єктом емоційної, розумової та соматично-фізичної енергійності, життєвої наснаги під впливом пролонгованого стресу. В про-

фесійній сфері це проявляється у симптомах емоційного виснаження, пригнічено-депресивного настрою, хронічної втоми, цинізму, цілковитої втрати інтересу до роботи, спілкування та відсутності задоволення від них, у безсонні, вживанні психоактивних речовин, іноді в суїцидальності» [1].

В умовах воєнного стану особливого значення набуває військово-патріотичне виховання майбутніх поліцейських, що має на меті забезпечити активну участь громадян у збереженні безпеки України від зовнішньої загрози й зорієнтоване на формування в особистості готовності до захисту Вітчизни, розвиток бажання здобувати військові професії. Військово-патріотичне виховання є одним із основних складових національно-патріотичного виховання [2].

Отже, навчання в умовах воєнного стану можливе. Головним завданням закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання є створення всіх належних умов для отримання освіти, навіть у такий важкий час. Викладачі повинні слідкувати за емоційним станом курсантів, проводити тести, тренінги та бесіди окремо з кожним здобувачем вищої освіти. А здобувач вищої освіти не повинен стримувати власні емоції, якщо його щось турбує – обов'язково про це повідомити своєму керівництву, куратору, викладачу.

Список використаних джерел

1. Колтунович Т. Семантика, дефініції і співвідношення понять «професійне вигорання» та «професійна деформація». Науковий вісник Чернівецького національного університету: зб. наук. праць. Чернівці: ЧНУ. 2015 р.
2. Про Стратегію національно-патріотичного виховання Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text> (дата звернення: 07.04.2023).
3. Шкарлет зробив несподівану заяву про навчання без світла: батьки й учителі обурені. URL: https://24tv.ua/education/vidklyuchennya-svitla-shkarlet-oburiv-batktiv-uchiteliv-zayavoyu_n2216711 (дата звернення: 07.04.2023).

Педорич А. В.,

доцент кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін,
кандидат педагогічних наук, доцент,
*Академія Державної пенітенціарної служби,
м. Чернігів, Україна*

ЧИ ВИКЛАДАЧ ЕТИКИ МАЄ БУТИ ЕТИЧНИМ?

Прояв духовності у структурі особистості можна розглядати в різних площинах, зокрема як актуалізацію самосвідомості, формування спрямованості та вольових функцій, поєднання інтелектуальності та моральності. Але в будь-якому разі процес духовного сходження особистості невід'ємний від вікових ознак людини. Природні вікові потреби розвитку людини переважно незмінні протягом багатьох тисячоліть.

Студенти в силу свого віку, як правило, емоційні й дуже швидко збуджуються, їм притаманна підвищена емоційність порівняно з дорослим віком. Часто вони максималісти. Їм властиве перебільшення, випадкові дії, які вони оцінюють як умисні, і глибоко переживають будь-які вчинки, що здаються їм несправедливими, у тому числі несправедливість з боку викладача. Особливістю психіки юнацтва є схильність до швидкого узагальнення навіть незначних фактів і явищ. Через брак життєвого досвіду вони не завжди здатні правильно оцінити такі явища, до яких дорослі ставляться як до чогось загальноприйнятого. У ранній юності проходить подальший розвиток самосвідомості особистості. А самосвідомість, як зазначає І. С. Кон, це «складна психологічна структура, до якої входять, по-перше, усвідомлення своєї значущості, по-друге, усвідомлення власного «я» як активного, дієвого початку, по-третє, усвідомлення своїх психічних особливостей і якостей, по-четверте, певна система соціально-моральних самооцінок» [4, с. 33].

За даними наукових досліджень, у віковий період 17–19 років підвищуються, з одного боку, інтелектуальні здібності особистості, а з іншого – усвідомлюється потреба в чіткій ціннісній орієнтації, у розвитку свідомості. А. Ц. Гармаєв називає точку 19-річчя критичною, коли «всі попередні стереотипи розпливаються, перестають бути твердими, і незрозуміло тепер, що є цінністю для юнака чи дівчини» [1, с. 133].

У 17–19 років суттєво змінюється життєва позиція юнака чи дівчини, що пов'язано з вибором професії, початком інтимного життя, формуванням свідомого та самостійного світосприйняття. Потреба в реалізації єдності знаходить відображення у створенні кола друзів та власної сім'ї відповідно до ідеальних уявлень про дружбу та кохання. Поступово зростає відповідальність як ознака духовності.

Період 19–28 років – становлення авторства власного способу життя. У цей життєвий відрізок молода людина має інтегруватися у професійний, соціальний простір людської спільноти [1].

Для студентсько-курсантської молоді в період навчання в закладах вищої освіти (17–23 роки) надзвичайно актуальною постає проблема усвідомленого життєвого вибору та вимагає прийняття відповідальності. Тому викладач закладу вищої освіти – це людина з важливим життєвим завданням, а інколи «місією нездійсненою».

Сучасне суспільство висуває до діяльності закладів вищої освіти нові вимоги, що створюють напружені професійно-моральні ситуації:

1) це масовість вищої освіти та переважання контрактної форми навчання над держзамовленням провокує зниження вимог до студентів;

2) по-друге, «самофінансування» закладів вищої освіти провокує конфлікт між місією високиморальних професій (викладач, науковець) та вимогами до збереження кількості студентів. Це формує внутрішній конфлікт співтовариства: професійна діяльність викладача – це що? Виконання обов'язку чи «заробітчанство»?

Педагогічна етика є самостійним розділом етичної науки та вивчає особливості педагогічної моралі. Основні категорії педагогічної етики: педагогічний обов'язок, професійне сумління викладача, педагогічна справедливість, педагогічна самовідданість, педагогічна честь, педагогічний авторитет.

У цій роботі порушуємо важливе питання, що існує, як мінімум, від часів Сенеки: чи філософ має жити так, як вчить? А якщо він не живе так, як вчить, то які є виправдання цього? У тому ж звинувачували і Платона, Епікура, Зенона, бо всі вони міркували не про те, як живуть, а про те, як потрібно жити [2].

Якщо подивитись на викладача етики не як на мораліста, то ситуація може бути описана інакше. Якщо ми розглянемо професію актора, це все змінює. Ба більше, етика будь-якого викладача закладу вищої освіти (шкільного вчителя в тому числі) має багато спільного з етикою актора, зверну лише увагу на деякі подібні риси: циклічність часу, образ, голос та весь психофізичний апарат як робочий інструмент; тісний контакт з аудиторією, необхідність емоційного відгуку.

Особливо якщо обговоримо кордони свободи й відповідальності актора та викладача. Залежність актора від волі автора (від тексту п'єси) і від волі режисера можна порівняти із залежністю викладача від програми та змісту дисципліни, що викладається. Глядачі нерідко покладають на актора відповідальність за дії персонажа, оскільки сприймають їх обох (і актора, і його персонаж) як діючих вільно, але це не так. Дії персонажа прописані драматургом, дії актора обумовлені змістом п'єси та волею режисера.

Не можна не звернути увагу на те, що реакція учнів на слова вчителя нерідко така сама, як у глядачів на дії актора: вони сприймають його як першоджерело тієї чи іншої ідеї та схильні покладати на нього відповідальність за зміст навчального матеріалу. Під час викладання різних дисциплін виникає різний ступінь відповідальності за те, що ти кажеш.

І чи варто керуватися тими етичними принципами, які ти викладаєш відповідно до вимог навчальної програми, але вони не є твоїми внутрішніми переконаннями? Тим більше, що від закладів освіти зазвичай чекають не механічної передачі знань, а професійного становлення молодого фахівця [3].

Тобто проблема не в тому, чому викладачі етики поведуться неетично, а в тому, чи взагалі може бути таким чином поставлено питання: чи повинен викладач етики у житті керуватися тими постулатами, які викладає на робочому місці? Якщо ми очікуємо, що актор у житті буде поводитися як зіграний ним персонаж – це дефект естетичного сприйняття. Якщо ми вимагаємо від викладача етики, щоб він у житті дотримувався тих принципів, які викладає на лекції, то це нездатність відрізнити особисте від професійного.

Професійна етика викладача вищої школи в умовах демократії – це сукупність моральних норм, понять, суджень та оцінок

способів поведінки, обумовлених належністю до високоморальної професії – викладач. Для формування моральних цінностей у студентів викладач повинен мати у своїй основі такі цінності: безперервне духовно-моральне та особистісне вдосконалення, професійно-педагогічну культуру, професійний розвиток.

Якщо розглядаємо викладача як актора, який має транслювати підростаючому поколінню певні тези і постулати, то варто подумати про курси підвищення педагогічної та акторської майстерності. І як варіант оцінки на заліку – невмируще «Не вірю». Педагог за своїм покликанням – розумний і чуйний співрозмовник, переконливий полеміст. Слово викладача – інструмент, знаряддя його праці, «полководець» людської думки.

Викладач перебуває у постійному спілкуванні, тому має все передбачити. Якщо врахувати, що в молоді активно змінюється характер поведінки і діяльності, відбувається самовизначення, то стає зрозуміло, наскільки важливо, щоб педагогічне керівництво в такий період було вмілим.

Список використаних джерел

1. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ: Просвіта, 2001. 416 с.
2. Дяченко М. Сенека про роль філософії в самовихованні особистості. *Вісник Харківської державної академії культури*: зб. наук. пр. Харків: ХДАК, 2017. Вип. 50. С. 67–68.
3. Калько І. В. Виховання в особистості соціально значущих якостей. *Духовно-моральне виховання особистості: теорія та практика* : наук.-метод. посіб. / за заг. ред. Л. М. Михайлової. Харків: «Друкарня Мадрид», 2019. С. 56-63.
4. Кон И. С. В поисках себя: Личность и ее самосознание. Москва: Политиздат, 1984. 335 с.

Руденко І. В.,

доцент, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри образотворчого мистецтва,
*Український державний педагогічний університет
імені Михайла Драгоманова,
м. Київ, Україна*

ВПЛИВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА НА СТРЕСОСТІЙКІСТЬ СТУДЕНТІВ ХУДОЖНЬО- ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Світова пандемія та воєнні події в Україні призвели до перепадів у психоемоційній сфері особистості. Особливо це відобра-

зилося на людях, професія яких пов'язана з художньою діяльністю. Зокрема, Анупама, Ажилал та Архана Чадран досліджували стресостійкість у художників і не художників. Ними з'ясовано, що художникам притаманна низька стресостійкість, тому що вони дуже емоційні, і цей феномен взаємопов'язаний з емоційним інтелектом (далі – EI), який «дає людині здатність підтримувати або підвищувати позитивний настрій, може опосередковано брати участь у посиленні творчого мислення, а стабільність EI уможливило використовувати свої емоції як допоміжний засіб у творчому процесі» [3] (пер. з англ. автора).

У своєму дослідженні О. Комаровська (2020) аргументує: «розвиток EI значно оптимізує художнє пізнання, в основі якого – емоція та її осмислення, художнє пізнання людини, що спирається на її емоційно-почуттєву сферу, орієнтуючись на EI і водночас розвиває його» [2, с. 74–75]. За визначенням Ричарда Лазаруса, стресостійкість – це сукупність особистих якостей особистості, що дозволяють переносити стресові ситуації без неприємних наслідків у процесі діяльності індивіда та її оточення [6]. Митець А. Хілл приділив увагу візуальному мистецтву як «панацеї від нудьги, формі втечі від повсякденності, яке поєднує в собі творчу чесноту та цілющу цінність» [2, с. 28] (пер. з англ. автора). Цікаве припущення щодо сили мистецтва подає А. Доцюк, яке «не стільки виражає почуття, скільки навіє його, наскільки воно здатне перенести нас у психічний стан, переданий художником» [1, с. 36].

Отже, емоції спільно з емоційним інтелектом забезпечують творчий процес у всіх видах мистецтва. Люди з художньою освітою дуже чутливі, в силу великих перепадів емоційних станів піддаються емоційній напрузі, тривожності, депресії. Виникає необхідність змінити їхню мотивацію і запропонувати діяльність, яка б занурила їх у творчий процес. Такою діяльністю постає експеримент та дослідження у процесі пошуку виразності художнього образу. Це дозволить їм не звертати увагу на різноманітні стресові фактори й зосередитися на осмисленні емоційно-почуттєвої сфери.

Огляд джерел свідчить, що арт-терапевтичні властивості образотворчого мистецтва впливають на стресостійкість особистості, а художньо-творча діяльність стабілізує емоційний інте-

лект, реалізує її пізнавальні інтереси, ненав'язливо корегує психоемоційний стан.

Мета статті спрямована на розкриття можливостей художньо-інтегративних технік в оздоровленні психоемоційного стану студентів та учнів в умовах дистанційного навчання.

Мистецтво сприймається завдяки емоціям, які є продуктивною діяльністю мозку, що об'єднують завдання образотворчого мистецтва і арт-терапії.

Непередбачувані події в Україні та в усьому світі, за нашими спостереженнями, вплинули на пізнавальний інтерес студентів кафедри образотворчого мистецтва УДУ імені Михайла Драгоманова до виконання завдань з курсу «Методика художньої освіти». Натомість підвищилась тривожність, невпевненість, розгубленість, що супроводжує розлади інтелектуальної діяльності, необхідної у творчому процесі.

З метою підвищення пізнавального інтересу нами пропонуються поряд з лекційними заняттями виготовлення наочності, експериментальні, евристичні завдання з оволодіння художньо-інтегративних технік з подальшою передачею своїх знань та вмінь учням навчальних закладів різного типу.

Автором статті подається визначення поняття «художньо-інтегративні техніки» як «еклектичний мікс (механічне поєднання несумісних елементів) мови та різних засобів образотворчого мистецтва, художніх та нехудожніх матеріалів, речей вторинної сировини, завдяки яким створюються неймовірні образи або образи, знайомі глядачу в результаті використання нових технологій та матеріалів» [1, с. 54].

У січні 2020/21 н. р. почалася апробація завдань з їх використання для корекції та стабілізації психоемоційного стану студентів. Презентації дозволили ознайомити студентів з історією виникнення тої чи іншої техніки, продемонструвати послідовність виконання завдання в тій чи іншій техніці; спонукати їх дослідити комбінації різних технік з використанням холодної порцеляни, контуру Decola, речей вторинної сировини, целофанового пакета, пластикових виделок тощо. Під час онлайн-занять студенти ділилися враженнями від самостійної роботи із запропонованими художньо-інтегративними техніками. Софія Алексеєнкова звернула увагу на особливості техніки ебру, яка

дозволила їй спостерігати за розкрученою фарбою на поверхні води і уявляти собі стрімкий політ серед різнобарвних птахів, і їй стало весело завдяки такому порівнянню, яким вона поділилася з мамою. Григорій Резніков висловився про техніку граттаж, за допомогою якої він зробив безліч варіантів відтисків – чорно-білих, кольорових, змішаних, додавав аплікаційні елементи та розбризкування, що сприяло не помітити, як промайнув день. Інші студенти висловлювали своє захоплення можливостями художньо-інтегративних технік: «Дуже цікаво змішувати різні матеріали й досягати неймовірних кольорових ефектів, які неможливо зробити вручну. Використання різних речей – гудзиків, ниток, цвяшків, зламаного пензлика тощо – занурювало у пошук композиційного рішення. Експериментальний процес затягує сильно, і немає часу нудьгувати, забивати голову непотрібною інформацією. Кінцевий результат роботи, серед обраних проміжних рішень, додає подальшої наснаги на створення художнього образу та дослідження комбінацій матеріалів».

Під час педагогічної практики свої надбання з їх використання студенти впроваджували в навчально-виховний процес навчальних закладів різного типу. Вони досліджували разом з учнями комбінації різних матеріалів, використання нехудожніх інструментів у процесі створення художнього образу. Від учнів студенти чули відгуки: «Дуже цікавий урок; який гарний вийшов метелик; ділилися відбитками своїх печаток на роботах однокласників; було цікаво гратися з Фіксиками у створеному для них інтер'єрі та місті; було весело бігати між розписаними кульками; приходьте до нас ще, з вами весело, хочеться дізнаватися про нове малювання тощо». Після обговорення їхніх спостережень з'ясувалося, що дослідницька діяльність у процесі виконання експериментальних та евристичних завдань дозволяла їм відволіктися від негативних думок, зануритись у дослідницький процес.

Експериментальні та евристичні завдання з використанням художньо-інтегративних технік: паперопластика (крафтінг, квілінг, декупаж); графіті (гіпсографія, сграфіто, естампаж); асамбляж, флористичний живопис (інкрустація); картонографія; пластиліновий живопис; монотипія по вологому та монотипія на

воді (ебру, акватипія), граттаж, колаж (асамбляж, дрипінг, квілінг, інсталяція тощо) – сприяли усвідомленню студентами й учнями взаємозв'язку між емоціями, настроєм і творчим процесом, показали, як керувати власними емоціями і ділитися радістю, що наповнює створені роботи.

Таким чином, емоційний чинник образотворчого мистецтва стимулює когнітивні процеси і стабілізує стресостійкість особистості. Художньо-інтегративні техніки – один із засобів образотворчого мистецтва з арт-терапевтичним ефектом у висловленні одномоментних емоцій завдяки непередбачуваності ефектів інтеграції різних матеріалів на різній фактурі та в отриманні задоволення від власних пошуків і результату роботи, відчуття радості, якою хочеться поділитися з друзями, батьками та іншими людьми. Подальшого дослідження потребує наступний етап педагогічного експерименту.

Список використаних джерел

1. Доцюк, Анжела. (2020). Мистецтво чи арт-терапія : фронталі доби сюрреалізму (Аналіз «останньої грані» мистецтва С. Далі). Простір арт-терапії: творчість як задзеркалля реальності: матеріали XVII Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (27–29 лютого 2020 р., м. Київ). Київ : ФОП Назаренко Т. В. С. 35–40. URL : <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/art-conf-20.pdf> (дата звернення 20.03.2023).
2. Оксана Комаровська. Художнє пізнання та емоційний інтелект особистості: точки перетину в контексті мистецької освіти. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. Збірник наукових праць. Умань. 2020. Вип.1 (3), ч. 2. С. 71–78. URL : <http://ppsh.udpu.edu.ua/article/view/204295/204032> (дата звернення 21.02.2023).
3. Руденко, І. В. Організація художнього пізнання образотворчого мистецтва молодшими школярами за допомогою сучасних інтегративних технік. Виховання художніх цінностей учнів в освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти : методичний посібник. Комаровська О. А., Миропольська Н. Є., Ничкало С. А., Руденко І. В. За ред. О. А. Комаровської. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021. С. 52–79. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729236> (дата звернення 24.03.2023).
4. Adrian Hill. Art Versus Illness: A Story of Art Therapy. With a foreword by Geoffrey Marshall. London, G. Allenand Unwin, 1945. 88 p.
5. Anupama SR, DR. Ajilal P., DR. Archana Chandran. (2018). Emotional Intelligence Between Artists and Non-Artists. International Journal of Creative Research Thoughts (IJCRT), Volume 6, Issue 2, pp. 1156–1159. URL : <http://www.ijcrt.org/papers/IJCRT2004147.pdf> (дата звернення 21.03.2023).
6. Richard S. Lazarus. Psychological Stress and Coping Process. New York: McGraw-Hill, 1966. 466 p.

Савченко Д. Р.,

здобувачка освіти, 1 курс,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
м. Харків, Україна;

Сініченкова А. С.,

викладач кафедри спеціальної педагогіки і психології
та інклюзивної освіти,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
м. Харків, Україна;

Савченко Л. Л.,

доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
м. Харків, Україна

ОСОБИСТІТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вища школа завжди була одним із основних виховних інститутів суспільства, і в сучасних умовах зростає її роль у вихованні студентської молоді. Зміни в духовному житті країни, відсутність у суспільстві чіткого загальноновизначеного ідеалу виховання потребують інтенсивного пошуку нових підходів до виховання у вищій школі, запровадження нових методів впливу на самосвідомість молодії людини і водночас відродження ефективних випробуваних старих форм організації виховного процесу. Ідеальний образ сучасного викладача вищої школи бере свій початок в уявленнях сучасної філософії про вчителя життя, який характеризується як яскрава, самобутня, творча, не позбавлена харизматичності особистість, здатна відчувати проблеми й суперечності життя і пропустити через свою індивідуальність, через власне життя, особистість, яка передає життєві цінності і зразки професійної поведінки.

Розвитку педагогічної теорії сприяли видатні мислителі минулого, як-от Й. Песталоцці, Г. Сковорода, Р. Штайнер, В. Сухомлинський. На вирішальну роль особистості педагога у вихованні молоді вказували такі видатних діячі народної освіти, як П. Каптерев,

М. Корф, Л. Толстой, К. Ушинський, А. Макаренко. Загальні питання формування особистості педагога досліджували С. Архангельський, Є. Барбіна, Е. Гришин, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, М. Євтух, Т. Яценко.

Особистість педагога відіграє першорядну роль у навчально-виховному процесі, виступає важливим джерелом наукової, світоглядної і морально-етичної інформації. Професія педагога вимагає наявності таких важливих фахових якостей, як ерудованість, компетентність, допитливість. Педагог зобов'язаний постійно вчитися, щоб давати нові знання, скеровувати мислення на пізнання і вдосконалення навколишнього світу. Він організовує не лише свою діяльність, а й керує діяльністю учнів, процесом засвоєння знань, працею, поведінкою. Особистість педагога характеризується багатьма соціально значимими рисами, одна з яких – його загальна культура. Культура особистості – це рівень її розвитку, що виявляється в системі потреб, соціальних якостей, у стилі діяльності та поведінки. Вона відображає певний рівень розвитку творчих сил і здібностей педагога. Культура містить у собі результати його предметної діяльності, які реалізуються в знаннях, уміннях, навичках, світогляді, рівні морального, естетичного, фізичного розвитку, способах і формах спілкування. Формування соціальних умінь є одним з основних напрямків становлення загальної культури особистості. Таким чином, у культурі особистості педагога проявляються всі структурні елементи загальної культури: рівень культурного розвитку наставника як особистості, способи досягнення цього рівня, педагогічна діяльність, у якій реалізується досягнутий культурний рівень.

Проаналізувавши діяльність викладачів педагогічного вишу, психологи виділили такі властивості, які характеризують його професіоналізм: висока інтелігентність, глибока духовність; національна свідомість, громадянська зрілість, самокритичність; моральна чистота, глибина і щирість переконань; доброта, педагогічний такт; творчо-практичний склад розуму, постійне прагнення до самоосвіти; досконале знання свого предмета, психолого-педагогічна ерудиція, захопленість своїм фахом; глибока обізнаність з роботою школи, міцний зв'язок з нею; педагогічна цілеспрямована активність, розвинуте методичне мислення, наявність індивідуального стилю в роботі; міцно сформовані професійні вміння, володіння різноманітною

педагогічною технікою; науково-дослідницьке спрямування всієї діяльності.

Отже, особистісні якості викладача вищого навчального закладу відіграють важливу роль у вихованні й навчанні студентів, оскільки він постійно перебуває у сфері уваги молодих людей. Викладач є для студента і взірцем, і засобом виховного впливу на нього. Студент, наслідуючи викладача, переймає його знання, вміння, манери тощо. Знання педагога, його кращі моральні й вольові якості є потужним засобом переконання і впливу на студента. Тому педагог зобов'язаний постійно вдосконалювати свою майстерність, підвищувати власний професійний рівень, загальну культуру, шукати нові ефективні форми й методи роботи зі студентською молоддю.

Список використаних джерел

1. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2009. 472 с.
2. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2004. 335 с.
3. Підбуцька Н. В. Проблеми педагогічного спілкування молодого викладача вищого навчального закладу. Наукові праці: Серія: Педагогіка. Миколаїв: Видво МДГУ ім. Петра Могили, 2008. Т. 97, Вип. 84. С. 144–147.

Томашук О. В.,

здобувач вищої освіти спеціальності «Психологія»,
*Інститут післядипломної освіти,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна*

ДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ МОТИВІВ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ

1. Домінантний тип професійної мотивації передбачає стійкий інтерес до професії. Інтереси суб'єктивно виявляються «у позитивному емоційному тоні, який набуває процесу пізнання, у бажанні глибше ознайомитися з об'єктом, що набув значущості, дізнатися про нього ще більше, зрозуміти його». Вибір професії на основі професійних інтересів є необхідною умовою, по-перше, успішного навчання професії та оволодіння професійною діяльністю (формування знань, умінь, навичок), по-друге, успішного потім її здійснення та задоволеності працею [1, с. 82].

2. Ситуативний тип професійної мотивації передбачає переважний вплив життєвих обставин, які не завжди узгоджуються з інтересами людини. В основі ситуативної мотивації можуть лежати економічні та сімейні обставини, що характеризуються гострою актуальністю: «У періоди економічного спаду та масового безробіття у людей може не бути вибору, і їм, можливо, доведеться вибрати таку професію, яка, на їхню думку, дозволить їм знайти роботу та дасть кошти для існування. Необхідність допомагати дружині (чоловіку) або утримувати дітей може також змушувати людей шукати роботу в іншій сфері діяльності, ніж та, яку вони вибрали, якби в них були розв'язані руки» [2, с. 11].

3. Конформістський (сугестивний) тип професійної мотивації, в основі якого лежить вплив з боку найближчого соціального оточення (поради рідних, друзів, знайомих [3, с. 74].

Слід зазначити, що сучасні соціально-економічні умови, пов'язані з низьким рівнем оплати праці працівників багатьох організацій, особливо гуманітарної спрямованості, сприяють кризі професійної мотивації та переважання в суспільстві ситуативного типу професійної мотивації: «Йдеться про прояв деформованої професійно-кар'єрної мотивації, що трансформується під впливом несприятливих структурних факторів. Такий стан можна визначити, як домінування ситуативних мотивів виживання» [4].

Психологічні особливості особистості можуть бути основою професійної мотивації як провідні її фактори. На вибір професії можуть вплинути цінності особистості: якщо головним для людини є суспільний престиж, то професію вибирають, зважаючи на існуючу моду, престижність фаху в суспільстві. Багато людей вибирають професію залежно від того, якою мірою вона може забезпечити їхній матеріальний добробут.

Список використаних джерел

1. Курбатова А. О. Психологічні особливості правильного вибору професії // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: збірник наукових праць Університету «Україна». 2009. №6. С. 296.

2. Василюк В. Б., Бульбаха Л. І. Мотивація праці персоналу на підприємстві в сучасних умовах господарювання // Ефективна економіка. 2016. № 6.

3. Прокопенко О. В. Конспект лекцій з курсу «Теорія мотивації». Суми: Вид-во СумДУ, 2006. 171 с.

4. Лозовецька Т. В. Професійна кар'єра особистості в сучасних умовах: монографія. Київ, 2015. 279 с.

Ющенко І. М.,
доцент кафедри загальної вікової та соціальної психології,
кандидат психологічних наук, доцент,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна

ЦІННІСНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ

Ефективна модель професійної діяльності викладача закладу вищої освіти передбачає здатність вирішувати ціннісно-моральні проблеми й обирати оптимальні поведінкові рішення.

Високий рівень професійної самосвідомості виступає фундаментальною умовою становлення низки інтегральних особистісних властивостей професіонала: цілеспрямованості, компетентності, емоційної та поведінкової гнучкості.

Поза сумнівом, самосвідомість викладача ЗВО значною мірою визначається сферою світоглядного характеру. Рефлексивний рівень мислення, що втілюється у практичних ситуативних рішеннях, можна розглядати як «вторинний», залежний від більш високого рівня рефлексії, який автори визначають як «позаситуативний», що відображає загальні погляди й переконання особистості, тобто ті кінцеві засади, що зумовлюють поведінкові стратегії та надають сенсу професійній діяльності [1, 38].

Наявність чітких життєвих принципів, цінностей та цілей діяльності, усвідомлення соціальної позиції, здібностей та можливостей, здатність до ефективної взаємодії із соціальним середовищем та самореалізації у професійній праці – все це є умовами та психологічними ознаками особистісного самовизначення.

Вітчизняними дослідниками підкреслюється ціннісно-смилова природа самовизначення (С. Рубінштейн, Т. Титаренко, З. Карпенко та ін.). Самовизначення розуміється як встановлення людиною власних цінностей, активний процес та результат розуміння себе, свого місця в суспільстві та призначення в житті [4, 219].

Нині людство входить у постмодернову фазу цивілізації. Джерелом гуманістичних цінностей постмодерну є насамперед почуття екзистенційної безпеки, яка досягається не стільки завдяки особистому збагаченню та економічним досягненням, а прагненням, пов'язаним переважно з потребами людей у самоповазі та спільності з іншими, необхідності прояву внутрішньої свободи, людяно-

сті, доброти, співчуття, толерантності, екологічності, узгодженості приватних інтересів із суспільними тощо. Саме в контексті подібних надекономічних та надпрагматичних цінностей відбулося формування сучасних, найбільш перспективних освітніх систем і технологій [2, 52].

Сучасні українські дослідники єдині в тому, що гуманізація – це безальтернативний шлях розвитку сучасної української освіти. Важливим проявом гуманізації освіти є визначення завдання формування морально-духовної особистості як її пріоритету та кінцевої мети, що сьогодні особливо актуалізується з огляду на глобальні виклики сучасного світу [3, 11].

Водночас вимоги гуманізації освіти досить часто суперечать вимогам реального життя. У суспільстві зростає ставлення до освіти як інваріантного до культурних та національних особливостей процесу, який керується суто прагматичними цілями підготовки вузько орієнтованих майбутніх спеціалістів на рівні світових стандартів, які володіють умінням перемагати у вільній конкурентній боротьбі за оплачуване робоче місце і спрямовані на високі особисті досягнення.

На нашу думку, призначення вищої освіти – випереджати інші сфери суспільного життя і бути потужним чинником розвитку суспільства, здійснюючи особистісно-формувальну функцію, а не лише виконувати замовлення на підготовку фахівців.

Отже, викладач закладу вищої освіти має бути не лише виконавцем інституційних вимог суспільства, а й носієм гуманістичних цінностей, особистістю, яка для здійснення ефективної професійної діяльності повинна насамперед самовизначитись у ціннісному просторі.

Список використаних джерел

1. Альохіна Н.В., Григорів Г.В. Психологічний портрет викладача ЗВО: дослідження та моделювання. Зб. наук. праць «Педагогічні науки», №94, 2021. С. 38-44. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2021-94-5>
2. Основні засади розвитку вищої освіти України: навч.-метод. посіб. / І.О.Вакарчук (ред.). К.: Вид-во НПУ ім. Н.П. Драгоманова, 2008. 172 с.
3. Процеси гуманізації та гуманітаризації освіти : моногр. / А. В. Сакун, О. П. Кивлюк, М. О. Нестерова та ін. Київ : КНУТД, 2020. 176 с.
4. Ющенко І. М. Особистісне самовизначення як механізм адаптації до соціальних змін. Вісник ЧНПУ імені Т.Г.Шевченка. Вип.114. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка, 2013. С. 218–221

Наукове видання

СУЧАСНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ

Матеріали
I Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Чернігів, 27–28 квітня 2023 року)

Відповідальний за випуск
Комп'ютерна верстка і макетування

В. О. Аніщенко
Л. М. Сила

Підписано до друку 26.04.2023 р. Формат 60×84/16.
Друк різнографія. Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 14,88.
Тираж 50 пр. Зам. № 107/23.

Редакційно-видавнича група Академії Державної пенітенціарної служби
14000, м. Чернігів, вул. Гонча, 34.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 5378 від 06.07.2017 р.